

Jezikoslovni zapiski 21 ■ 2015 ■ 1

ISSN 0354-0448

Uredniški odbor	Kozma Ahačič, Hubert Bergmann, Metka Furlan, Mateja Jemec Tomazin, Karmen Kenda-Jež, Valerij M. Mokijenko, Alenka Šivic-Dular, Andreja Žele Peter Weiss
Urednik	Alenka Jelovšek
Tehnična urednica	Donald Reindl, DEKS, d. o. o.
Prevod izvlečkov in povzetkov v angleščino	
Naslov uredništva	Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU Novi trg 4, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon	01 4706 160 Peter.Weiss@guest.arnes.si ali isj@zrc-sazu.si http://ojs.zrc-sazu.si/jz http://bos.zrc-sazu.si/knjige/index.html
Izdal	Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
zanj	Marko Snoj
Založila	Založba ZRC
zanjo	Oto Luthar
Prelom	Peter Weiss, Simon Atelšek
Oblikovanje	Evita Lukež
Tisk	Cicero, Begunje, d. o. o.
Naklada	250 izvodov
Letna naročnina	10 €
Letna naročnina za študente	8 €
Cena posamezne številke	7 €
Cena dvojne številke	12 €
Naročila sprejema	Založba ZRC, p. p. 306, 1001 Ljubljana, Slovenija
Telefon	01 4706 464 zalozba@zrc-sazu.si

Jezikoslovni zapiski so uvrščeni v mednarodne zbirke podatkov MLA International Bibliography of Books and Articles on the Modern Languages and Literatures, New York, ZDA; Bibliographie linguistique / Linguistic bibliography, The Hague, Nizozemska; IBZ, K. G. Saur Verlag, Osnabrück, Nemčija; New Contents Slavistics, Staatsbibliothek zu Berlin, Nemčija.

Revija izhaja s podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 2.5, ki ob priznavanju avtorstva dopušča nekomercialno uporabo, ne dovoljuje pa nobene predelave.

REVUIA INŠTITUTA ZA SLOVENSKI JEZIK FRANA RAMOVŠA ZRC SAZU

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

21 / 2015 / 1

Primož Trubar, TA EVANGELI SVETIGA MATEVŠHA (1555)

ZALOŽBA
ZRC

KAZALO

RAZPRAVE IN ČLANKI

- 7 Tanja Fajfar – Mojca Žagar Karer**
Strokovnjaki in prepoznavanje terminov v strokovnih besedilih
- 23 Mojca Žagar Karer – Tanja Fajfar**
Strokovnjaki in drugi uporabniki terminologije kot naslovniki terminoloških slovarjev
- 37 Ljudmila Bokal**
Stroka kot terminografsko izhodišče (ob primeru klekljarske terminologije)
- 51 Mojca Kompara**
Raba veznikov in predlogov pri tvorbi kratic
- 63 Mateja Curk**
Anglizacija jezika v odvisnosti od družbenega profila literarnih oseb v sodobnih slovenskih proznih delih
- 75 Nika Siebenreich**
Obravnavanje samostalnikov druge moške sklanjatve s stališča naravne skladnje
- 91 Tjaša Jakop**
(Ne)prevzetost izrazja v slovenskih narečjih (po gradivu za Slovenski lingvistični atlas)
- 121 Marija Malnar Jurišič – Perina Vukša Nahod**
O čovjeku ukratko – konceptualna analiza frazema čabarskih govora
- 137 Radmila V. Žugić**
Tvorba pridevskih deminutiva u prizrensko-timočkim govorima srpskog jezika i bugarskom jeziku: komparativna analiza
- 151 Ирина Алексеевна Кюршунова**
Ценностные ориентиры русского человека сквозь призму имени собственного (по материалам региональной антропониимии XV–XVII вв.)

OCENE IN POROČILA

- 177 Irena Stramljič Breznik**
Kolektivna monografija o glasbenih motivih v frazeologiji
- 183 Krunoslav Puškar**
Poredbeno istraživanje razlogâ odabira osobnog imena u Zagrebu i Sofiji

V SPOMIN

- 193 Silvo Torkar**
Akademik Petar Šimunović (1933–2014)

BIBLIOGRAFIJA

- 197 Peter Weiss**
Jezikoslovni zapiski 11–20 (2005–2014): bibliografija

RAZPRAVE IN ČLANKI

TANJA FAJFAR — MOJCA ŽAGAR KARER

STROKOVNJAKI IN PREPOZNAVANJE TERMINOV V STROKOVNIH BESEDILIH

COBISS: 1.01

V prispevku so predstavljeni rezultati raziskave, v katero so bili vključeni strokovnjaki s področja avtomatike in tiflopedagogike, ki so v strokovnih besedilih svoje stroke podčrtovali termine. Zanimala nas je stopnja soglasja glede terminološkosti oz. neterminološkosti podčrtanih jezikovnih enot pri obeh skupinah. Ta je bila zelo podobna, in sicer 84 % (oz. 85 %), če je merilo, da je enota terminološka, soglasje dveh tretjin strokovnjakov, in 67 % (oz. 68 %), če je merilo soglasje treh četrtn strokovnjakov. Na podlagi rezultatov raziskave ugotavljamo, da strokovnjaki termine večinoma dojemajo kot stabilne enote. Opozarjamo tudi na primere, glede katerih med strokovnjaki ni bilo soglasja.

Ključne besede: terminologija, strokovno besedilo, strokovnjaki, prepoznavanje terminov, stabilnost terminov

Experts and Identifying Terms in Specialized Texts

This paper presents the results of a study involving experts from two domains—control engineering and teaching the visually impaired—that read specialized texts in their respective disciplines and underlined terms. We were interested in the degree of consensus on underlined units in the two groups. It was very similar (84% and 85%, respectively) when the criterion for terminology was the consensus of more than two-thirds of the experts, and 67% and 68% when the criterion was the consensus of more than three-quarters of the experts. The results indicate that experts perceive terms as mostly stable units. The paper also discusses cases of linguistic units that the experts were unable to agree on.

Keywords: terminology, specialized text, experts, identifying terms, stability of terms

1 UVOD

Z razvojem korpusne terminografije, ki omogoča opazovanje terminov v veliki količini avtentičnih strokovnih besedil, je postalo aktualno tudi razpravljanje o tem, kaj sploh je termin. Je mogoče, da je terminologija v veliki meri subjektivna in da glede terminov med strokovnjaki večinoma ni soglasja? Tradicionalno terminološka veda, ki temelji na načelih dunajske šole terminologije,¹ temu ni posvečala veliko pozornosti, saj je kot glavni namen terminološkega dela razumela prav ureditev in uskladitev terminološkega sistema

1 Začetnik dunajske šole in avtor splošne teorije o terminologiji je bil Eugen Wüster. Splošna teorija o terminologiji temelji na naslednjih načelih: onomaziološki pristop, sinhroni pristop, povezanost pojmov v pojmovni sistem, definiranost pojmov v terminološki definiciji, enopomenkost, odsotnost sinonimije (Wüster 1991; Felber 1984).

stroke, ki odraža strukturo urejenega pojmovnega sistema stroke. Za dunajsko šolo terminologije je končni cilj terminološkega dela standardizacija, pri čemer se pojmu dogovorno pripiše jezikovni izraz, tj. termin.² Felber (1984: 15) recimo piše, da hiter napredek znanosti in tehnologije vodi v obilico pojmov in terminov, zaradi česar bi popolnoma svoboden razvoj terminologije vodil v zmedo, ki je ni mogoče tolerirati.³

Termin torej razumemo kot jezikovni znak, ki označuje pojem. Po svojih lastnostih se razlikuje od druge leksike. Različni avtorji (npr. Poštoľková – Roudný – Tejnor 1983: 62–84; Masár 1991: 37–58; Gorjanc 1996: 252–254; Vidovič Muha 2000: 116–119; Hudeček – Mihaljević 2009: 70–71) so terminom pripisali različne lastnosti, npr. pomensko predvidljivost, mednarodnost, neodvisnost termina od besedilnih okoliščin, zelo pomembne pa so tudi ustaljenost, gospodarnost in jezikovnosistemska ustreznost. Seveda so te lastnosti do neke mere idealizirane, včasih si v konkretnih primerih celo nasprotujejo.

Korpusna terminologija je z opazovanjem terminov v besedilih opozorila na dileme, ki doslej niso bile posebej izpostavljene. Aktualno je postalo problematiziranje meje med terminološko in neterminološko leksiko, meje med večbesednimi termini in kolokacijami ter razmerja med termini obravnavanega področja in drugih področij (Logar – Vintar 2008: 14). Prav tako so bile izpostavljene slabosti ročnega izpisovanja terminov iz strokovnih besedil, kar je bil pred pojavom specializiranih korpusov običajni postopek pridobivanja terminov za terminološke vire, zlasti za terminološke slovarje. Rezultat ročnega izpisovanja terminov so »individualne in večkrat hipne odločitve posameznikov« (Logar Berginc – Vintar – Arhar Holdt 2013: 131), P. Gantar (2004: 171) pa opozarja, da je tak postopek zelo zamuden in dolgotrajen in da zabriše relevantno tipično rabo. Po drugi strani nekateri avtorji izpostavljajo, da je ročno izpisovanje terminov sicer res najbolj zamudna in najdražja metoda pridobivanja terminov, a verjetno vodi do najboljših rezultatov (Schmitz 2011: 42). Strokovnjaki namreč pri podčrtovanju terminov izhajajo iz pojmovnega sistema stroke, ki ga poznajo, zaradi česar lahko v besedilu z večjo gotovostjo prepoznajo termine.

Da bi preverili, s kakšno gotovostjo strokovnjaki prepoznajo termine v strokovnem besedilu, smo izvedli raziskavo. V njej smo ugotavljali stopnjo soglasja strokovnjakov glede terminološkosti posameznih jezikovnih enot, ki so jih s podčrtovanjem označili v strokovnem besedilu. Nekaj raziskav, ki se ukvarjajo s to temo, že obstaja.

2 Pripadniki dunajske šole sicer poudarjajo, da je prva faza terminološkega dela pred standardizacijo opis trenutne rabe terminologije na določenem področju (Felber 1984: 9, 182).

3 Temu seveda lahko oporekamo, saj obstaja veliko strok, ki nimajo predpisane (standardizirane) terminologije, pa se strokovnjaki vseeno lahko sporazumevajo med seboj. Kljub temu domnevamo, da je strokovno sporazumevanje bolj učinkovito, če pripadniki strokovne skupnosti pri sporazumevanju uporabljajo isto terminologijo.

1.1 Dosedanje raziskave subjektivnosti dojemanja terminologije

Obsežnejšo raziskavo je leta 1999 v okviru doktorske disertacije izvedla R. Estopà Bagot (navajamo po Vintar 2008: 47–49), ki je med štirimi skupinami uporabnikov terminologije (strokovnjaki, dokumentalisti, prevajalci, terminografi) preverila, koliko enot so označili za terminološke v istem besedilu s področja medicine. Rezultati so pokazali velika odstopanja med temi skupinami uporabnikov. Strokovnjaki so označili 938 izrazov, dokumentalisti 486, prevajalci 270, terminografi pa 1052. Presek vseh štirih skupin je bil le 119 enot ali 10 % vseh označenih enot. Eden od razlogov za tako velike razlike oz. tako majhno strinjanje je gotovo to, da so skupine glede na naravo svojega dela dobile različna navodila, katere enote naj podčrtajo.⁴ Š. Vintar neujemanje med skupinami uporabnikov komentira: »Tu se že kar šokantno pokaže problematičnost definicije termina in neustreznost posplošujočih pristopov, ki ne upoštevajo uporabniškega vidika« (Vintar 2008: 49). O sami definiciji termina rezultati te raziskave pravzaprav ne povedo veliko. Glede na različna navodila vsaj dve skupini uporabnikov (dokumentalisti in prevajalci) nista označevali terminov, ampak leksikalne enote za klasifikacijo dokumenta oz. specializirane leksikalne enote, ki otežujejo prevod, tako da je neujemanje med skupinami pravzaprav pričakovano. Po drugi strani so uporabniki znotraj posamezne skupine verjetno dosegli neko stopnjo soglasja, vendar o ujemanju med uporabniki terminologije znotraj posameznih skupin nimamo podatkov.

V slovenskem prostoru sta v zadnjem času izšli dve razpravi, ki poleg drugih tem obravnavata tudi vprašanje subjektivnosti terminologije in to preverjata z empirično raziskavo.

Prva raziskava, ki vključuje preverjanje subjektivnosti pojma terminološkost, je potekala v okviru projekta TERMIS (Logar Berginc 2013: 248). Študenti tržnega komuniciranja in odnosov z javnostmi (FDV) in študenti prevajalstva (FF) so dobili besedilo s področja odnosov z javnostmi in nalogo, naj v njem podčrtajo termine. V članku sta navedeni le dve zelo splošni ugotovitvi, in sicer da je bilo podčrtovanje zelo različno in da so študenti ne glede na študijsko smer podčrtali manj besed in besednih zvez, kot je pričakovala avtorica raziskave. Žal konkretni podatki o (ne)ujemanju med študenti posamezne smeri in med obema skupinama študentov niso navedeni.

V drugi raziskavi (Logar Berginc – Vintar – Arhar Holdt 2013: 120, 128–129) avtorice navajajo rezultate dveh preizkusov prepoznavanja terminov.

V prvem preizkusu sta dva strokovnjaka s področja odnosov z javnostmi za potrebe priprave terminološke podatkovne zbirke pregledala pogostnostni seznam samostalnikov in seznam izluščenih samostalniških terminoloških kandidatov.

4 Strokovnjaki naj bi označili specializirane leksikalne enote, ki označujejo medicinske pojme, dokumentalisti specializirane leksikalne enote, ki bi jih uporabili za klasifikacijo oz. indeksacijo dokumenta, prevajalci specializirane leksikalne enote, ki otežujejo prevod, terminografi pa specializirane leksikalne enote, ki spadajo v medicinski terminološki slovar.

Presek med izboroma obeh strokovnjakov je bil 117 terminov od skupno 200 terminoloških kandidatov na pogostnostnem seznamu in 125 terminov od skupno 200 kandidatov na seznamu izluščenih terminoloških kandidatov. Z rezultati so avtorice preverjale uspešnost dveh metod (seznam pogostnosti, luščenje terminoloških kandidatov), iz njih pa je mogoče izračunati, da je bilo ujemanje med izboroma strokovnjakov v prvem primeru 59-odstotno (pogostnostni seznam), v drugem primeru pa 63-odstotno (seznam izluščenih terminoloških kandidatov).⁵

V drugem preizkusu sta druga dva strokovnjaka s področja odnosov z javnostmi podčrtovala terminološko relevantne izraze v znanstvenem članku s tega področja. Skupaj sta podčrtala 415 terminov, presek med izboroma pa je bil 109 terminov (26-odstotno ujemanje).⁶ Avtorice v sklepu ugotavljajo, da se »skozí nizko ujemanje med obema strokovnjakoma jasno kaže subjektivnost same definicije terminološkosti« (Logar Berginc – Vintar – Arhar Holdt 2013: 132–133). Ali to pomeni, da je termin nekaj subjektivnega in da med strokovnjaki ni soglasja glede tega, katere enote so terminološke? Da bi si odgovorili na to vprašanje, smo izvedli raziskavo, v katero smo vključili več strokovnjakov, ki so presojali o terminološkosti posameznih enot v strokovnem besedilu s svojega področja, pri čemer smo za merilo terminološkosti določili soglasje večine strokovnjakov.

2 RAZISKAVA STOPNJE SOGLASJA STROKOVNJAKOV O TERMINOLOŠKOSTI JEZIKOVNIH ENOT V STROKOVNIH BESEDILIH

Če se strinjamo, da je termin jezikovni izraz, ki je dogovorno pripisan pojmu, potem predvidevamo, da večina strokovnjakov (pre)pozna termine s svojega področja. V tem primeru težko govorimo o subjektivnosti terminologije.⁷ To tezo smo se odločili preveriti z raziskavo, ki je vključevala dve skupini strokovnjakov z dveh različnih strokovnih področij, in sicer avtomatike in tiflopedagogike. Zanimalo nas je, kakšna je stopnja soglasja glede terminov v izbranih strokovnih besedilih med strokovnjaki znotraj posameznega strokovnega področja. Primerjali smo tudi rezultate oz. stopnjo ujemanja med obema skupinama strokovnjakov.

⁵ Stopnje medsebojnega ujemanja med strokovnjakoma (v smislu subjektivnosti terminološkosti) v prvem preizkusu avtorice niso komentirale.

⁶ Avtorice so v opombi 11 zapisale: »Obseg neujemanja je sicer pričakovan in bi bil skoraj gotovo še večji, če bi bilo podčrtovalcev še več« (Logar Berginc – Vintar – Arhar Holdt 2013: 129). Naša raziskava (gl. razdelek 2.2) te hipoteze ne potrjuje, saj je bilo med 17 strokovnjaki tiflopedagogike 26-odstotno ujemanje, ko smo za merilo terminološkosti privzeli, da je podčrtana enota termin, če jo podčrtajo prav vsi strokovnjaki. Če je merilo nekoliko ohlapnejše (več kot 75 % strokovnjakov se strinja, da je enota termin), je ujemanje bistveno višje.

⁷ Pri tem se seveda zavedamo, da terminologija kot del jezika v širšem smislu ni in nikoli ne bo povsem stabilen in do skrajnosti objektiviziran sistem. Glede na razvoj strok to tudi ne bi bilo smiselno.

2.1 Opis raziskave

V raziskavi smo za obe skupini strokovnjakov pripravili tri krajša strokovna besedila približno enake dolžine. Uporabljena so bila besedila različnih avtorjev (vedno strokovnjakov) iz visokošolskih učbenikov, znanstvenih člankov in enega strokovnega priločnika.⁸ S tem smo želeli zmanjšati vpliv posebnosti sloga enega avtorja oz. enega besedilnega tipa.

Izbrali smo avtomatiko, ki je veja elektrotehnike, in tiflopedagogiko, vejo specialne pedagogike, ki obravnava poučevanje slepih in slabovidnih. V raziskavi smo najprej preverjali stopnjo soglasja med strokovnjaki znotraj posamezne stroke, nato pa nas je zanimala tudi primerjava stopnje soglasja med dvema zelo različnima strokama.

Vzorec je bil obkrajat 17 strokovnjakov, pri čemer smo pri avtomatiki zajeli relativno homogeno skupino profesorjev in raziskovalcev na Fakulteti za elektrotehniko Univerze v Ljubljani (Laboratorij za avtonomne mobilne sisteme in Laboratorij za modeliranje, simulacijo in vodenje), ki predstavljajo relevanten delež strokovnjakov za avtomatiko na visokošolski ravni. V skupino strokovnjakov za področje tiflopedagogike pa so bili vključeni pedagogi iz Zavoda za slepo in slabovidno mladino Ljubljana ter profesorji in diplomanti s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani, ki predstavljajo jedro stroke.

Strokovnjaki so dobili navodilo, naj v izbranih strokovnih besedilih podčrtajo vse termine svoje stroke,⁹ strokovnjaki s področja avtomatike (v nadaljevanju avtomatiki) so torej podčrtovali termine s področja avtomatike, strokovnjaki s področja tiflopedagogike (v nadaljevanju tiflopedagogi) pa tiflopedagoške termine. Opozorjeni so bili, naj ne podčrtujejo terminov sorodnih strok (npr. matematičnih terminov v avtomatiki). Strokovnjakom pred podčrtovanjem namenoma nismo natančneje pojasnjevali, kaj je termin in kje je meja termina, ker smo hoteli ugotoviti, ali v stroki obstaja neko splošno soglasje glede enot jezika, ki naj bi bile terminološke. Vsi avtomatiki so besedila podčrtovali hkrati, enako je bilo pri tiflopedagogih.

2.2 Rezultati raziskave

Najprej si bomo ogledali rezultate za področje avtomatike, nato rezultate za področje tiflopedagogike, nazadnje pa jih bomo še primerjali med seboj.

⁸ Za področje avtomatike so bila uporabljena naslednja besedila: Drago Matko, *Identifikacije*, 1998 (visokošolski učbenik); Borut Zupančič, *Zvezni regulacijski sistemi I*, 2010 (visokošolski učbenik); Matija Arh – Igor Škrjanc: Samo-nastavljanje DMC-ja s pomožnim proporcionalnim regulatorjem, *Elektrotehniški vestnik* 79 (2012), št. 4, 169–172 (znanstveni članek). Za področje tiflopedagogike so bila uporabljena naslednja besedila: Alenka Perko, Slepota in slabovidnost: opredelitev motnje in načrtovanje usposabljanja slepih in slabovidnih otrok, *Defektologica Slovenica* 4 (1996), št. 2, 85–92 (znanstveni članek); Tatjana Murn, Vloga brajice v procesu razvoja bralne pismenosti slepih, v: *Tudi mi beremo: različni bralci z različnimi potrebami*, 2014, 47–58 (strokovni prispevek); Roman Brvar, *Dotik znanja: slepi in slabovidni učenci v inkluzivni šoli*, 2010 (priločnik).

⁹ Kadar se termin pojavi večkrat, naj podčrtajo vse pojavitve istega termina.

2.2.1 Avtomatika

Strokovnjaki so v besedilih skupaj podčrtali 101 enoto, in sicer so vsi strokovnjaki (torej 100 %) podčrtali 11 enot (11 %), 94 % strokovnjakov je podčrtalo 12 enot (12 %), 88 % strokovnjakov 7 enot (7 %), 82 % strokovnjakov 8 enot (8 %), 76 % strokovnjakov 8 enot (8 %), 71 % strokovnjakov 4 enote (4 %), 65 % strokovnjakov 7 enot (7 %), 59 % strokovnjakov 6 enot (6 %), 53 % strokovnjakov 3 enote (3 %), 47 % strokovnjakov 3 enote (3 %), 41 % strokovnjakov 3 enote (3 %), 35 % strokovnjakov 3 enote (3 %), 29 % strokovnjakov 3 enote (3 %), 24 % strokovnjakov 7 enot (7 %), 18 % strokovnjakov 8 enot (8 %), 12 % strokovnjakov 4 enote (4 %) in 6 % strokovnjakov 3 enote (3 %).

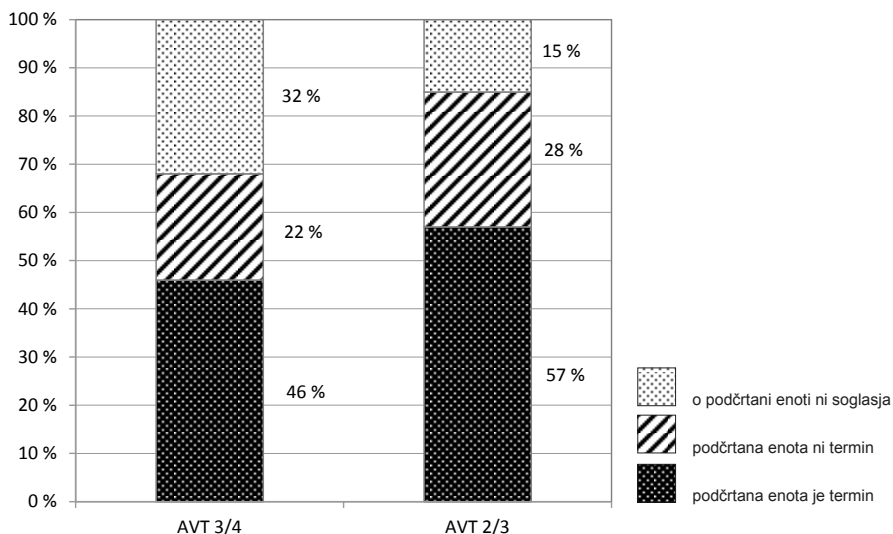
Rezultati kažejo, da je popolno soglasje med strokovnjaki redko, kar je pričakovano, saj so podčrtovali termine v avtentičnih besedilih in ne v izoliranih seznamih terminoloških kandidatov. Zato smo privzeli, da jezikovna enota ni terminološka le, če jo označi 100 % strokovnjakov, ampak že takrat, kadar jo označi oz. podčrta večina strokovnjakov. Seveda pa lahko merilo postavimo različno.

V prvem primeru smo za merilo terminološkosti določili tričetrtinsko ujemanje, kar pomeni, da je posamezna enota termin, kadar jo označi več kot tri četrtine strokovnjakov. Iz zgornjih podatkov lahko ugotovimo, da je takih enot med vsemi podčrtanimi 46 %. Nadalje sklepamo, da tiste enote, ki jih je označila manj kot četrtina strokovnjakov, niso terminološke – takih je 22 %. Če upoštevamo obe merili (več kot tri četrtine strokovnjakov se strinja, da je enota termin, in manj kot četrtina strokovnjakov se strinja, da je enota termin – kar dejansko pomeni, da se več kot tri četrtine strokovnjakov strinja, da enota ni termin), je stopnja soglasja glede terminološkosti posameznih enot 68 %.

V drugem primeru smo se odločili za nekoliko ohlapnejše merilo. Za opredelitev posamezne jezikovne enote kot terminološke je zadostovalo, da se je glede tega strinjalo več kot dve tretjini strokovnjakov – takih enot je med vsemi podčrtanimi 57 %. Enot, ki jih je označila manj kot tretjina strokovnjakov in zato niso terminološke, pa je 28 %. V tem primeru je stopnja soglasja glede terminološkosti posameznih enot kar 85 % (slika 1).

Rezultati kažejo, da terminološkost ni povsem subjektivna, po drugi strani pa je jasno, da popolnega soglasja glede terminološkosti posameznih enot v strokovnih besedilih ni in ga nikoli ne bo mogoče doseči.¹⁰ Zanimivo bi bilo preveriti stopnjo soglasja glede terminološkosti posameznih enot, če bi se strokovnjaki odločali na podlagi izoliranega seznama terminoloških kandidatov, in ne na podlagi avtentičnega besedila, kjer so termini vpeti v skladijska in druga razmerja v besedilu.

¹⁰ Seveda to ne pomeni, da terminološko delo, ki poleg opisa rabe vključuje tudi poenotenje terminologije na podlagi mnenja več strokovnjakov, ni smiselno. Prav nasprotno, poenotenje terminologije bi zmanjšalo oklevanje strokovnjakov v posameznih primerih in olajšalo strokovno komunikacijo.

Slika 1: Stopnja soglasja o terminološkosti oz. neterminološkosti posamezne enote, kadar velja, da je enota termin oz. da enota ni termin, če se glede tega strinja več kot tri četrtine oz. več kot dve tretjini avtomatikov

Enote, ki so jih podčrtali vsi avtomatiki, in so torej nedvoumno termini, so: *regulator, proces, identifikacija, proporcionalno integrirano diferencirni (PID) regulator, parametrična identifikacija, parametrična identifikacijska metoda, vodljivost, spoznavnost, Nyquistov diagram, regulirni signal in regulacijski signal*. V tej skupini so stabilni termini, ki so reprezentativni za avtomatiko, treba pa je pripomniti, da tudi nekaterih temeljnih terminov (npr. *regulacija, vodenje, parametrični model, nihajni preizkus, kompenzator*) niso podčrtali čisto vsi strokovnjaki. To lahko skoraj gotovo pripišemo nepazljivosti posameznih strokovnjakov. Tudi zato bi bilo merilo terminološkosti, ki predvideva 100 % soglasje strokovnjakov, prestrogo in je bolj smiselno upoštevati soglasje večine strokovnjakov.

Zanimivo je pogledati tudi tiste enote, glede katerih med strokovnjaki ni bilo soglasja – gre za enote, ki jih kot terminološke razume 41 % do 59 % strokovnjakov, kar pomeni, da približno polovica strokovnjakov meni, da enota je termin. Takih ent je sicer le 15 %. V tej skupini so zveze, ki so kombinacija dveh terminov (*parameter regulatorja, sistem za vodenje*) ali kombinacija netermina in termina (izhod *modela*, načrtovanje *kompenzatorjev*, vhod *procesa*). Strokovnjaki so oklevali tudi pri posameznih terminih iz avtomatike, ki imajo podoben, a manj specializiran pomen tudi v splošnem jeziku (*optimizacija, občutljivost, verificirati*). Poseben je termin *cenilka*, ki je izvorno iz matematike, a se je (z zoženim pomenom) vključil tudi v terminološki sistem avtomatike. Prav tako so omahovali pri terminu *napovedno vodenje*, ki je manj pogosta sopomenka termina *prediktivno vodenje*.

Natančneje smo pregledali tudi seznam enot, ki jih je kot terminološke označil manjši del strokovnjakov (6 % do 35 %). Prevladujejo različne kombinacije neterminov in terminov, npr. napoved izhoda *procesa*, obnašanje *sistema*, elementi za *vodenje*, sinteza elementov za *vodenje*, obnašanje *sistema* pri vzbujanju s *stopnico*, trenutek *vzorčenja*, minimizirati *cenilko*, kvaliteta *regulacije*, metoda *identifikacije*, *občutljivost* na spremembe *parametrov*. Te enote je označilo le nekaj posameznih strokovnjakov, na podlagi česar utemeljeno sklepamo, da gre v teh primerih za subjektivno oceno in jih zato ne moremo šteti za termine. Gre za besede, ki se v strokovnih besedilih pogosto pojavljajo skupaj, a niso termini. Nekajkrat sta bila podčrtana tudi dva termina, ki ne spadata na ožje področje avtomatike, tj. *industrijsko postrojenje*, ki je splošni tehniški termin, in *Poissonova naključna distribucija*, ki je matematični termin. Strokovnjaki so sicer dobili navodilo, naj ne podčrtujejo terminov sorodnih strok.

2.2.2 Tiflopedagogika

Strokovnjaki so v besedilih skupaj podčrtali 151 enot, in sicer so vsi strokovnjaki (torej 100 %) podčrtali 39 enot (26 %), 94 % strokovnjakov je podčrtalo 12 enot (8 %), 88 % strokovnjakov 7 enot (5 %), 82 % strokovnjakov 9 enot (6 %), 76 % strokovnjakov 5 enot (3 %), 71 % strokovnjakov 7 enot (5 %), 65 % strokovnjakov 6 enot (4 %), 59 % strokovnjakov 7 enot (5 %), 53 % strokovnjakov 4 enote (2 %), 47 % strokovnjakov 6 enot (4 %), 41 % strokovnjakov 8 enot (5 %), 35 % strokovnjakov 2 enoti (1 %), 29 % strokovnjakov 11 enot (7 %), 24 % strokovnjakov 6 enot (4 %), 18 % strokovnjakov 6 enot (4 %), 12 % strokovnjakov 10 enot (7 %) in 6 % strokovnjakov 6 enot (4 %).

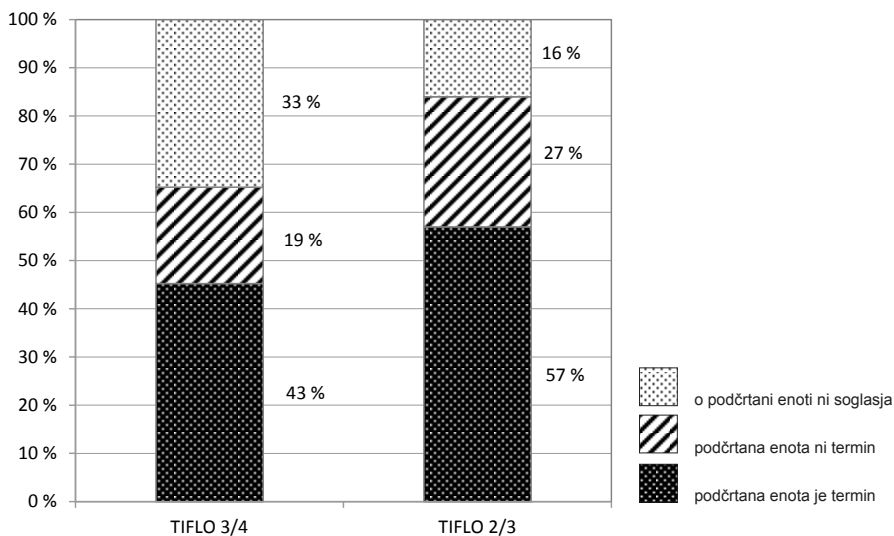
Če upoštevamo, da je enota termin, če se glede tega strinja tri četrtine strokovnjakov, potem ugotovimo, da so tiflopedagogi kot terminološke določili 48 % podčrtanih enot. 19 % podčrtanih enot ne moremo šteti za terminološke, ker jih je podčrtala manj kot četrtina tiflopedagogov. Če združimo obe merili (več kot tri četrtine strokovnjakov se strinja, da je enota termin, in manj kot četrtina strokovnjakov se strinja, da je enota termin), je stopnja soglasja med strokovnjaki glede terminološkosti posameznih enot 67 %.

Če za merilo terminološkosti zadostuje, da se glede terminološkosti posamezne enote strinja več kot dve tretjini strokovnjakov, potem je takih enot med vsemi podčrtanimi 57 %, enot, ki jih je označila manj kot tretjina strokovnjakov, pa je 27 %. V tem primeru je stopnja soglasja glede terminološkosti posameznih enot 84 % (slika 2).

Enote, ki so jih podčrtali vsi tiflopedagogi in torej v zvezi z njimi ne moremo govoriti o subjektivnosti, so: *slepota*, *slabovidni*, *okvara vida*, *slepa oseba*, *degenerativno obolenje retine*, *refrakcijska anomalija*, *kratkovidnost*, *dalekovidnost*,¹¹ *anomalija očesnega aparata*, *ostrina vida*, *optotip*, *vizualna funkcija*, *vizualno*

11 Časovno nezaznamovana sopomenka termina je *daljnovidnost*.

Slika 2: Stopnja soglasja o terminološkosti oz. neterminološkosti posamezne enote, kadar velja, da je enota termin oz. da enota ni termin, če se glede tega strinja več kot tri četrtine oz. več kot dve tretjini tiflopedagogov

*funkcioniranje, slabovidnost, katarakta, glaukom,¹² albinizem, afakia, strabizem, nistagmus, atrofija vidnega živca, vidni živec, amauroza,¹³ ambliopija, miopija, hipermetropija, brajeva pisava, brajica, brajeva vrstica, slep učenec, slaboviden učenec, komunikacija, mobilnost, orientacija, socializacija, zvočna knjiga, pozitivna folija, brajev stroj in inkluzivna večinska šola. Med podčrtanimi termini prevladujejo termini s področja oftalmologije, torej medicine, druga skupina stabilnih terminov pa so primarno tiflopedagoški termini (*mobilnost, orientacija, brajeva vrstica*).*

Enot, glede katerih med tiflopedagogi ni bilo soglasja – približno polovica strokovnjakov (natančneje od 41 % do 59 % strokovnjakov) je menila, da gre za terminološke enote –, je bilo 16 %.

V tej skupini so pogoste daljše besedilne enote, ki se nanašajo na specializirano vsebino (npr. *slepota kot posledica sladkorne bolezni, vzrok nastanka slepote ali slabovidnosti, vnetje posameznih očesnih struktur*). Posebno podskupino tvorijo zveze *ostanek ostrine vida, ostanek širine vidnega polja, normalna ostrina vida, zmanjšana bralna sposobnost, vidna/grafična pisava in prilagojeno opismenjevanje*, ki jih je podčrtala okrog polovica strokovnjakov in bi terjale dodaten posvet s strokovnjaki. Zanimivo je, da je 41 % strokovnjakov podčrtalo zvezo *običajna*

¹² Pravopisno ustrežnejši zapis termina je *glavkom*.

¹³ Pravopisno ustrežnejši zapis termina je *amauroza*.

tiskana publikacija, ki gotovo ni terminološka, kaže pa na to, da gre pri obravnavi slepih in slabovidnih za družbeno občutljivo področje, ki se zaveda dihotomij običajno : neobičajno, normalno : posebno.¹⁴

Poseben primer je beseda *zaznava*, ki jo je kot termin prepoznalo 59 % strokovnjakov, medtem ko je besedo *zaznavanje* kot termin prepoznalo 53 % strokovnjakov. Večje je bilo soglasje pri večbesednem terminu *vidno zaznavanje* (82 %). Glede na to, da so *vidno zaznavanje* v večji meri prepoznali kot termin, sklepamo, da je del strokovnjakov *zaznavanje* oz. *zaznavo* razumel kot varianto termina *vidno zaznavanje*, del strokovnjakov pa v splošnem pomenu.¹⁵

V tej skupini so se znašli tudi termini, ki spadajo na področji, ki sta s tiflopedagogiko tesno povezani. To sta pedagogika (termin *izobraževanje*)¹⁶ in medicina (termini *diagnoza*, *prognoza obolenja*, *oko*).¹⁷ Poleg tega sta zlasti besedi *izobraževanje* in *oko* pogosti tudi v splošnem jeziku, zato je oklevanje pri podčrtovanju pričakovano.

V tretji skupini so enote, ki jih kot terminološke razume manjšina strokovnjakov (6 % do 35 %). Veliko je daljših besedilnih enot, ki se nanašajo na specializirano vsebino in so se pojavile že v drugi skupini (npr. bolezen *oči* v starosti, stanje po odstranitvi *očesne leče*, pomanjkanje kožnega pigmenta, povezano s *slabovidnostjo*, biti samostojen pri domačih nalogah, biti samostojen pri šolskem delu). Nekaj je tudi kombinacij neterminov in terminov (npr. pokazatelj *vizualnega funkcioniranja*, uspešnost (*re*)*habilitacije*, gradivo v *brajevi pisavi*).

Znova se pojavi skupina splošnih medicinskih terminov (npr. *sladkorna bolezen*, *incidenca*, *preventiva*, *vnetje*, *obolenje*), ki niso tiflopedagoški, a so jih posamezni strokovnjaki verjetno podčrtali, ker se z njimi pogosto srečujejo pri svojem delu.

Tresenje očesnih zrkel je kot terminološko enoto prepoznalo 53 % strokovnjakov, medtem ko so termin *nistagmus* podčrtali vsi strokovnjaki. Pri *tresenju očesnih zrkel* gre za opisno poimenovanje, ki je v besedilu, ki so ga strokovnjaki podčrtovali, od termina *nistagmus* ločeno z nestičnim vezajem.¹⁸ Njegova funkcija v besedilu ni povsem jasna, verjetno se je avtorju besedila zdelo, da bi moral medicinski termin dodatno pojasniti. Zanimiv je tudi primer termina *popolna slepota* in njegove sopomenke *amauroza*. V besedilu sta se termina pojavila med

14 18 % strokovnjakov je kot terminološko enoto podčrtalo tudi *načelo enakih možnosti*.

15 SSKJ: *zaznavati* 'čutno dojemati predmetni svet'.

16 *Izobraževanje* je v Terminološkem slovarju vzgoje in izobraževanja razloženo kot 'zavestna, sistematična, racionalna in vrednostna komunikacija med spoznavajočim subjektom in objektom spoznavanja' (<http://www.termania.net/slovarji/terminoloski-slovar-vzgoje-in-izobrazevanja/3474519/izobrazevanje>).

17 V Slovenskem medicinskem slovarju je *diagnoza* razložena kot 'prepoznanje in poimenovanje bolezni', *prognoza* (*bolezni*) kot 'predvidevanje poteka, izida bolezni, operacije', *oko* pa kot 'organ za zaznavanje svetlobnih dražljajev, sestavljen iz zrkla, zunanjih zrkelnih mišic, vek in solzil' (<http://www.termania.net/slovarji/slovenski-medicinski-slovar>).

18 V tem primeru bi bilo pravopisno ustrezno namesto vezaja uporabiti pomišljaj. Kot že omenjeno, je šlo za avtentična besedila, ki jih pravopisno nismo popravljali.

naštevanjem različnih diagnoz bolezni oči, in sicer: *Amauroza je popolna slepota* [...], kar pomeni, da je bil termin v bistvu razložen s svojo sopomenko. Termin *amauroza* so podčrtali vsi strokovnjaki, termin *popolna slepota* pa le 35 %. Pri naštevanju diagnoz je avtor besedila včasih med dvema terminoma zapisal nestični vezaj (*ambliopija - slabovidnost; miopija - kratkovidnost; katarakta - siva mrena*). V takih primerih so strokovnjaki praviloma podčrtali oba termina (npr. *ambliopijo* in *slabovidnost* so podčrtali vsi strokovnjaki, prav tako *miopijo* in *kratkovidnost*, medtem ko so *katarakto* podčrtali vsi, *sivo mreno* pa je podčrtalo 94 % strokovnjakov). Predvidevamo, da bi *popolno slepoto* podčrtalo več strokovnjakov, če bi bilo besedilno okolje drugačno, npr. da bi bila termina ločena z vezajem kot v zgornjih primerih.

Da je meja termina relativno jasna oz. da glede nje obstaja določeno soglasje, dokazuje primer termina *(re)habilitacija*,¹⁹ ki ga je podčrtalo 94 % strokovnjakov, uspešnost *(re)habilitacije* pa le 12 %, drugih 12 % strokovnjakov pa je podčrtalo zvezo napovedovalec uspešnosti *(re)habilitacije*. Očitno je *(re)habilitacija* stabilen termin, medtem ko zvezi uspešnost *(re)habilitacije* in napovedovalec uspešnosti *(re)habilitacije* večinsko nista bili prepoznani kot terminološki. Tu se potrjuje smiselnost vključitve večjega števila strokovnjakov v prepoznavanje terminov, saj na ta način zmanjšamo vpliv subjektivnosti. Rezultat take izbire terminov so tiste enote, ki jih večina strokovnjakov prepozna kot terminološke.

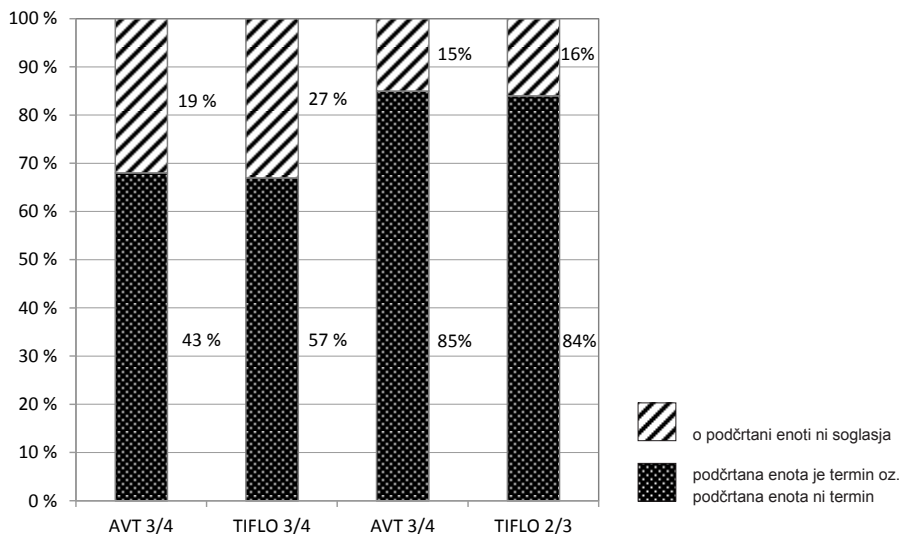
2.3 Primerjava rezultatov

2.3.1 Primerjava stopnje soglasja glede terminološkosti enot med avtomatiki in tiflopedagogi

Čeprav so tiflopedagogi označili skupaj 151 enot, avtomatiki pa 101 enoto, je razmerje med enotami, za katere se večina strokovnjakov strinja, da so terminološke, in enotami, za katere se večina strinja, da niso terminološke, presenetljivo podobno. In to ne glede na to, ali kot merilo štejemo, da so enote terminološke, če se glede tega strinja več kot tri četrtine strokovnjakov (in tem enotam dodamo tiste, ki jih je kot terminološke označila manj kot četrtina strokovnjakov) ali če se glede terminološkosti enot strinja več kot dve tretjini strokovnjakov (in tem enotam dodamo tiste, ki jih je kot terminološke označila manj kot tretjina strokovnjakov). Po prvem merilu je strinjanje pri avtomatikih 68 %, pri tiflopedagogih pa 67 %, po drugem merilu pa je strinjanje pri avtomatikih 85 %, pri tiflopedagogih pa 84 % (slika 3).

Za raziskavo smo namenoma izbrali dve nesorodni vedi, eno s področja tehnike, drugo pa s področja pedagogike. Vzorec anketiranih je bil enak, prav tako so bila enaka navodila. Seveda rezultatov na podlagi preizkusa na zgolj dveh strokovnih področjih ne moremo posplošiti na vsa strokovna področja, vendar pa lahko iz podatka, da je stopnja soglasja med strokovnjaki 67 % (oz. 68 %) po

¹⁹ V besedilu se je pojavila oblika termina z oklepajem, v bistvu pa gre za dva termina, in sicer *rehabilitacijo* in *habilitacijo*.

Slika 3: Primerjava med avtomatiki in tiflopedagogi glede soglasja o terminološkosti in neterminološkosti podčrtanih enot, kadar se o terminološkosti oz. neterminološkosti strinja več kot tri četrtine oz. dve tretjini strokovnjakov

strožjem merilu in 84 % (oz. 85 %) po nekoliko ohlapnejšem merilu, ugotovimo, da je to strinjanje pravzaprav veliko in da termini niso nekaj povsem subjektivnega.

Ker so strokovnjaki termine podčrtovali v avtentičnih strokovnih besedilih, ki niso vedno terminološko natančna, in niso imeli specifičnih znanj o terminologiji, je bila stopnja soglasja strokovnjakov obeh strok glede terminološkosti posameznih enot svoje stroke torej relativno visoka. Gotovo ima pri vtisu terminološkosti posameznih enot določeno vlogo tudi besedilno okolje, npr. mesto termina v stavku (naslov, naštevanje med drugimi termini, kot pojasnilo nekega drugega termina itd.). Kot že omenjeno, bi bilo zanimivo narediti tudi primerjalno raziskavo, v kateri bi preverjali, kakšno je strinjanje strokovnjakov pri prepoznavanju terminološkosti enot, ki niso v besedilu, ampak so vključene v seznam.

2.3.2 Značilnosti enot, ki so jih avtomatiki in tiflopedagogi označili kot terminološke

Pri analizi podčrtanih enot se je pri obeh skupinah strokovnjakov oblikovalo nekaj tipičnih skupin terminov. Enote, ki so jih kot terminološke prepoznali vsi strokovnjaki, so stabilni, reprezentativni termini posamezne stroke. Pri tiflopedagogiki so izstopali zlasti oftalmološki termini, predvsem imena bolezni oči.

Za našo analizo so bolj zanimive enote, glede katerih med strokovnjaki ni bilo soglasja – gre za enote, ki jih ne moremo opredeliti niti za terminološke niti

za neterminološke, saj jih je podčrtala okrog polovica strokovnjakov (natančneje 41 % do 59 % strokovnjakov). Takih enot je sicer le 15 % pri avtomatiki in 16 % pri tiflopedagogiki. Avtomatiki so v to skupino vključili zveze, ki so kombinacija netermina in termina (načrtovanje *kompensatorjev*, vhod *procesa*), medtem ko so bili tiflopedagogi neenotni glede nekaterih zvez, npr. *ostanek ostrine vida*, *ostanek širine vidnega polja*, *normalna ostrina vida*, *zmanjšana bralna sposobnost*. Daljše besedilne enote, ki se nanašajo na specializirano vsebino (npr. *slepota* kot posledica *sladkorne bolezni*, vzrok nastanka *slepote* ali *slabovidnosti*), so kot terminološke podčrtali samo nekateri tiflopedagogi, po drugi strani pa so avtomatiki nekajkrat podčrtali tudi kombinacijo dveh terminov (*parameter regulatorja*, *sistem za vodenje*).

Prav tako so avtomatiki oklevali pri posameznih terminih, ki imajo podoben pomen tudi v splošnem jeziku, a so v avtomatiki ožje opredeljeni v okviru pojmovnega sistema avtomatike (*optimizacija*, *občutljivost*, *verificirati*). Pri tiflopedagogiki sta podobna primera npr. *izobraževanje* in *oko*, ki sta pogosti besedi v splošnem jeziku, hkrati pa sta tudi termina na področju pedagogike oz. medicine. Tiflopedagogi se prav tako niso strinjali glede dveh medicinskih terminov, ki pa nista tudi ožje tiflopedagoška (*diagnoza*, *prognoza obolenja*).

Zanimiv je bil tudi seznam enot, ki jih je kot terminološke označil manjši del strokovnjakov (6 % do 35 %). Pri avtomatiki prevladujejo različne kombinacije neterminov in terminov (npr. napoved izhoda *procesa*, kvaliteta *regulacije*, *občutljivost* na spremembe *parametrov*), nekaj takih primerov najdemo tudi pri tiflopedagogiki (npr. uspešnost *(re)habilitacije*, gradivo v *brajevi pisavi*). Pri tiflopedagogiki je v tej skupini (tj. 6 % do 35 %) še več daljših besedilnih enot, ki se nanašajo na specializirano vsebino (npr. *bolezen oči* v starosti, stanje po odstranitvi *očesne leče*, pomanjkanje kožnega pigmenta, povezano s *slabovidnostjo*). Ker je te enote označilo le nekaj posameznih strokovnjakov, utemeljeno sklepamo, da se večina strokovnjakov strinja, da te enote niso termini.

Kljub temu da so strokovnjaki dobili navodilo, naj ne podčrtujejo terminov sorodnih strok, je v obeh skupinah nekaj strokovnjakov podčrtalo tudi nekaj takih terminov, pri avtomatiki npr. *industrijsko postrojenje*, ki je splošni tehniški termin, in *Poissonovo naključno distribucijo*, ki je matematični termin. Pri tiflopedagogiki pa se je znova oblikovala skupina splošnih medicinskih terminov (npr. *sladkorna bolezen*, *incidenca*, *preventiva*, *vnetje*, *obolenje*). Če bi želeli v raziskavo zajeti terminologijo v širšem smislu (kar bi bilo koristno npr. pri izdelavi področnega slovarja, ki poleg terminov stroke v ožjem smislu zajame tudi termine sorodnih strok in pogosto uporabljane splošne lekseme), bi seveda lahko upoštevali tudi take termine.

3 ZAKLJUČEK

V raziskavi smo želeli preveriti, v kolikšni meri so termini stabilne jezikovne enote. Uporabniki jezika, ki termine uporabljajo za sporočanje specializiranih vsebin in medsebojno komunikacijo, so zlasti strokovnjaki, ki lahko zato najbolj verodostojno presojajo terminološkost posameznih jezikovnih enot. V raziskavi smo torej posredno preverjali terminološko kompetentnost strokovnjakov. Da bi zagotovili večjo objektivnost, smo v raziskavo zajeli strokovnjake dveh različnih strok, avtomatike in tiflopedagogike.

Presenetljivo je bil delež soglasja glede terminološkosti (oz. neterminološkosti) posameznih enot v strokovnih besedilih lastne stroke pri obeh skupinah zelo podoben, tj. 84 % (oz. 85 %) pri dvotretjinskem merilu in 67 % (oz. 68 %) pri tričetrtinskem merilu. Če pri prepoznavanju terminov sodeluje več strokovnjakov, merilo terminološkosti ne more biti le 100-odstotno soglasje strokovnjakov. Menimo, da lahko enoto upravičeno štejemo za terminološko, če se glede tega strinja npr. 94 % strokovnjakov. Seveda pa se postavlja vprašanje spodnje meje. Ena možnost je, da za terminološke enote štejemo tiste, glede katerih se strinja več kot polovica strokovnjakov, vendar bi bilo merilo smiselno postaviti višje – primerno se nam zdi dvotretjinsko ali celo tričetrtinsko strinjanje strokovnjakov, ob tem pa mora biti v prepoznavanje terminov vključenih čim več strokovnjakov, saj to zagotavlja verodostojnejše rezultate.

LITERATURA

- Felber 1984** = Helmut Felber, *Terminology manual*, Paris: Unesco – Infoterm, 1984.
- Gantar 2004** = Polona Gantar, Jezikovni viri in terminološki slovarji, v: *Terminologija v času globalizacije*, ur. Marjeta Humar, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004, 169–178.
- Gorjanc 1996** = Vojko Gorjanc, Terminologija novejših naravoslovno-tehničnih strok (ob primeru računalništva in jedrske fizike), v: *Jezik in čas*, ur. Ada Vidovič Muha, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996 (Razprave Filozofske fakultete), 251–260.
- Hudeček – Mihaljevič 2009** = Lana Hudeček – Milica Mihaljevič, *Hrvatski terminološki priručnik*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje, 2009.
- Logar – Vintar 2008** = Nataša Logar – Špela Vintar, Korpusni pristop k izdelavi terminoloških slovarjev: od besednih seznamov in konkordanc do samodejnega luščanja izrazov, *Jezik in slovnost* 53 (2008), št. 5, 3–17.
- Logar Berginc 2013** = Nataša Logar Berginc, Aktualni terminološki opisi in njihova dostopnost, v: *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013 (Obdobja 32), 247–253.
- Logar Berginc – Vintar – Arhar Holdt 2013** = Nataša Logar Berginc – Špela Vintar – Špela Arhar Holdt, Terminologija odnosov z javnostmi: korpus – luščanje – terminološka podatkovna zbirka, *Slovenščina 2.0* 1 (2013), št. 2 = *Jezikovne tehnologije*, ur. Tomaž Erjavec – Jerneja Žganec Gros, 113–138.
- Masár 1991** = Ivan Masár, *Priručka slovenskej terminológie*, Bratislava: VEDA, 1991.
- Poštolková – Roudný – Tejnor 1983** = Běla Poštolková – Miroslav Roudný – Antonín Tejnor, *O české terminologii*, Praha: Academia, 1983.
- Schmitz 2011** = Klaus-Dirk Schmitz, Concepts as building blocks for knowledge organization – a more ontological and less linguistic perception of terminology, v: *Terminologie & Ontologie: Théories et applications*, ur. Christophe Roche, Annecy: Institut Porphyre, 2011, 37–46.

- Vidovič Muha 2000** = Ada Vidovič Muha, *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000.
- Vintar 2008** = Špela Vintar, *Terminologija: terminološka veda in računalniško podprta terminologija*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, Oddelek za prevajalstvo, 2008 (Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje).
- Wüster 1991** = Eugen Wüster, *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*, Bonn: Romanistischer Verlag, 31991 (Abhandlungen zur Sprache und Literatur 20).

SUMMARY

Experts and Identifying Terms in Specialized Texts

With the development of language technologies and the amount of data concerning terms that can be extracted from a large number of authentic specialized texts, new issues have emerged that terminology studies have not traditionally dealt with. For instance, one of the most popular discussions is on the subjective perception of terminology. In order to determine how stable terms are as linguistic units, we performed a study involving two groups of experts that read some specialized texts from their disciplines and underlined linguistic units that they believed to be terms. The study included experts from two unrelated domains: control engineering and teaching the visually impaired.

Assuming that full consensus among experts is very rare, it should be sufficient for a linguistic unit to be considered a term when the majority of experts agree on it. An appropriate criterion for a linguistic unit in a specialized text being judged a term is the consensus of two-thirds or three-quarters of experts. The experts in teaching the visually impaired underlined 151 units and the experts in control engineering underlined 101 units; despite this large number, the percentage of units that most experts agreed on as terminological or non-terminological was surprisingly similar. The result did not change much whether the consensus of three-quarters or two-thirds of experts was a criterion. The percentage of experts' consensus on terminological units for the two-thirds criterion was 84% for teaching the visually impaired and 85% for control engineering, and for the three-quarters criterion the percentage was 67% for teaching the visually impaired and 68% for control engineering. We thus conclude that terms are mostly stable linguistic units and are also recognized by experts as such.

The paper also discusses cases of linguistic units that experts were unable to agree on. This group includes a combination of two terms, a combination of a non-term and a term, longer text units that relate to specialized content, and terms that have a similar meaning in general language but are more narrowly defined in specialized language.

MOJCA ŽAGAR KARER – TANJA FAJFAR

STROKOVNJAKI IN DRUGI UPORABNIKI TERMINOLOGIJE KOT NASLOVNIKI TERMINOLOŠKIH SLOVARJEV

COBISS: 1.01

V članku so opredeljeni uporabniki terminologije, ki se s terminologijo ukvarjajo vsak s svojega vidika, zaradi česar imajo kot naslovniki terminoloških slovarjev različne potrebe. Osnovna razlika med skupinami uporabnikov je, da samo strokovnjaki terminologijo razumejo kot nabor poimenovanj za pojme iz pojmovnega sistema posameznega strokovnega področja. Terminologijo prepoznavajo kot poimenovanja za specializirano vsebino, ki jo poimenujejo. Druge skupine uporabnikov terminologije se s terminologijo ne ukvarjajo na pojmovni ravni, ampak na izrazni. Terminološki slovar oz. informacije, ki jih vsebuje, morajo biti zato prilagojeni naslovnikom slovarja.

Ključne besede: terminologija, terminološki slovar, uporabniki terminologije, naslovniki terminoloških slovarjev

Experts and Other Terminology Users as Intended Users of Terminological Dictionaries

This paper identifies various terminology users that deal with terminology from their own perspectives and thus have different needs as the intended users of terminological dictionaries. The basic difference between groups of terminology users is that only experts understand terminology as a set of designations for concepts from a conceptual system of a particular domain. They recognize terminology as designations for specialized content. Other terminology users do not deal with terminology at the conceptual level, but at the expression level. A terminological dictionary and the information contained in it should be adjusted to the intended dictionary users.

Keywords: terminology, terminological dictionary, terminology users, intended users of terminological dictionaries

0 UVOD

V slovenskem prostoru so naslovniki terminoloških slovarjev tipično strokovnjaki, ki imajo vsaj diplomu s svojega strokovnega področja, oz. študentje stroke, ki jo uslovarja slovar. Terminološki slovarji naj bi predstavljali pojmovni sistem stroke in medsebojna razmerja med pojmi, pri čemer se predvideva, da naslovniki pojmovni sistem stroke že bolj ali manj pozna.

V članku se bomo osredotočili na strokovnjake kot naslovnike slovarja in ugotavljali, kakšen terminološki slovar potrebujejo. Ali je smiselno slovar zasnovati za točno definiranega naslovnika ali je ustrežnejše slovar predvideti za heterogeno skupino naslovnikov? Na vprašanje smo poskušali odgovoriti z raziskavo, katere

izhodišče je bila predpostavka, da obstaja bistvena razlika v dojemanju terminologije med strokovnjaki in nestrokovnjaki (z nestrokovnjaki označujemo vse druge skupine uporabnikov terminologije, ki ne poznajo pojmovnega sistema konkretnega strokovnega področja, seveda pa so strokovnjaki na svojem področju, npr. prevajalci, dokumentalisti, terminologi).¹ Raziskava je zajela na eni strani dve skupini strokovnjakov, in sicer s področja avtomatike in tiflopedagogike, na drugi strani pa skupino terminologov, ki so ena od skupin uporabnikov terminologije.

V članku bomo najprej opredelili različne skupine uporabnikov terminologije, nato pa se bomo posvetili naslovnikom terminoloških slovarjev. V središču našega zanimanja bo strokovnjak kot naslovnik terminološkega slovarja. Glede na to, da pri svojem delu izhaja iz pojmovnega sveta svoje stroke, je njegovo dojemanje terminologije drugačno od dojemanja nestrokovnjaka, ki termine prepozna le na izrazni ravni, vsebine, ki jo ti termini označujejo, pa ne (pre)pozna.

1 KDO SO UPORABNIKI TERMINOLOGIJE

Špela Vintar (2008: 46–47) je natančneje opredelila štiri skupine uporabnikov terminologije; to so strokovnjaki, dokumentalisti, prevajalci in terminologi. Pri tem je treba omeniti, da te skupine terminologijo uporabljajo na različne načine. Primarna skupina uporabnikov terminologije so gotovo strokovnjaki, ki terminologijo uporabljajo za sporočanje strokovnih vsebin. Prav tako se s terminologijo pogosto srečujejo prevajalci strokovnih besedil. Terminologi se s terminologijo ukvarjajo posredno pri izdelavi terminoloških virov. Četrta skupina uporabnikov terminologije pa so dokumentalisti, ki pri svojem delu (npr. v knjižnicah ali arhivih) označujejo dokumente s ključnimi besedami ali klasifikatorji. Ta skupina uporabnikov se od drugih loči po tem, da posamezne termine uporabi kot označevalce, ki omogočajo iskanje po zbirkah dokumentov.²

Tem štirim skupinam lahko dodamo še zelo heterogeno skupino uporabnikov jezika, ki se s posameznimi termini srečajo naključno, npr. novinarji pri pisanju člankov, ki se navezujejo na strokovno tematiko, posamezniki, ki bi radi izvedeli, kaj pomeni kakšen specializiran termin, ki ga ne najdejo v splošnih jezikovnih priročnikih, literati, ki v literarnem delu pišejo tudi o strokovnih vsebinah, itd. To je skupina uporabnikov, ki jo zelo težko opredelimo, zaradi česar ne moremo predvideti njihovih potreb.

1 Nekateri raziskovalci poleg strokovnjakov in nestrokovnjakov navajajo tudi kategorijo polstrokovnjakov, kamor uvrščajo zlasti študente in strokovnjake sorodnih strok (gl. npr. Bowker – Pearson 2002: 27).

2 M. Teresa Cabré (1998: 11–12) loči med dvema skupinama uporabnikov terminologije. V prvo skupino spadajo neposredni uporabniki terminologije (strokovnjaki) in posredniki, npr. prevajalci, ki terminologijo uporabljajo, da olajšajo komunikacijo drugim uporabnikom. Oboji terminologijo razumejo kot orodje za komunikacijo, za strokovnjake pa ima terminologija poleg tega tudi pomembno vlogo pri konceptualizaciji lastnega strokovnega področja (torej kot pot do pojmovnega sistema stroke). V drugi skupini pa so terminologi/terminografi, ki se ukvarjajo z zbiranjem, opisovanjem in urejanjem terminov.

Glede na to, da dokumentalisti niso neposredni uporabniki terminologije, da se terminologi z njo ukvarjajo z jeziko(slo)vnega vidika, skupino potencialnih uporabnikov terminologije pa je težko zamejiti, si bomo na tem mestu podrobneje ogledali dve skupini uporabnikov terminologije, in sicer strokovnjake in prevajalce.

Kot že omenjeno, strokovnjaki terminologijo uporabljajo za učinkovito strokovno komunikacijo, pri čemer morda niso tako pozorni na jezikovni vidik terminologije, ker je zanje bistvena strokovna vsebina, torej pojmi, ki jih termini označujejo.³ Pri tem je pomembno, da so termini gospodarni, nedvoumni in ustaljeni, saj to zagotavlja nemoteno strokovno komunikacijo. Prevajalci v primerjavi s strokovnjaki pri rabi terminologije ne izhajajo s pojmovnega vidika, ampak z jezikovnega oz. besedilnega, saj prenašajo v drug jezik celotna besedila, ki so sestavljena iz specializiranih in nespecializiranih leksikalnih enot.⁴ V idealnem primeru bi strokovna besedila prevajal strokovnjak s prevajalskim znanjem oz. prevajalec s poglobljenim strokovnim znanjem, žal pa to pogosto ni mogoče, zlasti pri jezikih z manjšim številom govorcev, kot je slovenščina.

Očitno je torej, da so potrebe prevajalcev drugačne od potreb strokovnjakov (in seveda tudi od potreb drugih potencialnih skupin uporabnikov terminologije). Špela Vintar ugotavlja, da upoštevanje potreb različnih skupin uporabnikov terminologije pomeni, da »vsak posamezni glosarski projekt vnaprej definira ciljne skupine uporabnikov ter v skladu s tem zasnuje tudi terminografsko metodologijo« (Vintar 2008: 49). S tem se strinjamo in na osnovi tega menimo, da ima slovar, zasnovan in izpeljan z mislijo na konkretno skupino uporabnikov kot naslovnikov slovarja, manjšo uporabno vrednost za skupino uporabnikov, ki ji slovar ni bil primarno namenjen. To seveda pomeni, da so slovarji, primarno namenjeni npr. prevajalcem, za strokovnjake manj uporabni kot slovarji, primarno namenjeni strokovnjakom. Seveda velja tudi obratno. Upoštevanje ciljne skupine uporabnikov terminološkega priročnika je torej bistveno za vsako resno terminološko delo.

1.1 Kdo so naslovniki terminoloških slovarjev

Terminološki slovarji torej lahko nagovarjajo različne skupine uporabnikov, ki imajo različne potrebe. Vprašanje je, ali lahko posamezen terminološki slovar zadosti pričakovanjem in potrebam vseh uporabnikov terminologije. Da je to mogoče, menita npr. Nataša Logar in Špela Vintar: »Naloga terminografa je zadovoljiti čim več poizvedb različnih uporabnikov slovarja, to pa pomeni, da je treba termine vključiti tako, da bosta celovito terminološko informacijo dobila dokumentalist

3 Tudi M. Teresa Cabré (1998: 11–12) ugotavlja, da strokovnjaki terminologijo uporabljajo ne glede na njeno primernost oz. neprimernost z vidika posameznega jezikovnega sistema. Njihovo zanimanje za terminologijo je osredotočeno na pojme in na njihovo jasno in nedvoumno poimevanje.

4 Prim. tudi Vintar (2008: 47): »Za razliko od prevajalcev pa se terminologi navadno manj posvečajo besedilnemu vidiku, se pravi rabi izrazja v kontekstu. To odražajo tudi številni terminološki slovarji in priročniki, ki so zato za prevajalce bistveno manj uporabni.«

in prevajalec, pa tudi vsi drugi« (Logar – Vintar 2008: 13). Nataša Logar Berginc meni, da ne moremo pričakovati specializacije slovenskih terminoloških slovarjev glede na več vrst naslovnikov, »zato je treba zasnovno [terminoloških slovarjev] oblikovati tako, da bodo vključene informacije čim bolj celovite za vse (npr. tako, da so v geselskem članku tudi kolokacije, primeri rabe, ne preveč specializirane razlage, prevodi v vsaj en tuji jezik, da so navedene vse sopomenke z normativno usmeritvijo ipd.)« (Logar Berginc 2009: 230). V slovenskem prostoru so terminološki slovarji običajno namenjeni strokovnjakom, kar pomeni, da skušajo upoštevati njihove potrebe. Ker so avtorji teh slovarjev večinoma strokovnjaki sami, nastali pa so iz potrebe po poenotenju terminologije znotraj stroke, je razumljivo, da potrebe nestrokovnjakov (torej drugih skupin uporabnikov) niso upoštevane. Vprašanje pa je, ali ne bi upoštevanje potreb nestrokovnjakov bistveno zmanjšalo uporabnosti terminoloških slovarjev za strokovnjake. Če je razlaga oz. definicija popolnoma razumljiva nestrokovnjaku, je velika verjetnost, da je za strokovnjaka premalo natančna in zaradi tega morda celo strokovno neustrezna.⁵

V skladu z idejo, da naj konkretni slovarski projekt poskuša upoštevati potrebe različnih uporabnikov terminologije, postane aktualno vprašanje vključevanja besedilnega okolja v terminološki slovar. »Pri besedilnem okolju ne gre zgolj za dodajanje več podatkov o terminu, ampak gre hkrati za način preseganja terminološke meje oz. njeno ‚mehčanje‘. Z vključitvijo (tipičnega) besedilnega okolja, tj. kolokacij in zgledov rabe, se tako poveča verjetnost, da bomo zadostili uporabnikovemu subjektivnemu občutku za terminološkost oz. da bodo različni uporabniki, ki iščejo informacije v terminološki podatkovni zbirki, iskano tam tudi našli« (Logar Berginc 2013: 249).⁶ Kot je bilo že omenjeno, je lahko tudi »mehčanje« terminološke meje problematično z vidika ene od najpomembnejših skupin uporabnikov terminologije, tj. strokovnjakov.

Če naslovniki terminološkega slovarja niso le strokovnjaki, ampak tudi druge skupine uporabnikov, je v slovar verjetno smiselno vključiti čim več informacij (tudi zglede rabe in kolokacije), saj nestrokovnjaki pojma, ki ga posamezen termin označuje, navadno ne poznajo, zanima pa jih, kaj termin pomeni oz. kako se obnaša v besedilu. Kadar je naslovnik slovarja strokovnjak, pa tipično besedilno okolje za samo razumevanje pojmov ni bistveno. Strokovnjaki namreč izhajajo iz pojmovnega sistema stroke, ki ga praviloma poznajo, prav tako poznajo povezave med posameznimi pojmi in termini.⁷

5 M. Teresa Cabré (1998: 19) ugotavlja, da je terminologija, kadar je naslovnik strokovnjak, praviloma oblikovana po priporočilih ISO, tj. z zelo natančnimi definicijami, samo najnujnejšimi podatki in praviloma s tujejezičnimi ustrezniki.

6 Prim. tudi Logar Berginc (2013: 250): »[K]olokacije krepijo terminološko razlago in/ali lajšajo njeno razumevanje. Za zglede rabe velja enako«.

7 Zato pri strokovnjakih težko govorimo o subjektivnosti terminologije. Več o tem v Fajfar – Žagar Karer 2015.

1.1.1 Naslovník je strokovnjak

Glede na to, da so bili terminološki slovarji tradicionalno namenjeni strokovnjakom, je zanimivo, da raziskovalci v zadnjem času ugotavljajo, da potrebe strokovnjakov kot skupine naslovníkov terminoloških slovarjev niso podrobneje raziskane (Fathi 2014: 13). V zvezi s tem sta zanimivi dve raziskavi.

V raziskavi, ki so jo izvedli Nataša Logar, Polona Gantar in Iztok Kosem (2014), je avtorje zanimala smiselnost vključitve besedilnega okolja v terminološko podatkovno zbirko odnosov z javnostmi. Raziskava je vključevala 24 strokovnjakov s področja odnosov z javnostmi. Na tem mestu nas zanimajo predvsem odgovori na vprašanje: »Ali menite, da so informacije o tipičnem besedilnem okolju termina koristne v terminološkem slovarju odnosov z javnostmi?« Strokovnjakom so ponudili tri odgovore: »A: Da, te informacije mi pomagajo popolnoma razumeti termin, njegov pomen in vlogo v kontekstu;« »B: Da in ne;« »C: Ne, dovolj je, če preberem samo prvi del vnosa (definicija, prevod, dva primera)«. Strokovnjaki so največkrat izbrali odgovor A (58 %), ki mu sledi odgovor B (38 %) (Logar – Gantar – Kosem 2014: 53–55). Avtorji v zaključku članka ugotavljajo, »da kolokacije krepijo terminološko definicijo in/ali olajšajo njeno razumevanje [...] – skupaj s primeri omogočajo hitrejše razumevanje pojma leksem (v našem primeru termina)« (Logar – Gantar – Kosem 2014: 56). Ta sklep navadno velja za nestrokovnjake, ki ne poznajo pojmovnega sistema stroke, zato od slovarja pričakujejo čim več informacij, ki jim bodo pomagale razumeti, kaj leksem (oz. termin) pomeni. Po drugi strani pa je taka ugotovitev vprašljiva z vidika strokovnjakov in njihovega razumevanja terminologije. Zanje je najpomembnejša informacija v slovarju definicija, ki pojem umesti v pojmovni sistem stroke, zato mora biti strokovno natančna in ne prilagojena nestrokovnjaku. Vključitev besedilnega okolja v slovar strokovnjaku ne olajša razumevanja definicije, ampak samo prikaže tipično obnašanje termina v besedilu. Besharat Fathi (2014) npr. ugotavlja, da manj kot polovica strokovnjakov v terminološkem slovarju išče kolokacije in primere rabe.

Raziskava, ki jo je izvedla Besharat Fathi (2014), je vključevala 40 strokovnjakov z različnih strokovnih področij, ki poleg svojega maternega jezika aktivno uporabljajo vsaj en tuji jezik. Avtorico je zanimalo, katere informacije strokovnjaki pričakujejo v terminoloških slovarjih in kako ocenjujejo obstoječe terminološke slovarje. Rezultati raziskave so pokazali, da strokovnjaki pri svojem delu najpogosteje uporabljajo enojezične terminološke slovarje, ki jim sledijo dvojezični slovarji in enciklopedije. Vsi strokovnjaki jih uporabljajo pri recepciji besedil, večina pa tudi pri njihovi produkciji. Le četrtnina strokovnjakov slovarje uporablja pri prevajanju besedil. Avtorica opozarja, da je ta podatek treba upoštevati pri sestavljanju slovarjev za strokovnjake, saj določa tip informacij, ki naj bodo vključene v slovar (Fathi 2014: 17).

Eno od vprašanj v raziskavi se je nanašalo tudi na tip informacij, ki jih strokovnjaki pričakujejo v terminoloških slovarjih in drugih virih. 93,3 % strokovnjakov v slovarjih išče definicije, 90 % medsebojna razmerja med termini

(npr. sinonimijo), 66,6 % jih išče področno oznako, 60 % grafične ponazoritve, 58,3 % slovnične podatke, 56,6 % pa normativne podatke. Najmanjši delež strokovnjakov (41,6 %) je označil, da v slovarjih išče kolokacije in primere rabe (Fathi 2014: 18).

Strokovnjaki uporabljajo terminološke slovarje, da potrdijo svoje znanje in da so pri pisanju besedil kar se da natančni. To je razlog, da strokovnjaki kljub svojemu obsežnemu znanju v terminoloških slovarjih iščejo oz. preverjajo definicije. Težnja po natančnosti se še poveča pri interdisciplinarnih področjih, ki so jih strokovnjaki omenjali kot najbolj problematična. Definicije so koristne tudi pri novih pojmi. Strokovnjaki želijo, da so normativne informacije vključene tudi v terminološke slovarje in jih ni treba iskati posebej (Fathi 2014: 19).

Avtorico so še posebej zanimali vzroki za to, da dajejo strokovnjaki prednost enojezičnim terminološkim slovarjem, čeprav večina strokovnjakov, ki so sodelovali v raziskavi, kot svoj drugi jezik uporablja angleščino. Strokovnjaki dvojezičnim terminološkim slovarjem ne zaupajo, ker se jim pogosto ne zdijo dovolj natančni. Mnogi dvojezični terminološki slovarji so bili namreč izdelani za študente, zaradi česar pojmovne povezave v teh slovarjih ne ustrezajo potrebam strokovnjakov, ali pa jih niso napisali strokovnjaki (Fathi 2014: 19–20).

Na podlagi analize rezultatov raziskave avtorica zaključuje, da »morajo biti potrebe strokovnjakov upoštevane pri nastajanju terminoloških slovarjev, pri čemer se je treba zavedati, da so potrebe strokovnjakov drugačne od potreb polstrokovnjakov in nestrokovnjakov. Potrebujemo več referenčnih virov za vsa strokovna področja, ki so namenjena predvsem strokovnjakom« (Fathi 2014: 20).

2 DOJEMANJE TERMINOLOGIJE PRI STROKOVNJAKIH IN NESTROKOVNJAKIH

Če izhajamo iz tega, da naj bo struktura terminoloških slovarjev prilagojena naslovniku, je treba ugotoviti, ali so potrebe strokovnjakov in nestrokovnjakov (tudi če ti spadajo v eno od skupin uporabnikov terminologije), na katere naj bi terminološki slovar odgovoril, res različne. Izhodiščna predpostavka, na podlagi katere smo preverjali različnost potreb ene in druge skupine, je bila, da med strokovnjaki in nestrokovnjaki obstaja bistvena razlika v dojetju terminologije.

Izvedli smo raziskavo med strokovnjaki konkretnega področja in terminologi, ki niso strokovnjaki za konkretno področje, imajo pa specifična jezikoslovno-terminološka znanja. V raziskavo je bilo vključenih 17 strokovnjakov s področja avtomatike⁸ (v nadaljevanju: avtomatiki), 17 strokovnjakov s področja tiflopedagogike⁹ (v nadaljevanju: tiflopedagogi) in 4 terminologi, ki se ukvarjajo s terminologijo in izdelavo terminoloških slovarjev.

8 Gre za vejo elektrotehnike.

9 Veja specialne pedagogike, ki obravnava poučevanje slepih in slabovidnih.

Pripravili smo tri krajša strokovna besedila približno enake dolžine.¹⁰ Uporabljena so bila besedila različnih avtorjev (vedno strokovnjakov) iz visokošolskih učbenikov, znanstvenih člankov in enega strokovnega priročnika. S tem smo želeli zmanjšati vpliv posebnosti sloga enega avtorja oz. enega besedilnega tipa.

Strokovnjaki obeh strok so dobili navodilo, naj v izbranih strokovnih besedilih podčrtajo vse termine svoje stroke, avtomatiki so torej podčrtovali termine s področja avtomatike, tiflopedagogi pa tiflopedagoške termine. Opozorjeni so bili, naj ne podčrtujejo terminov sorodnih strok (npr. matematičnih terminov v avtomatiki). Vsi so besedila podčrtovali hkrati. Terminografi so dobili ista besedila in navodilo, naj podčrtajo termine s področja avtomatike in tiflopedagogike.

Predvidevali smo, da bodo strokovnjaki podčrtali tiste enote, ki jih poznajo, terminologi (ki niso strokovnjaki za konkretni področji) pa tiste enote, ki jih ne poznajo in jih prav zato označijo kot termine. V bistvu nestrokovnjaki ugibajo oz. predpostavljajo, da je izraz, ki ga ne poznajo iz splošnega jezika, verjetno termin. Jennifer Pearson (1998: 27) ugotavlja, da nestrokovnjaki izraz prepoznajo kot termin, ker ne vedo, kaj pomeni. Avtorica navaja primer termina *cryogenics* (slv. *kriogenika*),¹¹ ki ga bodo nestrokovnjaki zaradi tega, ker ga ne poznajo, prepoznali kot termin, medtem ko besedne zveze *part-time work* (*krajši delovni čas*) ne bi opredelili kot termin, ker jo prepoznajo iz splošnega jezika, v kontekstu delovnega prava pa je to termin. Torej bi jo strokovnjak s tega področja nedvoumno prepoznal kot termin.¹² Nataša Logar Berginc (2013: 248) je naredila raziskavo med študenti tržnega komuniciranja in odnosov z javnostmi ter študenti prevajalstva, v kateri je preverjala subjektivnost pojma terminološkost s podčrtovanjem terminov v strokovnem besedilu, in ugotovila, da je študente pri podčrtovanju vodila relativna nepogostost oz. nerazumljivost besed v splošnem jeziku in hkrati poznavanje besede v strokovnem jeziku. Glede na to, da študentje sodijo v skupino polstrokovnjakov, so rezultati raziskave pričakovani, po drugi strani pa bi bili rezultati verjetno drugačni, če bi isto besedilo podčrtovali nestrokovnjaki ali strokovnjaki.

Sklepamo namreč, da strokovnjaka in nestrokovnjaka pri odločanju, ali je posamezen izraz termin ali ne, vodita različna mehanizma. Strokovnjak načeloma

¹⁰ Za področje avtomatike so bila uporabljena naslednja besedila: Drago Matko, *Identifikacije*, 1998 (visokošolski učbenik); Borut Zupančič, *Zvezni regulacijski sistemi I*, 2010 (visokošolski učbenik); Matija Arh – Igor Škrjanc: Samo-nastavljanje DMC-ja s pomožnim proporcionalnim regulatorjem, *Elektrotehniški vestnik* 79 (2012), št. 4, 169–172 (znanstveni članek). Za področje tiflopedagogike so bila uporabljena naslednja besedila: Alenka Perko, Slepota in slabovidnost: opredelitev motnje in načrtovanje usposabljanja slepih in slabovidnih otrok, *Defectologica Slovenica* 4 (1996), št. 2, 85–92 (znanstveni članek); Tatjana Murn, Vloga brajice v procesu razvoja bralne pismenosti slepih, v: *Tudi mi beremo: različni bralci z različnimi potrebami*, 2014, 47–58 (strokovni prispevek); Roman Brvar, *Dotik znanja: slepi in slabovidni učenci v inkluzivni šoli*, 2010 (priročnik).

¹¹ Termin označuje vedo znotraj fizike, ki se ukvarja z zelo nizkimi temperaturami.

¹² Termin *krajši delovni čas* najdemo tudi v Pravnem terminološkem slovarju, ki nastaja na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

pozna pojem in tudi jezikovni izraz (termin), ki je z njim povezan, nestrokovnjak pa pojma ne pozna in izraz intuitivno označi kot termin.

2.1 Avtomatika

Avtomatiki so v izbranih strokovnih besedilih kot terminološko označili 101 jezikovno enoto, terminologi pa 88 jezikovnih enot. Terminologi so označili 10 enot, ki jih avtomatiki niso, hkrati pa niso označili 23 enot, ki so jih avtomatiki označili.¹³

Presek med obema skupinama je torej 78 enot, pri tem pa je treba opozoriti, da v vseh primerih ne gre za termine, ker je določen del teh enot podčrtala manjšina strokovnjakov. Kljub temu ocenjujemo, da je ujemanje med obema skupinama veliko in kaže na to, da rezultati preizkusa kljub različnemu mehanizmu prepoznavanja terminologije pri strokovnjakih in terminologih pogosto sovpadajo. Razlog za to so verjetno tipične značilnosti terminov – termini so pogosto redke ali malo znane besede, velikokrat tuje. Zaradi teh lastnosti so v besedilu opazni in jih zato podčrtajo tudi nestrokovnjaki. Po drugi strani pa jih strokovnjaki podčrtajo ravno zato, ker jih poznajo.

Zanimive pa so razlike med obema skupinama uporabnikov terminologije, ki jih je mogoče uvrstiti v dve skupini. V prvi skupini so enote, ki so jih avtomatiki podčrtali, terminologi pa ne, v drugi skupini pa enote, ki jih avtomatiki niso podčrtali, terminologi pa so jih podčrtali.

V prvi skupini je pet enot, ki jih terminologi niso podčrtali, podčrtala pa jih je velika večina avtomatikov (82 % in več), zato so to nedvomno termini. Te enote so *identifikacija*, *vodenje*, *odziv na stopnico*, *vodenje MPC*, *vodenje z matriko dinamičnega odziva*. Večinoma gre za besede, ki so primarno del splošnega jezika, to so *vodenje*, *odziv*, *stopnica* in *identifikacija*, zaradi česar jih nestrokovnjaki niso prepoznali kot terminološke. V avtomatiki npr. termin *vodenje* označuje 1. 'vplivanje na delovanje sistema z izbranimi ukrepi z namenom doseganja zastavljenega cilja, npr. s spreminjanjem veličin, določanjem vrstnega reda operacij', in 2. 'pretvarjanje informacije o vodenem procesu in njegovem okolju v odločitve in ukrepe, ki ob upoštevanju kriterijev in omejitev zagotavljajo doseganje zastavljenega cilja', termin *odziv* označuje 'izhodni signal sistema, ki je posledica določenega vzbujanja ali začetnega pogoja', termin *stopnica* 'preizkusni signal, modeliran s stopnično funkcijo', termin *identifikacija* pa označuje 'eksperimentalno modeliranje dinamičnih sistemov'.¹⁴ Med termini, ki jih terminologi niso označili, sta tudi dve vrsti *vodenja* (*vodenje MPC* in *vodenje z matriko dinamičnega odziva*), kar je razumljivo, glede na to, da terminologi besede *vodenje* niso prepoznali kot termin.

V drugi skupini je 10 enot, ki jih je podčrtal vsaj en terminolog, hkrati pa jih ni podčrtal niti en avtomatik. To so: *implementirani identifikacijski postopek*,

¹³ Med temi enotami je veliko takih, ki jih je označil manjši del strokovnjakov in jih zato ne štejemo za termine.

¹⁴ Definicije so iz Terminološkega slovarja avtomatike (2014).

*model z algoritmom, enostavni proporcionalno integrirano diferencirni (PID) regulator, nihanje, objekt regulacije, mA tokovni signal, tokovni signal, vzbujanje, družina MPC, dolžina horizonta vodenja.*¹⁵ V teh primerih gre večinoma za besede in besedne zveze, ki nestrokovnjaku iz splošnega jezika niso znane. V nekaterih primerih gre za zveze termina in netermina (enostavni proporcionalno integrirano diferencirni (PID) regulator, objekt regulacije, dolžina horizonta vodenja). *Vzbujanje* in *nihanje* sta fizikalna termina, zaradi česar ju avtomatiki niso podčrtali (v skladu z navodilom, naj podčrtajo termine svoje stroke), terminologi pa so ju vseeno podčrtali. Podobno velja za matematični termin *Poissonova naključna distribucija* in splošni tehniški termin *industrijsko postrojenje*, ki so ju podčrtali vsi terminologi in le nekaj avtomatikov.

2.2 Tiflopedagogika

Tiflopedagogi so v izbranih strokovnih besedilih kot terminološke označili 151 jezikovnih enot, terminologi pa 114 jezikovnih enot. Terminologi so označili dve enoti, ki jih tiflopedagogi niso, hkrati pa niso označili 39 enot, ki so jih označili tiflopedagogi.¹⁶

Presek med obema skupinama je torej 112 enot, pri tem pa je treba opozoriti, da v vseh primerih ne gre za termine, ker je del teh enot podčrtala manjšina strokovnjakov. Ujemanje med obema skupinama je torej relativno veliko in – kot smo ugotavljali že pri preizkusu na področju avtomatike – kaže na to, da kljub različnemu mehanizmu prepoznavanja terminologije strokovnjaki in terminologi pogosto kot terminološke označijo iste enote.

Če se osredotočimo na razlike med obema skupinama, ugotovimo, da terminologi niso podčrtali 8 enot, ki jih je podčrtala velika večina strokovnjakov (88 % in več) in jih zato gotovo lahko štejeemo za termine. To so: *anomalija očesnega aparata, komunikacija, mobilnost, orientacija, vizualno funkcioniranje, specialni pripomoček, specialno učilo, zvočno besedilo*. Gre za izraze, ki so nestrokovnjakom znani iz splošnega jezika, npr. *orientacija, komunikacija, mobilnost, vizualno funkcioniranje*, v stroki pa označujejo specializirano vsebino. Tako sta *orientacija* in *mobilnost* specialni veščini, ki slepe in slabovidne osebe usposobita za samostojno gibanje v prostoru oz. okolju; *komunikacija* pa je specialna veščina, ki slepe in slabovidne osebe usposobi za sporazumevanje z drugimi in za uporabo grafične pisave. Termin *vizualno funkcioniranje* po mednarodni klasifikaciji bolezni (International Classification of Diseases 2006) označuje štiri stopnje funkcionalnega vida, in sicer normalni vid, srednjo vizualno prizadetost, težko vizualno prizadetost in slepoto.

15 Če bi bila skupina terminologov večja, bi bilo teh primerov verjetno še več, saj dojemanje terminološkosti posamezne enote (če izključimo merilo neznanosti izraza) pri nestrokovnjakih v veliki meri temelji na ugibanju in je zato subjektivno.

16 Med temi enotami je veliko takih, ki jih je označil manjši del strokovnjakov in jih zato ne štejeemo za termine.

V drugi skupini razlik med tiflopedagogi in terminologi sta dve enoti, ki ju je podčrtal vsaj en terminolog, hkrati pa ju ni podčrtal niti en tiflopedagog. To sta *očesni aparat* in *atrofija*. *Atrofija* je splošni medicinski pojem in označuje 'zmanjšanje celice, tkiva, organa, organizma ali njihovih delov'; prav tako *aparat* 'skupina organov ali njihovih delov ali celičnih organelov, ki skupaj opravljajo kako funkcijo',¹⁷ v konkretnem primeru ga natančneje določa pridevnik *očesni*. Omeniti velja, da nihče od strokovnjakov ni podčrtal *očesnega aparata*, vsi pa so podčrtali *anomalijo očesnega aparata*, kar gre pripisati temu, da je oftalmologija s tiflopedagogiko povezana v omejenem obsegu, in sicer z vidika okvar vida.

Raziskava je torej pokazala, da kljub različnima mehanizmoma prepoznavanja oz. označevanja terminov rezultati pri obeh skupinah pogosto sovpadajo. Strokovnjaki terminologijo namreč poznajo, nestrokovnjaki pa o njej ugibajo. Prvi izhajajo iz pojma oz. specializirane vsebine, ki jo termin označuje, drugi pa se zaradi strokovnega neznanja lahko naslonijo samo na izrazno raven termina. Ali ga bodo označili za termin ali ne, je praviloma odvisno od (ne)poznavanja konkretnega izraza v splošnem jeziku. Pomenljivi pa so zlasti primeri neujemanja med strokovnjaki in nestrokovnjaki. Do neujemanja je prišlo pri prepoznavanju terminov, ki so nastali s terminologizacijo, npr. *identifikacija*, *orientacija*, po drugi strani pa je bilo neujemanje prisotno tudi v primerih, ko izraz je termin, vendar ne s področja avtomatike oz. tiflopedagogike, npr. *Poissonova naključna distribucija*, *atrofija*. To pravzaprav potrjuje začetno domnevo, da sta mehanizma prepoznavanja terminologije pri strokovnjakih in nestrokovnjakih različna.

3 KAJ TO POMENI ZA TERMINOLOŠKE SLOVARJE

Glede na osnovno razliko v dojetju terminologije med strokovnjaki in nestrokovnjaki je smiselno, da terminološki slovarji, namenjeni strokovnjakom, izhajajo s pojmovnega vidika. Z razvojem besedilne terminologije in upoštevanjem drugih skupin uporabnikov terminologije kot naslovnikov terminoloških slovarjev (poleg strokovnjakov) se je pojmovni vidik umaknil v ozadje, v zadnjem času pa so se raziskovalci spet začeli spraševati o potrebah strokovnjakov. Tako recimo Schmitz (2011: 45) opozarja, da je pri terminološkem delu nujno treba upoštevati pojme in termine. Avtor poudarja, da za posamezne naloge, kot sta npr. tvorjenje novih terminov in luščenje terminov, besedilna terminologija zagotavlja ustrezne metode, ki jih je smiselno uporabiti – vendar pa je zelo pomembno, da se pri tem ne izgubi povezava s pojmovnim vidikom terminologije.

Kaj bi torej morali upoštevati pri terminološkem slovarju, namenjenem strokovnjakom? Ker je za strokovnjake pri uporabi slovarja bistvena strokovna verodostojnost informacij (prim. še Fathi 2014: 19), morajo biti avtorji terminoloških slovarjev strokovnjaki. Pri tem je treba poudariti, da so informacije v slovarju

¹⁷ Obe definiciji sta iz Slovenskega medicinskega slovarja (2012).

praviloma za stroko bolj relevantne, če pri slovarskem projektu sodeluje večja skupina kompetentnih strokovnjakov.¹⁸ Ker je terminologija tudi del jezika sploh, je gotovo koristno, da pri izdelavi terminološkega slovarja sodeluje tudi terminolog, ki ima jezikoslovno-terminološko znanje. Terminološki slovar, namenjen strokovnjakom, mora seveda izhajati iz rabe na strokovnem področju, ki ga uslovarja, in pri tem smiselno upoštevati terminološka načela (ustaljenost, gospodarnost, jezikovnosistemska ustreznost, morebitni jezikovnokulturni vidik itd.).

Konkretno naj bi slovar vključeval naslovniku prilagojene informacije, torej strokovno natančno definicijo, ki pojem umesti v pojmovni sistem,¹⁹ normativne informacije, tujejezične ustreznike, jezikovne podatke, vezane na izraz (termin). Besedilno okolje za strokovnjake, ki praviloma poznajo pojme svojega strokovnega področja, ni nujna informacija, saj pri strokovnjakih večinoma ni potrebe po tovrstnih informacijah, ki bi naj bile v funkciji olajševanja razumevanja definicije.

Seveda pa tip terminološkega slovarja, namenjen strokovnjakom, ni edini mogoči tip terminološkega slovarja. Če so naslovniki drugi uporabniki terminologije (nestrokovnjaki s stališča konkretnega strokovnega področja), je treba upoštevati njihove potrebe, ki izhajajo iz tega, da ne poznajo pojmovnega sistema stroke. V ospredju je zato jezikovni vidik. Ker naslovnik praviloma ne pozna pojma, morajo biti definicije prilagojene. Smiselno je, da so vključene tudi dodatne informacije, ki olajšajo njihovo razumevanje, npr. besedilno okolje.

4 ZAKLJUČEK

V članku smo se ukvarjali z uporabniki in naslovniki terminoloških slovarjev. Ugotovili smo, da imajo različne skupine uporabnikov terminologije različne potrebe, pri čemer so bile v središču našega zanimanja potrebe strokovnjakov. Različne potrebe skupin uporabnikov terminologije izhajajo iz osnovne razlike v dojemanju terminologije med strokovnjaki in nestrokovnjaki. Strokovnjaki pri svojem delu izhajajo iz pojmovnega sveta neke stroke, nestrokovnjaki pa termine prepoznava-jo le na izrazni ravni, vsebine, ki jo ti termini označujejo, praviloma ne poznajo. Raziskava, ki je vključevala dve skupini strokovnjakov s področja avtomatike in tiflopedagogike ter skupino terminologov, torej nestrokovnjakov, je pokazala, da je stopnja ujemanja pri prepoznavanju terminov med skupinama strokovnjakov in nestrokovnjakov relativno visoka, kar pomeni, da različna mehanizma dojemanja terminologije (strokovnjaki enoto podčrtajo, ker jo poznajo, nestrokovnjaki pa zato, ker je ne poznajo) pogosto sovpadeta. Pomenljivi pa so primeri, ko se mnenja strokovnjakov in nestrokovnjakov ne ujemajo. Nestrokovnjaki praviloma

¹⁸ Z vidika vpliva na terminologijo oz. širjenja terminologije je pomembno tudi, da so ti v stroki priznani.

¹⁹ Definicija, prilagojena nestrokovnjaku, bi bila lahko strokovno nenatančna ali celo napačna. Več o razlikah med definicijami v terminoloških slovarjih in razlagami v splošnih slovarjih v Žagar (2007: 599–607).

ne označijo terminov, ki so nastali s terminologizacijo iz splošnega jezika, npr. *identifikacija*, *orientacija*, hkrati pa poudarjajo tudi termine drugih strok, ki se pojavljajo v besedilu, npr. matematični termin *Poissonova naključna distribucija* v avtomatiki ali medicinski termin *atrofija* v tiflopedagogiki.

Glede na osnovno razliko v dojetju terminologije med strokovnjaki in nestrokovnjaki je torej smiselno, da terminološki slovarji, namenjeni strokovnjakom, izhajajo s pojmovnega vidika, medtem ko za slovarje, namenjene različnim skupinam nestrokovnjakov, to ni nujno. Ker strokovnjaki slovar uporabljajo zlasti za dopolnjevanje in preverjanje znanja, nestrokovnjaki pa bi predvsem radi izvedeli, kaj beseda sploh pomeni (ker ne poznajo pojmov, ki jih označujejo termini), morajo biti informacije v slovarju prilagojene potrebam naslovnika.

LITERATURA

- Bowker – Pearson 2002** = Lynne Bowker – Jennifer Pearson, *Working with Specialised Language: A Practical Guide to Using Corpora*, London – New York: Routledge, 2002.
- Cabré 1998** = M. Teresa Cabré, *Terminology: theory, methods and applications*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998.
- Fajfar – Žagar Karer 2015** = Tanja Fajfar – Mojca Žagar Karer, Strokovnjaki in prepoznavanje terminov v strokovnih besedilih, *Jezikoslovni zapiski* 21 (2015), št. 1, 7–21.
- Fathi 2014** = Besharat Fathi, Experts and Specialised Lexicography: perspectives and needs, *Terminologia* 9 (2014), 12–21.
- International Classification of Diseases 2006** = *International Classification of Diseases: 10th revision*, 2006 (<http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online2006/>).
- Logar – Gantar – Kosem 2014** = Nataša Logar – Polona Gantar – Iztok Kosem, Collocations and examples of use: a lexical-semantic approach to terminology, v: *Slovenščina 2.0 2* (2014), št. 1, 41–61 (http://www.trojina.org/slovenscina2.0/arhiv/2014/1/Slo2.0_2014_1_03.pdf).
- Logar – Vintar 2008** = Nataša Logar – Špela Vintar, Korpusni pristop k izdelavi terminoloških slovarjev: od besednih seznamov in konkordanc do samodejnega luščanja izrazov, *Jezik in slovnstvo* 53 (2008), št. 5, 3–17.
- Logar Berginc 2009** = Nataša Logar Berginc, Slovenski splošni in terminološki slovarji: za koga?, v: *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*, ur. Marko Stabej, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009 (Obdobja 28), 225–231.
- Logar Berginc 2013** = Nataša Logar Berginc, Aktualni terminološki opisi in njihova dostopnost, v: *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013 (Obdobja 32), 247–253.
- Pearson 1998** = Jennifer Pearson, *Terms in Context*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998.
- Schmitz 2011** = Klaus-Dirk Schmitz, Concepts as building blocks for knowledge organization – a more ontological and less linguistic perception of terminology, v: *Terminologie & Ontologie: Théories et applications*, ur. Christophe Roche, Annecy: Institut Porphyre, 2011, 37–46.
- Vintar 2008** = Špela Vintar, *Terminologija: terminološka veda in računalniško podprta terminologija*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, Oddelek za prevajalstvo (Zbirka Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje), 2008.
- Žagar 2007** = Mojca Žagar, Determinologizacija v splošnih in strokovnih slovarjih, v: *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, ur. Irena Orel, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2007 (Obdobja 24), 599–607.

SLOVARJI

Terminološki slovar avtomatike 2014 = Rihard Karba idr., *Terminološki slovar avtomatike*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2014 (Zbirka Slovarji).

Slovenski medicinski slovar 2012 = Boris Klun idr. (ur.), *Slovenski medicinski slovar*, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, 2012 (<http://www.termania.net/slovarji/95/slovenski-medicinski-slovar>).

SUMMARY

Experts and Other Terminology Users as Intended Users of Terminological Dictionaries

This paper first defines different groups of terminology users and then focuses on the intended users of terminological dictionaries. Particular attention is paid to cases in which experts are the intended users of terminological dictionaries. Unlike other terminology users, experts use terminology to communicate specialized content. It was assumed that their understanding of terminology is different from the understanding of non-experts, who identify terms at the expression level only, but do not recognize the content designated by these terms.

A survey was carried out that included experts in control engineering, experts in teaching the visually impaired, and terminologists, who have linguistic and terminological knowledge but are not experts in control engineering or teaching the visually impaired. Experts in control engineering and teaching the visually impaired were instructed to underline the units they perceived as terms in specialized texts in their disciplines. Terminologists were instructed to underline terms in the same specialized texts.

The study confirmed the assumption that experts and non-experts use different mechanisms to identify linguistic units as terms. An expert is in principle familiar with the concept and the linguistic expression (i.e., term) associated with the concept, whereas a non-expert is unfamiliar with the concept and intuitively marks a linguistic expression as a term.

In view of this, it makes sense for a terminological dictionary intended for experts to be based on the conceptual approach, whereas this is not necessary for dictionaries intended for various groups of non-experts. Because experts mainly use dictionaries to complement and check their knowledge, whereas non-experts would like to know what a word actually means, the information in dictionaries should be adjusted to fit the needs of the intended dictionary users.

LJUDMILA BOKAL

STROKA KOT TERMINOGRAFSKO IZHODIŠČE (OB PRIMERU KLEKLJARSKE TERMINOLOGIJE)

COBISS: 1.01

Prispevek opisuje sinhrona in diahrona merila, po katerih je mogoče opredeljevati stroke, ki imajo uslovarjeno svoje izrajze v slovarjih. Navezuje jih na klekljarstvo, ki ima svoje izrajze kodificirano v strokovnem slovarju in ki je ena od antropoloških strok, ki pridobiva strokovno vrednost kot terminologizirana veda.

Ključne besede: terminologija, terminografija, terminološki slovar, stroka, klekljarstvo

A Profession as a Terminographic Point of Departure (Lace-Making Terminology)

This article describes the synchronic and diachronic criteria by which it is possible to define professions whose terminology has been codified in dictionaries. It examines lace-making, whose terminology is codified in a technical dictionary and which is a profession that has been studied anthropologically and has received increasing professional terminological attention.

Keywords: terminology, terminography, terminological dictionary, profession, lace-making

- 1 Kljub temu da jezik kot sredstvo sporazumevanja celovito odraža stvarnost in tako tudi pojme določene stroke, ki v stvarnosti prepletene živijo, je avtonomnost posameznih strokovnih področij tako velika, da se odraža na več jezikovnih ravlinah, najmočneje v izrazju. V jezikoslovni literaturi je večkrat omenjena trditev,¹ ki se

1 Toporišičeva slovnica šteje izrajze med konstitutivna znamenja strokovnih jezikov; med njimi Toporišič najprej omenja praktičnostrokovnega: »Ena vrsta strokovnega jezika je praktičnostrokovni jezik. Podoben je praktičnostporazumevalnemu, le da je v njem precej več strokovnega izrajza. [...] Značilne zanj so poleg tipičnega izrajza še tipične ustaljene besedne zveze, rekla in kalki.« (Toporišič 2000: 29) Strokovno izrajze zaznamuje tudi znanstveni jezik: »Najvišja vrsta strokovnega jezika je t. i. znanstveni jezik. S praktičnostrokovnim jezikom ga povezuje strokovno izrajze, vendar je znanstveno obširnejše.« (Toporišič 2000: 29) Toporišič z izrajzem opredeljuje tudi navadni strokovni (poljudnoznanstveni) jezik: »V takih [poljudnoznanstvenih – op. L. B.] besedilih se pisci trudijo tudi zapletene stvari povedati čim bolj preprosto in jasno, namesto s tujo besedo (in tudi z izrajzem) raje z domačo« (Toporišič 2000: 29). Tudi novejša jezikoslovna literatura daje izrajzu relevantno mesto: »Jezikovna komunikacija opravlja številne sporočevalne naloge in največkrat gre pri tem za poročanje o določeni temi ali področju. Tako rekoč vsaka tema v komunikaciji pomeni, da bomo pri govorjenju ali pisanju o njej uporabili izrajze, povezane s temo. Če je tema ozko specializirana, bomo v komunikaciji uporabili specializirano izrajze.« (Vintar 2008: 13) Specializirano izrajze je konkretizirano z izrazom *termini*: »Funkcijskozvrstna teorija v osnovi zadovoljivo pojasni, kako in koliko se jezik stroke razlikuje od splošnega jezika. Največja razlika med splošnim in strokovnim jezikom je v izbiri besedišča in deležu terminov.« (Jemec Tomazin 2010: 138)

navezuje na pojem strokovni jeziki. Vsaka terminologija oziroma terminološka leksika² je potemtakem odsev predmeta svoje obdelave. Namen pričujočega sestavka je raziskati merila metajezika, ki pridejo v poštev za opredelitev avtonomnosti določenega strokovnega področja s terminografskega stališča. Ponazorjena bodo ob primeru klekljarske terminološke leksike, ki je leta 2013 dobila registracijo svojega izrazja v Malem klekljarskem izrazju iz žirovskih del Tončke Stanonik (MKS, izdajatelj Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, soizdajatelj Klekljarsko društvo Polhov Gradec) avtorice Ljudmile Bokal. Ob kodifikaciji (uslovarjenju) izrazja določene stroke, ki spada med obrobne antropološke, se pojavi vprašanje, katere so njene strokovno določene posebnosti, ki opredeljujejo stroko in botrujejo odločitvi o terminografski obdelavi. Obenem se članek dotika tudi razmisleka, ali poleg izrazja, ki najbolj relevantno dokazuje specifičnost določene stroke in se izkazuje na pomenski jezikovni ravnini, prispeva k avtonomnosti stroke še katera od jezikovnih ravnin.

- 1.1 Ob izhodiščni trditvi, da je izrazje tisto, ki najbolj prepoznavno določa specifičnost določene stroke, je smiselno v zadevno razpravo pritegniti teorijo znaka. Semantična dvojnost označeno : označujoče velja tudi za terminologijo; smiselno pa je poudariti še tretji vidik, ki zadeva komuniciranje. O tem je obširno razpravljal Rudi Keller v svoji knjigi *On Language Change* (Keller 1994: 13–14). Ta povezovalni sociolingvistični vidik vzpostavlja dejaven odnos med obema enotama, ki zajema vse vrste pomenskega prelivanja, širjenje in ožjenje pomenov ter nastajanje novih pomenov. Keller sicer govori o splošnem jeziku, a prav tako upošteva tudi terminološko vedo, v kateri termini vstopajo v komunikacijske procese med drugim tudi glede na stopnjo določenega znanja različno ozaveščenih naslovnikov.³ Tu ne gre samo za terminologizacijo in determinologizacijo, ampak tudi za terminološki dogovor, ki se še posebej oblikuje s komunikacijo.
- 1.2 Predmet določene vede se opredeljuje kot strokovno področje z določenimi posebnostmi. Z jezikovnega stališča vse to opisuje terminologija oziroma terminološka veda. Odgovor, kaj proučuje terminološka veda in kaj je terminologija, najdemo v novejši jezikoslovni literaturi. V terminološkem priročniku Špele Vintar z naslovom *Terminologija* piše: »Terminološka veda se ukvarja s termini kot poimenovanji za specializirane pojme določenega strokovnega področja. [...] Inventar jezikovnih poimenovanj pojmov neke stroke imenujemo terminologija, na primer geološka, medicinska, planinska terminologija.« (Vintar 2008: 18) Starejša literatura, katere predstavnik prav tako poudarja specifičnost izrazja, dodaja še konvencijo. Jože Toporišič v *Enciklopediji slovenskega jezika* ob iztočnici *izrazje*

2 Ker izraz *terminologija* zajema dva pomena, proučevanje strokovnega izrazja in izrazje samo, je za določnejšo pomensko osvetlitev smiselno uporabljati besedno zvezo *terminološka leksika*, ki jo navaja tudi Ada Vidovič Muha (2000: 116).

3 Mojca Žagar Karer (2011: 133–134) govori o sporazumevanju v strokovnih jezikih, pri čemer so tvorci zmeraj strokovnjaki, naslovnike pa zameji v tri skupine: strokovnjake, polstrokovnjake in nestrokovnjake.

tako pravi: »Besede in besedne zveze, ki se v strokah dogovorno rabijo kot poimenovanja stvari in pojavov ter njihovih lastnosti, npr. zdravstveno, slovnično, politično, tehniško izrazje« (Toporišič 1992: 69). Izraz *terminologija* je podrejen in kot prednostni termin je navedeno *izrazje*. Nadalje Toporišič omenja, kar je že sam v obdelavi tega izraza uresničil, »pogoste dvojnice tipa domače – prevzeto, domače – t. i. mednarodno, npr. *vrtar – golman, zdravstvo – medicina*«.

1.3 V zgornjih definicijah je v zvezi z opredeljevanjem terminologije poudarjen izraz *stroka*. Terminologija je s stališča besedja zbirka izrazov določene stroke. Če se ozremo na Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ2), ima izraz *stroka* naslednjo razlago: 'navadno s prilastkom posamezna gospodarska dejavnost, znanstvena panoga'. Izraz *stroka* zajema dve temeljni smeri človeške ustvarjalnosti, gospodarstvo in znanost. V sodobni terminološki literaturi pa najdemo o opredeljevanju področij človeške dejavnosti kot stroke omejitve. Razberemo jih lahko iz obravnave izraza *strokovni jezik*: »V slovenščini nam dela težave že izraz strokovni jezik, ki ga razumemo kot jezik stroke, se pravi jezik neke uveljavljene, posebno znanje zahtevajoče človeške dejavnosti.⁴ Po tej razmeroma široki definiciji stroke bi mednje sicer lahko šteli tudi športne in druge pristočasne dejavnosti, še vedno pa bi težko našli ljudi, ki bi govorili o stroki balinanja ali likanja.« (Vintar 2008: 14) Mojca Žagar Karer opozarja na nedorečenost oziroma ozkost merila specializiranosti izraza: »Ko govorimo o strokovnem jeziku, se pojavi tudi vprašanje, kaj vse vključuje pojem stroka. Pri uveljavljenih znanstvenih področjih [...] načeloma ni težav, problem se lahko pojavi pri splošno populariziranih področjih, kot je šport,⁵ ali pri vsakdanjih dejavnostih, saj je večina vsakdanjih dejavnosti do neke mere specializirana.« (Žagar Karer 2011: 127)

1.3.1 Pri iskanju meril za določitev strok s terminografskega stališča je pomembno poudariti, da so stroke različne. V strokovni literaturi je to pogosto omenjeno. Mojca Žagar Karer omenja, »da so terminološki sistemi bolj ali manj trdni in da so med različnimi vedami velike razlike«, in nadaljuje z delitvijo ved in njihovih terminov v dve skupini, v naravoslovne in tehniške vede ter humanistične vede. Za prvo so značilni »t. i. preskriptivni termini«, za drugo pa »t. i. psevdopreskriptivni termini«, pri čemer se psevdopreskriptivni termini razlikujejo od preskriptivnih po tem, da pogosto niso enopomenski, ustaljeni, gospodarni, neodvisni od besedila, zato jih je težje normirati: »Povezava med pojmom, terminom in definicijo je veliko bolj ohlapna kot pri preskriptivnih terminih« (Žagar Karer 2011: 35). Navedek napravi ločnico med vedami s tem, da terminom na humanističnem področju jemlje stopnjo, intenziteto predpisovalnosti. Razmislek o tem, kakšne

4 Tu ima citat tole opombo: »Po SSKJ celo le gospodarska dejavnost ali znanstvena panoga.«

5 Tu ima citat opombo, ki bo v nadaljevanju podrobneje razčlenjena: »V določenem institucionalnem okviru je šport seveda stroka (tudi v smislu znanstvene vede, saj ima svoj predmet in metode raziskovanja), po drugi strani pa bi recimo ukvarjanje z rekreativnim tekom težko označili za strokovno dejavnost.«

možnosti pri tem nastopajo, vključuje rahljanje denotativnega pomena z večjo odprtostjo h konotacijam, kar privede do determinologizacije, na ravni naslovnika rečeno, da obstaja večja možnost, »da spoznavni subjekt (človek) po lastni presoji modificira spoznavni objekt« (Vidovič Muha 2000: 97).

2 Splošnejši uvod k obravnavani temi se zdaj nagiba k ponazarjanju. Merila, ki naj bi veljala za stroke, bodo v izhodišču obdelana na splošno, ne glede na predmet strok, konkretizirala pa se bodo ob stroki, ki ima poleg krovnih antropoloških karakteristik relevantne etnološke značilnosti, ob klekljarstvu. Vprašanje, ali to stroko lahko jemljemo kot vzorčno za antropološke vede, puščamo ob strani. Ker gre za terminologijo, izbiro utemeljujemo s tem, da je po besedah recenzenta MKS⁶ klekljarstvo prva od rokodelskih strok (tudi te odražajo način življenja in potemtakem spadajo v etnologijo), ki je terminološko obdelana.

2.1 Opredelitev MKS s stališča splošne teorije o terminoloških slovarjih ni enoznačna. Njegova makro- in mikrostruktura se v konceptu razlikuje od standardnih terminoloških slovarjev. Terminološka literatura namreč loči med strokovnimi slovarji na eni in terminološkimi slovarji na drugi strani (Košmrlj-Levačič 2007: 584). Strokovni slovarji »izkazujejo jezik stroke širše in ne le z vidika terminologije«, v terminoloških slovarjih pa »so kot iztočnice prikazani le terminologizirani leksemi, torej le termini«. V njih »med iztočnicami prevladujejo samostalniki in samostalniške besedne zveze, medtem ko najdemo v strokovnih slovarjih razen samostalnikov tudi pridevnike, glagole, prislove, redkeje tudi druge besednovrstne iztočnice« (Košmrlj-Levačič 2007: 584). Košmrlj-Levačičeva poudarja tudi zajetost besedne družine: »Oba tipa slovarjev se ločita tudi po tem, da so v strokovnem slovarju pogosto upoštevani skoraj vsi členi besedne družine, v terminološkem pa je izbor omejen le na člene, ki so pomembni z vidika pojmovnega sistema stroke« (Košmrlj-Levačič 2007: 584).

2.1.1 Navedenim postavkam bi dodali še naslednje, ki se izkazujejo v MKS. Strokovni slovarji se od terminoloških razlikujejo po zajetosti relevantne strokovne literature. Ciljnega gradiva ne zajamejo v najširšem obsegu, ampak izberejo tisto, ki je za določeno stroko temeljno, ob strani pa puščajo drugo, ki sicer prispeva k celoviti zajetosti, ni pa v stroki sami opredeljeno kot merodajno in služi za preverjanje prvega. MKS se je omejil na termine enega avtorja, uporabljene v strokovnem in leposlovnem korpusu, ki se nanaša na stroko. MKS namreč črpa termine iz leposlovnih del⁷ Tončke

⁶ MKS je recenziral prof. dr. Janez Bogataj.

⁷ Navajamo jih po časovnem zaporedju: *Pravljice za Ajčko Bajčko in mamico*, Celje: Mohorjeva družba, 1995; *Podobe iz čipkaste preje*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996; *Lučka na klekljarskih počitnicah*, Celje: Mohorjeva družba, 2004; *Pravljica o klekljarici Polonci: pišem, klekljam*, Ljubljana: Pegaz International, 2006 (Knjižnica Žirovskega občasnika 10); Kaj je povedala babica: pravljica z zimskega okna, *Žirovski občasnik: zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem* 31 (2010), št. 40, 154–155.

Stanonik, ki je v letih 1995–2013 v petih delih zlasti z etnološkega stališča opisovala življenje klekljaric v Žirovski kotlini. Izrazje pa je nabrano tudi v strokovnem dodatku leksikonskega tipa k delu Lučka na klekljarskih počitnicah, ki klekljarske izraze iz osrednjega dela dopolnjuje s termini, ki jih v leposlovnem delu ni. Ker izbor terminov sloni na enem avtorju, se to leksikografsko delo po najbolj natančnih merilih opredeljuje kot avtorski strokovni slovar.⁸ Ob takem izboru terminov se pojavi zadržek, da omejitev na enega avtorja potencialno ne zajame vseh terminov določene stroke, ki pa ga je treba izločiti z objektivnimi⁹ in subjektivnimi merili.¹⁰

2.1.2 Kot je bilo omenjeno, se strokovni in terminološki slovarji razlikujejo v načelih o zajetosti iztočnic. Strokovni slovarji izhajajo iz besedilnega pristopa h gradivu določene stroke, terminološki pa iz pojmovnega sistema stroke, ki se izkazuje s termini. Besedilni pristop pritegne v slovar vse lekseme, ki se pojavljajo v določeni stroki, čeprav niso termini. Tako v MKS najdemo ženske in moške oblike za delujočo osebo, dovršne in nedovršne glagole iz istega korena, variantne besedne zveze in pisne dvojnice. MKS je kot iztočnice (zajetih je 407) sprejel tudi izraze, ki kažejo odnos avtorice Tončke Stanonik do klekljanja, to so subjektivno oblikovane metafore. Na primer: *ovčice, paličice, potresavati s kleklji*. Ti izrazi niso termini, a izhajajoč iz avtorskega koncepta slovarja dopolnjujejo prejšnjo ustaljeno klekljarsko leksiko.

2.1.3 Tej značilnosti avtorskega slovarja se pridružuje še druga, ki še pogloblja osebno noto, ponazarja pa se z navajanjem citatov¹¹ iz avtoričinih klekljarskih del ob posameznih klekljarskih izrazih. K sami razlagi termina citati prispevajo z enciklopedičnimi dodatki, kar naj ne bi bilo vsebovano v samih definicijah v terminoloških slovarjih, a je z njimi mogoče ponazarjati skladišne možnosti. Namen MKS je bil torej predstaviti predvsem avtorsko specifiko izrazja z določenega etnološkega področja.

2.2 Možnost, da se razloček med strokovnimi in terminološkimi slovarji izrazi že v najbolj opaznem znamenju slovarske makrostrukture, daje tudi naslov. Pridevnik

8 Besedna zveza *avtorski slovar* se v pričujočem članku rabi v pomenu, kot ga navaja SSKJ; označena je kot lingvistični termin z razlago: 'avtorski slovar, ki vsebuje besede določenega avtorja'. Poleg tega pomena se v zadnjem času ta zveza uporablja tudi v pomenu 'slovar, ki ga sestavi en avtor', krajše bi bilo *enoavtorski slovar*, nasproti tistim, ki jih izdela komisija oziroma več avtorjev, kar bi bil *večavtorski slovar*. Prim. Fajfar – Žagar Karer 2013: 118: »V analizo časovne zaznamovanosti je bilo vključenih 35 slovarjev. 17 je avtorskih [...] Večavtorski slovarji (skupno 18 slovarjev) so [...]« Seštevek obeh skupin slovarjev da izhodiščno vsoto. Če pritegnemo tako pojmovanje avtorskih slovarjev, je MKS avtorski slovar tudi glede na enega avtorja.

9 Objektivno merilo bi vključevalo selektivno vzporejanje z morebitnimi obstoječimi geslovniki v določeni stroki.

10 V MKS je bila celovitost terminov preverjena s praktičnim znanjem klekljanja avtorice.

11 Citiranost izhaja že iz SSKJ2. Opredeljena je tako: »Citati se rabijo za ponazarjanje posebne (narečne ali individualne) rabe.«

terminološki v naslovu ohranja relevantno znamenje pojmovnega sistema stroke. Opustitev tega pridevnika v naslovu pa nakazuje širšo zajetost izrazja stroke; pogosto je potem slovar identificiran z uslovarjenim jezikom. Tako imajo slovarji, ki so bili izdelani v Sekciji za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, naslove Botanični terminološki slovar, Geografski terminološki slovar, Geološki terminološki slovar na eni strani, na drugi pa Slovenski smučarski slovar, Slovenski tehniški slovar.¹²

- 3 Delni odmik od zastavljene povezovalne niti članka s prikazom koncepta MKS bo pojasnjen v nadaljevanju in bo smiselno povezan s pojmovanjem terminov v humanističnih vedah in z merili, opredeljujočimi stroke. Opazno je, da so bila nekatera od njih nakazana že v obstoječi terminološki literaturi.
- 3.1 Predmet stroke je najbolj relevantno sinhrono znamenje stroke, ki se odraža v njenem pojmovnem sistemu in je posredovano z izrazjem. V terminološki literaturi je to merilo v zvezi s športom omenjeno hkrati z drugim merilom, metodologijo: »V določenem institucionalnem okviru je šport seveda stroka (tudi v smislu znanstvene vede, saj ima svoj *predmet in metode raziskovanja*) [poudarila L. B.]«¹³ (Žagar Karer 2011: 127). V citatu je poleg teh dveh meril omenjeno tudi merilo izobraževanja, dostopa do znanja, kar bo obravnavano v nadaljevanju.
- 3.2 S predmetom stroke je povezana metodologija, ustaljeni sistematični postopki pri raziskovanju predmeta stroke. Metode strok so pri antropoloških in humanističnih strokah drugačne kot pri naravoslovnih in tehniških vedah. Pri humanističnih so v ospredju deskriptivne in primerjalne metode, ki vključujejo avdiovizualne vidike, pri naravoslovnih in tehniških pa je uveljavljena eksperimentalna metoda. Razlika je tudi v merljivosti rezultatov, ki je v tehniških in naravoslovnih vedah bolj v ospredju. Klekljarstvo kot ena od antropoloških strok se naslanja zlasti na deskriptivne razčlembе.
- 3.3 Stroke svoj predmet javno obelodanijo z izraznimi sredstvi, zlasti z jezikovnimi. Gre za literaturo o stroki, ki jo obravnavamo kot celoto strokovnih in znanstvenih del, v katerih je uzaveščeno znanje, na katero je naravnano človekovo delovanje. Navezava na klekljarstvo tu pokaže bogato klekljarsko bero. Kot vrhunec

¹² Zavedajoč se te dvojnosti, je bil prvotno tako naslovljen tudi Čebelarski terminološki slovar, a je bil v korekturah pridevnik *slovenski* zamenjan s pridevnikom *terminološki*.

¹³ Nadaljevanje citata, ki je naveden v opombi, vključuje pomisleke o trditvi: »[...] po drugi strani pa bi recimo ukvarjanje z rekreativnim tekom težko označili za strokovno dejavnost« (Žagar Karer 2011: 127). Kdaj je neko ukvarjanje z nečim, kar sicer izhaja iz predmeta stroke, nepoklicno, puščamo tokrat ob strani.

strokovne klekljarske literature omenimo monografijo Idrijska čipka – z nitjo pisana zgodovina (2013) in njeno angleško verzijo, v kateri je s terminografskega stališča med drugim tudi bogat nabor klekljarskih terminov.

- 3.4 S prejšnjim merilom je povezana institucionalizirana možnost izobraževanja, rezultat česar je prehajanje znanja med generacijami in določeno strokovno védenje. Špela Vintar ga omenja z izrazom »znanje«: »strokovni jezik [...] razumemo kot jezik stroke, se pravi jezik neke uveljavljene, posebno *znanje* [poudarila L. B.] zahtevajoče človeške dejavnosti« (Vintar 2008: 14). Znanje se pridobi v izobraževalnem procesu. To merilo vsebuje že zgoraj navedeni citat iz dela Mojce Žagar Karer (2011: 127): »V določenem *institucionalnem okviru* [poudarila L. B.] je šport seveda stroka [...].«¹⁴ Z izrazom »institucionalni okvir« se razume javna in organizirana skupnost ljudi, ki opravlja določeno izobraževalno dejavnost.
- 3.4.1 Javno organizirano pridobivanje znanja in vsesplošen dostop do njega ne glede na starost populacije izhaja iz potreb skupnosti. Določena stroka se ne more uveljavljati, če znanje o njej ne prehaja med ljudi. Glede na to, da je pridobivanje znanja največkrat vezano na mladino, je izobraževanje temelj, ki zagotavlja sprejemanje in dolgotrajno pronicanje terminološke leksike v vse pore družbenega življenja. Z mladimi generacijami se določeno izrazje širi in uveljavlja, pri čemer je še posebej poudarjena raba v medijih.
- 3.4.2 Na področju izobraževanja ima klekljarstvo dolgo tradicijo. Prva klekljarska šola je bila v Ljubljani ustanovljena leta 1763, v Idriji pa leta 1876. Klekljarske šole delujejo danes v Idriji, Žireh in Železnikih, klekljarski tečaji pa so organizirani po raznih krajih Slovenije.
- 3.5 Posebno merilo za opredeljevanje posameznih strok je standardizacija izrazja posameznih strok. Standardizacija pomeni enoumno določitev prepoznavnosti izdelka v vrsti sebi enakih, povezanih z določeno stroko. Mojca Žagar Karer večkrat omenja različno stopnjo standardizacije, pri čemer kot poseben člen v tem postopku nastopa terminološki dogovor: »Pri področjih, ki so *bolj* [poudarila L. B.] standardizirana [...], terminološki dogovor posredno nastaja tudi pri procesu standardizacije različnih proizvodov, procesov, storitev ...« (Žagar Karer 2011: 18). Pri tem merilu se tehta tudi uresničevanje terminološkega dogovora: »Za nekatere stroke je standardizacija pomembnejša kot za druge – težave z natančnim sporazumevanjem imajo lahko usodne posledice denimo v letalskem prometu, pri električnih napeljavah itd.« (Žagar Karer 2011: 18–19).

¹⁴ Prim. opombo 13 o relativizaciji trditve, ki se tu nanaša na v citatu poudarjeno besedno zvezo.

- 3.5.1 Kako pa je s standardizacijo v antropoloških vedah, ki jih tu ponazarja klekljarstvo? Novejši čas je prinesel spremembe tudi na tem področju. Za pridobitev certifikata idrijska čipka je natančno navedeno, kako mora biti sklekljana. Občinski svet občine Idrija je leta 1999 sprejel Pravilnik o označbi porekla blaga z imenom idrijska čipka, v katerem je razdelek Definicija. Idrijska čipka je definirana tako: »Ročno klekljan izdelek, ki se je izoblikoval v daljšem časovnem obdobju na območju ,idrijske čipke‘¹⁵ in za katerega veljajo določene tehnične in tehnološke značilnosti« (Uradni list 1999).¹⁶ Čipke pre-sojajo strokovno kvalificirane klekljarice. To pomeni, da se stroke v tem izenačujejo. Termin *idrijska čipka* lahko obravnavamo kot standardizirani termin.
- 3.6 Stroke po svoji osnovni dejavnosti niso enovite, ampak se pogosto notranje členijo v posamezne panoge. Široka krovna povezanost jim daje skupno jedro, ki se konkretizira v avtonomnih in od skupnega jedra ločenih vejah. Klekljarstvo se deli v posamezne veje, z bolj določno besedo imenovane tehnike. Tu omenimo samo ozki in široki ris. Že omenjena monografija o idrijski čipki pa ima za tehnike klekljanja navedenih kar 57 poimenovanj.¹⁷ Naravoslovne in tehniške stroke se prav tako delijo v posamezne panoge, na primer kemija v organsko in anorgansko kemijo, elektrotehnika v telekomunikacije in energetiko.
- 3.7 Interdisciplinarnost strok je merilo, ki ga je mogoče utemeljevati z njihovo premajhno samozadostnostjo za raziskovanje neznanih ali premalo znanih področij predmeta določene stroke. Trditev je mogoče navezati na pojmovni sistem, ki je konkretiziran s terminološko leksiko. Izrazni sistem vsake stroke namreč oblikujejo termini, ki so v stroki polno umeščeni, zato so zanjo bistveni, nosilni. Ti relevantni termini imajo v pojmovnem sistemu stroke svoje nepogrešljivo mesto, z njimi je označen predmet stroke. Strokovno izrazje posameznih strok pa zajemajo tudi izrazi, ki so v določeni stroki le delno umeščeni, v njej le gostujejo¹⁸ in prispevajo k interdisciplinarnosti vede oziroma k širjenju in poglobljanju predmeta vede.¹⁹ Pogosto

15 V definiciji je uporabljen termin, ki se pojasnjuje, kar bi bilo s terminografskega stališča primerneje zamenjati s konkretno geografsko navedbo, kaj je v stroki opredeljeno kot dežela oziroma območje idrijske čipke.

16 Pravilnik je bil dopolnjen v Uradnem listu dne 7. 7. 2000 z objavo o konkretnih spremembah.

17 Ob tolikšnem številu tehnik je morda upravičen dvom o pravilni uporabi izraza *tehnika*, a razpravljanje o tem ne spada v kontekst članka.

18 Izraz iz te besedne družine (*gostovanje*) uporablja tudi Ada Vidovič Muha, ko opisuje stilno učinkovanje leksike zunaj njene primarne rabe: »Stilno učinkovanje leksike s socialno- ali funkcijskozvrstno prepoznavnimi prvinami pa je vezano na njeno medzvrstno rabo, ali drugače: gostovanje katerekoli na določen sporočanski (komunikacijski) položaj ali področje vezane leksike v njej nelastnem sporočanskem okolju ima moč stilema. V tem smislu lahko učinkuje tudi raba (znanstvenega) termina zunaj knjižnojezikovnega področja, seveda pa je zlasti opazna tovrstna stilistika na ravni knjižnega jezika, se pravi raba npr. narečnega, slengovskega ipd. izrazja.« (Vidovič Muha 2000: 98)

19 Za čebelarsko stroko je v literaturi navedenih deset interdisciplinarnih strok (veterina, botanika, biologija, zoologija, kemija, medicina, kulinarika, genetika, ekologija, etnologija). Prim. Bokal 2009: 106–113.

se teoretično in praktično izpopolnjevanje vedenja o določeni stroki odraža prav delno umeščenih terminih. S stališča terminografske obdelave se pri njih pogosto pojavlja vprašanje o vključitvi oziroma nevljučitvi v slovar.

- 3.7.1 Če se osredotočimo na klekljarstvo, so relevantni termini *klekelj* s celotno besedno družino, *vzorčna predloga*, *sukanec*, *slepi ris*, *široki ris*, *klekljarska blazina*. Tovrstno relativno samostojnost jedrnega klekljarskega izrazja v zadnjih desetletjih širijo izrazi iz novejšje klekljarske leksike – *zaščiteno geografsko poreklo idrijske čipke*,²⁰ *unikatna čipka*,²¹ *avtorska čipka* –, ki segajo na pravno področje, *mednarodna barvna skala*²² pa na operativni vidik izdelave čipk.
- 3.8 Da je neka dejavnost opredeljena kot stroka, mora imeti možnosti razvoja. Ostanje na določeni stopnji prej ali slej vodi v nazadovanje, ki se konča v zamrtju. Vključujoč merilo o interdisciplinarnosti, je rodovitno znamenje razvoja stroke prav številčno večanje delno umeščenih terminov v pojmovnem sistemu stroke.
- 3.8.1 Klekljarstvo se ne širi samo v horizontalni smeri, ki bi ga ponazarjala slovenska regijska območja in bo natančneje pojasnjeno v nadaljevanju, večja se tudi njegova notranja diferenciacija. Raznovrstnost figuralnih, živalskih in rastlinskih motivov vključuje nove prijeme, dinamika vpletanja v tekstilne izdelke pa išče vedno nove možnosti. Tu bi omenili samo neke vrste klekljano grafiko Urha Sobočana, ki klekljarsko znanje prenaša v likovno oblikovane motive.
- 3.9 Glede na populacijo in starostni razpon dejavnosti naj stroke ne bi imele zadržkov. Populacijsko merilo vključuje moške in ženske vseh starosti, kolikor jih pač ne ovirajo osebne lastnosti. Kljub temu da je klekljanje vezano bolj na ženski svet, so se z njim ukvarjali tudi moški. Predvsem pa je pomembno, da so to znanje pridobivali mladi. Poznamo družine, v katerih klekljajo člani več generacij, tako ženske kot moški.
- 3.10 Naslednja postavka se dotika vsakokratne praktične vraščenosti določene stroke v skupnost in prepoznavnost, kjer živi. Tu pridejo do izraza oblike javnega predstavljanja in populariziranja dosežkov na prireditvah (moderen izraz v zvezi s tem je promocija), ki se konkretizirajo v razstavah, raziskovalnih taborih, festivalih, seminarjih in v medosebnem primerjanju kvalitete, vezane na konkretne predmete ali dejavnost kot tako, kar se pokaže na tekmovanjih.

20 Termin ima v MKS naslednjo definicijo: **zaščiteno geografsko poreklo idrijske čipke** [...] s pravnim predpisom zavarovane značilnosti idrijske čipke glede na določeno geografsko območje.

21 Termin ima v MKS definicijo: **unikatna čipka** [...] čipka, ki je enkraten, izviren izdelek določene avtorice.

22 MKS: **mednarodna barvna skala** [...] z barvami dogovorjen način razpoznavanja klekljarskih prvin, tehnik na klekljarskem vzorcu.

- 3.10.1** Klekljarstvo v zadnjem desetletju tako rekoč nenehno doživlja javne potrditve v vseh zgoraj omenjenih oblikah. Omenimo Festival idrijske čipke, še posebej pa so popularni t. i. dnevi, na primer Slovenski klekljarski dnevi v Žireh in Čipkarski dnevi v Železnikih, povezani z razstavami, etnološkimi, kulturnimi, otroškimi in športnimi dogodki, trajajočimi več dni.
- 3.10.2** Tudi naravoslovne in tehniške stroke pri tem nimajo omejitvev. Javno predstavljanje je pri njih sicer manj vezano na zabavne in kratkotrajne informativne objekti-vizirane oblike, kot so razstave, vendar se zadevne stroke dokazujejo z zavzetimi oblikami zlasti javnih predavanj, seminarjev in mladinskih tekmovanj.
- 3.11** Geografska razširjenost stroke je merilo, ki ga določa uveljavitev dejavnosti v širšem prostoru. Stroka, vezana na ozko območje, prej ali slej ponikne in postane le predmet etnoloških obdelav in prikazov. S tega stališča je pomembna tudi izmenjava strokovnih dognanj ter medregijsko ali mednarodno povezovanje nosilcev stroke.
- 3.11.1** Klekljanju s tega stališča ne gre oporekati. Ne samo v Sloveniji, tudi v Evropi in še širše v svetu je uveljavljeno kot umetnost bele niti, ki ima svoje strokovno združenje²³ in redno izhajajočo revijo.²⁴ Povezovalni člen pri ustvarjalnem praktičnem dejstvu je že omenjena mednarodna barvna skala, ki predpisuje način, po katerem je mogoče izdelovati čipke ne glede na izvorno narodno pripadnost. Dokaz geografske razširjenosti je tudi svetovni kongres klekljaric oziroma čipkaric vsaki dve leti. Junija 2016 bo svetovni čipkarski kongres v Sloveniji, organizira pa ga za to priložnost ustanovljena Ustanova OIDFA kongres Slovenija 2016.
- 3.12** Če k sinhronim merilom pritegnemo še diahroni vidik, je tradicija tisto, kar daje stroki veljavo glede na časovno trajanje v stvarnosti. Ada Vidovič Muha tradicijo jemlje kot »dokaz starosti oz. uveljavljenosti stroke« (Vidovič Muha 2000: 119) in jo navezuje na terminološko ustaljenost. To merilo je neposredno povezano s socialno dimenzijo nosilcev stroke. Prenašanje vedenjskih nastopov, vezanih na skupnost, iz roda v rod se je poenotilo v skupnih vzorcih vedenja, ki s ponavljanjem dobijo ustaljeno obliko. Pogosto se izrazijo v navadah in običajih.
- 3.12.1** Klekljarstvo je zaznamovano s tradicijo. Najprej je zaživelo na gradovih, od tam pa se je razširilo v premoženjsko šibkejše sloje in se uveljavilo kot domača obrt, ki jo je napajala za življenje pomembna silnica – klekljarstvo je bilo dodaten vir zaslužka. Pri tem ne gre zanemariti tudi skupnostnega motiva, da je bilo klekljanje vedno družabna dejavnost. Socialna psihologija bi mu v obravnavi te plati

²³ Združenje se imenuje OIDFA (L'Organisation Internationale de la Dentelle au Fuseau et à l'Aiguille) in je bilo ustanovljeno leta 1982.

²⁴ Revija ima naslov Bulletin OIDFA in izhaja četrtletno.

doživljanja dala veliko vrednost. Klekljarice so hodile na obisk ena k drugi, hodile so v vas, na prejo.

3.12.2 Naravoslovne in tehniške stroke tradicije kot take ne vključujejo. Njihova temeljna obravnava ni povezana s tisto silnico človeške dejavnosti, ki bi jo usmerjala v take družbene odnose in komunikacijske stike, na podlagi katerih bi nastali določeni ustaljeni rituali, navade in običaji. Primeri za to so matematika, kemija in elektrotehnika.

3.13 Strokovno področje klekljarstva bogatega znanja nima spravljenega le z objektiviziranimi deli, zajetimi v literaturi. Njihova nadgradnja so tudi subjektivizirana besedila, ki z metaforičnimi klekljarskimi izrazi dopolnjujejo strogo strokovno enopomensko razsežnost terminološkega razumevanja besedil. Kot je bilo omenjeno pri MKS, so v njem med iztočnicami tudi metaforični izrazi, ki so konotativni ustreznik klekljarskim terminom: *klekljarska bera*, *klekljarska abeceda* in *klekljarska poštevanka*. S terminološkega stališča taki klekljarski izrazi nakazujejo ohlapnost ali odprtost terminov v humanističnih in antropoloških strokah, o katerih je bilo govora na začetku sestavka v zvezi s psevdopreskriptivnostjo terminov. Predpostavka, da ti termini lažje vzpostavljajo konotativne pomene, bi bila privlačno izhodišče za poglobljeno nadaljnjo raziskavo. Tu pride do veljave ustvarjalna moč posameznika, ki se kaže v asociativno bogatih ubeseditvah. Razmerje med pojmom in terminom se tako rahlja in s tem se potrjuje dognanje, da v družboslovnih in humanističnih strokah »razmerje med terminom in pojmom ni jasno in nedvoumno« (Žagar Karer 2011: 147).²⁵

4 Zunanja merila, opredeljujoča stroko, naj dopolnijo notranjejezikovne posebnosti. Že v uvodnem delu sestavka je bilo omenjeno, da je bistveno znamenje samostojnosti stroke izrazje. Pojmi sedejo v pojmovni sistem stroke, kako se umestijo, katera od jezikovnih ravnin se pri tem odrazi, kako se pojmovni sistem kot celota izkazuje in ali sodeluje tudi slovnica, pa so notranjejezikovna vprašanja, ki še čakajo na odgovor.

4.1 Ob tem predpostavljamo, da se terminološka leksika ne izkazuje samo na pomenski jezikovni ravnini. Posebnosti terminov določene stroke lahko segajo celo v slovnico in tudi na druge jezikovne ravnine.

4.2 Pregled po terminološki klekljarski leksiki se ustavi pri besedotvorju, natančneje pri tvorjenkah, in to tistih, ki so glede na besedotvorno vrsto izpeljanke. Posebno področje klekljarske leksike namreč oblikujejo termini za poimenovanje čipk:

²⁵ Mojca Žagar Karer omenja nejasnosti in potrebo po interpretaciji v pravnih besedilih.

križčevke, zibke, rogljički, srčkovke, bunke, cvetke, cvetkove (izpridevniška tvorba samostalnikov je pogosta), *gobice, krizanteme, metrovke, mizice, močeradvke, pajki, pajkove, potonike, ribice, slince, štručke, vejevke, žabice*.

4.2.1 Njihova opazna slovnična lastnost se razkriva v slovnični kategoriji števila. Vsi izrazi so v množini, množinska raba je torej relevantno znamenje tistega dela klekljarskih terminov, ki poimenujejo čipke. Izvor take slovnične posebnosti določa oblika teh čipk. Posamezen klekljarski prtiček namreč sestavljajo ponavljajoče se oblike figur, katerih poimenovanja izvirajo iz splošnega botaničnega področja (*cvetke*), iz prepoznavnih oblik cvetov ali celotnih rastlin (*krizanteme, potonike, gobice*), iz poimenovanj živali s prepoznavnimi oblikami (*močeradvke, žabice, ribice, pajki*) ali celo iz poimenovanj vsakdanjih uporabnih predmetov (*mizice, zibke*).²⁶ Klekljarski termini za poimenovanje posameznih čipk so torej množinski samostalniki. Kategorialna pomenska sestavina števnosti²⁷ se pri množinskih samostalnikih veže z ločilnimi števnikmi. Tako je tudi pri teh klekljarskih terminih: *enoje križčevke, dvoje križčevke* itd.

4.2.2 Poleg te slovnične posebnosti imajo ti klekljarski termini še prepoznavno besedotvorno obliko. Ada Vidovič Muha tvorjenkam pripisuje možnost zapolnjevanja praznih mest v leksikalnem sistemu: »Tvorjenke so glede netvorjenke besede z najmanj enim morfemom več, njihova morfemska zgradba je torej zapletenejša, večja pomenska obremenitev pa zato pričakovana. Morfemi, ki se v tvorjenkah pojavljajo, so obrazilni, kar pomeni, da imajo za razliko od npr. slovničnih morfemov, ki samo prirejajo (iste) besede za različne skladenjske vloge, moč tvorjenja novih (besednih) leksemov, besed torej, da so skratka besedotvorni.« (Vidovič Muha 2000: 39) Klekljarski termini z omejenega področja so manjšalnice. Manjšalnica je »[t]vorjenka, zlasti samostalniška, ki s priponskim obrazilom izraža manjšo mero značilnosti podstave« (Toporišič 1992: 100). Pojav manjšalnic v klekljarski terminološki leksiki se torej navezuje na pomanjšanje izraza v korenu termina, in sicer na nevtralno sestavino, in ne na ekspresivno, ki jo manjšalnice pogosto vsebujejo. Merilom za presojanje stroke se tako pridružujejo tudi notranjejezikovne posebnosti posameznih strok.

26 Zakaj so k temu pritegnjeni le leseni predmeti, je vprašanje, ki odpira področje materialne kulture in še ožje bivalne kulture določenega območja.

27 Kljub temu da posamezno čipko sestavlja množica posameznih figur, izraza samega ne moremo obravnavati z vidika podspola neštevnosti (najbližje bi mu bila oznaka »skupno«), ki je po Adi Vidovič opredeljen tako: »Med kategorialne pomenske sestavine sodi tudi števnost: kot je znano iz slovnice, je brez oznake števnosti (neštevna) snovnost – snovni samostalniki [...], pojmovni samostalniki [...] in kot kategorialna modifikacijska pomenska sestavina skupno, npr. vejevje, srnjad – obrazilna (besedotvorna modifikacija jedra tip *veliko (srn) – (srn)-jad*« (Vidovič Muha 2000: 33).

- 5 Zgoraj opisanih meril za določanje strok s terminografskega stališča ne moremo obravnavati ločeno – vsa so teoretično in praktično povezana med seboj v enovito celoto, ki jo stroka kot taka izraža.
- 6 Sestavek nima namena razpravljati o upravičenosti terminografske obdelave posameznih področij, osvetliti želi le možnosti za presojanje strokovne »senzibilnosti« posameznih ved, s prikazom meril, ki opredeljujejo stroko, pa skuša prikazati, kako tudi obrobne antropološke stroke pridobivajo terminografsko enakopravnost, postajajo s tega stališča zanimivejše in se terminologizirajo.

LITERATURA

- Bokal 2009** = Ljudmila Bokal, Plasti čebelarkega izrazja, v: *Naj medi!: ob 100-letnici ČD Grosuplje*, ur. Jakob Müller, Grosuplje: Čebelarstvo društvo, 2009, 106–113.
- Fajfar – Žagar Karer 2013** = Tanja Fajfar – Mojca Žagar Karer, Časovna zaznamovanost v terminoloških slovarjih, v: *Družbena funkcijskost jezika: vidiki, merila, opredelitve*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013 (Obdobja 32), 117–123.
- Jemec Tomazin 2010** = Mateja Jemec Tomazin, *Slovenska pravna terminologija: od začetkov v 19. stoletju do danes*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010 (Lingua Slovenica 5).
- Keller 1994** = Rudi Keller, *On Language Change: the invisible hand in language*, London: Routledge, 1994.
- Košmrlj-Levačič 2007** = Borislava Košmrlj-Levačič, O terminih z vidika terminografske prakse, v: *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, ur. Irena Orel, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2007 (Obdobja 24), 583–598.
- Leskovec idr. 2012** = Ivana Leskovec idr., *Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina*, Idrija: Mestni muzej, 2012.
- MKS** = Ljudmila Bokal, *Mali klekljarski slovar iz žirovskih del Tončke Stanonik*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2013.
- SSKJ2** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika: druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja 1–2*, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša (izd.) – Cankarjeva založba (zal.), 2014.
- Toporišič 1992** = Jože Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992 (Leksikoni Cankarjeve založbe, zbirka Sopotnik).
- Toporišič 2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 42000 (11976).
- Uradni list 1999** = *Uradni list Republike Slovenije*, št. 67/1999 z dne 19. 8. 1999 (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=26602>), dostop 3. 5. 2015.
- Vidovič Muha 2000** = Ada Vidovič Muha, *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000 (Razprave Filozofske fakultete).
- Vintar 2008** = Špela Vintar, *Terminologija: terminološka veda in računalniško podprta terminografija*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2008 (Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje).
- Žagar Karer 2011** = Mojca Žagar Karer, *Terminologija med slovarjem in besedilom: analiza elektrotehniške terminologije*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Linguistica et philologica 26).

SUMMARY

A Profession as a Terminographic Point of Departure (Lace-Making Terminology)

Professions are most of all distinguished by the specific expressions that are connected with the profession's subject area and that point to the autonomy of a particular professional area. The subject area of a profession is its most relevant synchronic characteristic, which is expressed in its conceptual system and is transmitted through terminology. In addition to their subject area, which is one of the metalinguistic criteria for defining professions, professions are also defined by methodology, various degrees of terminological standardization, inclusion of knowledge in relevant literature, institutionalized opportunity for education, internal division into individual branches, interdisciplinarity, which may be justified by the self-sufficiency of professions being too small to research their unknown areas, the possibility of development, the criterion of including the entire population, the criterion of a particular profession's embeddedness in the community and its public recognition, and the geographical scope of the profession. These synchronic criteria are joined by the diachronic perspective, which is attested in tradition. Professions are also justified through their special internal linguistic features. These criteria are illustrated in the article with lace-making terminology. Its perceptible grammatical character is revealed in the grammatical category of number (plural) in expressions for lace and with a characteristic word-formational form (diminutives). This is attested by *Mali klekljarski slovar iz žirovskih del Tončke Stanonik* (Pocket Lace-Making Dictionary from the Žiri works of Tončka Stanonik, 2013) of Ljudmila Bokal, demonstrating that marginal anthropological areas are also of terminographic interest and are codified in terminology.

MOJCA KOMPARA

RABA VEZNIKOV IN PREDLOGOV PRI TVORBI KRATIC

COBISS: 1.01

V prispevku je predstavljena raba veznikov in predlogov v razvezavi in kratici. Za pregled zastopanosti veznikov in predlogov v kraticah je uporabljen nabor krajšavno-razvezavnih parov, pridobljenih s pomočjo algoritma za samodejno prepoznavanje krajšav. Pregledane so slovenske kratice in ugotovljeno je, da je primerov, ki imajo veznik in/ali predlog v kratici, sorazmerno malo, so pa taki primeri le prisotni in zanimivi za pregled in diskusijo. V prispevku so predstavljeni vzroki za rabo oz. opuščanje veznika in/ali predloga ter stališče o sprejemljivosti posameznega zapisa.

Ključne besede: slovenščina, kratice, veznik, predlog

The use of conjunctions and prepositions in forming abbreviations

This article presents the use of conjunctions and prepositions in fully written-out forms and abbreviations. A selection of pairs of abbreviations and fully written-out forms obtained through an algorithm for automatically identifying abbreviations is used to examine the frequency of conjunctions and prepositions in abbreviations. Based on the examination of Slovenian abbreviations, it is established that there are relatively few cases in which abbreviations contain a conjunction and/or a preposition (i.e., only 1.5%), but they prove interesting for study and discussion.

Keywords: Slovenian, abbreviations, conjunction, preposition

0 UVOD

Normiranje zapisa kratic in krajšav nasploh ter natančnejša opredelitev pravil je nujno zato, ker v slovenskem prostoru, z izjemo spletnega Slovarčka krajšav,¹ ki je že nekaj let na voljo uporabnikom na spletni strani Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, in samodejno izdelanega Slovarja krajšav,² ki je od leta 2011 dostopen na portalu Termania, še nimamo slovarja krajšav, po naboru gesel primerljivega s krajšavnimi slovarji drugih jezikov, npr. angleščine (Paxton 1983; De Sola 1986; Jung – Jung – Hagge 1991; Barnhart 1995; Benedetto Mattia 1997; Dale in Puttick 1999; Fergusson 2000; Gale 2006), nemščine (Koblischke 1983; Steinhauer 2005), italijanščine (Malossini 1999; Righini 2001), francoščine (Murith – Bocabeille 1992), španščine (Galende Diaz 2000) itd., ki bi krajšave normiral in uporabnikom ponudil ustrezne oblike zapisa. S tem bi se izognili ohlapnosti

1 Slovarček krajšav (<http://bos.zrc-sazu.si/kratice.html>).

2 Slovar krajšav (<http://www.termania.net/Search.aspx/Dictionary?dictionaryId=66>).

pravil o tvorjenju krajšav, predvsem kratic, v Slovenskem pravopisu (SP 2001), ki določajo, da prvotne krne v kratiki načeloma pišemo z velikimi črkami, izjemoma tudi mešano, npr. *TAM*, *SAZU*, *BiH*, in prepuščajo tvorbo uporabnikovi presoji.

1 POSKUSI NORMIRANJA

Normativni priročnik, bodisi pravopis z zadostnim obsegom krajšavnih gesel ali pa slovar krajšav, bi uporabnika usmerjal pri uporabi in zapisu krajšav, predvsem pa pripomogel k pravilni tvorbi novih krajšav, saj bi moral bralcu nuditi tudi dodatke s pravili za tvorbo. S problematiko načrtnega oblikovanja terminoloških krajšav in sestavljanja posebne zbirke sta se ukvarjala Gorazd Perenič in Tomaž Ilešič. Leta 1994 je Državni zbor Republike Slovenije v sodelovanju z Vlado Republike Slovenije, Ustavnim in Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Republiškim senatom za prekrške po nemškem vzoru izpeljal projekt KRAP, tj. pripravo enopomenskih kratic predpisov Republike Slovenije. Perenič in Ilešič (Perenič 1995) sta predstavila računalniški program za sistematično tvorjenje krajšav in kratic zakonov. Večpomenskost krajšav je pripeljala do potrebe po izoblikovanju enotnega seznama krajšav na pravnem področju, saj je večpomenskost krajšave s stališča jasnosti in nedvoumnosti pravnega jezika nesprejemljiva. Perenič in Ilešič sta na osnovi računalniškega algoritma izoblikovala mehanizem za sestavljanje krajšav in kratic, ki bi preprečeval dvoumnost krajšav in kratic zakonov. Mehanizem je preprost: na začetku je oznaka predpisa (*U* = *ustava*, *Z* = *zakon*, *Od* = *odlok*, *Po* = *poslovník* itd.) in nato začetnice besed v naslovu zakona. Na koncu je zaporedna rimska številka predpisa (Jarnovič 2000/01: 42–43). Algoritem rešuje že obstoječe primere pravnih krajšav, predvsem tiste manj znane, ter normira novonastale. Državni zbor je jeseni leta 1994 v 181. členu Sprememb in dopolnitev poslovníka Državnega zbora potrdil naslednje določbe:

Ob predložitvi predloga akta, ki ga bo državni zbor obravnaval, določi sekretariat za zakonodajo in pravne zadeve kratico akta v skladu s posebnim predpisom, ki določi način računalniškega označevanja akta. Kratica akta se lahko v postopku sprejemanja akta spremeni le, če se spremeni naslov predloga akta ali pa to zahtevajo pravila določanja kratice. Kratica akta se skupaj s sprejetim aktom objavi v Uradnem listu Republike Slovenije (UL RS 80/1994).

Pristop Ilešiča in Pereniča predstavlja pionirsko delo na področju algoritmov za generiranje kratic pri nas. Po njunem vzoru bi lahko normirali tudi druge krajšave in s tem preprečili izrazno homonimijo in nejasnost.

Leta 1995 je bil sprejet še Odlok o določanju kratic aktov (OdDKA), ki natančneje ureja postopek določanja krajšav in akte, katerim se določi krajšava. V skladu z njim kratico določi sekretariat za zakonodajo in pravne zadeve. Kratica je definirana kot skupek črk in števil ter mora biti enopomenska, zato je treba vsakemu aktu določiti samo eno kratico, ki mora biti drugačna od preostalih kratic aktov. Sestavljena je iz oznake akta in začetnic iz naslova akta ter je čim krajša,

vendar nima manj kot dva znaka ali več kot osem. Na podlagi odloka je oznaka akta sestavljena iz ene ali dveh črk, ki označujeta vrsto predpisa.³ Kratica zakona o ratifikaciji mednarodnega bilateralnega akta vsebuje oznako predpisa, za njo pa stoji oznaka države, ki je sestavljena iz dveh črk, sledi še kratica naslova akta. V primeru, da ima naslov akta premalo besed, da bi ga lahko po začetnicah ločili od drugih aktov, se kratici akta dodata naslednji dve črki besede (ki se pišeta z malimi tiskanimi črkami), ki najbolje označujeta akt. Če je del naslova akta tudi letnica, se kratici doda letnica brez tisočletja in stoletja. Kratica akta, ki dopolnjuje ali spreminja akt, je enaka kratici veljavnega akta, na koncu se ji doda zaporedna velika tiskana črka, ki se zapiše za pomišljajem. Seznam vseh kratic aktov vodi sekretariat, polni naslov akta s kratico pa se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. V primeru, da je predlog akta umaknjen iz obravnave ali ni sprejet, se sprostijo tudi kratica, ki jo je sekretariat določil aktu, če pa akt preneha veljati, se kratica izbrši iz seznama. Če se določita dve enaki kratici, sekretariat popravi novejšo in jo nadomesti z novo. Sekretariat je poskrbel tudi za zakone, sprejete po 25. juniju 1991, in jim določil evidenčne kratice, ki veljajo do določitve kratic v skladu z Odlokom (UL RS 57/1995).

1.1 Normiranje krajšav

Slovenščina ima vedno več kratic in simbolnih poimenovanj, ki so lahko domača ali prevzeta. Poimenovanja se izoblikujejo z okrnitvijo besed ali stalnih besednih zvez. Okrnimo jih navadno do začetnih črk. Taka primera sta *m* – *meter*, *t* – *tempus*. Krne, ki smo jih dobili iz posameznih besed besednih zvez, nato strnemo v kratico ter iz *S*, *A*, *Z*, *U* dobimo na primer kratico *SAZU* – *Slovenska akademija znanosti in umetnosti*. Pri slednji veznik izpustimo in ga v kratico ne vključimo. Krne lahko strnemo tudi v zapis formule in dobimo na primer *NaCl* – *natrijev klorid*. Lahko pa se zgodi, da je krn en sam in ga v takem primeru uporabljamo kar kot simbol in ne kot kratico; taka primera sta *H* – *vodik* in *t* – *čas*. Simbole za merske enote pišemo s presledkom in vedno za številko, npr.: *35 m*, *5 a* – *pet arov*. Simbole razvezujemo v prvotna poimenovanja, velikokrat jih tudi prevajamo: *Na* – *natrij*, *t* – *čas*. Po SP 2001 za kraticami, formulami in simboli ne pišemo krajšavnih pik. S pogosto rabo kratice, ki se berejo nečrkovalno, prehajajo med navadno pisano besedje in se lahko tako tudi pišejo, npr.: *sit*, *Unesco*, *Tam*. Okrajšave so po SP 2001 besede ali besedne zveze, ki so zapisane okrajšano, pika pa predstavlja znamenje okrajšanosti, npr.: *oz.* – *oziroma*, *t. i.* – *tako imenovani*, *d. d.* – *delniška družba*. Okrajšave besednih zvez se pišejo s presledkom za vsako okrajšano besedo: *n. m.* – *navedeno mesto*, *red. prof.* – *redni profesor*, *d. d.* – *delniška družba*.

³ *U* – ustava, *UA* – ustavni amandma, *UZ* – ustavni zakon, *Z* – zakon, *B* – zakon o ratifikaciji bilateralnega mednarodnega sporazuma, *M* – zakon o ratifikaciji multilateralnega mednarodnega sporazuma, *DP* – državni proračun, *Rb* – rebalans proračuna, *RZ* – zaključni račun državnega proračuna, *De* – deklaracija, *NP* – nacionalni program, *Od* – odlok, *OR* – obvezna razlaga akta, *Po* – poslovnik, *Pp* – priporočilo, *Re* – resolucija (UL RS 57/1995).

Zloženke okrajšamo tako, da dele, ki so okrajšani, pišemo brez odmika, vendar z vezajem, če je tako pisana neokrajšana beseda, npr.: *l.r.* – *lastnoročno*, *lit.zg.* – *literarnozgodovinski*. Skupaj vedno pišemo okrajšave kot npr.: *itd.*, *ipd.*, *npr.*, *tj.*, brez vmesne pike pa okrajšave ene same besede, iz katere jemljemo značilne črke za besedno razločevanje: *jsl.* – *južnoslovanski*, *plpf.* – *pluskvamperfekt*, *ide.* – *indoevropski* (SP 2001: 118–122). Pravopis iz leta 2001 vsebuje najboljše seznam krajšav, njihove vrste so v pravopisnih pravilih jasno opredeljene. Krne v kraticah pišemo z velikimi začetnicami, lahko pa tudi mešano, npr. *TAM*, *SAZU*, *BiH* – in prav pri takih primerih lahko avtor kratico zapiše po lastni presoji. »Pravila v pravopisu opozarjajo na varianti zapisa kratic, ki se obnašajo kot slovenske besede, tj. z velikimi tiskanimi črkami in kot navadne besede, pri čemer preferirajo drugo možnost. Slovar kljub temu še vedno dopušča variantnost.« (Jarnovič 2000/01: 41) Tak primer je *TÁM* in *Tám*. Uporaba krajšav na različnih področjih povzroča pomeno variantnost, zato bi bilo smiselno poenotiti oznake za okrajšave, na primer: *št.*: *štev.* – *številka*. Tudi pri črkovalnem branju kratic lahko opazimo variantnost. Obstaja tudi variantnost pomenov ene kratice, ki lahko povzroča dvoumnost, saj sta oba pomena kratice povezana tako, da ju je sobesedilno težko ločiti, npr.: *VŠ* – *visoka šola* : *višja šola*. Ponekod se v slovarskem delu pravopisa pojavljajo dodatne variante pomena, npr.: *cit.* – *citiran* : *citat*. Treba pa je upoštevati, da so glede na pomen okrajšave variantno najbolj tolerantna vrsta krajšav. Simboli in formule so mednarodno standardizirani. Pri kraticah je variantnost dopustna le, dokler je kratica sobesedilno razumljiva (Jarnovič 2000/01: 42–44).

Variantnost zapisa knjžene kratice glede na elemente iz razvezave po večini predvideva izpust predloga in veznika, npr. *DRSC* – *Direkcija Republike Slovenije za ceste*, *NUK* – *Narodna in univerzitetna knjižnica*. To pa ni dosledno upoštevano, saj velikokrat najdemo veznike in predloge tudi v kratici; tak primer je razvezava *Raziskave in razvoj*, ki jo lahko realiziramo v kratico *RIR*, *RiR* ali/in *RR*. Iz nabora 2019 slovenskih krajšavno-razvezavnih parov, pridobljenih z algoritmom za samodejno prepoznavanje krajšav in krajšavnih razvezav, je mogoče zaslediti 571 kratic, ki veznike in predloge v kratici izpuščajo. Se pa predlogi in vezniki včasih realizirajo tudi v kratici; takih primerov je bilo 27. Kljub temu da jih je le za manj kot poldrugi odstotek, je smiselno pregledati njihovo strukturo in značilnosti.

2 PRIMERI KRATIC Z VEZNIKI IN PREDLOGI

V naboru 2019 krajšav je bilo 27 takih, v katerih je bil veznik ali predlog upoštevan tudi pri zapisu kratice. Navadno naj bi se pri tvorbi kratic veznik in predlog izpustil, tako da iz razvezave *Slovenska akademija znanosti in umetnosti* dobimo kratico *SAZU* in ne *SAZIU*. Predvsem zaradi pomanjkanja normativnih priročnikov, ki bi zadostno pokrivali področje krajšav in preprečili ohlapnost pravil, pa se v slovenskem prostoru pri tvorbi kratic pojavljajo nedoslednosti.

2.1 Primeri kratic z veznikom

Veznik je najbolj tipična vezniška beseda, ki je (tako kot prislov in predlog) nepregibna in izraža razmerje med besedami ali stavki. Veznik ne vpliva na sklonsko obliko besed ali besedne zveze in prav po slednjem se loči od predloga. Izraža priredno razmerje, redkeje podredno, med deli prostega stavka oziroma priredno ali podredno razmerje med stavki samimi, npr. *Maja in Tilen sta se vrnila, Maja kuha kosilo za celo družino in Tilen prekopava prazno gredo*. Veznik v prostem stavku povezuje enakovredne dele, npr. *Maja in Tilen*, le primerjalni vezniki, npr. *kot, ko, kakor*, povezujejo odvisni del prostega stavka z nadrednim, npr. *Tilen je starejši kot Maja*. Vezniki, ki povezujejo samo stavke, so stavčni oziroma medstavčni, npr. *da, medtem ko. In, pa, ali, toda* in drugi pa se lahko rabijo tako med stavki kakor med deli prostega stavka. (Toporišič 2000: 426)

Vezniki so enodelni in dvodelni. Enodelni vezniki stojijo pred eno ali v eni izmed sestavin vezniške besede, dvodelni pa v obeh sestavinah vezniške zveze, npr. *oče in mati; Jaz sem kuhala, ti si pa pohajala; Maja je ne samo nadarjena, ampak tudi pridna*. Enodelni vezniki so enobesedni ali večbesedni. Med enobesedne spadajo *in, pa, ali, sicer, toda, a, le, samo* ipd. Nekateri so ali samo vezniki ali predvsem vezniki, npr. *ker, toda, kajti, da, in, če*, so pa tudi taki, ki imajo pisno ali glasovno enake vzporednice v drugih besednih vrstah, npr. *ali*, ki ima lahko vlogo vprašalnega (*Ali si bil tam?*) ali poudarnega členka (*Ali ga je napralo!*). Očitno zvezo s prislovi je mogoče pripisati tudi veznikom *zato, zakaj, tedaj, tako, kolikor, kar* idr. Med njimi so nekateri sklopljeni, npr. *zakaj in zato*. Večbesedni enodelni vezniki so sestavljeni iz več kot ene sestavine, npr. *medtem ko, kot da, potem ko* ipd., in spadajo v dve glavni skupini. V prvo spadajo vezniki, sestavljeni iz prislova ali členka in veznika, npr. *tako da, toliko da, zato ker*, ali iz členka in veznika, npr. *češ da, komaj da, le da, samo da, še ko, že ko*, v drugo pa vezniki iz predloga ali predpone in kazalnega zaimka ter *da, ko, ker*, npr. *s tem da, medtem ko, zato ker*. (Toporišič 2000: 426–428)

Dvodelni vezniki so sestavljeni na dva načina: tako da se v obeh delih vezniške besede ponovi isti veznik, npr. *ali – ali, bodisi – bodisi*, ali pa je v enem delu en veznik, v drugem pa stoji njegov soodnosni izraz, npr. *tako – kakor, ne – ampak, ne samo – ampak tudi* (Toporišič 2000: 429).

Vezniki se uporabljajo v vezniških zvezah, ki sestojijo iz dveh ali več delov, ki so v tipičnem medsebojnem razmerju ali pa slednjega določa veznik (Toporišič 2000: 431). Vezniki so priredni in podredni; priredni so mogoči v prostem in zloženem stavku, podredni pa le v zloženem.

Najpogostejši veznik, ki se pojavlja v kraticah, je enodelni in enobesedni veznik *in*. Slednji spada med večfunkcijske priredne veznike (Toporišič 2000: 434). Veznik *in* je tudi najbolj splošno rabljen vezalni veznik, ki nam pove, da sta sestavini vezniške zveze druga drugi dodani in enakovredni, npr. *Inovativnost in tehnologija*.

Pri glavnini zvez z veznikom so elementi krnjeni tako, da je kratica sestavljena iz krnov posameznih besed, veznik pa je opuščjen in ni krnjen, npr. *CSOD – Center šolskih in obšolskih dejavnosti*. Kratice so bile razdeljene v skupine na podlagi ključnih besed iz razvezave, npr. *društva, države, razvoj, sindikat, sklad* itd. Tvorba kratic iz posamezne kategorije je pokazala, da večjih odstopanj pravzaprav ni. Kratice so se dosledno sestavljale z opuščanjem veznika. Tako so bili vezniki opuščeni pri imenih društev, npr. *DMFA – Društvo matematikov, fizikov in astronomov*, in pri imenih sindikatov, npr. *SVIZ – Sindikat vzgoje, izobraževanja in znanosti* ipd. Odkar je sindikat *SVIZ* pod svoje okrilje vzel tudi kulturni resor, se naziv glasi *Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture*, pri krajšavi pa je zaradi prepoznavnosti beseda *kulture* izpuščena. Opuščanje veznika v kratiki je veliko bolj pogosto kot njegova krnitev, je pa mogoče najti tudi nekaj takšnih primerov; navedeni so v preglednici 1.

Preglednica 1: Raba veznika *in* v kratiki in razvezavi

RIR ⁴	Raziskave in razvoj
IIT	Inovativnost in tehnologija
VIRS	Visokošolsko in raziskovalno središče
LiD	Levica in demokrati
BiH	Bosna in Hercegovina

Vir: Nabor krajšavno-razvezavnih parov, pridobljenih z algoritmom za samodejno prepoznavanje

Iz preglednice 1 lahko vidimo, da se krnjeni veznik *in* v kratiki včasih realizira z malo, npr. *LiD, BiH*, včasih z veliko tiskano črko, npr. *IIT, VIRS*. Krnjenost veznika je v skladu s pravopisnimi pravili in tudi v splošni rabi, saj je že v pravopisnih pravilih med primeri navedena kratica *BiH*, ki ima krnjen tudi veznik, in kratica *SAZU* z izpuščenim veznikom (SP 2001: tč. 1021). V pravilih pa ni nikjer posebej opredeljeno, kdaj se veznik izpusti oz. zapiše in kdaj se kni. Kot zanimivost velja izpostaviti, da v primeru razvezave *Srbija in Črna gora* v kratiki *SČG* veznik *in* ni krnjen. V naboru krajšavno-razvezavnih parov, pridobljenih s pomočjo algoritma, je mogoče opaziti tudi različice zapisa kratice, npr. pojem *raziskave in razvoj* se realizira s kriticama *RIR* in *RR*. Ker gre tu za variantnost (Jarnovič 2000/01: 41) zapisa krnjene kratice, ki za elemente iz razvezave večinoma predvideva izpust predloga in veznika, lahko govorimo o neustrezni rabi kratice *RIR*. Po pregledu naključnih spletnih besedil pa je bilo ugotovljeno, da se kratica *RIR* v slovenskih besedilih dosledno pojavlja in uporablja, pogost je tudi zapis *RiR*. Večinoma krajše kratice z do štirimi črkami se včasih zaradi boljše prepoznavnosti, nezamenljivosti in lažje izgovarjave ter rabe v besedilu realizirajo z veznikom,

4 Uporablja se tudi zapis *RiR*.

vendar to ni nujno; opozoriti velja na kratico *VV* – *Vinogradništvo in vinarstvo*, ki nima krnjenege veznika. Kratice brez veznika so veliko bolj rabljene in ustaljene, vzrok za krnitev veznika pa je mogoče iskati v večpomenskosti. Kratica *RR* ima že v slovenskem prostoru več pomenov kot kratica *RIR*. Na podlagi izsledkov iz Slovarčka krajšav lahko pomeni *rezultati raziskovanj, raziskave in razvoj, zelo redko* in italijansko *povratnica*. Kratica *RIR* pa pomeni zgolj *raziskave in razvoj*. *RIR* se veliko lažje realizira tudi v stavku, predvsem zaradi samoglasnika *i* se lažje bere, izgovarja in sklanja ter vsaj v slovenskem prostoru ni večpomenska.

Vzrok za izpust oz. realizacijo veznika v razvezavi lahko tako iščemo v prepoznavnosti in preprečitvi dvoumnosti kratice. Če bi za razvezavo *inovativnost in tehnologije* izbrali kratico *IT*, pri kateri nismo krnili veznika *in*, bi pomen zamenjevali z zelo prepoznavno razvezavo *informacijska tehnologija* in njeno kratico *IT*. Sklepamo lahko, da se je avtor kratice odločil za ohranitev veznika predvsem zaradi preprečevanja dvoumnosti in zamenjevanja pomenov. Vzrok za ohranitev veznika lahko iščemo tudi v drugih segmentih, npr. lažji izgovarjavi in posledično sklanjanju v besedilih. Slednje velja za kartico *BiH*, v pomenu *Bosna in Hercegovina*, saj je lažje izgovorljiva kot različica brez krnjenege veznika *BH*.

Prav vse naštetu bi utegnilo biti opravičljiv razlog za zapis veznika v kratici. Če spomnimo na postopke dodeljevanja kratice v pravu, kjer je večpomenskost nesprejemljiva, bi bilo krnjenje veznikov zaželeno oz. obvezno, v praktični rabi pa vsekakor ni nujno.

2.2 Primeri kratice s predlogom

Predlog je nepregibna besedna vrsta brez predmetnega pomena. S slovničnim pomenom izraža podredna skladijska razmerja med besedami oz. zvezami, samostalniške besede ob njih morajo biti v določenem sklonu (navadno se predlogi vežejo z roditeljskim, dajalnikom, tožilnikom, mestnikom in/ali orodnikom, pri prevzetih besedah pa tudi z imenovalnikom). Predlogi se rabijo med besedami stavka, nikoli med dvema stavkoma. Glede na vrsto je mogoče govoriti o pravih in nepravih (drugotnih) predlogih. Pravi, vedno nenaglašeni predlogi, imajo samo vlogo predloga, nepravi (tudi besednozvezni) pa se najdejo tudi v vlogi prislova, samostalnika ali česa drugega. Neprave predloge lahko od pravih ločimo že po izgovoru: če se končujejo na zveneči nezvočnik, npr. *kljub, niz*, se pred naslednjo besedo, ki se začne z zvočnikom ali samoglasnikom, končni nezvočnik izgovarja nezveneče. Nepravi predlogi izražajo razmerje med vladalno in vladano besedo, npr. *banket v čast visokega obiska*, vplivajo na sklon samostalniške besede ali besedne zveze, ne morejo biti stavčni člen in imajo nezamenljivo mesto pred samostalnikom. Predlogi imajo lahko morfemske variante, ki so lahko ali pisne in izgovorne ali pa samo izgovorne, npr. *z/s, izmed/zmed, iznad/znad, izpod/spod, izpred/spred, k/h – v*, in tudi vsi predlogi na *-d, -b, -z*. Raba predloga *z/s* je določena z (ne)zvenečnostjo začetnih glasov

sledeče besede, *k/h* pa se uporablja glede na to, ali sledita začetna glasova *k/g* ali ne. Varianto tipa *izmed/zmed* določa predvsem pripadnost besedila k zborni/knjižnopogovorni oziroma narečni zvrsti (Toporišič 2000: 413).

Predlogi iz nabora krajšavno-razvezavnih parov so *za*, *v*, *o* in *na*; najpogostejši je predlog *za*, sledi *v*, predloga *o* in *na* sta se pojavila po enkrat.

2.2.1 Razvezave s predlogom

Predlogi se po večini vežejo z enim ali dvema sklonoma, predlog *za* s tremi: z roditelnikom, npr. *živeti za cesarja Avgusta*, s tožilnikom, npr. *skrb za otroke*, in orodnikom, npr. *življenje za nami*, *rojen za tremi sestrami*, *obolel za gripo* (Toporišič 2000: 414–415). Predlog *v* se lahko veže s tožilnikom, npr. *rdeč v obraz*, in mestnikom, npr. *srečen v zakonu* (Toporišič 2000: 414–415). Predlog *o* se lahko veže samo z mestnikom, npr. *priповed o junaštvu* (Toporišič 2000: 414–415), predlog *na* pa s tožilnikom, npr. *iti na njivo*, in mestnikom, npr. *šopek na mizi* (Toporišič 2000: 414–415).

Razvezave s predlogom so bile razdeljene v kategorije, ki imajo enako vsaj eno besedo, npr. *center* pri primeru *CSD – Center za socialno delo* ali *akademija* pri primeru *AGRFT – Akademija za gledališče, radio, film in televizijo*. Razvezave s predlogom lahko vključujejo enega ali največ dva predloga, npr. *DARS – Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji*, lahko pa so sestavljene tudi iz kombinacije veznika in predloga, npr. *AKTRP – Agencija za kmetijske trge in razvoj podeželja*; pri slednjih ni bilo primerov s krnjenimi vezniki ali predlogi v kratici. Glede na nabor gradiva iz algoritma v razvezavi predlogi navadno niso krnjeni, druge besede pa so. Izjemo predstavlja kratica *ARRS – Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije*, pri kateri poleg predloga ni krnjena tudi beseda *dejavnost*. Pri drugih kraticah agencij to ni bilo opaženo, npr. *ARSO – Agencija Republike Slovenije za okolje*. Je pa iz nabora mogoče izluščiti primere kratic, ki imajo krnjen tudi predlog. Največ jih je mogoče zaslediti prav s predlogom *za*.

(A) Predlog *za*

Najpogostejši predlog *za* se v kraticah iz gradiva pretežno veže s tožilnikom. Nekaj primerov je vidnih iz preglednice 2.

Opuščanje predloga pri tvorbi kratic se veliko bolj uporablja in je pogostejše kot krnjenje, v nekaterih primerih pa do krnjenja predloga *za* v kratici vendarle pride. Običajno se predlog *za* v kratici realizira z veliko črko, npr. *FZG – Forum za Goriško*, le v enem primeru je bil krnjeni predlog realiziran z malo tiskano črko: *MzK – Ministrstvo za kulturo*. Opaziti pa je mogoče, da se predlogi iz razvezav kratic drugih ministrstev, npr. *MF – Ministrstvo za finance*; *MZ – Ministrstvo za zdravje*, v kratici ne pojavljajo. Prav zato je kratica Ministrstva za kulturo izjema, ki kaže na nedoslednost pri tvorjenju kratic, in bi morala bila poenotena z drugimi kraticami ministrstev.

Preglednica 2: Raba predloga za v kratlici in razvezavi

CZD	Center za dehumanizacijo
CZKD	Center za kulturo dekontaminacije ⁵
DZRJL	Društvo za raziskovanje jam Ljubljana
DZU	Družba za upravljanje
FZG	Forum za Goriško
FZO	Filozofija za otroke
FZPO	Fundacija za pomoč otrokom
IZTR	Inštitut za izgradnjo Trga republike ⁶
MzK	Ministrstvo za kulturo
ZZD	Zveza za Dolenjsko
ZZGS	Zavod za gozdove Slovenije ⁷
ZZL	Zbor za Ljubljano
ZZMM	Združenje za Moj Maribor
ZZP	Zveza za Primorsko
ZZR	Zbor za republiko

Vir: Nabor krajšavno-razvezavnih parov, pridobljenih z algoritmom za samodejno prepoznavanje

Glede na izsledke iz nabora lahko trdimo, da se pri nekaterih kraticah predlog ohrani predvsem v izogib zamenljivosti z drugimi že zelo znanimi kraticami. Slednje je vidno pri razvezavi kratice *Center za dehumanizacijo*, ki ohranja predlog za in tako preprečuje zamenljivost s kratico *CD* in njenimi pomeni. Po Slovarčku krajšav ima kratica *CD* kar 5 pomenov: *Cankarjev dom*, *Corpus Diplomaticus (diplomatski zbor)*, *zgoščanka*, pomeni tudi angleško *potrdilo o vlogi* in *blagajniški zapis*. Kratica *CZKD* (v pomenu *Center za kulturo dekontaminacije*) bi lahko bila brez predloga za zamenljiva s kratico *CKD*, ki ima veliko več pomenov, po zbirki Acronym Finder kar 15: *Certified Kitchen Designer*, *Completely Knocked Down (shipping)*, *Choi Kwang Do (Martial Art)* itn. Kratice *CZKD* pa v zbirki Acronym Finder ne najdemo. Tudi kratica *DZU* (v pomenu *Družba za upravljanje*) ima realiziran predlog; če ga ne bi imela, bi jo lahko zamenjevali s kratico *DU*, ki po Slovarčku krajšav pomeni *državna uprava* ali *delavska univerza*. Podobno velja tudi za kratico *FZG* (v pomenu *Forum za Goriško*), ki utegne biti zamenljiva s kratico *FG* – *Fakulteta za gradbeništvo (Univerze v Mariboru)*. Enako velja tudi za kratico *FZO* – *Filozofija za otroke* –, ki brez predloga postane *FO* in pomeni *Fizkulturni odbor*. Kratice

- 5 Iz gradiva je bila samodejno izluščena krajšava *CZKD* z razvezavo *Center za kulturo dekontaminacije*. Ob pregledovanju avtentičnosti razvezav s pomočjo spletnega iskalnika google.com je bila za krajšavo *CZKD* najdena razvezava *Center za kulturno dekontaminacijo*.
- 6 Iz gradiva je bila samodejno izluščena krajšava *IZTR* z razvezavo *Inštitut za izgradnjo Trga republike*. Ob pregledovanju avtentičnosti razvezav s pomočjo spletnega iskalnika google.com je bila za krajšavo *IZTR* najdena razvezava *Investicijski zavod za izgradnjo Trga revolucije*.
- 7 Iz gradiva je bila samodejno izluščena krajšava *ZZGS* z razvezavo *Zavod za gozdove Slovenije*. Ob pregledovanju avtentičnosti razvezav s pomočjo spletnega iskalnika google.com ustreza razvezavi *Zavod za gozdove Slovenije* krajšava *ZGS*, krajšavi *ZZGS* pa razvezava *Zbornica za gradbeništvo Slovenije*.

DZRJL, *FZPO*, *IZRK* in *IZTR* po Slovarčku krajšav nimajo drugih pomenov, če so realizirane brez predloga, to pa ne velja za zbirko Acronym Finder, ki za kratico *FPO* ponuja 68 pomenov, za kratico *IRK* 11, za *ITR* pa kar 135. Vsi najdeni pomeni so tuji, slovenski niso zabeleženi. Kratica *ZZD* (v pomenu *Zveza za Dolenjsko*) je brez predloga zamenljiva s kratico *ZD* v pomenih *Zakon o dedovanju*, *zbrano delo* in *zdravstveni dom*. Kratica *ZZGS*⁸ (v pomenu *Zavod za gozdove Slovenije*) se brez predloga realizira v kratico *ZGS* in pomeni *Zakon o geodetski službi* in *Zavod za gozdove Slovenije*. Kratici *ZZL* (v pomenu *Zbor za Ljubljano*) in *ZZMM* (v pomenu *Združenje za Moj Maribor*), obe brez predloga (torej v obliki *ZL* in *ZMM*), v Slovarčku krajšav nimata drugih pomenov; to pa ne velja za kratico *ZZP* (v pomenu *Zveza za Primorsko*), ki brez predloga (kot *ZP*) pomeni *zimski in poletni semester* in *Zakon o prekrških*. Tudi kratica *ZZR* (v pomenu *Zbor za republiko*) brez predloga lahko pomeni *Zakon o računovodstvu*. Zamenljivost pomenov bi utegnila biti zadosten razlog za krnjenje predlogov v kratici, čeprav ima kratica *ZZD* s krnjenim predlogom poleg pomena *Zveza za Dolenjsko* še pomen *Zakon o združenem delu*. Krnjenje zaradi zamenljivosti je sprejemljivo, če se izognemo homonimnosti, kar pa vseeno ni preprosto, glede na to, da nimamo referenčnega priročnika z naborom krajšav in njihovih razvezav, ki bi snovalcu nove kratice pomagal pri njenem ustreznem zapisu.

(B) Predlogi *v*, *o* in *na*

Primeri s predlogom *v* sta zgolj dva, v obeh primerih se vežeta z mestnikom. Razvezavi *Slovenija v svetu* in *Slovinci v svetu* uporabljata kratico *SVS*. Če predloga *v* v kratici ne bi uporabili, bi bil pomen zamenljiv s *Slovensko slovnico* in nemško zloglasno *SS – Schutzstaffel*. Predlog *o* se pojavi samo enkrat in se veže z mestnikom. Kratica *ZOF* (v pomenu *Zakon o financiranju*) se brez predloga realizira v *ZF* (v pomenu *znanstvena fantastika*). Zanimiv je primer kratice *ZGNZ – Z glavo na zabavo*. V razvezavi sta uporabljena predloga *z* in *na*. Gre za novonastalo kratico in priložnostni način krnjenja, saj se predloga iz razvezave običajno ne krnita (prim. *DARS – Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji*).

3 KDAJ JE KRNJENJE PRIMERNO IN KDAJ NI

Kratice so priložnostne ali ustaljene; priložnostne lahko z rabo postanejo ustaljene, s časom lahko ustaljene kratice preidejo v navadno pisano besedje in jih zato obravnavamo kot navadne besede, npr. *radar*, *Nama*, *Beti* itd. Če bi bile vse vede in vsi uporabniki kratic ter predvsem snovalci novih, tudi priložnostnih, veliko bolj ozaveščeni in dosledni pri krnitvi besed razvezav ter zapisu kratice in če bi

⁸ Uradna kratica razvezave *Zavod za gozdove Slovenije* je sicer *ZGS*, neuradno različico *ZZGS* pa je algoritem našel pri filtriranju besedil.

imeli ustrezni normativni priročnik, bi bilo okrog kratic manj vprašanj in preglastic. Krnitev veznikov in predlogov razvezav v SP 2001 ni ustrezno predstavljena, saj dopušča možnost krnitve veznika pri kratici *BiH*, tudi z malo tiskano črko, o predlogih pa ne govori. Glede na primere iz korpusa, pridobljene s filtracijo z algoritmom za samodejno prepoznavanje krajšav in razvezav, lahko trdimo, da tako predlogi kot vezniki iz razvezave večinoma niso krnjeni in prisotni v kratici. Nekaj primerov krnjenih veznikov in predlogov se je med zgledi le pojavilo, npr. *IIT – Inovativnost in tehnologija*, *DZU – Družba za upravljanje*. Vzroki za krnitev veznika in predloga so lahko različni, najbolj primeren in sprejemljiv je variantnost oz. izogib večpomenskosti, sledi tudi lažja izgovarjava, sklanjanje in posledično raba. Žal pa brez ustreznega normiranja kratic, kot so si ga zastavili pravniki, in primernega priročnika, ki bi ustrezno opredelil krajšanje, vlada pri zapisu kratic nered in vsak lahko po lastni volji tvori nove kratice.

4 SKLEP

V prispevku je predstavljena raba veznikov in predlogov v razvezavah in kraticah. Kljub temu da se predlogi in vezniki iz razvezav v kraticah večinoma ne krnijo, se je v besedilih pojavilo nekaj tovrstnih primerov. Vzroki za krnjenje veznika in predloga so lahko večpomenskost, variantnost zapisa, prepoznavnost in ne nazadnje tudi lažja izgovarjava ter raba v stavku. Opozoriti gre, da se nekatere kratice tvorijo s krnom veznika in/ali predloga predvsem zaradi prepoznavnosti in nezamenljivosti z drugimi pomeni; tak primer je npr. *IIT – Inovativnost in tehnologija* –, ki bi ga utegnili zamenjati z *IT – informacijska tehnologija*. Podobno velja tudi za kratico *CZD – Center za dehumanizacijo* –, ki se brez predloga realizira v *CD* in lahko ponazarja kar pet različnih razvezav. Poudarjeno je, da so uporabniki brez ustreznega normativnega priročnika in/ali slovarja prepuščeni lastni presoji pri načinu tvorbe kratic in zato je gradnja normativnega priročnika in vzpostavitev strožjih pravil za tvorbo kratic nujna.

LITERATURA

Acronym Finder (<http://www.acronymfinder.com/>).

Gale 2006 = *Acronyms, Initialisms and Abbreviations Dictionary*, New York: Gale Research Co., 382006.

Barnhart 1995 = Robert Barnhart (ur.), *The Barnhart Abbreviations Dictionary*, New York: John Wiley & Sons, 1995.

Benedetto Mattia 1997 = Fioretta Benedetto Mattia, *Elsevier's Dictionary of Acronyms, Initialisms, Abbreviations and Symbols*, Amsterdam: Elsevier Science B.V., 1997.

Dale – Puttick 1999 = Rodney Dale – Steve Puttick, *The Wordsworth Dictionary of Abbreviations and Acronyms*, Hertfordshire: Wordsworth, 1999.

De Sola 1986 = Ralph De Sola, *Abbreviations Dictionary*, New York – Amsterdam – Oxford: Elsevier, 71986 (11958).

Fergusson 2000 = Rosalind Fergusson, *The New Penguin Dictionary of Abbreviations: from A to Z*, London: Penguin, 2000.

- Galende Díaz 2000** = Juan Carlos Galende Díaz, *Diccionario General de Abreviaturas Españolas*, Madrid: Editorial Verbum, ²2000 (1997).
- Jarnovič 2000/01** = Urška Jarnovič, *Krajšave v SP 2001*, *Slava* 14 (2000/01), št. 1–2, 34–44.
- Jung – Jung – Hagge 1991** = Heidrun Jung – Udo O. H. Jung – H. P. Hagge, *The Dictionary of Acronyms and Abbreviations in Applied Linguistics and Language Learning*, New York: Peter Lang Publishing Group, 1991.
- Koblischke 1983** = Heinz Koblischke, *Großes Abkürzungsbuch*, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1983.
- Malossini 1999** = Andrea Malossini, *Dizionario delle sigle e degli acronimi*, Milano: A. Vallardi, 1999.
- Murith – Bocabeille 1992** = Jean Murith – Jean-Marc Bocabeille, *Dictionnaire des abréviations et acronymes: scientifiques, techniques, médicaux, économiques, juridiques = Dictionary of scientific, technical, medical, economic, legal abbreviations and acronyms*, Paris: TEC & DOC Lavoisier, 1992.
- Paxton 1983** = John Paxton (ur.), *Everyman's Dictionary of Abbreviations*, London: J. M. Dent & Sons, ³1983 (1975).
- Perenič 1995** = Gorazd Perenič, KRAP ali Kratice splošnih aktov: odlok o določanju kratic, sestavljanje kratic, izjeme, objava, evidenčni seznam, *Pravna praksa* 14 (1995), št. 18, I–XII. (Priloga.)
- Righini 2001** = Enrico Righini, *Dizionario di sigle abbreviazioni e simboli*, Bologna: Zanichelli, 2001.
- Slovar krajšav** <<http://www.termania.net/Search.aspx/Dictionary?dictionaryId=66>>.
- Slovarček krajšav** <<http://bos.zrc-sazu.si/kratice.html>>.
- SP 2001** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU (izd.) – ZRC SAZU, Založba ZRC (zal.), 2001.
- Steinhauer 2005** = Anja Steinhauer, *Das Wörterbuch der Abkürzungen*, Mannheim: Duden Verlag, 2005.
- Toporišič 2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, ⁴2000 (1976).
- UL RS 80/1994** = Spremembe in dopolnitve poslovnika Državnega zbora, *Uradni list RS* 80/1994 <<http://www.uradni-list.si/1/content?id=70988#!Spremembe-in-dopolnitve-poslovnika-Drzavnega-zbora>>.
- UL RS 57/1995** = Odlok o določanju kratic aktov, *Uradni list RS* 57/1995 <<http://www.uradni-list.si/1/content?id=16447>>.

SUMMARY

The use of conjunctions and prepositions in forming abbreviations

This article presents the use of conjunctions and prepositions in fully written-out forms and abbreviations. A selection of pairs of abbreviations and fully written-out forms obtained through an algorithm for automatically identifying abbreviations is used to examine the frequency of conjunctions and prepositions in abbreviations. Based on the examination of Slovenian abbreviations, it is established that there are relatively few cases in which abbreviations contain a conjunction and/or a preposition (i.e., only 1.5%), but they prove interesting for study and discussion. The occurrence of prepositions and conjunctions in abbreviations can have various reasons, but in any case Slovenian is not an exception: abbreviations with conjunctions and prepositions can also be found in certain other languages. Emphasis is placed on the need to compile a normative guide and establish more precise rules for forming abbreviations.

MATEJA CURK

ANGLIZACIJA JEZIKA V ODVISNOSTI OD DRUŽBENEGA PROFILA LITERARNIH OSEB V SODOBNIH SLOVENSКИH PROZNIH DELIH

COBISS: 1.01

V prispevku analiziramo jezikovne značilnosti iz angleščine prevzetih prvin, s katerimi se prek jezika zrcalijo podobe literarnih oseb v štirih slovenskih proznih delih. Glede na ugotovitve empirične analize in na osnovi literarnim osebam pripisanega družbenega profila prispevek sklenemo z ugotovitvijo o odvisnosti procesa anglizacije jezika od družbenega profila literarnih oseb v izbranih delih.

Ključne besede: sodobna slovenska proza, družbeni profil literarnih oseb, anglicizmi, sistemsko prevzeti leksemi, nepodomačene (citatne) jezikovne prvine

The Anglicization Process Depending on the Social Profile of Literary Characters in Contemporary Slovenian Prose

This paper analyzes the characteristics of linguistic elements borrowed from English through which the images of literary characters in four Slovenian prose works are reflected through language. Based on the findings of an empirical analysis and on the social profile attributed to literary characters, the paper concludes with findings regarding the dependency of the Anglicization process on the social profile of literary characters in contemporary Slovenian prose.

Keywords: contemporary Slovenian prose, social profile of literary characters, Anglicisms, systemically borrowed linguistic elements, quoted linguistic elements

1 UVOD

Raziskavo¹ procesa anglizacije jezika je spodbudilo dejstvo, da je v sodobnem globaliziranem svetu angleščini uspelo pridobiti prestižni pomen med jeziki. Vpliv svetovno razširjene angleščine na druge jezike je zanimivo opazovati z vidika rabe anglicizmov² v vsakdanjih različicah govorjene (pogovorne) slovenščine, ki jo imenujemo tudi govorice družbenih okolij (ali *sociolekti* po Durrell 2004, Skubic 2005). Relevantnost raziskovanja prvotno govorjenih različic slovenskega jezika

1 Raziskava je bila opravljena v okviru doktorskega študija pod somentorstvom doc. dr. Helene Dobrovoljc na Podiplomski šoli ZRC SAZU v Ljubljani.

2 V strokovni literaturi so *anglizmi* pogosto opredeljeni kot leksikalne prvine, prevzete iz angleškega jezika (Kalin Golob 2001: 240). Glede na jezikovne prvine v analiziranem gradivu in nekatere jezikoslovne razprave med anglicizme prištevamo tudi prvine, ki so bile prevzete prek angleščine iz drugih jezikov, s katerimi je globalni jezik v stiku (prim. Dobrovoljc – Bizjak Končar 2010: 94; Domanska 2008). Tako opredelitev predlaga tudi A. Onysko, ki med anglicizme uvršča »vsako leksikalno, strukturno ali fonološko prvino angleškega jezika, ki je prisotna v jeziku prejemniku in je formalno povezana z angleščino« (Onysko 2007: 11).

utemeljujejo novi pristopi, ki so predmet klasičnih dialektoloških raziskav (to so govori pretežno podeželskega okolja oziroma narečja) razširili tudi na področje raziskovanja govoric družbenih okolij, v slovenskih jezikoslovnih raziskavah iz druge polovice 20. stoletja imenovanih tudi *mestne govorice* (Toporišič 1986), in tako močno vplivali na razvoj sociolingvistike (Kenda-Jež 2004).³ Značilnosti govoric sodobnih družbenih okolij posnemajo tudi posamezna dela novejšje slovenske proze, v katerih se kaže poseben vpliv angleščine. Ker pa je literatura v primerjavi z drugimi vrstami diskurzov povsem specifična, imajo tudi v njej rabljeni anglizmi poseben pomen in vlogo.

Raba anglizmov v govoricah različnih družbenih okolij ni značilna le za slovenščino, saj o njihovi vse bolj razširjeni rabi v pogovornih zvrsteh, zlasti pa v vsakdanjem govorjenem jeziku, pišejo tudi raziskovalci drugih jezikov (Domanška 2008; Gorup 2000; Šehović 2009), ki pa le redko analizirajo z anglizmi zaznamovan pogovorni slog *literarnega diskurza* (Berthele 2000, Lambert 2000). Ker se želimo posvetiti manj znanim, a v sodobnem času aktualnim področjem, bomo v prispevku raziskali, v kolikšni meri je prisotnost anglizmov odvisna od družbenega profila literarnih oseb v izbranih proznih delih.

Raziskavo smo omejili na tiste prvine angleščine, ki se v sodobnem literarnem diskurzu pojavljajo kot stilno opazne prvine bodisi zaradi citatnega (*crazy*) bodisi zaradi fonetiziranega zapisa (*plejstejšn*) bodisi zaradi zapisa, ki s svojo citatnostjo sovpada z izgovorno realizacijo v slovenščini (*drink*).

2 JEZIKOVNA ANALIZA

V raziskavo smo vključili štiri prozna besedila, ki so jih avtorji srednje in mlajše generacije ustvarili v obdobju 2000–2012 in jih opazno zaznamuje prisotnost anglizmov. Gre za družbeno opazna dela, ki razširjajo literarni kanon in so predmet kritične presoje bralcev in kritikov.⁴ Skupna značilnost izbranih del je prvoosebni pripovedovalec, ki nastopa v vlogi pripovedovalca literarne zgodbe. Ta sega najpogosteje na obrobje družbe.

3 Čprav sta dialektologija in sociolingvistika povsem samostojni jezikoslovni disciplini, od katerih se ena ukvarja z »narečji, jezikovnimi različki z relevantno zemljepisno razslojenostjo«, druga pa s »sociolekti, jezikovnimi različki z relevantno družbenoplastno in funkcij-skozvrstno razslojenostjo«, Karmen Kenda-Jež – na osnovi poznavanja pionirskih raziskav t. i. *urbane dialektologije* (Labov 1994) – izpostavlja skupne točke obeh disciplin (Kenda-Jež 2004: 267–268). Omenjene skupne točke so razvidne iz značilnosti raziskav Williama Labova, ki so osredotočene na jezikovne razlike med družbenimi sloji prebivalstva velikih metro-pol, kot je New York. V primerjavi s predhodnimi sociolingvističnimi raziskavami je W. Labov ugotovil, da se tudi »jezikovni različki« (Kenda-Jež 2004) urbanega okolja razlikujejo ne le na leksikalni ravni, ampak na vseh jezikovnih ravneh, tudi na fonološki (Ivić 2001 v Valh Lopert 2008: 124).

4 Delo Gorana Vojnoviča Čefurji raus! (2008) je bilo kot avtorjev prvenec leta 2009 nagrajeno z nagrado Prešernovega sklada in leta 2008 z nagrado kresnik za najboljši roman. Prodanih je bilo več kot 15.000 izvodov dela.

Andrej Ermenc Skubic (r. 1967), **Fužinski bluz** (2001): Osebe romana so univerzitetna profesorica jezikoslovja Vera Višnar, ki se po ločitvi in upokojitvi iz akademskih krogov preseli v stanovanjsko naselje na obrobju Ljubljane; v delirij ujeti nekdanji pripadnik hevimetalske subkulture Petek Sokič, ki s prodajo oglasnika komaj plačuje najemnino za sorodnikovo stanovanje; nepremičninski agent Igor Šinkovec, ki več časa kot posredniškim poslom s prodajo stanovanj nameni iskanju donosnejših, a nelegalnih zaslužkov; in najstnica iz nacionalno mešane družine, Janina Pašković.

Dušan Čater (r. 1968), **Ata je spet pijan** (2002): Protagonist Ata Čatko se bolj kot s pisateljevanjem ukvarja z mafijskimi posli izterjevanja denarja. Pisateljem pogosto pripisanemu klišeju o pijančevanju pa doda uživanje prepovedanih drog.

Goran Vojnović (r. 1980), **Čefurji raus!** (2008): Večkulturna podoba slovenskih družbenih okolij je upodobljena s perspektive potomca priseljencev iz držav nekdanje Jugoslavije, Marka Đorđića. V ospredju je protagonistovo dokumentiranje ene od govoric migrantske skupnosti, in sicer tiste, ki živi v ljubljanski soseski Fužine.

Goran Vojnović, Jugoslavija, moja dežela (2012): Tako kot Marko Đorđić je tudi Vladan Borojević predstavnik druge generacije priseljencev in prihaja iz nacionalno mešane družine. Zgodbo o iskanju protagonistove identitete zaznamuje življenje v različnih kulturnih okoljih na prostoru nekdanje Jugoslavije.

Na osnovi družbenega profila, ki je pripisan literarnim osebam, v prispevku pokažemo, kako bralec spoznanja o družbeni identiteti posameznih literarnih oseb pridobiva tudi skozi jezikovni model posameznika. Empirično morda najbolj ulovljiv je pregled rabe anglizmov, ki jih razprave v preteklosti (Gjurin 1974) prepoznavajo kot elemente govorice mlajših oseb, zanimalo pa nas bo, ali je trditev mogoče razširiti na druge starostne skupine in ali je raba anglizmov odvisna tudi od družbenega statusa, izobrazbe in nekaterih drugih dejavnikov.

Pri jezikovni analizi izbranih proznih del smo uporabili metodo empiričnega pregleda jezikovnega gradiva in izpisovanja iskanih jezikovnih prvin. Pregled je pokazal, da anglizmi v izbranih delih označujejo:

[A] predmete in pojave novejšega časa, za katere slovenščina ni razvila samostojnega izrazja, a so v vsakodnevnih govoricah sodobnih družbenih okolij razmeroma pogosto prisotni: tehnični in športni izrazi, pogosto povezani s procesom determinologizacije (npr. *badminton* (< angl. *badminton*), *bowling* (< angl. *bowling*), *cd player* *cd playerja* (< angl. *CD player*), *didžej* (< angl. *DJ*), *džoging* (< angl. *jogging*), *evro* (< angl. *Euro*), *guglati* (< angl. *Google*), *imidž* (< angl. *image*), *internet* (< angl. *Internet*, *inter-network*), *plejstejšn* (< angl. *playstation*), *surfati* (< angl. *surfing*));

[B] predmete in pojave, za katere se je v slovenščini že uveljavil sinonimni neprevzeti izraz, a se v pogovorni rabi pojavlja anglizem (*basket* (< angl. *basket-ball*), *drink* (< angl. *drink*), *fajt* (< angl. *fight*), *keš* (< angl. *cash*), *lajf*

(< angl. *life*), *mejl* (< angl. *mail*), *parking* (< angl. *parking*), *sori* (< angl. *sorry*), *tim* (< angl. *team*)).

Na osnovi izsledkov empiričnega pregleda nas je pri raziskovanju povezave med prisotnostjo anglizmov in družbenim profilom literarnih oseb zanimalo:

- [1] Ali pisci čutijo potrebo po podomačitvi prevzetih prvin?
- [2] Ali je izbira pisno prilagojenega oziroma neprilagojenega izraza odvisna od literarne osebe?
- [3] Ali je raba anglizmov sistemska in kako sistemsko prevzete prvine izkazujejo prilagoditev na pomenski ravni?
- [4] Ali so natančneje analizirane jezikovne značilnosti v obravnavanih literarnih govorcih bolj značilne za anglizme, za katere se slovenske ustreznice v jezikovni rabi še niso uveljavile, ali za anglizme, za katere obstajajo slovenske ustreznice, ki pa jih govorniki v določenem govornem položaju načrtno niso uporabili?⁵

3 PISNA PRILAGOJENOST ALI NEPRILAGOJENOST SISTEMU SLOVENSKEGA JEZIKA

Pri prevzeti leksiki se v slovenskem jeziku srečujemo predvsem s soobstojem pisno neprilagojenih (citatnih) in pisno prilagojenih (izposojenih) različic (Dobrovoljc – Bizjak Končar 2010), npr. *beef steak* – *biftek*. Za pričujočo raziskavo je ugotavljanje prisotnosti rabe citatnih ali podomačenih oblik zapisa prevzetih prvin pomembno, ker iz tega sklepamo o piščevem prikazovanju jezikovne izobrazenosti, osveščenosti in kreativnosti literarnih oseb. Načeloma velja, da se pisna prilagoditev angleške besede povezuje z nepoznavanjem angleščine kot jezika, zato se anglizmi v izvorni obliki pogosteje ohranjajo v družbenih skupinah, ki angleščino dobro obvladujejo, npr. mlajši govorniki in izobraženci, pripadniki subkultur in drugi.

V dosedanjih raziskavah značilnosti oblike prevzetih jezikovnih prvin je bilo ugotovljeno, da se predvsem novejši anglizmi pojavljajo v »nestabilnih, dvojnih ali celo več oblikah, drugi so nekje vmes, spet drugi so že popolnoma poslovenjeni in večina slovenskih govorcev v njih ne zazna več tujih prvin« (Šabec 2006: 209, prim. s **skupino A** v prispevku navedenih anglizmov).

V primerjavi z novejšimi anglizmi pa anglizmi, ki so bili v slovenščino sprejeti za poimenovanje predmetov in pojmov, za katere v slovenščini ni bilo ustreznega domačega izraza, pogosto nimajo »pridiha tujskosti«, mogoče pa je tudi, da so v rabi že toliko časa, da je njihova oblika ustaljena (Šabec 2006, prim. s **skupino B** v prispevku navedenih anglizmov).

Enako velja za tvorjenke s sestavnim delom, prevzetim iz angleškega jezika. Zanje je značilno, da je izvor njihovih sestavnih delov zabrisan, npr. *guglati*

5 Posebnost so primeri sočasne rabe angleškega izraza in slovenske ustreznice: »Oneway ticket,« sem rekel. »Enosmerna!« (*Ata Čatko*, Čater 2002: 206).

je glagol, ki pomeni 'brskati z iskalnikom Google' (tako še *surfati*, *šejkati* ipd.) (prim. *pseudo-anglicisms* po Onysko 2007, *psevdoizposojenke* po Stramljič Breznik 2008: 150).

Za analizo smo ločeno obravnavali tiste anglizme, ki so v literarnih govoricah rabljeni v (3.1) **pisno nepodomačeni**, tj. citatni, ali (3.2) **podomačeni obliki**.⁶

V nadaljevanju najprej predstavljamo tujejezične prvine iz angleščine in – glede na povezavo med rabo anglizmov in družbenim profilom literarnih oseb – kažemo, v katerih govornih položajih literarni govorniki ne čutijo potrebe po prilaganju prvin angleškega jezika svojemu jezikovnemu sistemu.

3.1 Pisno neprilagojeni anglizmi

Specifičnost neprilagojenih angleških prvin v literarnih govoricah določajo govorni položaji, v katerih literarne osebe te prvine rabijo. Pri pregledu izbranih besedil smo opazili, da so citatno rabljene tujejezične prvine prisotne:

- 3.1.1 V posebnih besedilnih položajih, ko literarne osebe navajajo neko drugo besedilo, zapisano v angleškem jeziku, npr. naslovi in citirani deli pesmi, javni napisi ipd. Ti položaji so podobni govornim položajem, v katerih so v medijih, oglaševanju, popularni kulturi in tehnologiji prav tako načrtno rabljene citatne oblike anglizmov (gl. Picone 1996).

Z njim se bori tisti domiselni viški jezikovni trot, ki si je nad trgovino izobesil napis JUWELIR. (*Vera Višnar*, Skubic 2001: 68 – poud. M. C.)

Telo me je še vedno malce bolelo, pa sem nekako nihal med tem, ali naj ostanem ali grem. *Should I stay or should I go*. (*Ata Čatko*, Čater 2002: 73 – poud. M. C.)

Na stavbi, kjer naj bi se vse skupaj dogajalo, je z rdečim flumastrom na veliko pisalo: STRIPTEASE TONIGHT!, kar se, amiši moji, če se lahko spet malce pohecam, prebere: striptis tunajt. (*Ata Čatko*, Čater 2002: 179 – poud. M. C.)

- 3.1.2 V govornih položajih, značilnih za literarni diskurz, se angleški citati pojavijo tako (a) v glasu pripovedovalčeve pripovedi kot tudi (b) v položajih, ko prvoosebni pripovedovalec citira drugo osebo v premem govoru in na ta način posnema v angleškem jeziku tvorjeni govor (prim. Bahtin 2007).⁷

- (a) Izgubil sem se. Pa ne namenoma. *Sorry*. (*Ata Čatko*, Čater 2002: 67 – poud. M. C.)

Bil sem otrok, remember! (*Ata Čatko*, Čater 2002: 17 – poud. M. C.)

Če bi naju zdejle Mirsad vidu. U, ja, to bi blo pa ful *bad*. (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 228 – poud. M. C.)

To je bila pač zame prispodoba vojne v Bosni, en velik »sevdah *nightmare*«, ena sama krvava orgija duševne bolečine (*Vladan Borojević*, Vojnović 2012: 199 – poud. M. C.).

6 Pri tem moramo upoštevati, da v primeru anglizmov, ki prilagoditev slovenskemu jeziku izkazujejo v neimenovalniški obliki, ne moremo biti prepričani, ali so prilagojeni ali neprilagojeni, npr. *dandy*, *dreadlocks*, *drink*, *night club*, *parking*.

7 Citatne oblike so v nekaterih primerih tudi grafično zaznamovane z ležečo pisavo ali so zapisane v narekovajih ali z velikimi tiskanimi črkami, s čimer se opazneje ločijo od ostalega dela besedila.

- (b) Uni trije so bli takoj trezni, sam drl so se, *Stefan run, Stefan run*, [...] Pol ti pa pride Stefan Švedanin kar naenkrat nazaj. Pa prav, *Your cops are crazy*. Voda teče od njega, mlaka se mu nabira pod ritjo. [...] Pa je moru oblečen skoč v vodo. Pa plavat. Ko je naredu en krog, so rekl, če je fajn. *Yes sir!* So rekl, no pol pa še. (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 60 – poud. M. C.)
So it goes, kot bi rekel stanovski kolega ... Kdo že? (*Ata Čatko*, Čater 2002: 69 – poud. M. C.)

Med razlogi za jezikovno izbiro nepodomačenih anglicizmov, t. i. citatov, najnovejše študije navajajo tudi sociolingvistična dejstva, kot je povezanost z določeno »socialno ali profesionalno skupnostjo« (Stankovska 2013: 403). O tem, da »v nekaterih družbenih slojih dajejo pisanju ‚po tuje‘ prednost tudi iz nejezikovnih motivov, torej ne zato, ker slovenski jezik ne bi imel ustreznega domačega izraza ali pa zato, ker bi bil ta uporabljen za kak drug pomen«, pišejo tudi druge raziskave – zlasti tiste, ki neprilagojenost tujejezičnih prvin pripisujejo substandardnim različicam slovenščine (slengu) (Dobrovoljc 2004: 175).

V študijah prisotno povezavo anglicizmov z jezikovnim prestižem, posnemanjem jezikovnih navad dominantnih družbenih skupin ter zlasti med mladimi pogosto težnjo po razlikovanju in unikatnosti tudi v načinu izražanja (Domanska 2008: 15) smo preverili na primeru literarnih besedil. Na osnovi pregleda govornih položajev, v katerih literarne osebe rabijo pisno neprilagojene anglicizme, ugotavljamo, da se težnja po jezikovnem prestižu povezuje z željo po drugačnosti. Slednja je prisotna ne le v govoricah najstnikov, ampak tudi mlajših odraslih literarnih govorcev in se kaže v odmiku od predpisov, ki usmerjajo k podomačevanju. Poleg tega spodaj navedeni zgledi dokazujejo, da se težnja po jezikovnem prestižu povezuje tudi z literarnim posnemanjem jezikovnih značilnosti subkultur anglosaškega sveta.

Zanimiva je ugotovitev, da se ob prevzemanju angleških leksikalnih prvin slovenski jezik tudi skladenjsko prilagaja prevladujoči angleščini. Značilno slovensko skladenjsko strukturo pridevnik + samostalnik vse pogosteje nadomešča tip zvez *rock band*, ki bi ga standardna slovenščina prevajala v zvezo površinsko izraženega pridevnika in samostalnika (*rokovski bend*), pogovorno pa se ohranja angleška zveza nespremenjena, četudi funkcijsko nastopa tudi *rock* v vlogi pridevnika. Takih zvez je tudi v analiziranih besedilih veliko:

spooky lokal (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 145),
rock bend (*Igor Ščinkovec*, Skubic 2001: 158),
hardcore general (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 164),
hardcore scena (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 85),
hardcore speed death metal festival (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 85),
wellness svet (*Vladan Borojevič*, Vojnovič 2012: 234),
last minute sedež (*Ata Čatko*, Čater 2002: 203),
dream team (*Igor Ščinkovec*, Skubic 2001: 239–240),
CD shop (*Marko Đorđić*, Vojnovič 2008: 179),
internet café (*Vladan Borojevič*, Vojnovič 2012: 64).

3.2 Pisno prilagojeni anglizmi

Glede na družbeni profil literarnih oseb smo pri pregledu obravnavanih proznih del najprej opazili, da – v primerjavi s pisno neprilagojenimi – poslovenjene angлизme najdemo tudi v govorici najstarejše govorke. Med lekseme, z rabo katerih se upokojena profesorica jezikoslovja komaj opazno odmakne od standardnega jezika, sodijo: *japi* (< angl. *yuppie*), *kemp* (< angl. *camp*), *lezbijka* (< angl. *lesbian*), *seksi* (< angl. *sexy*).

S pregledom govoric drugih literarnih oseb smo ugotovili, da so prevzete jezikovne prvine v večini primerov prilagojene pisnemu, oblikoslovnemu in skladenjskemu sistemu slovenskega jezika. Ugotovitev potrjujejo v nadaljevanju opisane značilnosti prilagoditve prevzetih prvin na različnih jezikovnih ravneh, s katerimi dokazujemo, da je raba pisno prilagojenih anglizmov sistemska. Opis značilnosti podkrepimo z zgledi, ki obenem nakazujejo, da je raba anglizmov v literarnem diskurzu načrtna, saj za večino pisno prilagojenih anglizmov v slovenskem jeziku obstajajo domače ustreznice.

Po Rudolfu Filipoviću je za proces podomačevanja jezikovne oblike na **glasoslovni ravni** značilno, da tujejezične foneme nadomestijo fonemi slovenskega glasoslovnega sistema (Filipović 1990 v Gorup 2000). To se v analiziranem jezikovnem gradivu kaže na ravni fonetičnega zapisa prevzetih prvin (*bed* (< angl. *bad*), *bulšit* (< angl. *bullshit*), *displej* (< angl. *display*), *fajn* (< angl. *fine*), *frend* (< angl. *friend*)). Zlasti za lekseme, ki so bili prevzeti v novejšem času, pa v jezikovnem gradivu najdemo več variant zapisa – *avt/aut* (< angl. *out*), *džojnt/džoint* (< angl. *joint*).

Za prilagajanje prevzetih leksikalnih prvin so na **oblikoslovni ravni**, kot potrjujejo primeri iz obravnavanega gradiva, značilne tri faze, in sicer: 1) v jeziku prejemniku se uveljavi osnovna oblikoslovna oblika (*drink* (< angl. *drink*), *staf* (< angl. *staff*)), 2) prevzeta oblikoslovna kategorija je sprejeta med kategorije jezika prejemnika (*diler* (< angl. *dealer*), *filig* (< angl. *feeling*), *parking* (< angl. *parking*)), 3) prevzete leksikalne prvine so vključene v skladenjski in spregatveni sistem jezika prejemnika (*densati* (< angl. *to dance*), *finiširati* (< angl. *to finish*), *šejkati* (< angl. *to shake*)) (Filipović 1990 v Gorup 2000), kar omogoča njihova besedotvorna prilagoditev.

Prilagojenost prevzetih prvin zakonitostim slovenskega jezika izkazujejo tudi nekatere druge značilnosti rabe. Med njimi je sistemu slovenskega jezika na specifičen način prilagojena raba posameznih prevzetih prvin, ki so rabljene v neformalnih govornih položajih in različnih vsebinskih kontekstih. Jezikovne prvine, ki jim glede na značilnosti rabe ustreza oznaka *sistemska prevzeti leksemi*, I. Makarova opredeli glede na rabo v pogovorni slovenščini, kjer v večini primerov nastopajo »kot dvojnice nevtralnih leksemov«, ter jih skladno s tem imenuje *kolokvializmi* (Makarova 2001: 47–48),⁸ kar pomeni, da jih umešča v sistem pogovornega jezika.

⁸ Glede na ugotovitve Irine Makarove je pri analizi značilnosti rabe prevzetih prvin v vsakdanjem govornem jeziku treba upoštevati predvsem štiri vidike. Mednje Makarova (2001: 48) poleg (1) izvora in (2) razširjenosti rabe uvršča tudi (3) govorni položaj prevzetih prvin, za katere v slovenskem jeziku obstajajo domače ustreznice, ter (4) pomensko prilagajanje (oženje, širitev, premik pomena), posebej zaznamovano s težnjo po posploševanju pomena.

3.2.1 Pomensko prilagajanje sistemsko prevzetih anglicizmov

Za posamezne sistemsko prevzete leksikalne prvine, ki so v prejemnem jeziku popolnoma prilagajene in neomejeno rabljene, je značilno tudi pomensko prilagajanje (Kalin Golob 2001; prim. Gorup 2000: 280–281). V nadaljevanju predstavljamo, pri katerih sistemsko prevzetih leksikalnih prvinah smo ob pregledu opazili to specifično značilnost.

Pomenska sprememba je »povoj, ko pri danem leksemu na časovni osi (ob spreminjanju glasovja) pride do spremembe pomena, ne pa tudi do spremembe oblike« (Šekli 2011: 26). Glede na spremembe, ki so značilne za prilagajanje prevzetih leksikalnih prvin na pomenski ravni, je Rudolf Filipović (1986) oblikoval tri kategorije:

- [1] Prevzete leksikalne prvine, ki imajo enak pomen kot v izvornem jeziku.
- [2] Prvine, ki so prevzete v posebnih kontekstih in imajo v prejemnem jeziku le nekatere pomene (zoženje pomena).
- [3] Prvine, ki so v prejemnem jeziku rabljene v pomenu, ki ga v izvornem jeziku niso imele (širjenje pomena) (Kalin Golob 2001: 237).

Znotraj jezikovnega sistema pomenske spremembe zajemajo predvsem »oženje in širjenje pomena, pa tudi lepšanje in slabšanje pomena« (Šekli 2011: 26). Da je za raziskavo prevzetih prvin, z rabo katerih literarni govorniki posnemajo značilnosti govorjenega jezika, posebej relevantna širitev pomena, je z raziskavo leksike, ki je v bosanskem pogovornem jeziku rabljena daljše časovno obdobje (*kralj/kraljica*), dokazala že Amela Šehović (2009; prim. Picone 1996).

Tako kot za leksikalne prvine, prevzete v starejših obdobjih, je širitev pomena značilna tudi za posamezne sistemsko prevzete anglicizme, ki so v jezikovni rabi prisotni dlje časa, so zato ustaljeni ter se v vsakdanjih govoricah pojavljajo v raznolikih kontekstih. Mednje spadata anglicizma *ful* (< angl. *full*) in *kul* (< angl. *cool*), za katera je že Skubic (2005: 215–216) ugotavljal, da sta pomensko izredno široka, njun pomen pa je vedno odvisen od konteksta.

To potrjuje tudi analizirano jezikovno gradivo, v katerem je *ful* v slovenskem jezikovnem kontekstu najpogosteje rabljen v pomenu 'zelo':

Tipa se režita ko da sta ful vesela, v bistvu kao da sta ful prijazna (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 169 – poud. M. C.).

Kul pa je v analiziranem gradivu pogosto rabljen v pomenih:

- 'všečen':

Mislim, sej mora bit ful enih kul stvari za delat, če si morska klobasa, sam mi tega sploh ne vemo, ko se nam druge stvari zdijo kul (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 141–142 – poud. M. C.).

Saj ne rečem, da je Slovan kul klub (*Marko Đorđić*, Vojnović 2008: 17 – poud. M. C.).

▪ ‘dober, v redu ali super’:

Tako v trenerki je čisto druga. Kul je (Marko Dordić, Vojnović 2008: 109 – poud. M. C.).
Nič tazga. Vsi smo to delal. Vse kul (Vladan Borojević, Vojnović 2012: 170 – poud. M. C.).

Ponazorjene pomenske spremembe obravnavanih leksemov dokazuje primerjava s pomeni, ki jih imata leksema *cool* in *full* v angleškem jezikovnem kontekstu:⁹

Be cool. ‘tak, ki je miren’, prvotno ‘hladen’
She tried to make her voice cool and commanding. ‘tak, ki je miren, premišljen’
It looked cool and casual, but not provocative. ‘tak, ki je videti sproščeno, modno’
The Keene State College sounds cool too. ‘tak, za kakršnega se zdi, da ima določeno mero prestiža’
A full week passed before we had our answer. ‘tak, ki traja cel teden’
May I have full authority? ‘tak, ki želi imeti popolno avtoriteto’

Poleg vsebinskega konteksta na širitev pomena vpliva tudi raba v posebnih govornih položajih, v katerih so anglizmi, kot so *fak* (< angl. *fuck*), *ful*, *kul*, *sori* (< angl. *sorry*), *šit* (< angl. *shit*), rabljeni kot prislovi, medmeti ali v pridevniški rabi (primer *šit*, gl. Zuljan Kumar 2009). Spodnji primeri dialogov tudi kažejo, da so anglizmi v govornih položajih, ki so v vsakdanjih govoricah značilni za pogovore v sproščenem ožjem krogu, rabljeni samostojno.

»Fak!« je rekel Dostojevski in se nasmehnil (Ata Čatko, Čater 2002: 51 – poud. M. C.).
»Sori, Čatko. Obisk imam, pa te ne morem povabiti naprej,« je rekel (Ata Čatko, Čater 2002: 83 – poud. M. C.).
»Šit,« sem rekel. »Pa še kakšen šit, Čatko.« (Ata Čatko, Čater 2002: 174 – poud. M. C.).

Glede na to, kaj literarni govorniki z anglizmi poimenujejo, primeri *fak*, *ful*, *kul*, *sori* in *šit* nakazujejo, da je širitev pomena značilna za anglizme, ki označujejo ustaljen in sinonimen slovenski izraz. Ti anglizmi so v veliki večini primerov pisno prilagojeni, a kljub temu smo prilagoditev na pomenski ravni označili kot specifičen način zaznamovanja sistemsko prevzetih leksikalnih prvin. Kako lahko na osnovi analiziranega gradiva to utemeljimo?

Ugotovitev dosedanjih raziskav, ki rabo sistemsko prevzetih leksikalnih prvin predstavljajo kot značilnost govornega (pogovornega) jezika nasploh, nadgrajujemo z ugotovitvijo, da je raba sistemsko prevzetih anglizmov, za katere je značilno pomensko prilagajanje, razširjena ne le v literarnih govoricah mlajše generacije, ampak tudi v t. i. *ekscenih govoricah* mlajših odraslih (govorcev srednjih let) (prim. Radovanović 1986, Skubic 2005).¹⁰ Anglizmov iz te skupine ne rabi le najstarejša govorka, ki zaradi tendence po rabi domačih besed v svojo govorico sprejema le anglizme, ki so v pogovornem jeziku prisotni že dlje časa (*vikend*).

⁹ Zgledi rabe leksemov *cool* in *full* v angleškem jezikovnem okolju so izpisani iz korpusa *Gigafida*, dostopnega na www.gigafida.net, in s spletne strani sentence.yourdictionary.com, dostop do obojega 4. 9. 2014.

¹⁰ Z izrazom *eksceni sociolekt* se po Skubicu (2005: 214) označuje sproščen vsakodnevni pogovorni jezik, odmaknjen od norme knjižnojezikovnega standarda, ki ga od t. i. slenga, ki je vezan na mladostnike, razlikuje prav to: starostna skupina govorcev.

4 SKLEP

Doslej se je posnemanje govoric družbenih okolij v prestižno izbranem jeziku literature povezovalo s spreminjanjem družbenih in ekonomskih razmer. Poleg prestižnosti angleščine kot sodobne *lingue france* raziskovalci spremembe jezikovnega izraza literarnega jezika, ki se med drugim kažejo v prisotnosti angлизmov v sodobni literaturi, pripisujejo vplivu procesa *kulturne globalizacije* na spreminjanje pogleda na posameznikovo identiteto in posredno tudi na spremembe pisateljevega dojemanja procesa pisanja in knjige kot medija (Thomsen 2008: 5).

Z raziskavo, v kateri smo prisotnost angлизmov preučevali v odvisnosti od družbenega profila literarnih oseb izbranih slovenskih proznih del, smo dokazali, da je prisotnost angлизmov odvisna tudi od značilnosti družbenega profila govorca, kot so starost, izobrazba in poklic, ekonomski položaj, pripadnost ekscesni družbeni skupini (na primer subkulturi).

V jezikoslovnih študijah iz sredine 20. stoletja (Gjurin 1974) uveljavljeno mnenje, ki rabo angлизmov opredeljuje kot značilnost govorce mladih, v prispevku dopolnjuje opažanje, da določene angлизme uporabljajo ne le govorci mlajše, ampak tudi mlajše srednje in srednje generacije.

Primer najstarejše govorce, upokojene univerzitetne profesorice jezikoslovja, dokazuje, da na manj raznoliko rabo angлизmov poleg starosti vpliva tudi višja izobrazba in poklic. Večja raznolikost angлизmov pa se zlasti pri mlajših odraslih literarnih osebah povezuje z nižjo izobrazbo, slabšim ekonomskim položajem, pripadnostjo ekscesnim družbenim skupinam ali nekdanjo pripadnostjo hevimetalski subkulturi.

Z raziskavo odvisnosti rabe angлизmov od družbenega profila literarnih oseb se je potrdila ugotovitev novejših jezikoslovnih raziskav, ki rabo angлизmov, pogosto tudi namesto slovenskih ustreznice, povezuje večinoma z mlajšo generacijo govorcev. Nadgradnja teh ugotovitev, ki jo ponuja profil literarnih oseb v obravnavanih proznih delih, pa kaže, da se angлизmi pojavljajo tudi v literarnih govorcih, ki jih po Andreju E. Skubicu imenujemo *ekscesni sociolekti* in za katere je tipična težnja govorca po »izstopu iz prevladujočega družbenega razmerja sil in zavzetju distanciranega, brezbriznega ali kritično provokativnega odnosa do njega; skratka, izstop iz konvencionalno dovoljenega« (Skubic 2005: 214).

VIRI

Čater 2002 = Dušan Čater, *Ata je spet pijan*, Ljubljana: DZS, 2002.

Skubic 2001 = Andrej Ermenc Skubic, *Fužinski bluz*, Ljubljana: Študentska založba Beletrina, 2001.

Vojnovič 2008 = Goran Vojnovič, *Čefurji raus!*, Ljubljana: Študentska založba Beletrina, 2008.

Vojnovič 2012 = Goran Vojnovič, *Jugoslavija, moja dežela*, Ljubljana: Študentska založba Beletrina, 2012.

LITERATURA

- Bahtin 2007** = Mihail Mihajlovič Bahtin, *Problemi poetike Dostojevskega*, Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2007.
- Berthele 2000** = Raphael Berthele, Translating African-American vernacular English into German: the problem of 'Jim' in Mark Twain's Huckleberry Finn, *Journal of Sociolinguistics* 4 (2000), št. 4, 588–613.
- Dobrovoljc 2004** = Helena Dobrovoljc, *Pravopisje na Slovenskem*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004 (Lingua Slovenica).
- Dobrovoljc – Bizjak Končar 2010** = Helena Dobrovoljc – Aleksandra Bizjak Končar, Proces podomačevanja in vprašanje pisanja novejših prevzetih besed, *Jezikoslovni zapiski* 16 (2010), št. 2, 91–110.
- Domanska 2008** = Anna Domanska, *On the Consciousness of anglicisms in Norwegian youth language*, University i Bergen, 2008 (<https://bora.uib.no/handle/1956/3659>), dostop 10. 10. 2013.
- Durrell 2004** = Martin Durrell, Sociolect, v: *Sociolinguistics: International Handbook of the Science of Language and Society* 1, ur. Ulrich Ammon – Norbert Dittmar – Klaus J. Mattheier – Peter Trudgill, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2004, 200–205.
- Filipović 1986** = Rudolf Filipović, *Teorija jezika v kontaktu*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986.
- Filipović 1990** = Rudolf Filipović, *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*, Zagreb: Školska knjiga, 1990.
- Gjurin 1974** = Velemir Gjurin, Interesne govornice sleng, žargon, argo, *Slavistična revija* 22 (1974), št. 1, 65–81.
- Gorup 2000** = Radmila Gorup, Lexical Borrowings from German and English into Serbian and Croatian, *Journal of the North American Society for Serbian Studies* 14 (2000), št. 2, 273–283 (http://www.serbianstudies.org/publications/pdf/Vol14_2_Gorup.pdf), dostop 18. 3. 2014.
- Ivić 2001** = Milka Ivić, *Pravci u lingvistici*, Beograd: Čigoja Štampa, 2001.
- Kalin Golob 2001** = Monika Kalin Golob, Med angleščino in slovenščino: prevzemanje in pomenski premiki, *Družboslovne razprave* 17 (2001), št. 37–38, 235–240.
- Kenda-Jež 2004** = Karmen Kenda-Jež, Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju, v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti = Obdobja 22: metode in zvrsti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2004, 263–276.
- Labov 1994** = William Labov, *Principles of Linguistic Change 1: Internal Factors*, Oxford – Cambridge: Blackwell, 1994.
- Lambert 2008** = Iain B. M. Lambert, Representing Maori speech in Alan Duff's Once Were Warriors, *Language and Literature* 17 (2008), št. 2, 155–165.
- Makarova 2001** = Irina Makarova, Kolokvializmi tujega porekla v pogovorni slovenščini, v: *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige: povzetki predavanj*, ur. Ada Vidovič Muha, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2001, 47–48.
- Onysko 2007** = Alexander Onysko, *Anglicisms in German: borrowing, lexical productivity, and written codeswitching*, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2007 (<http://books.google.si/books?id=kbr2txEYSHAC&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q&f=false>), dostop 20. 3. 2014.
- Picone 1996** = Michael Picone, *Anglicisms, Neologisms and Dynamic French*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1996 (<http://books.google.si/books?id=e-4G0RESHqIC&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q&f=false>), dostop 24. 3. 2014.
- Radovanović 1986** = Milorad Radovanović, *Sociolingvistika*, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1986.
- Skubic 2005** = Andrej Ermenc Skubic, *Obrazi jezika*, Ljubljana: Študentska založba, 2005.
- Stankovska 2013** = Petra Stankovska, Izposojenke v čeških in slovenskih besedilih, v: *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2013 (Obdobja 32), 403–407.

- Stramljič Breznik 2008** = Irena Stramljič Breznik, Prevzete leksemske prvine in njihova besedotvorna zmožnost, *Slavistična revija* 56 (2008), št. 2, 149–160.
- Šabec 2006** = Nada Šabec, Anglicizmi v slovenskih medijih, v: *Sinhronija in diahronija v dialektoloških raziskavah*, ur. Mihaela Koletnik – Vera Smole, Maribor: Slavistično društvo Maribor, 2006 (Zora 41), 208–215.
- Šehović 2009** = Amela Šehović, Leksika razgovornoga bosanskog jezika, v: Senahid Halilović – Iljas Tanović – Amela Šehović, *Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik*, Sarajevo: Slavistički komitet, 2009, 111–319.
- Šekli 2011** = Matej Šekli, Neprevzeto besedje za sorodstvo v slovenščini z vidika zgodovinskega besedjeslovja, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj* 47 (2011), ur. Vera Smole, 21–28.
- Thomsen 2008** = Mads Rosendahl Thomsen, *Mapping World Literature*, London – New York: Continuum International Publishing Group, 2008.
- Toporišič 1986, 2006** = Jože Toporišič, Morfo(no)loška obremenitev slovenskih zvočnikov, v: *Zbornik razprav iz slovenskega jezikoslovja. Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici*, Ljubljana: SAZU, 1986, 333–350. (Ponatis v: Jože Toporišič, *Besedjeslovne razprave*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006 (Linguistica et philologica 13), 296–308.)
- Valh Lopert 2008** = Alenka Valh Lopert, Prevzeto besedje v jeziku komercialne radijske postaje, *Jezikoslovni zapiski* 14 (2008), št. 1, 123–137.
- Zuljan Kumar 2009** = Danila Zuljan Kumar, Jezikovno preklapljanje v jeziku v stiku, v: *Slovenski mikrokozmosi: medetnični in medkulturni odnosi*, ur. Irena Novak Popov, Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2009 (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 20), 62–78.

SUMMARY

The Anglicization Process Depending on the Social Profile of Literary Characters in Contemporary Slovenian Prose

This paper investigates the extent to which the presence of Anglicisms depends on the social profile of literary characters in four Slovenian prose works that are clearly marked by the presence of Anglicisms and were written between 2000 and 2012 by recent and new authors. Based on a review of speech situations in which orthographically non-adapted Anglicisms are used, the tendency for linguistic prestige was found to be associated with a desire to be different. This desire is presented not only in teenagers' speech, but also by young adults speaking standard Slovenian, and it is reflected in a violation of rules for nativization. During the review process, it was also determined that borrowed linguistic elements are usually adapted to the Slovenian orthographic, morphological, and syntactic systems. The findings were confirmed by the characteristics of the nativization process of borrowed linguistic elements at various levels of language and—as shown in this paper—the use of orthographically adapted Anglicisms is systemic. Depending on what is named by systemically borrowed elements (e.g., *fak* 'fuck', *ful* 'very', *kul* 'cool', *sori* 'sorry', *šit* 'shit', etc.), a broadening of meaning is typical for Anglicisms referring to an established and synonymous Slovenian expression. It is concluded that the use of systemically borrowed Anglicisms, for which semantic adaptation is characteristic, is not only widely used in the standard discourse of the young people but also in social vernaculars of middle-aged speakers.

NIKA SIEBENREICH

OBRAVNAVA SAMOSTALNIKOV DRUGE MOŠKE SKLANJATVE S STALIŠČA NARAVNE SKLADNJE

COBISS: 1.01

V prispevku so s pristopom naravne skladnje obdelane posamezne skupine slovenskih samostalnikov druge moške sklanjatve. Z obravnavo teh samostalnikov je predstavljeno delovanje slovenske teorije jezikovne naravnosti na področju oblikoslovja.

Ključne besede: naravna skladnja, slovenščina, oblikoslovje, samostalnik, druga moška sklanjatev

Nouns of the Slovenian Second Masculine Declension in the Framework of Natural Syntax

This article uses a Natural Syntax approach to examine individual groups of nouns of the Slovenian second masculine declension. The analysis of these nouns exemplifies the application of this Slovenian theory of linguistic naturalness to morphology.

Keywords: Natural Syntax, Slovenian, morphology, noun, second masculine declension

1 OSNOVNI POJMI NARAVNE SKLADNJE

Naravna skladnja je veja teorije naravnosti, ki je pod peresi nekaterih jezikoslovcev začela nastajati kot odgovor na abstraktne rešitve, ki jih je v sredini 20. stoletja ponujalo tvorbeno glasoslovje. Za njeno delovanje je bistvena predpostavka, da je jezikovna zmožnost prirojena, da ima vsak govorec nezavedno uzaveščen oziroma celo genetsko določen sistem jezikovnih pravil, na podlagi katerih tvori jezikovne zgradbe. Te jezikovne zgradbe so glede na potek govorjenja ali glede kodiranja za človeške možgane lažje ali težje. Tiste, ki so za možgane lažje, so opredeljene kot bolj naravne (Dobrovoljc 2005: 7).

Naravna skladnja deluje tako, da v skladu z osnovnimi merili razporeja jezikovne pojave, ki tako dobijo mesto v t. i. lestvicah naravnosti. Osnovna oblika lestvic naravnosti je **>nat (A, B)**, kjer je A bolj naravno od B. Dovoljeni sta tudi dve razširjeni lestvici, in sicer **>nat (A & B, B)** in **>nat (A, A & B)**, ki sta veljavni, če je veljavna soodnosna lestvica oblike **>nat (A, B)**.

Pri opisu meril, ki razporejajo jezikovne pojave v lestvice naravnosti, sledim zadnji različici načel (Orešnik 2013). Osnovno merilo za opredeljevanje naravnosti nekega jezikovnega pojava je **načelo ugodnega za govorečega in ogovorjenega:**

- [1] Govoreči deluje pri sporazumevanju drugače od ogovorjenega. Govoreči uresničuje predvsem težnjo po gospodarnosti, medtem ko je ogovorjeni zainteresiran predvsem za natančnost povedanega. Ker je središče sporazumevanja govoreči, načelo pravi, da je vse, kar je ugodno zanj, bolj naravno. To opisujemo z lestvico **>nat (ugodno za govorečega, ugodno za ogovorjenega)**.

Ostala načela, na podlagi katerih se jezikovni pojavi razvrščajo v lestvice naravnosti, so tesno povezana z zgornjim načelom:

- [2] **Načelo najmanjšega napora:**
Bolj naravno je tisto, kar govorečemu ob ubesedovanju povzroča manj napora (**>nat (manj, bolj) / naporno**). Kar je kognitivno preprostejše, je namreč lažje priklicati iz spomina, tvoriti itd.
- [3] **Načelo včlenjenosti v zgradbo:**
Kar je bolj včlenjeno v svojo zgradbo, je govorečemu bolj naravno od tistega, kar je v neko zgradbo manj včlenjeno (**>nat (bolj, manj) / včlenjeno v zgradbo**). Kot približek velja, da je za govorca manj naravno, kar tiči na robu zgradbe, in bolj naravno, kar je znotraj nje. In obratno: ogovorjeni začne prej dekodirati, kar je na začetku zgradbe, kot tisto, kar je na sredi zgradbe.
- [4] **Načelo o pogostnosti:**
Bolj pogosta pojavnica je govorečemu bolj naravna kot manj pogosta pojavnica (**>nat (bolj, manj) / pogosto kot pojavnica**). Kar je za govorečega kognitivno preprostejše, se namreč bolj uporablja.
- [5] **Načelo o majhnem nasproti velikemu razredu:**
Kar tvori majhen razred, je za govorečega bolj naravno od tistega, kar tvori velik razred (**>nat (majhen, velik) / razred**). Med sporočanjem namreč govoreči lažje izbira iz majhnih razredov kot iz velikih.
- [6] **Načelo o potekih:**
Vsi poteki so naravni (**>nat (+, -) / potek**). Zgled poteka sta na primer premik in ujemanje. Premiki pogosto prizadenejo drobne besede, ki so pretežno naravne. Podobno se ujemanje pokaže na končnicah, ki so prav tako drobne enote.¹
- [7] **Načelo o sprejemljivi nasproti nesprejemljivi rabi:**
Kar je sprejemljivo, je za govorečega bolj naravno od nesprejemljivega (**>nat (+, -) / sprejemljivo**). Temeljni razlog za sprejemljivost neke skladijske enote je ravno njena večja naravnost za govorca v primerjavi z neko soodnosno nesprejemljivo enoto.²
- [8] **Tipološko načelo:**
Kar je bolj razširjeno po jezikih sveta, je za govorečega bolj naravno (**>nat (bolj, manj) / razširjeno v jezikih sveta**). V več jezikih se namreč uresničuje tisto, kar je za govorečega kognitivno bolj preprosto.

Lestvice naravnosti torej utemeljujemo s sklicevanjem na zgornje predpostavke v obliki načel. Navadno zadošča, da je lestvica utemeljena z enim od načel, ki podpre bodisi vrednost A bodisi vrednost B lestvice, nepodprta vrednost pa zavzame edino preostalo mesto v lestvici (Orešnik 2011: 8).

1 Vsak premik iz osnovnega položaja je za govorca naraven. In obratno, ogovorjenega premiki motijo, ker otežujejo dekodiranje.

2 Recenzent opozarja, da je sprejemljivost odvisna od okoliščin: čevlji z visokimi petami so najbrž sprejemljivi za svečanost, vendar je naravnejša obutev z nizko peto (v smislu manj zapletena, lažje hodimo itd.). Torej: nenaravna enota postane v posebnih okoliščinah sprejemljiva, vendar najbrž ne bolj naravna in zato še vedno zahteva večji napor ali nadzor in povečuje potrebo po predhodni avtomatizaciji. – S to pripombo se strinjam, vendar ne zahteva preubeseditve načela.

Lestvice naravnosti predstavljajo bistveni del t. i. **izpeljav**. Izpeljava je algoritem, v katerem naravna skladnja izračunava napovedi o razmerah v nekem jezikovnem gradivu. Ključnega pomena pri tem so pravila povezovanja, ki uravnajo povezave soodnosnih vrednosti v lestvicah, udeleženih v kateri koli izpeljavi (Orešnik 2011: 9).

Povezovanji sta dve – vzporedno in križno. Recimo, da sta v izpeljavi prisotni lestvici **>nat (A, B)** in **>nat (C, D)**. Tedaj vzporedno povezovanje poveže vrednost *A* z vrednostjo *C* in vrednost *B* z vrednostjo *D*. Nasprotno pa križno povezovanje poveže *A* z *D* in *B* s *C*.

Ker štejemo vzporedno povezovanje za privzeto,³ ga uporabimo zmeraj, kadar ni razloga za križno povezovanje. Razlog za križno povezovanje je, kadar je izpeljava omejena na jezikovno gradivo znotraj nekega nenaravnega okolja, ki je v lestvici **>nat (A, B)** opredeljeno kot vrednost *B* (Orešnik 2011: 9).

2 OPIS GRADIVA ZA VSE IZPELJAVE

Slovenska slovnica drugo moško sklanjatev opredeljuje takole: »V to sklanjatev gredo samostalniki moškega spola, ki zaznamujejo moške osebe in imajo v im. ed. končnico *-a*, v rod. ed. pa *-e*. Izjema je končnica *-e* v im. ed.:

<i>vójvod-a</i>	<i>-e</i>	<i>-i</i>	<i>-o</i>	<i>-i</i>	<i>-o</i>
<i>-i</i>	<i>-ø</i>	<i>-ama</i>	<i>-i</i>	<i>-ah</i>	<i>-ama</i>
<i>-e</i>	<i>-ø</i>	<i>-am</i>	<i>-e</i>	<i>-ah</i>	<i>-ami</i>

Vsi samostalniki te sklanjatve se lahko sklanjajo tudi po prvi moški sklanjatvi, torej *vojvoda -a -u* itd. Namesto končnice *-a* v im. ed. imajo redki samostalniki *-e*, npr. *kamikaze*, *Pijade* (dalje navadno: *Pijade*, *Pijadi* itd.)« (Toporišič 2004: 288)

Vendar novejše raziskave in normativni slovarski prikazi izrecno opozarjajo na različne oblikoslovne vzorce teh samostalnikov. Že SP 2001 ponuja med samostalniki moškega spola, ki se v imenovalniku ednine končujejo na *-a*, šest skupin samostalnikov:⁴

[1] *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*)

Gre za samostalnike moškega spola na *-a*, ki se pregibajo po obeh sklanjatvah, to je prvi moški in drugi moški, pri čemer je prednostno sklanjanje po drugi moški paradigmi.

Predstavniki te skupine: *aga*, *barba*, *čaća*, *čiča*, *čika*, *dahija*, *dalajlama*, *efendija*, *espada*, *harambaša*, *hodža*, *kadija*, *knjigovodja*, *kolovodja*, *matija*, *mesija*, *možina*, *oddelkovodja*, *oproda*, *paša*, *pevovodja*, *poslovodja*, *računovodja*, *skupinovodja*, *sluga*, *spahija*, *starešina*, *starika*, *starosta*, *strojevodja*, *ščitonoša*, *taborovodja*, *trđina*, *vladika*, *vlakovodja*, *vodonoša*, *vojskovodja*, *vojvoda*, *zborovodja*, *žagovodja*, *žerjavovodja*.

[2] *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*)

Gre za samostalnike moškega spola na *-a*, ki se pregibajo po obeh sklanjatvah, to je prvi moški in drugi moški, pri čemer je prednostno sklanjanje po prvi moški paradigmi.

Predstavniki te skupine: *ata*, *fantina*, *kolega*, *tata*.

3 Privzeto se šteje za privzeto v smislu, da ga ne utemeljujemo.

4 Skupine so razvrščene po končnicah roditeljske ednine.

- [3] **-e in -a IN -a in -e (tip vodja)**
Gre za samostalnike moškega spola na *-a*, ki se pregibajo po obeh sklanjatvah, to je prvi moški in drugi moški, pri čemer je izbira sklanjatve povsem poljubna.
Predstavniki te skupine: *ajatola, akindžija, četovodja, delibaša, delovodja, gazda, izmenovodja, jaka, maharadža, mula, nadvojvoda, obratovodja, oča, panda, parija, pavliha, pismošoš, prota, radža, šerpa, švigašvaga, tesla, ulema, vodja, zastavonoša*.
Poljubnost je vendarle vprašljiva zaradi slovarskega zapisa, ki uporabnika pušča v dvomu oziroma odpira vprašanje, zakaj mogoči paradigmi v slovarskem zapisu nista poenoteni.
- [4] **-e (tip čivava)**
Gre za samostalnike moškega spola na *-a*, ki se pregibajo samo po drugi moški sklanjatvi.
Predstavniki te skupine: *ara, batjuška, brkonja, činčila, čivava, dada, dobričina, klanovodja, lama, lukamatija, nindža, pančenlama, poturica, starina, stegovodja*.
- [5] **-a (tip kuža)**
Gre za samostalnike moškega spola na *-a*, ki se pregibajo samo po prvi moški sklanjatvi.
Predstavniki te skupine: *akija, kuža, ôčka, poba*.
- [6] **-a, tudi -- (tip ničprida)**
Predstavniki te skupine: *ničprida, panama, pepita*.

Skupine 4, 5 in 6 se – če izhajamo iz spoznanj slovnice – ne uvrščajo v nobeno od obstoječih sklanjatev moškega spola, saj slovnica predvideva, da je dvojna sklanjatvena uresničitev inherentna lastnost skupine samostalnikov druge moške sklanjatve. Če iz nabora samostalnikov, ki bi jih uvrstili v drugo moško sklanjatev, izločimo skupino 5, ki vključuje samostalnike *akija, kuža, ôčka, poba*, se zdi to smiselno, še zlasti, ker je uvrstitev temeljila le na imenovalniški edninski končnici, ne pa nadaljnji paradigmi. Enako velja za skupino 6, ki vključuje samostalnike *ničprida, panama* in *pepita*.

Večji problem predstavlja 4. skupina samostalnikov, ki vključuje naslednje samostalnike: *ara, batjuška, brkonja, činčila, čivava, dada, dobričina, klanovodja, lama, lukamatija, nindža, pančenlama, poturica, starina, stegovodja*. Sklanjatvena uresničitev je po drugi moški sklanjatvi, pomensko pa so ti samostalniki mejni, saj se v rabi vse bolj uresničujejo v »ženskem«
spolu. Na to dejstvo se je v jezikoslovnih razpravah že opozarjalo (Dobrovoljc – Jakop 2011; Plesničar 2012). V dosedanjih razpravah ni vedno opredeljeno, katera skupina samostalnikov je podvržena temu jezikovnemu poteku.

Novejši jezikovni opisi, na primer druga izdaja Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ2), kažejo na premike, saj so v novem slovarju nekateri samostalniki te skupine predstavljeni tudi kot samostalniki ženskega spola, kar odraža tudi dejansko stanje v praksi: »Prvič je bila na večeru prijateljev in podpornikov kulture nova vodja za resno glasbo, opero in balet Ingrid Gortan«
(vir Gigafida). Taki samostalniki v SSKJ2 so: *ara, činčila, dobričina, jakuza, junačina, lama, lukamatija, modrina, možina, mula, ničprida, panda, papa, parija, paša, poturica, starina, šerpa, švigašvaga, tesla, trdina* in *vodja*.

Kot gradivo za izpeljave bomo upoštevali oblike, kakršne prikazuje zadnji normativni priročnik, tj. Slovenski pravopis iz leta 2001 (SP 2001). Za tiste besede, ki jih v SP 2001 še ni, bomo upoštevali njihov slovarski prikaz v novejših informativno-normativnih slovarskih delih, npr. SSKJ2 (*jakuza, nindža*). Za nekatere pogoste

besede v rabi, ki jih slovarska dela še niso evidentirala, pa bomo upoštevali stanje, kakršno prikazuje besedilni korpus Gigafida (*klanovodja, stegovodja*).

S pristopom naravne skladnje bomo obdelali le prve tri skupine, ki imajo dvojno sklanjatveno realizacijo, saj je po slovnici to inherentna lastnost skupine samostalnikov druge moške sklanjatve.

3 IZPELJAVE S SAMOSTALNIKI DRUGE MOŠKE SKLANJATVE

V izpeljavah, ki sledijo, so obdelane posamezne skupine samostalnikov druge moške sklanjatve. Druga moška sklanjatev namreč zajema samostalnike moškega spola s končnico *-a*, a so oblikoslovni vzorci teh samostalnikov različni, zato pri opisu ni mogoče govoriti o enotni oblikoslovni kategoriji. Posebnost izpeljav s samostalniki druge moške sklanjatve je, da je s pristopom naravne skladnje prvič obravnavano oblikoslovno gradivo.

Zaradi lestvice naravnosti **>nat (-, +) / pregibanje**, ki je utemeljena s tem, da so oblike bolj ugodne za ogovorjenega, saj mu lajšajo dekodiranje, tvori pregibanje nenaravno okolje. Sklanjatev je posebna vrsta pregibanja, zato vse izpeljave, v katerih se primerjajo paradigme, zahtevajo križno povezovanje. Nenaravno okolje pa tvori tudi druga moška sklanjatev, saj velja lestvica **>nat (I., II.) / moška sklanjatev samostalnikov druge moške sklanjatve**, tj. prva moška sklanjatev samostalnikov druge moške sklanjatve je bolj naravna kot druga moška sklanjatev istih samostalnikov. Lestvica je utemeljena bodisi z načelom o majhnem nasproti velikemu razredu bodisi z načelom o pogostnosti.

S stališča naravne skladnje bodo v devetih izpeljavah (3.1–3.9) opisani tile jezikovni parametri:

- [1] **Rodilnik na -e je v okviru sklanjatve moškega spola naravnejši kot roditelj na -a.**
Lestvica **>nat (-e, -a) / roditelj sklanjatve moškega spola** je utemeljena z načelom o ugodnem za govorečega in ogovorjenega. Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalni sklanjatev z roditeljem na *-a*, saj gre za samostalni moškega spola, kjer je roditelj na *-a* bolj pričakovani. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a* stoji na mestu B lestvice.⁵
- [2] **Moški spol je naravnejši od ženskega spola.**
Lestvica **>nat (moški, ženski) / spol** je utemeljena z načelom najmanjšega napora, saj je moški spol po jezikih pogosto kodiran ničto.
- [3] **Izrazi za moškega so naravnejši od izrazov za žensko.**
Lestvica **>nat (moški, ženska)** je utemeljena z načelom najmanjšega napora. Izrazi za »moškega« namreč po jezikih sveta pogosto niso kodirani, medtem ko izrazi za »žensko« pogosto so.

Ker bosta v nadaljevanju v večini izpeljav nastopali lestvici **> nat (majhen, velik) / razred oziroma >nat (bolj, manj) / pogosto kot pojavnica**, ki sta sicer eni

5 Recenzent opozarja na naslednje: Medtem ko je naravnost roditelja na *-a* za ogovorjenega utemeljena kognitivno oz. pragmatično (namreč s pričakovanostjo), je naravnost roditelja na *-e* za govorečega utemeljena le z mehanizmom teorije, ne pa kognitivno ali drugače neodvisno. – Ko teorija določi eno vrednost lestvice, se ne spušča v utemeljevanje preostale vrednosti lestvice. To velja za vsa mesta, kjer se pojavlja načelo o ugodnem za govorečega in ogovorjenega.

izmed načel teorije (in se zato ne utemeljujeta), moramo pred nastopom izpeljav pojasniti dve vrsti pogostnosti in vključitev druge moške sklanjatve v ta kontekst.

Jezikoslovci ločujejo med dvema vrstama pogostnosti: med absolutnim številom izraznih enot (*token frequency*) in med podatkom o različnih besedah, definiranih izrazno (*type frequency*). *Token* prevajamo z izrazom »pojavnica«, *type* pa z »različnica« (o tem Gorjanc v Dobrovoljc 2005: 42). Obe vrsti pogostnosti upošteva tudi naravna skladnja.

Različnice meri načelo o majhnem nasproti velikemu razredu. Razlika med prvo in drugo moško sklanjativjo je tako v velikosti razredov, ki ju sklanjativji tvorita. Tip *klobuk* tvori velik razred, tip *vojvoda* pa majhen razred. Ker načelo o majhnem razredu nasproti velikemu trdi, da je tisto, kar tvori majhen razred, za govorečega bolj naravno od tistega, kar tvori velik razred, je po načelu o majhnem razredu nasproti velikemu druga moška sklanjatev naravnejša od prve moške sklanjatve: **>nat (II., I.) / moška sklanjatev**. Drugače je v primeru, če se znotraj prve moške sklanjatve omejimo zgolj na samostalnike na *-a*. Samostalnikov na *-a*, ki se sklanjajo po prvi moški sklanjativji, je namreč manj kot samostalnikov na *-a*, ki se sklanjajo po drugi moški sklanjativji. V takem primeru tvori prva sklanjatev manjši razred kot druga sklanjatev in je zato naravnejša: **>nat (I., II.) / moška sklanjatev samostalnikov na -a**. Enak rezultat dobimo, če se omejimo zgolj na samostalnike druge moške sklanjatve. Samostalnikov na *-a*, ki se sklanjajo prednostno po prvi moški sklanjativji, je manj kot samostalnikov na *-a*, ki se sklanjajo prednostno po drugi moški sklanjativji. V takem primeru tvori prva sklanjatev manjši razred kot druga sklanjatev in je zato naravnejša: **>nat (I., II.) / moška sklanjatev samostalnikov druge moške sklanjatve**.

Nasprotno pojavnice meri načelo o pogostnosti. Ta vrsta pogostnosti se torej nanaša na meritev pojavnice v besedilih. Sklanjatev, ki ima več pojavitev, je bolj naravna kot sklanjatev, ki ima manj pojavitev. V besedilih se pojavlja več samostalnikov prve moške sklanjatve, zato je po načelu o pogostnosti prva moška sklanjatev naravnejša od druge moške sklanjatve: **>nat (I., II.) / moška sklanjatev**. Drugače je v primeru, če se znotraj prve moške sklanjatve omejimo zgolj na samostalnike na *-a*. V besedilih se taki samostalniki vedejo večinoma po načelih druge moške sklanjatve, zato je druga moška sklanjatev naravnejša po načelu pogostnosti: **>nat (II., I.) / moška sklanjatev samostalnikov na -a**.⁶ Če se nasprotno omejimo zgolj na samostalnike druge moške sklanjatve, deluje lestvica naravnosti v prid prvi moški sklanjativji. Samostalnikov na *-a*, ki se sklanjajo prednostno po prvi moški sklanjativji, je namreč v besedilih več kot samostalnikov na *-a*, ki se sklanjajo prednostno po drugi moški sklanjativji. V takem primeru je prva sklanjatev naravnejša po načelu pogostnosti: **>nat (I., II.) / moška sklanjatev samostalnikov druge moške sklanjatve**.

⁶ Primer kaže, da sta načelo o majhnem nasproti velikemu razredu in načelo o pogostnosti med seboj neodvisni načeli. Če načeli delujeta neodvisno drugo od drugega, pomeni, da lahko eno deluje, kadar drugo ne deluje; nadalje lahko hkrati delujeta obe načeli ali pa ne deluje nobeno

Vprašanja glede naravnosti prve oz. druge moške sklanjatve torej ostajajo odprta, a znotraj samostalnikov druge moške sklanjatve je dokazano naravnejša prva moška sklanjatve:

>nat (I., II.) / moška sklanjatev samostalnikov druge moške sklanjatve

Lestvica je utemeljena z načelom o majhnem nasproti velikemu razredu.

>nat (I., II.) / moška sklanjatev samostalnikov druge moške sklanjatve

Lestvica je utemeljena z načelom o pogostnosti.

3.1 Opis gradiva: Pri samostalnikih druge moške sklanjatve je prevladujoča sklanjatve z rodilnikom na *-e*. Z izpeljavo bomo napovedali, da sklanjatev z rodilnikom na *-e* tvori velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-a* pa majhen razred.

Dvojnici: Sklanjatev z rodilnikom na *-e*, sklanjatev z rodilnikom na *-a*. – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatve«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] >nat (*-e*, *-a*) / rodilnik sklanjatve moškega spola

Tj., sklanjatev z rodilnikom na *-e* je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na *-a*. Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalni sklanjatev z rodilnikom na *-a*, saj gre za samostalni moškega spola, kjer je rodilnik na *-a* bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] >nat (majhen, velik) / razred

Tj., majhen razred je bolj naraven od velikega razreda. To je kar načelo o majhnem nasproti velikemu razredu.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjatvijo z rodilnikom na *-e* in sklanjatvijo z rodilnikom na *-a*, tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-e*, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-a* pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjatvijo z rodilnikom na *-e* in sklanjatvijo z rodilnikom na *-a*, tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-a*, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-e* pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

Sledi primerjava posameznih skupin samostalnikov, kjer bodo upoštevani podatki o različnicah, torej podatki o številu različnih besed. Najmanj samostalnikov vključuje 2. skupina (tip *kolega*; 4 samostalnike), sledi ji 3. skupina (tip *vodja*; 25

6 načelo. Taka neodvisnost se zdi mogoča, saj gre pri teh dveh načelih za dve različni vrsti pogostnosti. Sledi nekaj zgledov, ki kažejo na to, da sta načeli neodvisni.

Zgled 1: *Eno načelo deluje, drugo načelo ne deluje oz. deluje obratno:*

>nat (netvorjenke, tvorjenke) – načelo o pogostnosti

>nat (tvorjenke, netvorjenke) – načelo o majhnem nasproti velikemu razredu

Zgled 2: *Obe načeli delujeta:*

>nat (veznik, prislov)

Zgled 3: *Nobeno načelo ne deluje:*

>nat (naravni, slovnični) / spol

samostalnikov), največ samostalnikov pa vključuje 1. skupina (tip *sluga*; 41 samostalnikov). Take razmere bomo napovedali s tremi izpeljavami (3.2–3.4).

3.2 Opis gradiva: Samostalniki 1. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a*; tip *sluga*) se prednostno sklanjajo po drugi moški sklanjatvi, medtem ko je pri samostalnikih 2. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e*; tip *kolega*) prednostno sklanjanje po prvi moški sklanjatvi. Z izpeljavo bomo napovedali, da sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) tvori velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) pa majhen razred.

Dvojníci: Sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*), sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] **>nat (-e, tudi -a; -a, tudi -e) / rodilnik sklanjatve moškega spola**

Tj., sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalni prednostno rodilnik na *-a*, saj gre za samostalni moškega spola, kjer je rodilnik na *-a* bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a*, tudi *-e* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] **>nat (majhen, velik) / razred**

Tj., majhen razred je bolj naraven od velikega razreda. To je kar načelo o majhnem nasproti velikemu razredu.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) k temu, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) k temu, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

3.3 Opis gradiva: Samostalniki 1. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a*; tip *sluga*) se prednostno sklanjajo po drugi moški sklanjatvi, medtem ko se samostalniki 3. skupine pregibajo po obeh sklanjativah, pri čemer je izbira sklanjatve poljubna (sklanjatev na *-e* in *-a* IN *-a* in *-e*; tip *vodja*). Z izpeljavo bomo napovedali, da sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) tvori velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*) pa majhen razred.

Dvojníci: Sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*), sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] **>nat (-e, tudi -a; -e in -a) / rodilnik sklanjatve moškega spola**

Tj., sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*). Ker je v vrednosti A več *e*-ja, mora *-e* stati na mestu A lestvice. Nasprotno je v vrednosti B delež *a*-ja večji kot v vrednosti A, zato mora *-a* stati na mestu B lestvice. Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalnik prednostno rodilnik na *-a*, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je rodilnik na *-a* bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-e* in *-a* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] **>nat (majhen, velik) / razred**

Tj., majhen razred je bolj naraven od velikega razreda. To je kar načelo o majhnem nasproti velikemu razredu.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjatvijo z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjatvijo z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*), tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) k temu, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*) pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjatvijo z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjatvijo z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*), tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*) k temu, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

3.4 Opis gradiva: Samostalniki 2. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e*; tip *kolega*) se prednostno sklanjajo po prvi moški sklanjatvi, medtem ko se samostalniki 3. skupine pregibajo po obeh sklanjatvah, pri čemer je izbira sklanjatve poljubna (sklanjatev na *-e* in *-a* IN *-a* in *-e*; tip *vodja*). Z izpeljavo bomo napovedali, da sklanjatev z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) tvori velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) pa majhen razred.

Dvojníci: Sklanjatev z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*), sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] **>nat (-a in -e; -a, tudi -e) / rodilnik sklanjatve moškega spola**

Tj., sklanjatev z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalnik prednostno rodilnik na *-a*, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je rodilnik na *-a* bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a*, tudi *-e* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] **>nat (majhen, velik) / razred**

Tj., majhen razred je bolj naraven od velikega razreda. To je kar načelo o majhnem nasproti velikemu razredu.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjatvijo z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) in sklanjatvijo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) k temu, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjatvijo z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) in sklanjatvijo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da ena tvori majhen razred, druga pa velik razred, tedaj teži sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) k temu, da bi tvorila velik razred, sklanjatev z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) pa k temu, da bi tvorila majhen razred.

Sledi primerjava posameznih skupin samostalnikov, kjer bodo upoštevani podatki o pojavnica, torej podatki o pojavitvah izraznih enot v besedilih. Približna povprečna pojavitvev posamezne enote 1. skupine samostalnikov (tip *sluga*) je 748, sledi ji 3. skupina (tip *vodja*), kjer se posamezna enota povprečno pojavi 6659-krat, največjo povprečno pojavitvev pa imajo samostalniki 2. skupine (tip *kolega*), kjer se posamezna enota povprečno pojavi 16.953-krat. Take razmere bomo napovedali s tremi izpeljavami (3.5–3.7).

3.5 Opis gradiva: Samostalniki 2. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e*; tip *kolega*) so pogostejši kot samostalniki 1. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a*; tip *sluga*).

Dvojnici: Sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*), sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] **>nat (-e, tudi -a; -a, tudi -e) / rodilnik sklanjatve moškega spola**

Tj., sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalnik prednostno sklanjatev z rodilnikom na *-a*, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je rodilnik na *-a* bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a*, tudi *-e* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] **>nat (bolj, manj) / pogosto**

Tj., bolj pogosto je bolj naravno od manj pogostnega. To je kar načelo o pogostnosti.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na *-e* tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da so samostalniki ene sklanjatve pogostejši kot samostalniki druge sklanjatve, tedaj težijo samostalniki sklanjatve *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) k temu, da bi bili manj pogosti, samostalniki sklanjatve *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) pa k temu, da bi bili bolj pogosti.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da so samostalniki ene sklanjatve pogostejši kot samostalniki druge sklanjatve, tedaj težijo samostalniki sklanjatve *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) k temu, da bi bili manj pogosti, samostalniki sklanjatve *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) pa k temu, da bi bili bolj pogosti.

3.6 Opis gradiva: Samostalniki 1. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a*; tip *sluga*) so manj pogosti kot samostalniki 3. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a*; tip *vodja*).

Dvojnici: Sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*), sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] **>nat (-e, tudi -a; -e in -a) / rodilnik sklanjatve moškega spola**

Tj., sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*). Ker je v vrednosti A več *e*-ja, mora *-e* stati na mestu A lestvice. Nasprotno je v vrednosti B delež *a*-ja večji kot v vrednosti A, zato mora *-a* stati na mestu

B lestvice. Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalnik prednostno roditeljski na *-a*, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je roditeljski na *-a* bolj pričakovano. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-e* in *-a* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] **>nat (bolj, manj) / pogosto**

Tj., bolj pogosto je bolj naravno od manj pogostega. To je kar načelo o pogostnosti.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjatvijo z roditeljskim na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjatvijo z roditeljskim na *-e* in *-a* (tip *vodja*), tako da so samostalniki ene sklanjatve pogostejši kot samostalniki druge sklanjatve, tedaj težijo samostalniki sklanjatve *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) k temu, da bi bili manj pogosti, samostalniki sklanjatve *-e* in *-a* (tip *vodja*) pa k temu, da bi bili bolj pogosti.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjatvijo z roditeljskim na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) in sklanjatvijo z roditeljskim na *-e* in *-a* (tip *vodja*), tako da so samostalniki ene sklanjatve pogostejši kot samostalniki druge sklanjatve, tedaj težijo samostalniki sklanjatve *-e* in *-a* (tip *vodja*) k temu, da bi bili manj pogosti, samostalniki sklanjatve *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*) pa k temu, da bi bili bolj pogosti.

3.7 Opis gradiva: Samostalniki 2. skupine (sklanjatev z roditeljskim na *-a*, tudi *-e*; tip *kolega*) so pogostejši kot samostalniki 3. skupine (sklanjatev z roditeljskim na *-a* in *-e*; tip *vodja*).

Dvojnici: Sklanjatev z roditeljskim na *-a* in *-e* (tip *vodja*), sklanjatev z roditeljskim na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] **>nat (*-a* in *-e*; *-a*, tudi *-e*) / roditeljski sklanjatev moškega spola**

Tj., sklanjatev z roditeljskim na *-a* in *-e* (tip *vodja*) je bolj naravna kot sklanjatev z roditeljskim na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalnik prednostno roditeljski na *-a*, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je roditeljski na *-a* bolj pričakovano. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a*, tudi *-e* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] **>nat (bolj, manj) / pogosto**

Tj., bolj pogosto je bolj naravno od manj pogostega. To je kar načelo o pogostnosti.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjatvijo z roditeljskim na *-a* in *-e* (tip *vodja*) in sklanjatvijo z roditeljskim na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da so samostalniki ene sklanjatve pogostejši kot samostalniki druge sklanjatve, tedaj težijo samostalniki sklanjatve *-a* in *-e* (tip *vodja*) k temu, da bi bili manj pogosti, samostalniki sklanjatve *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) pa k temu, da bi bili bolj pogosti.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjatvijo z roditeljskim na *-a* in *-e* (tip *vodja*) in sklanjatvijo z roditeljskim na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da so samostalniki ene sklanjatve pogostejši kot samostalniki druge sklanjatve, tedaj težijo samostalniki sklanjatve *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) k temu, da bi bili manj pogosti, samostalniki sklanjatve *-a* in *-e* (tip *vodja*) pa k temu, da bi bili bolj pogosti.

3.8 Opis gradiva: Samostalniki 2. skupine (sklanjatev z roditeljskim na *-a* tudi *-e*; tip *kolega*) se prednostno sklanjajo po prvi moški sklanjati, medtem ko je pri samostalnikih 3. skupine (sklanjatev z roditeljskim na *-a* in *-e*; tip *vodja*) izbira sklanjatve poljubna.

Razlika med 2. in 3. skupino je ta, da so samostalniki 2. skupine (tip *kolega*) samo moškega spola, medtem ko so samostalniki 3. skupine (tip *vodja*) bodisi moškega bodisi ženskega spola.

Dvojníci: Sklanjatev z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*), sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«.

[1] **Domneve naravnega oblikoslovja**

[1.1] **>nat (-a in -e; -a, tudi -e) / rodilnik sklanjatve moškega spola**

Tj., sklanjatev z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*). Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalnik prednostno rodilnik na *-a*, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je rodilnik na *-a* bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a*, tudi *-e* stoji na mestu B lestvice.

[1.2] **>nat (moški, ženski) / spol**

Tj., moški spol je naravnejši od ženskega. Moški spol je po jezikih pogosto kodiran ničto, zato je naraven po načelu najmanjšega napora.

[1.2.1] **>nat (moški, moški & ženski) / spol**

Lestvica 1.2.1 je dovoljene oblike >nat (A, A & B) in je veljavna, ker je utemeljena sodnosna lestvica 1.2.

[2] Deluje križno povezovanje.

[3] Posledice:

Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) in sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da so samostalniki ene sklanjatve samo moškega spola, samostalniki druge sklanjatve pa bodisi moškega bodisi ženskega spola, tedaj težijo samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) k temu, da bi bili samo moškega spola, samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) pa k temu, da bi bili bodisi moškega bodisi ženskega spola.

[4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) in sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*), tako da so samostalniki ene sklanjatve samo moškega spola, samostalniki druge sklanjatve pa bodisi moškega bodisi ženskega spola, tedaj težijo samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na *-a* in *-e* (tip *vodja*) k temu, da bi bili samo moškega spola, samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na *-a*, tudi *-e* (tip *kolega*) pa k temu, da bi bili bodisi moškega bodisi ženskega spola.

3.9 Opis gradiva: Samostalniki 1. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a*; tip *sluga*) se prednostno sklanjajo po drugi moški sklanjatvi, medtem ko je pri samostalnikih 3. skupine (sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a*; tip *vodja*) izbira sklanjatve poljubna.

Razlika med 1. in 3. skupino je ta, da so samostalniki 1. skupine (tip *sluga*) samo moškega naravnega spola, medtem ko so samostalniki 3. skupine (tip *vodja*) tako moškega kot ženskega naravnega spola.

Dvojníci: Sklanjatev z rodilnikom na *-e*, tudi *-a* (tip *sluga*), sklanjatev z rodilnikom na *-e* in *-a* (tip *vodja*). – Izpeljava poteka v nenaravnem okolju »pregibanje« in »druga moška sklanjatev«. Vendar je lestvica 1.2 semantične narave, zato je križno povezovanje zamrznjeno.⁷

7 Za zdaj samo izkušnja kaže, da semantika preprečuje križno povezovanje. Razlage naravna skladnja še nima.

- [1] **Domneve naravnega oblikoslovja**
- [1.1] **>nat (-e, tudi -a; -e in -a) / rodilnik sklanjatve moškega spola**
Tj., sklanjatev z rodilnikom na -e tudi -a (tip *sluga*) je bolj naravna kot sklanjatev z rodilnikom na -e in -a (tip *vodja*). Ker je v vrednosti A več e-ja, mora -e stati na mestu A lestvice. Nasprotno je v vrednosti B delež a-ja večji kot v vrednosti A, zato mora -a stati na mestu B lestvice. Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima samostalnik prednostno rodilnik na -a, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je rodilnik na -a bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega -e in -a stoji na mestu B lestvice.
- [1.2] **>nat (»moški«, »ženska«)**
Tj., »moški« je naravnejši od »ženske«. Izrazi za »moškega« so po jezikih sveta pogosto kodirani ničto, zato so naravni po načelu najmanjšega napora.
- [1.2.1] **>nat (»moški«, »moški & ženska«)**
Lestvica 1.2.1 je dovoljene oblike >nat (A, A & B) in je veljavna, ker je utemeljena soodnosna lestvica 1.2.
- [1.2.1.1] **>nat (pretežno »moški«, pretežno »moški & ženska«)**
Lestvica 1.2.1.1 je dovoljene oblike >nat (A, A & B) in je veljavna, ker je utemeljena soodnosna lestvica 1.2.1.
- [2] Deluje vzporedno povezovanje.
- [3] Posledice:
Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na -e, tudi -a (tip *sluga*) in sklanjativjo z rodilnikom na -e in -a (tip *vodja*), tako da samostalniki ene sklanjatve pomenijo pretežno samo »moškega«, samostalniki druge sklanjatve pa pretežno »moškega« in »ženske«, tedaj težijo samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na -e, tudi -a (tip *sluga*) k temu, da bi pomenili pretežno samo »moškega«, samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na -e in -a (tip *vodja*) pa k temu, da bi pomenili pretežno »moškega« in »ženske«.
- [4] Naravno oblikoslovje je ovrženo, če so v slovenščini naslednje razmere: Če jezik loči med sklanjativjo z rodilnikom na -e, tudi -a (tip *sluga*) in sklanjativjo z rodilnikom na -e in -a (tip *vodja*), tako da samostalniki ene sklanjatve pomenijo pretežno samo »moškega«, samostalniki druge sklanjatve pa pretežno »moškega« in »ženske«, tedaj težijo samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na -e in -a (tip *vodja*) k temu, da bi pomenili pretežno samo »moškega«, samostalniki s sklanjativjo z rodilnikom na -e, tudi -a (tip *sluga*) pa k temu, da bi pomenili pretežno »moškega« in »ženske«.

4 SKLEPNE UGOTOVITVE

Po spoznanjih Jožeta Toporišiča, objavljenih v Slovenski slovnici (Toporišič 2004), spadajo v drugo moško sklanjatev tisti samostalniki moškega spola, ki se sklanjajo bodisi po prvi moški bodisi imajo končnice, kakršne so v prvi ženski sklanjatvi. Slovnica le skopo opozarja, da so oblikoslovni vzorci druge moške sklanjatve različni, torej na dejstvo, da izbira sklanjatvenega vzorca ni arbitrarna. Ker novejše raziskave in normativni slovarski prikazi izrecno opozarjajo na različne oblikoslovne vzorce teh samostalnikov, smo samostalnike razdelili na več skupin.

Posamezne skupine samostalnikov smo obdelali s pristopom naravne skladnje, in sicer je bil s stališča naravne skladnje opisan sledeči jezikovni parameter (in njegove različice):

Rodilnik na -e je v okviru sklanjatve moškega spola naravnejši kot rodilnik na -a. Lestvica >nat (-e, -a) / rodilnik sklanjatve moškega spola je utemeljena z načelom o ugodnem za govorečega in ogovorjenega. Za ogovorjenega je namreč ugodnejše, če ima

samostalnik sklanjatev z roditeljskim na *-a*, saj gre za samostalnik moškega spola, kjer je roditelj na *-a* bolj pričakovan. Po načelu o ugodnem za govorečega in ogovorjenega *-a* stoji na mestu B lestvice.

Skupine smo primerjali glede na dve vrsti pogostnosti, in sicer glede na različnice, kjer so upoštevani podatki o številu različnih besed, in glede na pojavnice, kjer so upoštevani podatki o pojavitvah izraznih enot v besedilih. Pri primerjanju glede na različnice smo ugotovili, da najmanj samostalnikov vključuje 2. skupina (*-a*, tudi *-e*; tip *kolega*), sledi ji 3. skupina (*-e* in *-a* IN *-a* in *-e*; tip *vodja*), največ samostalnikov pa vključuje 1. skupina (*-e*, tudi *-a*; tip *sluga*). Drugačen vrstni red smo dobili ob primerjavi pojavnice, torej približnih povprečnih pojavitev posameznih enot. Najmanj pojavitev izpričujejo samostalniki 1. skupine (tip *sluga*), sledijo jim samostalniki 3. skupine (tip *vodja*), največ pojavitev pa imajo samostalniki 2. skupine (tip *kolega*).⁸

Izkazalo se je, da je naravna skladnja pristop, ki vrne pravilne napovedi glede obeh vrst pogostnosti.

LITERATURA

- Dobrovoljc 2005** = Helena Dobrovoljc, Primerjalne skladenjske zgradbe s stališča slovenske teorije jezikovne naravnosti, *Jezikoslovni zapiski* 11 (2005), št. 1, 7–25.
- Dobrovoljc – Jakop 2011** = Helena Dobrovoljc – Nataša Jakop, *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.
- Mayerthaler 1981** = Willi Mayerthaler, *Morphologische Natürlichkeit*, Wiesbaden: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1981.
- Orešnik 2006** = Janez Orešnik, Slovenski trpnik z deležnikom (v naravni skladnji), v: *Jezikovna predanost: akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*, ur. Marko Jesenšek – Zinka Zorko, Maribor: Slavistično društvo Maribor – Ljubljana: SAZU, 2006 (Zora 44), 26–34.
- Orešnik 2011** = Janez Orešnik, *Uvod v naravno skladnjo*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2011.
- Orešnik 2013** = Janez Orešnik, *Diachronic natural syntax: directionality of change = Diahrona naravna skladnja: smeri sprememb*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2013 (Razred za filološke in literarne vede, Dela 64).
- Plesničar 2012** = Karmen Plesničar, *Oblikoslovno pregibanje in razvrščanje samostalnikov II. moške sklanjatve v slovenskem jezikoslovju: diplomsko delo*, Nova Gorica: [K. Plesničar], 2012.
- SP 2001** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU (izd.) – ZRC SAZU, Založba ZRC (zal.), 2001.
- SSKJ2** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika: druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja 1–2*, Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU (izd.) – Cankarjeva založba (zal.), 2014.
- Šekli 2011** = Matej Šekli, Sinhronija in diahronija v opisnem in zgodovinskem jezikoslovju, v: *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, ur. Simona Kranjc, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2011 (Obdobja 30), 455–460.
- Toporišič 2004** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 42004 (11976).

8 Recenzent opozarja na naslednje: Pogostnost za 1. in 2. skupino si nasprotujeta, 3. skupina je križišče obeh zamišljenih premic. To utegne biti interakcija parametrov v statističnem smislu. Če gre celo za disordinarno (*crossover*) interakcijo, daje samo interakcija parametrov ustrezno razlago za odvisno spremenljivko (*-e* ali *-a*), osnovni parametri (*main effects*) pa v tem primeru ne zadostujejo. – Iz te zadege še ne vidim izhoda. Morda je gradivo prepičlo za odločanje o takih vprašanjih.

SUMMARY

Nouns of the Slovenian Second Masculine Declension in the Framework of Natural Syntax

Natural Syntax is a pseudoductive theory that determines the presuppositions on the background of which a (morpho)syntactic state of affairs can be made predictable, and thus synchronically explained. The judgements of naturalness are expressed in naturalness scales, which are founded on the basic parameters of the theory. The predictions of linguistic behavior are calculated with the help of rules governing the alignment of corresponding naturalness values.

This article discusses nouns of the Slovenian second masculine declension from the viewpoint of Natural Syntax. Based on their endings in the genitive singular, these nouns are divided into six groups, which are then compared using the Natural Syntax approach. The groups are compared with regard to two types of frequency; namely, types, taking into account data on the number of different lexemes, and tokens, taking into account the instances of the lexical units examined.

TJAŠA JAKOP

(NE)PREVZETOST IZRAZJA V SLOVENSKIH NAREČJIH (PO GRADIVU ZA SLOVENSKI LINGVISTIČNI ATLAS)

COBISS: 1.01

V prispevku je obravnavano narečno besedje iz različnih pomenskih polj ('človeško telo', 'sorodstvo', '(kmečka) hiša'), ki je bilo zbrano za Slovenski lingvistični atlas, in sicer glede na njegovo prevzetost oz. neprevzetost. Izsledki kažejo, katero izbrano besedje je po narečjih bolj enotno in katero je bolj raznoliko, katero vsebuje več oz. manj prevzetih leksemov in zakaj.

Gljučne besede: slovenščina, dialektologija, narečna leksika, Slovenski lingvistični atlas

Lexical (Non-)Borrowing in Slovenian Dialects (Using Material for the *Slovenian Linguistic Atlas*)

This article examines dialect vocabulary from various semantic fields ('the human body', 'kinship', '[farm]house') that was collected for the *Slovenski lingvistični atlas* (Slovenian Linguistic Atlas) according to whether the word has been borrowed or not (Slavic origin). The findings indicate which designations are more uniform across dialects, and which show greater diversity, which show fewer borrowed (loan) expressions across dialects, and which show greater susceptibility to borrowing, and why.

Keywords: Slovenian, dialectology, dialect lexicon, *Slovenian Linguistic Atlas*

1 IZVOR LEKSEMOV

Slovenski jezik meji na pet sosednjih jezikov – italijanskega, furlanskega, nemškega, madžarskega in hrvaškega –, zato v naših narečjih najdemo vplive teh jezikov (zlasti velja to za obrobna – mejna narečja oz. t. i. narečja v stiku). Poleg besed slovanskega izvora torej najdemo v narečjih še izposojenke, prevzete v različnih obdobjih. Največ prevzetih besed predstavljajo germanizmi, manj je romanizmov (predvsem na zahodu), najmanj pa madžarizmov (na skrajnem severovzhodu).¹

- 1.1 Nemški (kulturni) vpliv oz. vpliv nemščine na slovenščino se je začel že v drugi polovici 8. stoletja – po političnoupravni priključitvi Karantanije in Karniole k frankovski državi oz. Bavarski (prevzemanje iz južne bavarske nemščine v narečno slovenščino), kasneje, v 19. stoletju in v prvi polovici 20. stoletja, pa tudi iz knjižne nemščine v knjižno slovenščino. Hungarizmi so zajeli najmanjši, skrajno

1 Izraza »prevzeti« in »izposoditi si« se tu uporabljata sinonimno (kot npr. v Snoj 2003: V).

severovzhodni del slovenskega jezikovnega prostora (prekmursko narečje), vendar pa madžarski vpliv časovno ne zaostaja veliko za nemškim, saj se je začel s priseljevanjem v Panonsko nižino konec 9. stoletja.

- 1.2 Romanizmi so v naša (predvsem zahodna – primorska) narečja prihajali iz furlanščine, kolonialne beneške italijanščine, knjižne italijanščine in istriotščine. Izposojenke iz knjižne italijanščine je v slovenščini mogoče ločiti od izposojenk iz beneške italijanščine in furlanščine na osnovi odrazov romanskih nezvenečih nezvočnikov v zvenečem okolju, npr. nar. sln. *amiko* : *amig* ‘prijatelj’ (V640, SLA 1/139) ← knj. it. *amico* : furl. *amig (> *ami*), ben. it. *amigo* ‘prijatelj’ (po Šekli 2013a: 291, 302; SLA 1.2: 314–315).²

2 NAREČNO GRADIVO

Prispevek se opira na narečno gradivo, zbrano za Slovenski lingvistični atlas (SLA), in sicer na tisto, ki je bilo v letih 2007–2014 dodatno obravnavano, analizirano in je že vneseno v podatkovno zbirko SlovarRed.³ Prvemu zvezku SLA, ki je izšel leta 2011 in vsebuje vprašanja iz pomenskih polj ‘človeško telo’, ‘bolezni’ in ‘družina’, bo sledil drugi, ki bo zajel vprašanja iz pomenskega polja ‘kmetija’, tj. samostalnike in glagole, ki opisujejo slovensko (kmečko) hišo, njene prostore in dele ter predmete v njej, gospodarska poslopja in kmečko delo. V zadnjih letih se je zbirka narečnega gradiva razširila in obogatila – zbrano je bilo gradivo do zdaj še nezapisanih krajev oz. točk, poleg tega pa je bila prvotna mreža točk razširjena s 404 na 413 (za SLA 1, 2011; gl. SLA 1.1: 13–14) in kasneje na 417 točk (za SLA 2 v pripravi); to so predvsem točke na obmejnih področjih ali v zamejstvu.

2.1 Pomanjkljivosti gradiva

Največja slabost gradiva za SLA je, da ni homogeno, in sicer zaradi dolgega obdobja zbiranja gradiva,⁴ različne usposobljenosti zapisovalcev in zmožnosti informatorjev ter spreminjajoče se transkripcije. Kot piše Karmen Kenda-Jež (2002: 154), je druga težava ta, da so bili pri drugem zapisu govora istega kraja pogosto anketirani starejši ali enako stari informanti, čeprav je med zapisoma preteklo dvajset let ali več (npr. točke T050, T071, T097, T148, T155, T188, T206, T208),⁵ zato izsledkov ni

² Za dokončno redakcijo morfoloških analiz pri pripravah zvezkov SLA skrbi Matej Šekli.

³ Prispevek je nastal v okviru aplikativnega raziskovalnega projekta ARRS in SAZU L6-4042 Materialna kulturna dediščina v slovenskih narečjih: geolingvistična predstavitev, ki ga vodi Jožica Škofic.

⁴ Najstarejši zapis je iz leta 1946, najnovejši pa iz leta 2014. Zapisi iz let 1946–1958 so skoraj v celoti rezultat terenskega dela Tineta Logarja (v glavnem so to točke primorske, rovtarske, gorenjske in dolenjske narečne skupine); pozneje so gradivo zbirali tudi študentje ljubljanske slavistike, najnovejše zapise pa so povečini prispevali sodelavci Dialektološke sekcije ISJFR.

⁵ Veliki T pred trimestno številko pomeni točko kraja oz. govora iz SLA (navadno so to manjši kraji oz. vasi). Mreža krajev za SLA obsega 417 točk, od T001 do T417, natančen seznam točk in krajev po narečjih pa je v prilogi na koncu prispevka.

mogoče interpretirati in kartografirati kot diahrona pojave. Tretja pomanjkljivost je, da so bili zapisovalci pozorni predvsem na narečni glasovni sistem, medtem ko so druge jezikovne ravnine zanemarjali (Jakop 2008: 36–37). Ker so se nekateri spraševalci zadovoljili že s prvim informantovim odgovorom, zapis enega samega leksema (zlasti takrat, kadar gradivo iz sosednjih raziskovalnih točk izkazuje obstoj več različnih leksemov) ne odraža nujno dejanskega stanja v določenem govoru.

2.2 Zapisovanje gradiva

Odgovori v gradivu za SLA so zapisani v fonetični transkripciji. Precej govorov je zapisalo več zapisovalcev,⁶ zato ima lahko en govor več različnih zapisov iste besede oz. oblike. Pri tem gre lahko za drugačen način zapisovanja (drugačno transkripcijo – z Ramovševo transkripcijo se je gradivo zapisovalo približno do srede sedemdesetih let 20. stoletja, pozneje pa se je uveljavila Logarjeva transkripcija),⁷ lahko pa za dejansko razliko – pravo glasoslovno ali tudi oblikoslovno dvojnico, tudi pri enem samem zapisovalcu. Te v govorih seveda lahko nastopajo sinhrono, lahko pa so odraz narečnega razvoja v času zbiranja podatkov.

2.3 V nadaljevanju bo narečno besedje iz različnih pomenskih polj (‘človeško telo’, ‘sorodstvo’, ‘(kmečka) hiša’) obravnavano glede na prevzetost oz. neprevzetost.⁸ Od besednih vrst bodo predstavljeni le samostalniki v njihovi osnovni obliki. Ti leksemi so bili izbrani za prikaz raznolikosti (ali enotnosti) slovenskega narečnega gradiva in dovzetnosti nekaterih poimenovanj za prevzemanje iz tujih jezikov. Zanimalo nas bo, katero izbrano besedje je po narečjih bolj oz. manj enotno in katero vsebuje več oz. manj prevzetih leksemov.

3 POIMENOVANJA ZA DELE ČLOVEŠKEGA TELESA (IZ GRADIVA ZA SLA 1)

Na splošno velja, da so poimenovanja za dele človeškega telesa med najbolj odpornimi na tujejezikovne vplive. Haspelmath in Tadmor (2009) v svojem tipološkem pregledu izposojenk, ki zajema 41 jezikov, ponujata statistično podporo dolgoletnim predpostavkam o leksikalni izposoji, predlaganim v zgodovinski in tipološki lingvistični literaturi. Njuna študija kaže, da je pomensko polje ‘(človeško) telo’ izmed vseh 24 pomenskih polj (sestavlja jih kar 1460 pomenov), ki sta jih proučevala, po številu izposojenk na tretjem mestu, kar pomeni, da bo zelo malo verjetno vsebovalo prevzete besede oz. besede tujega izvora (v povprečju 14,2 %). Vzrok je univerzalnost, saj vsak

6 Npr. točke T043, T050, T059, T071, T097 itd.

7 Gl. še Kenda-Jež (1996: VII–XV; 2011: 27–30), Benedik (1999: 20–22).

8 Govorci sami se (zlasti starejših) izposojenk navadno ne zavedajo, saj se jih je večina tako glasoslovno kot oblikovno že popolnoma prilagodila slovenskemu jeziku in se hkrati oddaljila od jezika dajalca.

jezik pozna svoje izraze za dele telesa in zato ni potrebe po izposoji (Haspelmath – Tadmor 2009: 64–67).

Po seznamu osnovnega besedja (Haspelmath – Tadmor 2009: 68–71), poimenovanem Leipzig-Džakarta (angl. *Leipzig-Jakarta*),⁹ je bilo v katerem koli od 41 primerjanih jezikov ravno pri besedju s pomenom ‘nos’ najmanj »možnosti«, da bi bilo izraženo z izposojenka. Na seznamu teh stotih besed so še leksemi *lasje, oko, uho, usta, jezik, zob, vrat, roka, noga, koleno, popek, jetra, kri* in *otrok (sin/hči)*, ki so obravnavani tudi v SLA 1, ter leksem *hiša*, ki bo obravnavan v SLA 2.

Iz narečnega gradiva za SLA je razvidno, da so nekatera poimenovanja za dele človeškega telesa enotna na celotnem slovenskem jezikovnem prostoru, npr. *nos* (V009),¹⁰ *jezik* (V015), *zob* (V016), *žila* (V042), *srce* (V048), *noga* (V056) in *koža* (V064).¹¹ Več diatopičnih sopomenk je pri poimenovanjih drugih delov telesa: za leksem *ustnica* (V013, SLA 1/22)¹² najdemo 21, za *pregibe prstov* (V035, SLA 1/41) 31, za *tilnik* (V021, SLA 1/28) 35, za *ledvice* (V050, SLA 1/53) 41, za *trepalnice* (V066, SLA 1/17) 42 in za *kolk* (V055, SLA 1/61) kar 49 različnih leksemov.

- 3.1 Odgovori na vprašanje ‘ustnica’ (V013, SLA 1/22) torej prinašajo 21 leksemov (lahko v edninski, bolj pogosto pa v množinski obliki):¹³ *usta, ustne, ustnice, žnablje oz. žnablji in žnablja, žnabljica* (← srvnem. *snabel* ‘kljun’), *šobe* (ed. *šoba*), *šobec, šobice, trobec* (← stvnem. *trumba* ‘troba’), *gobec, gobica, muzgalo* (mn. *muzgala*), *mužon* (← ben. it. *muşon* ‘šoba’), *mulica* (← kor. nem. *mule* ‘našobljena usta’, srvnem. *mūle* ‘usta, gobec’), *labra* (← it. *labbra* ‘ustnice’ (mn.), *labbro* ‘ustnica’ (ed.) < lat. *labrum*), *labrin* (← furl. *lavri* ‘ustnica’, *lavrin* ‘razcepljena ustnica’ + it. *labbra* ‘ustnice’) in *lavrin* (← furl. *lavri* ‘ustnica’, *lavrin* ‘razcepljena ustnica’), nejasnega izvora pa so *čobe* (ed. *čoba*), *lampe* (ed. *lampa*), *papre* (ed. *paper*) in *štrule*.¹⁴

9 Seznam Leipzig-Džakarta (po krajih, v katerih je bil zasnovan in oblikovan; Haspelmath – Tadmor 2009: 69) je spisek 100 besed, ki ga jezikoslovci uporabljajo za preizkus stopnje kronološkega ločevanja jezikov s primerjavo besed, ki so (bolj) odporne na prevzemanje iz drugih jezikov. Seznam sta leta 2009 objavila Martin Haspelmath in Uri Tadmor v knjigi o izposojenkah *Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook*.

10 Veliki V pred trimestno številko označuje, da gre za številko vprašanja iz vprašalnice SLA (prim. Benedik 1999: 26–86). Vprašalnica SLA obsega 870 oštevilčenih vprašanj (1–666, 700–870); skupaj s podvprašanji jih je skoraj 3000 (po SLA 1.1: 13).

11 Ta poimenovanja so tako enotna – razlike so le v glasovju (in naglasu) –, da zanje niso bile izdelane leksične karte.

12 Za analizirano slovensko narečno gradivo iz SLA 1 (2011) in 2 (v pripravi) je poleg številke vprašanja navedena tudi številka karte, na kateri je leksem kartiran (na primer SLA 1/22 = SLA 1, karta številka 22).

13 Čeprav vprašalnica za SLA sprašuje po edninski obliki leksema (*ustnica*), so leksemi večinoma zapisani v množini, saj so ustnice parni organ.

14 Narečno gradivo za SLA je zapisano v fonetični transkripciji, vendar pa obdelava leksike zahteva glasoslovno abstrakcijo (z upoštevanjem fonetičnih pravil vsakega posameznega govora). Na podlagi morfološke analize gradiva (tj. prikazana oblikovna/morfemska zgradba poknjženih oblik kartiranih leksemov v praslovanski izrazni podobi) so bili leksemi z istim

Preglednica 1: Pogostnost in prostorska razporeditev leksemov za pomen 'ustnica' (po narečnih skupinah)¹⁵

	Narečna skupina						
	koroška	primorska	rovtarska	gorenjska	dolenjska	štajerska	panonska
žnablje	43	27	12	33	44	58	7
ustnice	8	16	6	7	26	13	5
ust-	–	1	–	1	–	–	–
ustne	–	1	–	–	–	–	–
šobe	–	45	20	–	4	–	–
šobice	–	5	–	–	–	–	–
šobec	–	4	–	–	–	–	–
trobec	–	11	–	–	–	–	–
čobe	–	–	–	–	–	5	29
lampe	–	–	–	–	–	–	8
muzgalo	–	4	–	–	–	–	–
mužon	–	2	–	–	–	–	–
paper	2	–	–	–	–	–	–
labra	–	2	–	–	–	–	–

Prevladujejo izpeljanke s prevzeto besedotvorno podstavo *žnablj-* (več kot 50 %); leksem slovanskega izvora *ustnice* je ohranjen v pribl. 20 % govorov, sledijo še *šobe* na zahodu (primorska in rovtarska narečja) in *čobe* na vzhodu (panonska narečja) s skupaj pribl. 28 %. Le v pribl. 2 % gre za romanizme. Manj pogosti leksemi so še *trobec* (11 odgovorov), *šobec* (4 odgovori), *muzgalo* oz. *muzgala* (samo 4 točke v Režiji), *mužon* (2 točki v šavrinskem podnarečju), *paper* (2 točki v podjurskem narečju), *labra* (2 točki: 1 v rezijskem in 1 v terskem narečju), enkratnice pa so *žnabljica*, *mulica*; *labrin*, *lavrin*; *ustne*, *gobec*, *gobica* in *štrule*.

Kljub zgoraj predpostavljene nizki stopnji dovtetnosti za prevzemanje na karti 1 (SLA V013 *ustnica*) vidimo, da je med poimenovanji za ustnico največ prevzetih leksemov (v nasprotju z leksemom *usta*, kjer je pribl. 99 % vseh leksemov neprevzetih). Germanizmi so zajeli širši osrednji prostor, medtem ko neprevzeti leksemi ostajajo na obrobju – na skrajnem severozahodu (ziljsko narečje), v zahodnem delu primorske narečne skupine in na vzhodu (vzhodna štajerska narečja in celotna panonska narečna skupina).

14 izhodiščem, a v različnih glasovnih podobah v posameznih slovenskih narečnih govorih poknjženi na dva načina, in sicer etimološko-zgodovinsko in glasovno-pravopisno (po SLA 1.2: 16–17).

15 Po Logar-Riglerjevi karti iz leta 1983 se slovenska narečja delijo na 7 narečnih skupin: koroško, primorsko rovtarsko, gorenjsko, dolenjsko, štajersko in panonsko. Preglednico razporeditve leksemov po narečnih skupinah je med pripravami za prvi zvezek SLA zasnoval Vlado Nartnik.

Karta 1:

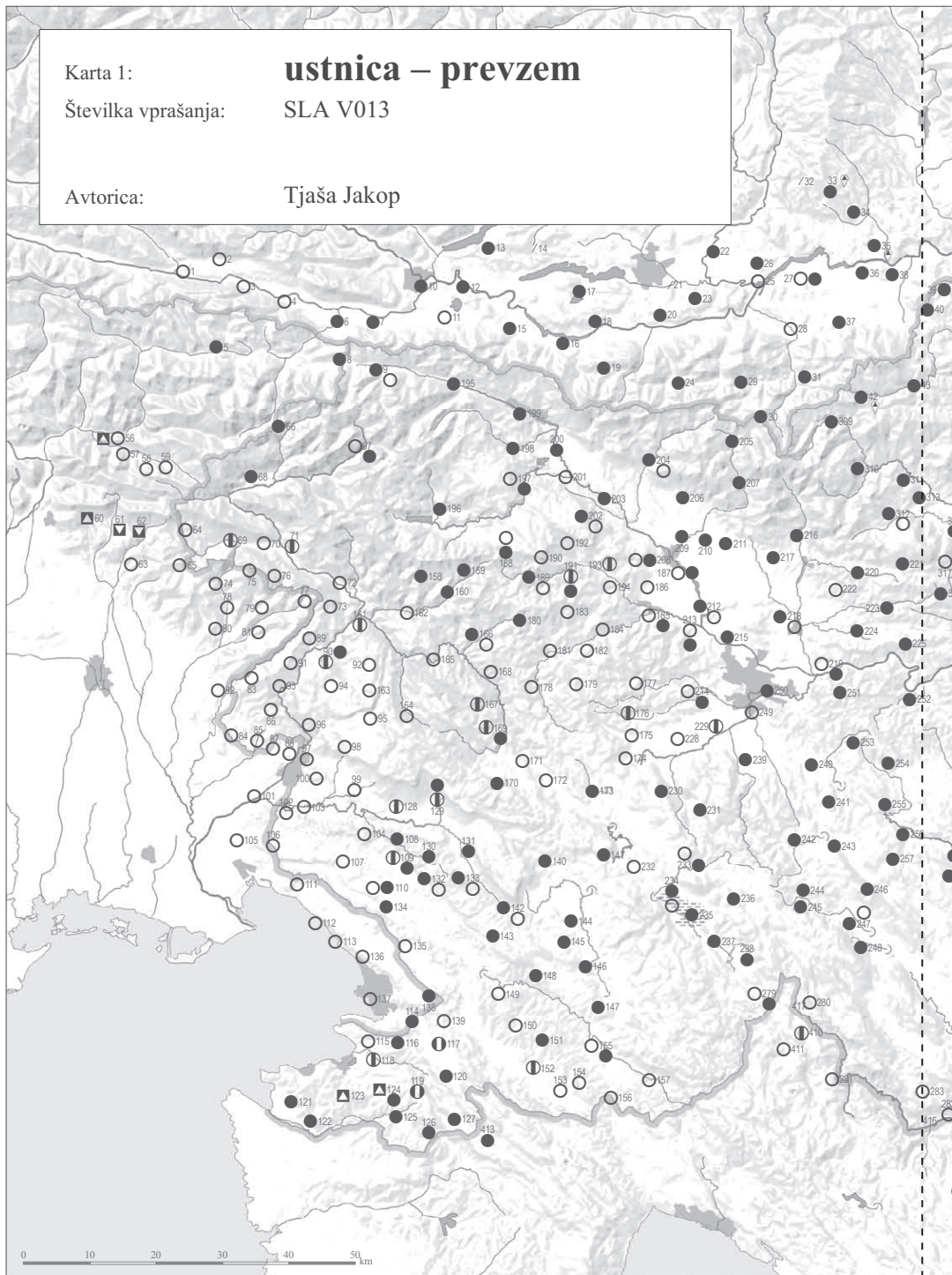
ustnica – prevzem

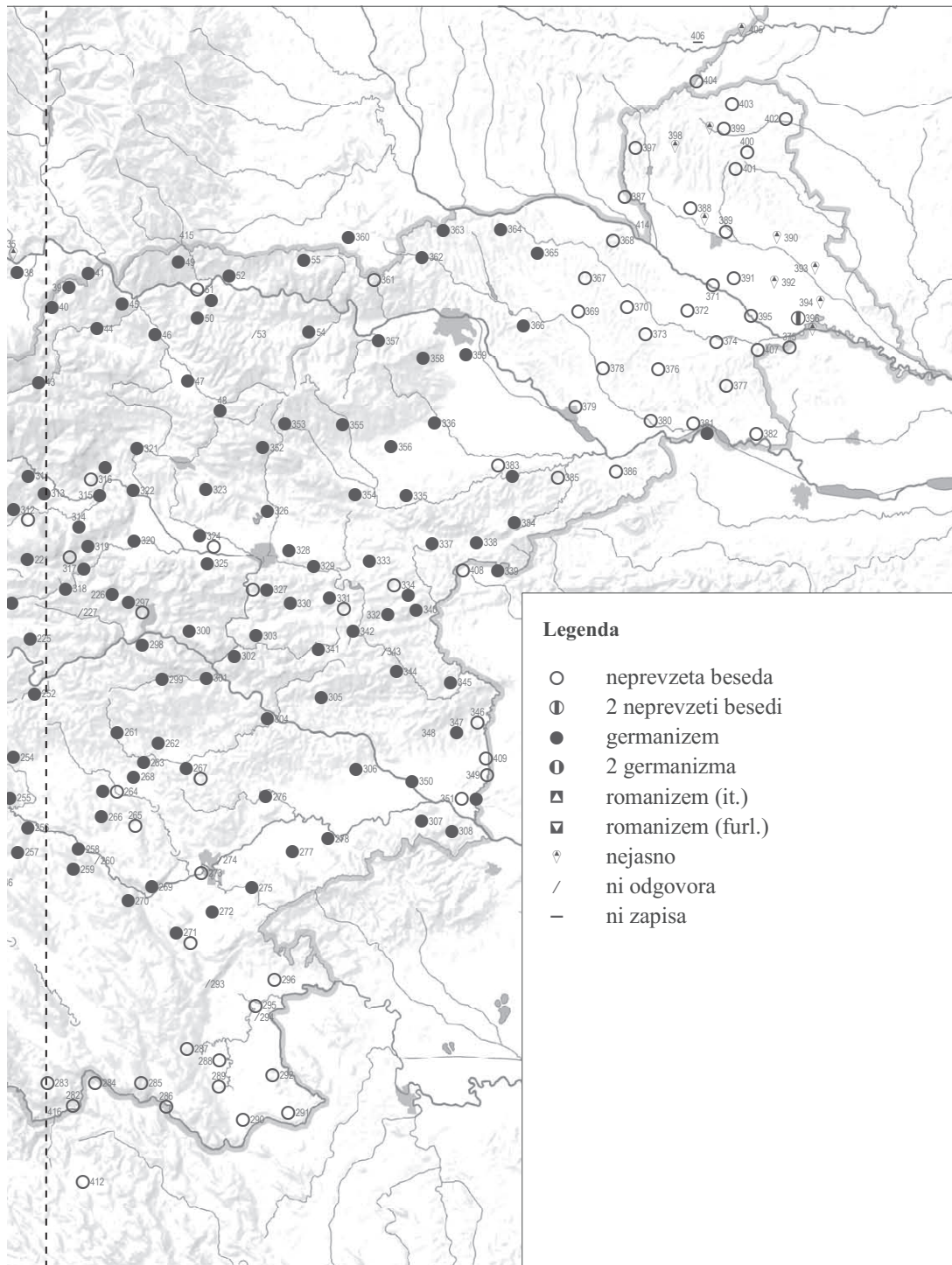
Številka vprašanja:

SLA V013

Avtorica:

Tjaša Jakop

Legenda

- neprevzeta beseda
- ⊖ 2 neprevzeti besedi
- germanizem
- ⊖● 2 germanizma
- ◻ romanizem (it.)
- ◻◻ romanizem (furl.)
- ◆ nejasno
- / ni odgovora
- ni zapisa

4 BESEDJE ZA SORODNIKE IPD. (V SLA 1)

Poimenovanja za sorodnike so po slovenskih narečjih precej raznovrstna. Najbolj enotna so poimenovanja za bližnje sorodnike, kot so *oče* (V604, SLA 1/103), *mati* (V605, SLA 1/104), *sin* (V606, SLA 1/105), *hči* (V607, SLA 1/106), *brat* (V620, SLA 1/107) in *sestra* (V621).¹⁶

Neprevzeto besedje za sorodstvo je bilo na časovni osi praslovanščina – slovenščina podvrženo različnim leksikalnim, oblikovnim in pomenskim spremembam. Poimenovanja za člane ožjega krvnega sorodstva se niti oblikovno niti pomensko niso spreminjala (*máti* ‘mati’, *sín* ‘sin’, *hčí* ‘hči’, *brät* ‘brat’, nar. *brátar*, *séstra* ‘sestra’ < psl. *mati ‘mati’, *synъ ‘sin’, *dьi ‘hči’, *bratrъ ‘brat’, *sestra ‘sestra’),¹⁷ ali pa so se spreminjala samo oblikovno (npr. oblikotvorno *óče* ‘oče’ < psl. *otьcbъ ‘oče’, kar je izpeljanka iz psl. *otь ‘oče, ata’, kontinuanta otroške besede pie. *ata ‘oče, ata’).¹⁸

- 4.1 Leksema sln. *bratranec* ‘stričev sin, tetin sin; bratranec’ in *sestrična* ‘stričeva hči, tetina hči; sestrična’ v sodobni slovenščini poimenujeta krvne sorodnike iste generacije. Zgodovinsko slovensko kot tudi slovansko primerjalno gradivo kažeta na to, da so izhodiščni leksemi, tvorjeni iz besedotvornih podstav psl. **bratr-*, **sestr-*, prvotno poimenovali za generacijo mlajše krvne sorodnike: star. sln. *bratič* ‘nečak’, *sestrič* ‘nečak’ (16. stol.) < *bratritь ‘bratov sin’, *sestritь *‘sestrin sin’; psl. *bratranъ ‘bratov sin’, *bratrana ‘bratova hči’, *sestritьna ‘sestrina hči’. V zgodovini slovenščine je dokumentirana sprememba pomena: star. sln. ‘nečak’, ‘nečakinja’ → sln. ‘bratranec’, ‘sestrična’, ki je značilna še za nekatere druge slovanske jezike. V slovanskih jezikih torej opazamo težnjo po pomenski spremembi: psl. *‘nečak’, *‘nečakinja’ → nespl. sl. ‘bratranec’, ‘sestrična’.¹⁹ Otroci so sorodstveno oznako prevzeli od svojih staršev, pri čemer niso upoštevali, da niso v enakem sorodstvenem razmerju kot njihovi starši. Od tod pomenski premiki.

Tjaša Jakop (2007: 192; SLA 1.2: 268) opaža, da v nekaterih (štajerskih) narečjih obstaja razlikovanje med *bratran(ec)* s pomenom ‘stričev sin’ in *sestrič(en)* s pomenom ‘tetin sin’, torej sorodnik po sestri in bratu očeta ali mame;²⁰ zabeleženo je v točkah T300 (Turje), T318 (Šentgotard), T319 (Vransko), T321 (Šoštanj), T322 (Rečica ob Paki), T329 (Šentjur) in T357 (Lobnica), zunaj štajerske narečne

16 V vseh narečjih se uporablja le leksem *sestra*, zato za to poimenovanje ni bila izdelana leksična karta.

17 Prav tako imajo ti leksemi oblikovne in pomenske vzporednice z istim izhodiščem (genetska identičnost) v večini indoevropskih jezikov: pie. *meh₂tēr ‘mati’, *suHnus ‘sin’, *dhugh₂tēr ‘hči’ (Šekli 2011: 25).

18 Slovanski jeziki iz praindоеvropsčine niso podedovali nevtralnega poimenovanja pie. *ph₂tēr ‘oče’ (Šekli 2011: 23).

19 Po Snoj (2003: 54–55, 651) in Šekli (2011: 28).

20 Razlikovanje sorodstvenih oznak po ženski in moški liniji se sicer odraža tudi drugod, npr. *stric* : *ujec*, *teta* : *ujna* (SLA1.1: 260–267) ipd., čeprav ne na istem narečnem geografskem področju (areali teh pojavov se ne pokrivajo).

skupine pa še v koroški točki T055 (Zgornja Kapla). To razlikovanje se je v sred-njesavinjskem narečju (npr. v Velenju in okolici) začelo mešati z *bratran(ec)* s pomenom 'bratranec po očetu' in *sestrič(en)* s pomenom 'bratranec po mami'. Vendar pa areala tega pojava ni mogoče natančno določiti, ker vprašalnica za SLA tovrstnega razlikovanja ni predvidela, zato je lahko tudi v točkah, kjer razlikovanje obstaja, zapisan le en leksem, tj. *bratranec*. V T388 (Gorica) je npr. poleg leksemov *bratanec* in *bratranec* zapisan tudi *sestranec*, vendar brez pomenske razlage.

V SLA je za pomen 'bratranec' oz. 'sin strica ali tete' (V626, SLA 1/116) izpričanih 14 različnih poimenovanj. Knjižni leksem *bratranec* je najpogostejši, sledijo mu leksemi *strnič*, *kužin* (← furl. *cušin*, ben. it. *cusin*, knj. it. *cugino* 'bratranec' ← stfr. *cosin*), *sestrič*, *bratanec*, *bratran*, *sestričen*, (*ta*) *mali brat* in *bratič*. V narečjih najdemo še manj pogoste lekseme: *bratan*, *sestranec*, *zerman* (← ben. it. *šerman*, knj. it. *germano* in furl. *zErmàn* 'bratranec'; *E* → *u* v T121) in enkratnice: *branec*, *mlajši*, *kusen* (← nem. *der Cousin* 'bratranec' ← stfr. *cosin*) in *unukateštver* (← madž. *unokatestver* 'skupno ime za bratrance, sestrične, nečake, nečakinje, vnuke in vnukinje, otroke bratov in sester' ← madž. *unoka* 'vnuk' + *testver* 'brat ali sestra'); madžarska beseda *barát* pa ima pomen 'prijatelj'.

Preglednica 2: Prostorska razporeditev pogostejših leksemov za pomen 'bratranec' (po narečnih skupinah)

	Narečna skupina						
	koroška	primorska	rovtarska	gorenjska	dolenjska	štajerska	panonska
bratranec	49	29	29	40	69	41	37
strnič	–	49	1	–	–	11	–
kužin	–	37	–	–	–	–	–
sestrič	1	–	–	–	–	14	–
bratič	–	–	–	–	2	5	1
bratanec	–	–	–	–	–	–	7
bratran	–	–	1	1	–	4	–
(ta) mali brat	–	–	–	–	6	–	–
zerman	–	7	–	–	–	–	–

V SLA imamo izpričanih 15 različnih leksemov za pomen 'sestrična' oz. 'hči strica ali tete' (V627, SLA 1/117). Knjižni leksem *sestrična* je najpogostejši, sledijo mu leksemi *sestrička*, *sestrana*, *sestranica*, *sestrinka* in (*ta*) *mala sestra*; *strnična* in *strnička*; *bratrana*, *bratranka*, *bratrančka* in *bratrančinja*; *kužina* (← furl. *cušine*, ben. it. *cusina*, knj. it. *cugina* 'sestrična'), *kusena* (← nem. *die Kusine/Cousine* 'sestrična') in *zErmána* (← ben. it. *šermana*, knj. it. *germana* in furl. *zermàna* 'sestrična'; *E* → *u* v T121).

Poimenovanja za stričeve ali tetine otroke izkazujejo precejšnjo narečno raznolikost. Na večini ozemlja najdemo obliki *bratranec* in *sestrična*. Drugo najpogostejše poimenovanje je *strnič* in *strnična* oz. *strnička*. Tudi večina drugih narečnih leksemov za bratranca in sestrično je izvorno slovanska, razlikujejo se le v

Karta 2:

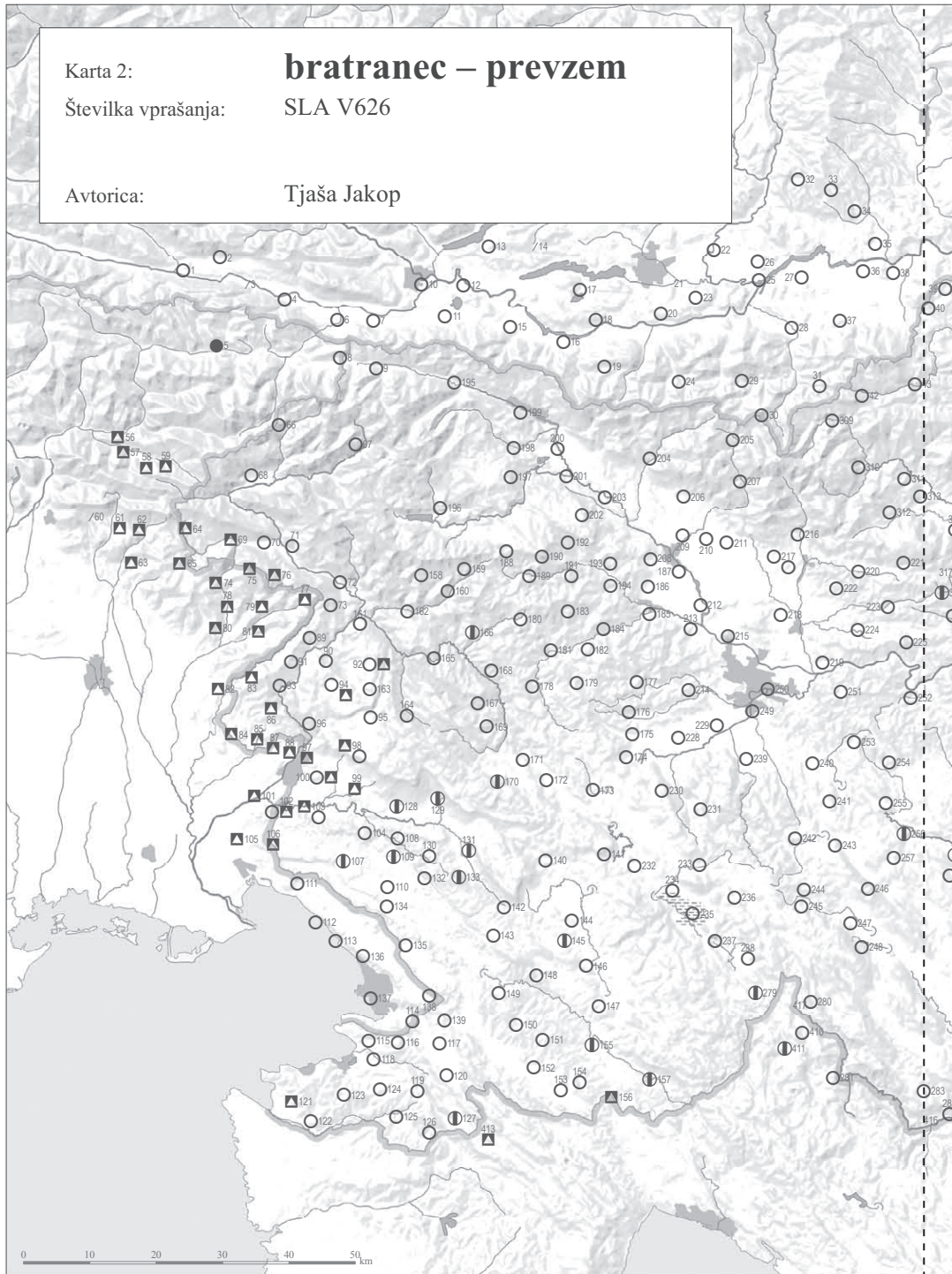
bratranec – prevzem

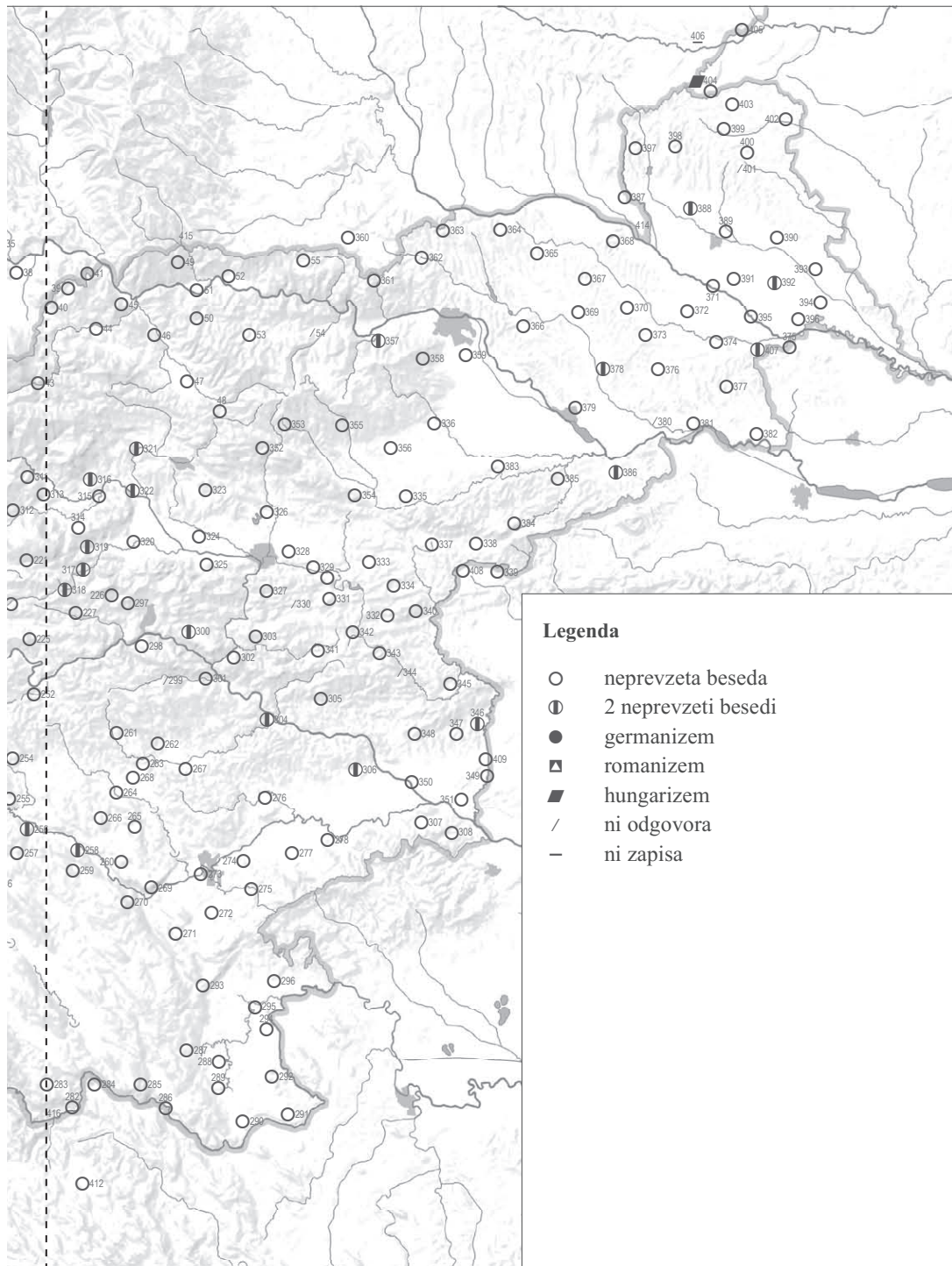
Številka vprašanja:

SLA V626

Avtorica:

Tjaša Jakop

Legenda

- neprevzeta beseda
- ⓪ 2 neprevzeti besedi
- germanizem
- romanizem
- ▲ hungarizem
- / ni odgovora
- ni zapisa

besedotvornih priponah h korenoma *brat(r)*- ali *sestr*-, npr. *brat(r)*- + *-an*, *-an-ec*, *-ič*; *-an-a*, *-an-ka*, *-an-čka*, *-an-činja* in *sestr*- + *-ič*, *-ič-en*, *-an-ec*; *-ič-na*, *-ič-ka*, *-an-a*, *-an-ic-a*, *-in-ka*. Rezultat (narečnih) besedotvornih razvojev so oblike kot npr. *sestranica* in *sestrinka*, *bratrančka* in *bratrančinja*, ki jih v slovarjih knjižnega jezika ne najdemo. Od neslovanskih, tj. prevzetih besed (ki predstavljajo le pribl. 9 % celotnega besedja), se na zahodu pojavijo romanizmi *kužin*, *kužina* in *zerman*, *zermana*, prevzeti iz italijanščine oz. furlanščine (oblikoslovni morfemi teh izposojenk pa so že slovenski).

Besedje za ožje sorodstvo kaže na manjšo dovzetnost za prevzemanje. Če si ogledamo karto 2 (SLA V627 *bratranec*), vidimo, da se prevzeti leksemi (romanizmi) pojavijo le na zahodu (v primorski narečni skupini), na skrajnem SV pa najdemo v eni točki tudi hungarizem.

- 4.2 Za pomen 'fant' (V636, SLA 1/137) imamo v gradivu SLA 42 različnih narečnih poimenovanj. Najbolj pogosti leksemi so: *fant* (← furl. *fant*, ben. it. *fante* 'sluga, sel, kurir'), *pob* (← bav. srvnem. *puobe*, srvnem. *buobe* 'fant'), *peb* (← bav. avstr. nem. *püeb* 'fant'), *poba*, *dečko*, *čeh*, *sin*,²¹ *pubec* in *pobar*. Redka oz. področno omejena pa so *pobič*, *mulo* (← it. *mulo* '(nezakonski) otrok'), *mulec*, *puršt* (← avstr. bav. nem. *Pursch* 'fant, mlad mož'), *pebar* in *fantek*; enkratnice pa so *fantič*, *fantiček* in *fantinovec*; *pebič*, *pobovec*, *pubiček*, *publec*, *bubec*; *deček*, *čehak*, *mulajec* in *ragač* (← furl. *regač* 'fant', it. *ragazzo* 'fant').

Preglednica 3: Prostorska razporeditev najpogostejših leksemov za pomen 'fant' (po narečnih skupinah)

	Narečna skupina						
	koroška	primorska	rovtarska	gorenjska	dolenjska	štajerska	panonska
fant	1	63	23	39	63	12	1
pob	41	31	13	5	10	29	11
peb	2	–	–	–	–	20	–
dečko	–	–	–	–	1	–	15
čeh	–	–	–	–	–	–	12
poba	–	–	–	1	4	8	6
mulo	–	4	–	–	–	–	–
sin	–	3	–	–	–	–	–
pubec	1	–	–	–	–	1	4
pobar	1	–	–	–	–	–	–

- 4.3 Za pomen 'dekle' (V637, SLA 1/138) najdemo 45 različnih narečnih poimenovanj. Najpogostejši je leksem *dekle* (ki ima še izpeljanke *deklica*, *deklič*, *deklinč*

21 Leksem *sin* za pomen 'fant' uporabljajo v rezijanskem narečju in severnem delu terskega narečja. Ravno obratno pa se namesto leksema *sin* (V606) v nekaterih točkah oz. govorih uporablja leksem *fant*, pa tudi *pob* in *poba* (po Jakop 2008: 42).

itd.), v osrednjih narečjih prevladuje leksem *punca* (← nem. *Punze* ‘dekle’), na vzhodu še *puca*. Sledijo: *pupa* (← it. *pupa* ‘dekle’) v narečjih na stiku z italijanskim jezikom, *čeča* (← kor. nem. *Tschätsche*, tudi *Zatsche*, *Zätsche* ‘igrača, malenkost’), *deklina*, *dečla* in *dekla*. Redkejša poimenovanja so še *puža* (nejasno, malo verjetno iz lat. *pusa* ‘dekle’), *mula* (← it. *mula* ‘(nezakonski) otrok’, furl. *mule* ‘nezakonski otrok; paglavec, porednež, mulec, mulček’), *hči*²² in *hčica*, *cura* (← hr. *cura* ‘dekle’), *deklince* in *punčka*. Leksem *pozre* je omejen na srednjesevinjsko narečje: v Šoštanju (T321) je ob leksemu *pozre* razlaga ‘deklič med 13. in 14. letom’, v Kasazah (T325) pomeni ‘dekle’, v Vojniku (T326) in Podgradu pri Celju pa ima *pozre* oznako ‘zaničljivo’ (po Jakop SLA 1.1: 304–305 in Furlan 2013: 166). Enkratnice so: *dete*, *punče*, *pucka*, *pupica*, *pupika*, *čečica*, *deklesa*, *šoca* (← avstr. bav. nem. ustreznica knj. nem. *Schatz* ‘ljubi’), *pajdaščinja* (← madž. *pajtas* ‘tovariš, pajdaš’), *frajarica* (← nem. *Freier* ‘snubač’), *frajndinja* (← avstr. bav. nem. *Freund* ‘prijatelj’ z nar. nem. *aj* za knj. nem. *oj*), *fuja* (nejasno, malo verjetno iz furl. *fie* ‘hči, dekle’) in [*njegova*] *stara*.

Preglednica 4: Prostorska razporeditev najpogostejših leksemov za pomen ‘dekle’ (po narečnih skupinah)

	Narečna skupina						
	koroška	primorska	rovtarska	gorenjska	dolenjska	štajerska	panonska
dekle	17	8	18	15	33	41	2
dekla	–	–	–	–	–	–	16
dečla	21	1	–	2	–	3	–
deklina	1	–	–	–	–	9	24
punca	1	36	19	25	45	13	1
puca	–	–	–	–	–	–	9
pupa	–	36	–	–	–	–	–
čeča	–	25	6	–	–	–	–
deklič	6	–	–	5	–	–	–
deklica	–	–	1	–	5	1	–
puža	6	1	–	–	–	–	–
mula	–	7	–	–	–	–	–
hči	–	7	–	–	–	–	–

4.4 Med besedjem za pomen ‘fant’ prevladujejo prevzeta poimenovanja (pribl. 95 %; od tega je približno polovica germanizmov in polovica romanizmov), medtem ko prevzeta poimenovanja za pomen ‘dekle’ predstavljajo le pribl. 46 % vsega besedja.

V gradivu nista (vedno) ločena pomena ‘deček; dorasel mlad neporočen možki’ in ‘fant; moška oseba, ki je v ljubezenskem odnosu do dekleta’, zato iz gradiva ni vedno jasno, kaj zapisani leksem pomeni. Za pomen ‘fant, ženin’ najdemo

²² Leksem *hči* za pomen ‘dekle’ se uporablja v rezijanskem in severnem delu terskega narečja. Ravno obratno pa namesto leksema *hči* (V607) v nekaterih točkah oz. govorih uporabljajo leksem *dekle* in njegove različice (*deklica*, *deklič*, *dečla*), pa tudi *punca* in *lopa* (po Jakop 2008: 52).

naslednje lekseme: *marožo* (← ben. it. *moroso* ‘zaročenec’), *moroz* (← furl. *moros* ‘ženin’, ben. it. *moros* ‘fant, zaročenec’), *ljubi*, (*ta*) *mladi*, *šocelj* (← avstr. bav. nem. *Schätzelein* ‘ljubček’), *šoc* (← avstr. bav. nem. ustreznica knj. nem. *Schatz* ‘ljubi’), *junak*, *frajnd* (← avstr. bav. nem. *Freund* ‘prijatelj’; nar. nem. *aj* za knj. nem. *oj*), *dinar* (← nem. *Diener* ‘služabnik, sluga’), *ljubček*, *šposo* (← it. *sposo* ‘ženin’), *frajar* (← nem. *Freier* ‘snubač’), *prijatelj*, *pajdaš* (← madž. *pajtás* ‘tovariš, pajdaš’) in [*njen*] *stari*. Druga narečja za oba pomena uporabljajo en sam leksem, ki je lahko v drugem pomenu sobesedilno pojasnjen s prilastkom *njen* (npr. *njen fant*, *njen pob*).

Kot pri leksemu *fant* tudi pri leksemu *dekle* nista jasno ločena pomena ‘dorasla mlada neporočena ženska’ in ‘ženska oseba, ki je v ljubezenskem odnosu do fanta’. Za pomen ‘dekle, nevesta’ v istrskem narečju uporabljajo prevzeti leksem *maroža*, v nadiškem pa *moroz*, drugod pa še *ljuba*, *ljubica*, *šocka*, *šoca*, *dinarica*, *nevesta* in (*ta*) *mlada*. Zanimiv je tudi leksem *lopa* (sln. *hlapa < *xolpa, feminativ k *xolpъ ‘sluga, suženj, fant’ (→ *xolpъcb > sln. *hlapec*); z izpadom vzglasnega *h-* in razvojem *a* > *o* ob *l, m, n* (Furlan v SLA 1.1: 240; Furlan 2013: 151–152)) kot drugi leksem v vseh točkah rezijanskega narečja. Druga narečja za oba pomena uporabljajo en sam leksem, ki je lahko v drugem pomenu sobesedilno pojasnjen s prilastkom *njegova*, npr. *njegova dekle*, *njegova punca*, *njegovo dekle* ipd.

Izkazalo se je, da je leksika v slovenskih narečjih še bolj raznolika, kot to kaže gradivo za SLA; za ‘fanta’ in ‘dekle’ najdemo po narečjih in govorih še več različnih izrazov. Avtoričino lastno raziskovanje in zbiranje na terenu (v letih 2009–2013) je prineslo nekaj dodatnih poimenovanj, kot so *fantina* (kraško narečje), *fantin* (poljansko narečje), *deček* (poljansko in prekmursko narečje), *fante* (gorenjsko narečje), *pobec* (posavsko narečje) v pomenu ‘fant’ ali npr. *debiče* (kozjansko-bizeljsko narečje) v pomenu ‘dekle’, kar kaže na potrebo po nadaljnjem zbiranju gradiva tako po vaseh kot tudi v mestih in potrjuje zgoraj napisano (gl. razdelek 2.1). Prav tako najdemo veliko zanimivih izrazov v raznih narečnih slovarjih, npr. leksem *poberin* ‘majhen deček’ v slovarju nadiškega narečja (Špehonja 2012a: 189; 2012b: 200, 272, 338; prim. Furlan 2013: 163–164).

5 BESEDJE ZA KMEČKO HIŠO IN NJENE DELE (ZA SLA 2)

Tu je predstavljeno tudi gradivo, zbrano za 2. zvezek SLA, ki bo izšel leta 2015 in bo vseboval leksiko iz pomenskega polja ‘(kmečka) hiša’. Izbrana so najbolj osnovna poimenovanja, in sicer za ‘hišo’ in njene osnovne dele: ‘okno’, ‘vrata’ in/ali ‘duri’, za katere bi predvidevali nižjo stopnjo prevzemanja, in ‘stopnice’, pri katerih bi že zaradi tega, ker so kmečke hiše običajno pritlične stavbe in niso imele (zunanjih) stopnic (t. i. stopnišča), predvidevali, da bo izposojenk več.

- 5.1 Odgovori na vprašanje ‘okno’ (V145, SLA 2/10) so za celotno slovensko jezikovno področje zelo enotni; leksem *okno* (< *okъno) se po narečjih razlikuje le v oblikah oz. končnicah (bodisi ohranja srednji spol bodisi se je maskuliniziral ali

feminiziral).²³ V terskem narečju uporabljajo leksem *bukon* oz. *balkon* (← furl. *balcon* 'okno'). Kot drugi leksem so zapisane besede *lina* (← srvnem. *line* 'okno z rešetko' v T265 Gorenji Vrh pri Dobrniču), *kukrle* (← prim. avstr. nem. *Guckerl* 'lina' (Österreichisches Wörterbuch 2012) ← bav. nem. *kucken* 'gledati' v T270 Podhosta), *oblok* (← psl. *oblōkъ (> madž. *ablak* 'okno') v T404 Gornji Senik – Felsőszölnök) in *okenca* z opombo »majhna odprtina v steni, lina« (v T415 Radvanje – Rothwein).

- 5.2 Precej enotna in v celoti neprevzeta so tudi poimenovanja za *vrata* (V134, SLA 2/4). Najpogostejši in v vseh narečjih razširjen je leksem *vrata* (< *vorta, kolektiv od *vorto) s pogosto feminizirano obliko *vrate*. Drugi najpogostejši leksem za vrata je *duri/dure/dura* (< *duri, *dure, *dura ≤ psl. *dvъrbъ, mn. *dvъri 'vrata'; sln. *duri* je verjetno nastalo iz *dōuri*, to pa po premetu iz *dveri*). Na vzhodu prevladuje leksem *dveri* oz. *dvera* (< psl. *dvъrbъ, mn. *dvъri 'vrata').
- 5.3 Pri besedju za 'stopnice' (V133; SLA 2/30) je najpogostejši in v vseh narečjih razširjen germanizem *štenge* z manj razširjeno različico brez sekundarnega nosnika *štege* (← srvnem. *stēge*, *stiege* 'stopnice' (> nem. *Stiege* 'stopnice')). Na zahodu najdemo romanizme *škale* (← it. *scale* (mn.) 'stopnice'), *škaline* in *ščale* (← furl. *scjale* (ed.)), *ščaline*, na vzhodu pa *stolbe* (narečno *stube* < *stъlba 'stopnice'). Drugi leksemi zavzemajo manjše areale, npr. *štegne*, *štegle* ali *štengle* (← nem. *Stiegl* < srvnem. *stigele*) ali pa se pojavljajo posamično, npr. *štapne* ali *štape* (← stvnem. *stafе*, *stapf*, *stapfo* 'stopinja' k zah. germ. **stap-ia-* 'stopiti'; Bezljaj IV: 104). Leksem *stopnice* iz knjižnega jezika (Pleteršnik 1894–1895 z oznako novoknjižno) je zelo redek: najdemo ga samo v 8 točkah (od 417), vedno kot dvojnico ob leksemu *štenge*.

Preglednica 5: Prostorska razporeditev leksemov za pomen 'stopnice' (po narečnih skupinah)

	Narečna skupina						
	koroška	primorska	rovtarska	gorenjska	dolenjska	štajerska	panonska
<i>štenge</i>	29	66	37	32	74	65	15
<i>štengle</i>	1	2	–	–	–	–	–
<i>štege</i>	22	2	1	–	–	3	12
<i>štegne</i>	–	2	–	–	–	–	–
<i>štegle</i>	–	4	–	–	–	–	–
<i>škale</i>	–	23	–	–	–	–	–
<i>škaline</i>	–	2	–	–	–	–	–
<i>ščale</i>	–	4	–	–	–	–	–
<i>stolbe</i>	–	–	–	–	–	–	19
<i>stopnice</i>	–	–	–	–	3	4	–
<i>štirja</i>	3	–	–	–	–	–	–
<i>štapne</i>	–	–	–	2	–	–	–

23 V kraškem, istrskem, notranjskem, horjulskem, selškem, gorenjskem in srednjesavinjskem narečju najdemo oblike s protetičnim *v*, v rožanskem narečju pa s protetičnim *h* < *g*.

Karta 3:

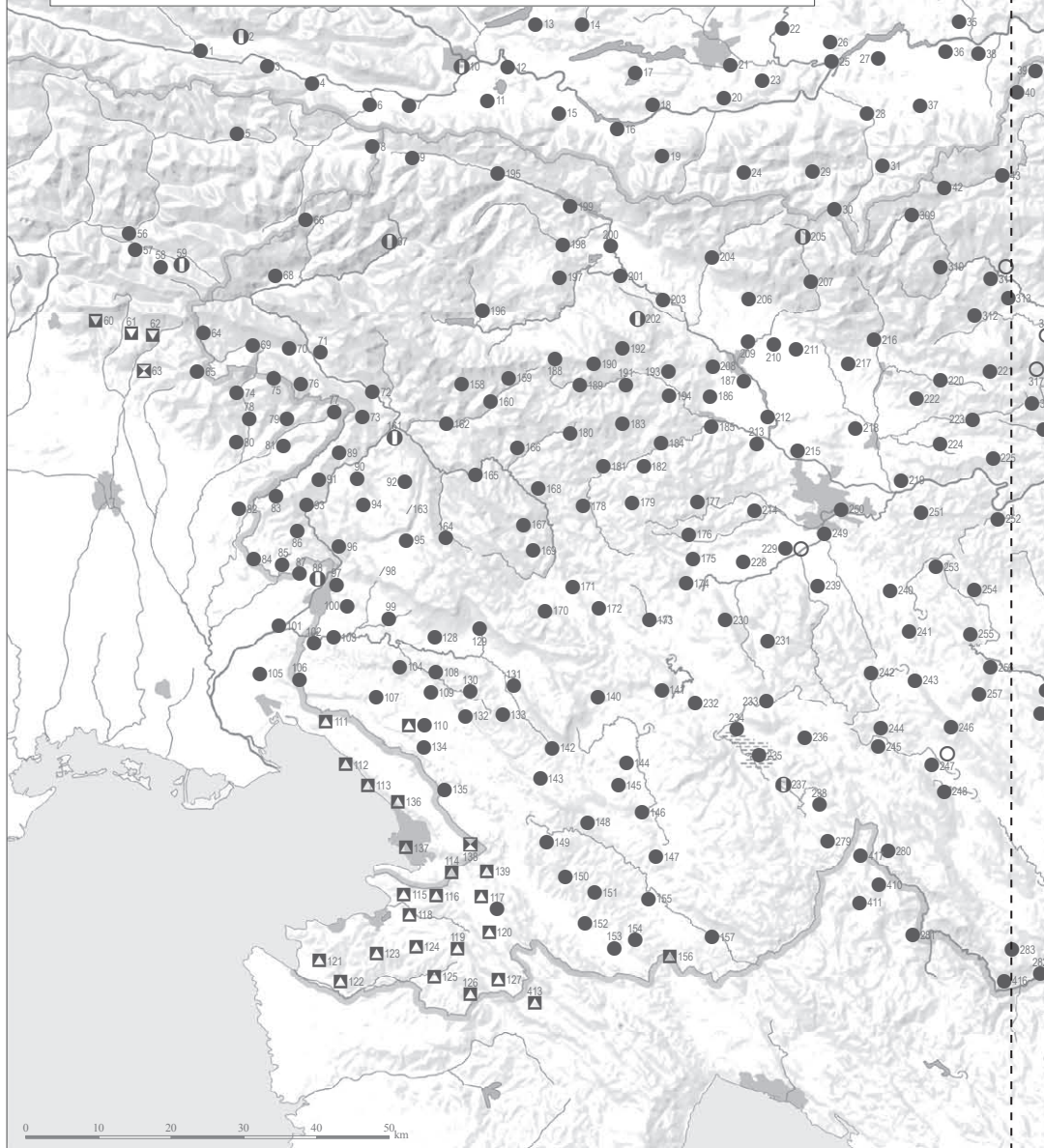
stopnice – prevzem

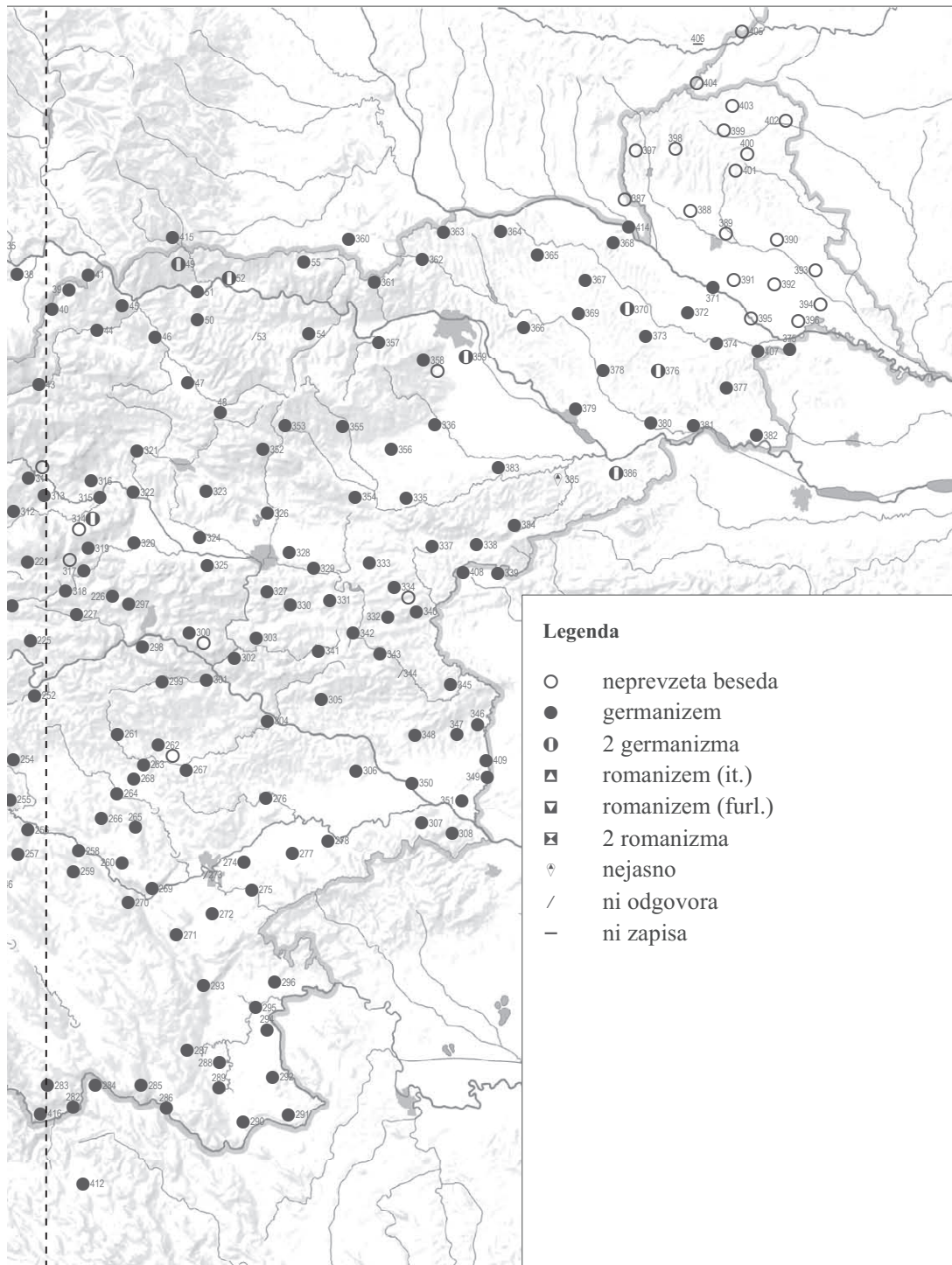
Številka vprašanja:

SLA V133

Avtorica:

Tjaša Jakop

Legenda

- neprevzeta beseda
- germanizem
- ◐ 2 germanizma
- ◑ romanizem (it.)
- ◒ romanizem (furl.)
- ◓ 2 romanizma
- ⊕ nejasno
- / ni odgovora
- ni zapisa

Prevladujejo izpeljanke s prevzeto besedotvorno podstavo, in sicer germanizmi (*štenge, štege, štegne*), ki predstavljajo več kot 86 % besedja, precej manj je romanizmov, in sicer pribl. 6 % (*škale* ipd. v primorskih narečjih), prav tolikšen (pribl. 6 %) je delež neprevzetih besed (*stopnice* in *stolbe*). Manj pogosti leksemi so *štegale, ščale, štirja, štapne* in *škaline*, enkratnice pa so *štape, štapnice, štolge, štenžice, štegnice, ščaline* in *stop*. Na karti 3 (SLA V133 *stopnice*) vidimo, da germanizmi prevladujejo na celotnem slovenskem jezikovnem področju; izjema je skrajni severovzhod (prekmursko narečje) z neprevzetim leksemom *stolbe* (s sekundarnim *m* pred *b* v T403 in T405) ter skrajni zahod (tersko narečje) in jugozahod (istrsko narečje) z romanizmom *škale* oz. *ščale*.

5.4 Narečno gradivo za pomen 'hiša' (V129A, SLA 2/2) je dokaj enotno, veliko bolj raznolika pa so poimenovanja za pomen 'slaba hiša' (V129B, SLA 2/3), kjer najdemo preko 80 različnih leksemov.²⁴ Za hišo v nevtralnem pomenu je najpogostejši in v vseh narečjih razširjen leksem *hiša* (< *(*xyš*)-*a* ← stvnem. *hūs* [hūš] 'hiša'), predvsem v panonskih narečjih pa leksem *hiža* (< *(*xyž*)-*a* ← stvnem. *hūs*- [hūž-] 'hiša').²⁵ Drugi najpogostejši leksem za hišo je *hram* (< *xormъ 'šotor, zgradba, hiša'). Drugi leksemi so redkejši in se pojavljajo zgolj posamično, npr. manjšalnice (*hišica, hižička*) ali besedne zveze (*zidana hiša/hiža, zidana hramba*), ki poimenujejo hišo iz kamna oz. opeke.

5.5 Poimenovanja za slabo hišo spadajo med tabuizirane besede,²⁶ ki so kulturno oz. socialno določene in imajo (zlasti v narečjih) več različnih poimenovanj in besedotvornih različic, saj je (bila) njihova raba omejena – bodisi zaradi okolice bodisi zaradi govorcev samih (t. i. samocenzura): mnogi informatorji namreč niso želeli negativno poimenovati hiše oz. bivališča. Narečna poimenovanja za slabo hišo so zato zelo raznolika, vendar pa je med njimi veliko enkratnic, zato takšno gradivo v arealnem smislu ni povedno.

5.6 Na podobno težavo naletimo pri drugih tabuiziranih poimenovanjih. Čeprav je npr. Jakob Rigler leta 1961 pri popravljanju in dopolnitvi Ramovševe vprašalnice iz leta 1934 vprašanje V069 (*spolovilo*) izpustil in odgovorov v točkah, ki so

24 Ti leksemi so: *hišica, hiška, hištrna, stara hiša, (ena) uboga hiša, (ena) grda hiša, (ena) mala hiša, majhna hiša, podrta hiša, borna hiša, lesena hiša, hiša malo vredna, hižička, cimprana hiža, slaba hiža; bajta, bajtica, borna bajta; kajža in kajša, kajžica, kajšla in kajšel; koča, kočur, kočura, kočarija, stara koča, cimprana koča, butana koča, tolčena koča; kuča, slaba kuča, stara kuča, kučica; baraka, barakica; blatnjača; cimper, cimprača, cimpranjača, cimprana hramba, lopa, kalupa ali karlupa, koliba, kojota, klučanja, kopanja, tolčenica, zidina, zidanica, huta, havsarica, avženga, paštuba, folovž, tetoja, kazon, podrtija ali razdrtija* itd.

25 Po Bichlmeier (2010: 175–178): *hiša* ← stvnem. im./tož. *hūs 'hiša' < got. (*gud-*)*hūs* '(božja) hiša (tempelj)', *hiža* ← stvnem. rod. *hūses* 'hiše' < got. *husis (rod. ed.).

26 Kot tabuizirane največkrat nastopijo besede, povezane s spolnostjo, besede, ki opisujejo določene dele telesa (povezane s spolnostjo) in njihove funkcije, telesne izločke (tj. znoj, smrkelj, urin, fekalije, sperma, menstrualna kri itd.) ali slabšalne besede (negativna poimenovanja, zmerljivke, zbadljivke) ter kletvice.

bile zapisane pozneje (tj. po letu 1961), večinoma ni, so narečna poimenovanja za moške in ženske spolne organe kljub nepopolnosti gradiva (redkejša mreže točk oz. krajev) izredno raznolika. Za pomen 'penis' najdemo v gradivu za SLA 41, za pomen 'vulva/vagina' pa 35 različnih leksemov; 10 leksemov ustreza splošnemu poimenovanju za *spolovilo* 'spolovilo, genitalije'. Nekaj poimenovanj je splošnoslovenskih, tj. razširjenih po celotnem slovenskem jezikovnem prostoru (npr. *kurec*, *klinec*, *lulek* 'penis'; *pizda*, *finka* 'vulva/vagina'), medtem ko so druga poimenovanja bolj omejena na posamezna področja oz. govore; med temi je veliko enkratnic: kar 28 (od 41) za moško in 18 (od 35) za žensko spolovilo. (Jakop 2012: 37–55)

6 POVZETEK

Članek podaja pregled izbranih narečnih besed iz semantičnega polja 'človek' (besedje, vključeno v SLA 1) in iz semantičnega polja '(kmečka) hiša', ki bo predstavljeno v SLA 2. Bogastvo leksemov v slovenskih narečjih je rezultat zgodovinskih in geografskih dejavnikov, pa tudi vplivov sosednjih jezikov, tako sorodnih slovanskih (hrvaščina) in drugih indoevropskih (italijanščina, furlanščina, nemščina) kot nesorodnih (madžarščina). Za posamezna poimenovanja imamo tako lahko več različnih leksemov in tudi delež prevzetih besed niha (ne glede na pomensko polje).

Poimenovanja za dele telesa so precej enotna, vendar pa nekatera (npr. '*ustnica*') kljub predpostavljeni nizki stopnji dozvetnosti za prevzemanje izkazujejo višjo stopnjo izposoje (preko 50 % izposojenk). Tudi poimenovanja za bližnje sorodnike (kot so *starši*, *oče*, *mati*, *brat*, *sestra*) so bolj enotna kot npr. poimenovanja za bolj daljne sorodnike (npr. *bratranec*, *sestrična*), medtem ko v besedju za pomen 'fant' prevladujejo prevzeta poimenovanja (pribl. 95 %). Izbor leksemov iz semantičnega polja '(kmečka) hiša' kaže različne stopnje variabilnosti leksemov: od najbolj enotnih (npr. *okno*, *vrata*) do bolj raznolikih (npr. *stopnice*, kjer prevladujejo germanizmi, ki predstavljajo več kot 86 % besedja). Najbolj raznolika so poimenovanja za *slabo* (oz. *majhno*) *hišo*, kjer je bogastvo leksemov (tudi posledica tabuizacije).

Zavedati se je treba, da v še tako gosti mreži krajev zbrano in skrbno obdelano gradivo ne odraža dejanskega stanja v narečjih in govorih, temveč je le približek. Enako velja za razmerje med prevzetimi in neprevzetimi besedami. Karte, ki kažejo izvor besed oz. njihovo prevzemanje, tako lahko zgolj nakazujejo obrise arealov prevzemanja v slovenskem jezikovnem prostoru.

VIRI IN LITERATURA

Bichlmeier 2010 = Harald Bichlmeier: *Rōma* – Namenkundlich-sprachhistorische Anmerkungen zu einem allgemein bekannten Ortsnamen (Mit einem Exkurs zu Fragen der Chronologie von Lehnwortbeziehungen benachbarter Sprachen am Beispiel von nhd. *Haus* und seinen Vorformen), *Das Altertum* 55 (2010), 175–202.

- ESSJ I–V** = France Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika I–V*, avtorji gesel France Bezlaj – Marko Snoj – Metka Furlan, Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU (izd.) – Mladinska knjiga (zal.), 1976–2007.
- Furlan 2013** = Metka Furlan, *Novi etimološki slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2013.
- Haspelmith – Tadmor 2009** = Martin Haspelmath – Uri Tadmor, *The Loanword Typology Project and the World Loanword Database*, v: *Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook*, ur. Martin Haspelmath – Uri Tadmor, Berlin: De Gruyter Mouton, 2009, 1–34.
- Jakop 2006** = Tjaša Jakop, Nouns in pairs in Slovene dialects, v: *The Fifth International Conference Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages: Proceedings*, ur. Svetla Koeva – Mila Dimitrova-Vulčanova, Sofija, 2006, 194–198.
- Jakop 2007** = Tjaša Jakop, Besedje za bratranca in sestrično v slovenskih narečjih (po gradivu za SLA), *Jezikoslovni zapiski* 13 (2007), št. 1–2 = *Merkujev zbornik*, 189–194 + 2 pril.
- Jakop 2008** = Tjaša Jakop, *Dvojina v slovenskih narečjih*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008 (*Linguistica et philologica* 21).
- Jakop 2009** = Tjaša Jakop, The influence of the grammatical category of number on neuter nouns in Slovenian dialects, *Dialectologia et Geolinguistica* 17 (2009), 12–31.
- Jakop 2011** = Tjaša Jakop, The variety and richness of words for relatives in Slovene, v: *Language Variation – European perspectives III: selected papers from the 5th International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 5), Copenhagen, June 2009*, ur. Frans Gregersen itd., Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2011 (*Studies in Language Variation* 7), 227–238.
- Jakop 2012** = Tjaša Jakop, Izrazi za spolovila v gradivu za Slovenski lingvistični atlas in pri Ivanu Koštiću, *Jezikoslovni zapiski* 18 (2012), št. 2, 37–55.
- Jakop 2013** = Tjaša Jakop, Zamejska narečja v Slovenskem lingvističnem atlasu (SLA), *Glasnik Slovenskega etnografskega društva* 53 (2013), št. 3, 4.
- Kenda-Jež 1996** = Karmen Kenda-Jež, Uvodna pojasnila, v: Tine Logar, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, ur. Karmen Kenda-Jež, Ljubljana: ZRC SAZU – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 1996, VII–XVIII.
- Kenda-Jež 2002** = Karmen Kenda-Jež, Model idealnega govorca v slovenskih dialektoloških raziskavah, v: *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika: ob življenjskem in strokovnem jubileju prof. dr. Martine Orožen*, ur. Marko Jesenšek – Bernard Rajh – Zinka Zorko, Maribor: Slavistično društvo, 2002 (Zora 18), 150–165.
- Kenda-Jež 2011** = Karmen Kenda-Jež, Fonetična transkripcija, v: SLA 1.1, 27–30.
- Logar – Rigler 1990** = Tine Logar – Jakob Rigler, *Karta slovenskih narečij*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990 (zemljevid).
- Österreichisches Wörterbuch 2012** = *Österreichisches Wörterbuch*, Wien: Österreichischer Bundesverlag, 42012.
- Pirona 2001** = Giulio Pirona, *Il nuovo Pirona: vocabolario friulano*, Udine: Società filologica friulana, 2001.
- Pleteršnik 2006** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar I–II (CR-ROM)*, ur. Metka Furlan, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006 (1894–1895).
- Ramovš 1924** = Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika 2: konzonantizem*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924 (Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani, Dela I/2).
- Skok 1971–1973** = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–III*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1973.
- SLA 1.1** = Jožica Škofic idr., *Slovenski lingvistični atlas 1: človek (telo, bolezni, družina) 1: atlas*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Jezikovni atlas).
- SLA 1.2** = Jožica Škofic idr., *Slovenski lingvistični atlas 1: človek (telo, bolezni, družina) 2: komentarji*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Jezikovni atlas).
- Snoj 2009** = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan, 2009.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 1995.

- Striedter-Temps 1963** = Hildegard Striedter-Temps, *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*, Berlin: Osteuropa-Institut – Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1963 (Veröffentlichungen der Abteilung für Slavische Sprachen und Literaturen des Osteuropa-Instituts (Slavisches Seminar) an der Freien Universität Berlin 27).
- Šekli 2011** = Matej Šekli, Nprevzeto besedje za sorodstvo v slovenščini z vidika zgodovinskega besedjeslovja, v: *Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: 47. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*, ur. Vera Smole, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2011, 21–28.
- Šekli 2013** = Matej Šekli, Metodologija določanja plasti mlajših romanizmov v slovenščini, *Jezikoslovni zapiski* 19 (2013), št. 2 = *Dialektološki razgledi*, 291–315.
- Špehonja 2012a** = Nino Špehonja [= Specogna], *Besednjak nediško-taljansko*, b. kr., 2012.
- Špehonja 2012b** = Nino Špehonja [= Specogna], *Vocabolario italiano-nediško*, b. kr., 2012.
- Thesaurus 2** = *Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten 2: C–dn*, ur. Stanislaus Hafner – Erich Prunč, Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1987.
- WBÖ 4** = *Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich 4*, ur. Eberhard Kranzmayer idr., Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1991.
- Weiss – Kenda-Jež 2014** = Peter Weiss – Karmen Kenda-Jež, Sistem SLOnar: povedne oznake slovenskih narečnih različkov (od narečne skupine do idiolekta), *Jezikoslovni zapiski* 20 (2014), št. 1, 145–173.

SUMMARY

Lexical (Non-)Borrowing in Slovenian Dialects (Using Material for the *Slovenian Linguistic Atlas*)

This article presents selected dialect vocabulary from the semantic field ‘man’; specifically, ‘the human body’ (vocabulary included in *Slovenski lingvistični atlas* [Slovenian Linguistic Atlas, SLA] 1) and ‘kinship’, and from the semantic field ‘(farm)house’ (the Slovenian farmhouse, architectural elements, and interior furnishings), which will be published in SLA 2). The wealth and variety of the lexemes is a result of the exceptional diversity of Slovenian dialects, which arose due to historical and geographical circumstances, as well as the influence of neighboring languages. The degree of borrowing from neighboring languages varies from one designation to another; German borrowings predominate and, especially in the west, also Romance borrowings.

The vocabulary for parts of the body is quite uniform, but some lexemes (e.g. *ustnica* ‘lip’), despite the assumption of a low level of borrowing, show a greater degree of loan words (over 50%). Vocabulary for close relatives (such as *starši*, *oče*, *mati*, *brat*, *sestra* ‘parents’, ‘father’, ‘mother’, ‘brother’, ‘sister’) is also more uniform than that denoting more distant relatives (e.g. *bratranec*, *sestrična* ‘cousin’), while vocabulary for ‘fant’ (‘boy’) shows a predominance of loan words (approx. 95%). Lexemes from the semantic field ‘(farm)house’ range from most uniform (for e.g. *okno* ‘window’, *vrata* ‘doors’) to more diverse (e.g. ‘stairs’, with 86% Germanic lexemes) and most diverse (e.g. for *slaba* (oz. *majhna*) *hiša* ‘poor (or small) house’, where the variety of lexemes (also) appears as a result of tabooisation).

One should be aware that even the material collected within the very dense network of data-points only approximates to the situation prevailing in the dialects. The same applies to the proportion between borrowed and non-borrowed words. Maps showing the origin of the words or their borrowing can therefore only suggest the contours of areas of borrowing within Slovenian linguistic territory.

Priloga: V013 'ustnica' • V627 'bratranec' • V133 'stopnice'

T001 točka iz SLA (SLA 1.1: 12–14)
 ↓KzBrd[A] zapis v sistemu SLOnar (Weiss – Kenda-Jež 2014; gl. <http://tinyurl.com/SLOnar>)
V013 uvaja odgovor po vprašalnici za SLA (Benedik 1999)
 ▪ loči odgovore na različna vprašanja
 ; loči gradivo iz različnih zapisov (različnih zapisovalcev) za SLA
 , loči sopomenke iz istega zapisa za SLA
 / ni zapisa
 – ni odgovora (v T406)
 × ni poimenovanja
 (!) nezanesljiv zapis (in opozorilo na zanesljivost prepisa)
 * tik pred narečnim zapisom: zastarelo
 štējŋže, (štējŋye) v okroglih oklepajih je za vejico pri Logarju zapisan drugi leksem, morda redkejša oblika od prve
 [na] žnáblęx v oglatih oklepajih je zapisan tisti del odgovora na vprašanje, ki ni (bil) upoštevan pri analizi in kartiranju gradiva

T001 = ↓KzBrd[A]: V013 ūstŋcě • V627 bratrānc • V133 štŋje
T002 = ↓KzBor[A]: V013 ūstŋcě • V627 brátrānc • V133 štŋje, štēnge
T003 = ↓KzBla[A]: V013 ūstŋcā • V627 / • V133 štŋe
T004 = ↓KzBiz[A]: V013 ūstŋcā • V627 sastrīčān • V133 štŋānzā
T005 = ↓KzUkv[|]: V013 žnáblęca • V627 kusēn • V133 štŋānzē
T006 = ↓KzPod[A]: V013 žnáblę • V627 bratrānc • V133 štŋje
T007 = ↓KzRiV[A]: V013 žnáblū • V627 bratrānc • V133 štŋje
T008 = ↓KzRat: V013 žnáblę • V627 brátranc • V133 štēnglē
T009 = ↓Kz#kKGo: V013 žnáblū; ūstōnca • V627 brátrānc; brátranc • V133 štēnglē; štēnglē
T010 = ↓KzMaZ[A]: V013 /; mù:lca • V627 /; bratrānc • V133 štŋ:je; štŋ:āŋhe, štŋ:āŋge
T011 = ↓KzLoč[A]: V013 ūstŋcā • V627 brátrānc • V133 štŋje
T012 = ↓KzPod[A]: V013 žnáblū; žnábla • V627 brátrānc; brátrānc • V133 štējē; štējē
T013 = ↓KzKos[A]: V013 žnáblū • V627 brátrānc • V133 štŋjē
T014 = ↓KzTeh[A]: V013 / • V627 / • V133 štēj:je
T015 = ↓KzBre[A]: V013 žnáblē • V627 brátrānc • V133 štŋne
T016 = ↓KzSve[A]: V013 žnáblū • V627 brátrānc • V133 štŋne
T017 = ↓KzHod[A]: V013 žnáblū • V627 brátrānc • V133 štēje
T018 = ↓KzČah[A]: V013 žnáblā • V627 brátrānc • V133 štēne
T019 = ↓KzSP[A]: V013 žnáblū • V627 brátrānc • V133 štŋne
T020 = ↓KzZab[A]: V013 /; žná:bwa • V627 /; bratrā:nc • V133 štē:nje; štē:nje
T021 = ↓KzŽre[A]: V013 / • V627 / • V133 štē:je
T022 = ↓KzPok[A]: V013 žná:būa • V627 bratrā:nc • V133 štē:nē
T023 = ↓KzRad[A]: V013 žná:bla • V627 brátrā:nc • V133 štē:jnhē
T024 = ↓KzSel[A]: V013 žnábu • V627 brátrānc • V133 štēnži
T025 = ↓KzKam[A]: V013 žná:būa • V627 brat'ranc • V133 štē:jhē
T026 = ↓KzTin[A]: V013 žnábla • V627 brátrānc • V133 štēje
T027 = ↓KzŠko[A]: V013 ūstŋce, [na] žnáblęx • V627 bratrānc • V133 štŋnhē
T028 = ↓KzŽiV[A]: V013 žnáble • V627 bratrānc • V133 štŋjhe
T029 = ↓KoObi[A]: V013 žná:bu • V627 bratrā:nc • V133 štēnži
T030 = ↓KoBel[A]: V013 žná:bu • V627 brátrā:nc • V133 štē:nje
T031 = ↓KoLep[A]: V013 žná:ble • V627 bratrā:nc • V133 štē:nje
T032 = ↓KpDje[A]: V013 / • V627 bratrōnc • V133 štŋrja
T033 = ↓KpKne[A]: V013 pápār; pápār; šnò:bla • V627 brátrōnc; bratrōnc; bratrò:nc • V133 štŋrja; štŋrja;
T034 = ↓KpGre[A]: V013 žná:ble • V627 brátrā:nc • V133 štŋerja

- T035 = $\frac{1}{2}$ KpPod[A]: V013 pà:pər, žnâ:ble; žnâ:bla ■ V627 bratrâ:nc; bratrâ:nc ■ V133 štê:mje
T036 = $\frac{1}{2}$ KpRin[A]: V013 žnôbɣa ■ V627 bratrônc ■ V133 štîâja
T037 = $\frac{1}{2}$ KpGlo[A]: V013 žnôbɣa ■ V627 bratrônc ■ V133 štîje
T038 = $\frac{1}{2}$ KpViV[A]: V013 žnôbɣa ■ V627 bratrônc ■ V133 štîaja
T039 = $\frac{1}{2}$ KpBel[A]: V013 žnôble ■ V627 bratrônc ■ V133 štînge
T040 = $\frac{1}{2}$ KpŠen: V013 žnôbɣa ■ V627 bratrônc ■ V133 štînge
T041 = $\frac{1}{2}$ KpLib: V013 žnôble ■ V627 bratrônc ■ V133 štîje
T042 = $\frac{1}{2}$ KmKop: V013 žnâble, štrûle ■ V627 bratrânc ■ V133 štênge
T043 = $\frac{1}{2}$ KmČrK: V013 žnâble; žnâbla, žnâble ■ V627 bratrânc; bratrânc ■ V133 štînge; štînge
T044 = $\frac{1}{2}$ KmRaK: V013 žnâble ■ V627 bratrânc ■ V133 štênge
T045 = $\frac{1}{2}$ KmDoD: V013 žnâbla, *žnâbɣa ■ V627 bratrânc ■ V133 štînge
T046 = $\frac{1}{2}$ KmPam: V013 žnâble ■ V627 bratrânc ■ V133 štînge
T047 = $\frac{1}{2}$ KmBrd: V013 žnâbla ■ V627 bratrânc ■ V133 štînge
T048 = $\frac{1}{2}$ KmStr: V013 žnâble ■ V627 bratrânc ■ V133 štînge
T049 = $\frac{1}{2}$ KsPer: V013 ž'na:bla; ž'no:ble ■ V627 bra'tranc; bra'tranc ■ V133 š'te:ŋge; š'te:ge
T050 = $\frac{1}{2}$ KsSPP: V013 žnôbla; ž'no:ble ■ V627 bratrônc; bra'tranc ■ V133 štînge; š'ti:ng
T051 = $\frac{1}{2}$ KsVuz: V013 ūstŋca, žnôble ■ V627 bratrônc ■ V133 štînge
T052 = $\frac{1}{2}$ KsRaD: V013 žnôbli ■ V627 bratrânc ■ V133 štînge, štînge
T053 = $\frac{1}{2}$ KsRiP: V013 / ■ V627 bratrônc ■ V133 /
T054 = $\frac{1}{2}$ KsLoP: V013 žnôblj ■ V627 / ■ V133 štînge
T055 = $\frac{1}{2}$ KsZKa: V013 žnôble ■ V627 bratrânc, sêstrijč ■ V133 štînge
T056 = $\frac{1}{2}$ PrBil[I]: V013 mûzgalò; mûzgalò, lâbra ■ V627 kužîn; kužîn ■ V133 štêgle; štêgle
T057 = $\frac{1}{2}$ PrNjil[I]: V013 mûzgalò; mûzgalò ■ V627 kužîn; kužîn ■ V133 štîhla; štîhla
T058 = $\frac{1}{2}$ PrOso[I]: V013 mûzgalò; mûzgalò ■ V627 kužîn; kužîn ■ V133 štîhla; štîhla
T059 = $\frac{1}{2}$ PrSol[I]: V013 mûzgalà; mûzgalà ■ V627 kužîn; kužîn ■ V133 štîla, lèjitra; štîla
T060 = $\frac{1}{2}$ PtBre[I]: V013 là:bra ■ V627 / ■ V133 scá:la
T061 = $\frac{1}{2}$ PtBar[I]: V013 làvren ■ V627 kužîn ■ V133 scá:le
T062 = $\frac{1}{2}$ PtViš[I]: V013 làbrɛn ■ V627 kužîn ■ V133 scá:le
T063 = $\frac{1}{2}$ PtČer[I]: V013 šù:ba ■ V627 kužîn ■ V133 scá:le; scá:le
T064 = $\frac{1}{2}$ PtBre: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋyla
T065 = $\frac{1}{2}$ PtRob: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋylɛ
T066 = $\frac{1}{2}$ PoLoM: V013 žnâblè ■ V627 bratrânc ■ V133 štêŋylɛ, štêŋylɛ
T067 = $\frac{1}{2}$ PoTre: V013 žnâbla, š'ɣâba; š'ɣâba ■ V627 brêtrânc; brêtrânc ■ V133 štêŋylɛ; štêŋylɛ, lèjitra
T068 = $\frac{1}{2}$ PoBov: V013 žnâble ■ V627 brêtrânc ■ V133 lèjitra
T069 = $\frac{1}{2}$ PoKre: V013 š'ɣâbɛ, ūstâncɛ ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋylɛ
T070 = $\frac{1}{2}$ PoKob: V013 š'ɣâba ■ V627 brêtrânc ■ V133 štêŋylɛ
T071 = $\frac{1}{2}$ PoDre: V013 ɣuôpçà, ūstâncà; ūstâncà ■ V627 bratrânc; bratrânc ■ V133 štêŋylɛ; štêŋylɛ
T072 = $\frac{1}{2}$ PoZat: V013 ɣuôpc ■ V627 bratrânc ■ V133 štêŋylɛ, štêŋylɛ
T073 = $\frac{1}{2}$ PoČig: V013 ūstâncà ■ V627 bratrânc ■ V133 štêŋylɛ
T074 = $\frac{1}{2}$ PšMar[I]: V013 šó:pca ■ V627 kuži:n ■ V133 štè:nyɛ
T075 = $\frac{1}{2}$ PšMat[I]: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋhɛ
T076 = $\frac{1}{2}$ PšLiv: V013 šôbà; šóba ■ V627 kužîn; / ■ V133 štêŋylɛ; štêŋylɛ
T077 = $\frac{1}{2}$ PšDre[I]: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋhɛ
T078 = $\frac{1}{2}$ PšPod[I]: V013 šôbe ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋhɛ
T079 = $\frac{1}{2}$ PšJer[I]: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋhɛ
T080 = $\frac{1}{2}$ PšSpe[I]: V013 šó:ba ■ V627 kuži:n ■ V133 štè:jnhɛ
T081 = $\frac{1}{2}$ PšOsn[I]: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štêŋhɛ
T082 = $\frac{1}{2}$ PbMir[I]: V013 šo:be ■ V627 kuž'i:n ■ V133 š'ti:əŋɛn
T083 = $\frac{1}{2}$ PbBrK: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štîeyne
T084 = $\frac{1}{2}$ PbMed: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štîeyne
T085 = $\frac{1}{2}$ PbKoz: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štînyə, štâjnyə
T086 = $\frac{1}{2}$ PbKoj: V013 šôba ■ V627 kužîn ■ V133 štqnyâ

- T087 = $\perp$ PbŠte|l|: V013 'su:əbe • V627 ku'zi:n • V133 š'ta:jyne
T088 = $\perp$ PbOsl|l|: V013 šūəba • V627 kužin • V133 štənyə, štāinyə
T089 = $\perp$ Pk#bRoč: V013 ūstŋca • V627 bratrānc • V133 štənyə
T090 = $\perp$ Pk#bAvč: V013 ūstŋca; žnābl'o; šōba • V627 bratrānc; bratrānc • V133 štənyā, štənyo; štənyā; štənye
T091 = $\perp$ Pk#bKan: V013 šōbō • V627 bratrānc • V133 štənyā
T092 = $\perp$ Pk#bKaK: V013 šōba • V627 bratrānc, kužin • V133 štənyā
T093 = $\perp$ Pk#bDes: V013 ūstne • V627 bratrānc • V133 štənyā
T094 = $\perp$ Pk#bPod: V013 šuōba • V627 bratrānc, kužin • V133 štēiny
T095 = $\perp$ PkLok: V013 šūoba • V627 bratrānc • V133 štənye
T096 = $\perp$ PkGr̄g: V013 šū°be • V627 bratrānc • V133 štēinye
T097 = $\perp$ PkSol: V013 šūoba; šūəba; šūāba; šūəba; 'šūəba • V627 kužin; kužin; kužin; kužin; ku'zi:n • V133 štənyə; štənyə; štənye; štənyə; š'te:jnyə
T098 = $\perp$ PkTrn: V013 šūobā • V627 kužin, bratrānc • V133 /
T099 = $\perp$ PkSem: V013 šū°bā • V627 kužin • V133 štəinye
T100 = $\perp$ PkŠeG: V013 šūəba • V627 bratrānc, kužin • V133 štēinyə
T101 = $\perp$ PkSov|l|: V013 sūəba • V627 kužin • V133 štīnyə
T102 = $\perp$ PkMir: V013 šūəba; šūābā; 'šūəba • V627 kužin; kužin; brat'ra:nc, ku'zi:n • V133 štīnyə; štīnyə; štīnyə
T103 = $\perp$ PkRen: V013 šūəba • V627 kužin, bratrānc • V133 štīnyə
T104 = $\perp$ PkBra: V013 šū°bā • V627 stārənč • V133 štēinyā
T105 = $\perp$ PkDob|l|: V013 šūəpca • V627 kužin • V133 štīenge
T106 = $\perp$ PkOpS: V013 šūopca • V627 kužin • V133 štīnyə
T107 = $\perp$ PkKom: V013 šūōba • V627 stārŋč, bratrānc • V133 štēinyə
T108 = $\perp$ PkŠma: V013 žnābla • V627 stārənč • V133 štēinye
T109 = $\perp$ PkŠta: V013 šū°bā; ūsənca; ūstənca, šūoba, žnābl'je • V627 stārŋč; stārənč; stārŋč, bratrānc • V133 štēinye; štīnye; štēinye
T110 = $\perp$ PkKop: V013 žnāblē, ūstŋcē • V627 stārŋč • V133 štēinye, škāle
T111 = $\perp$ PkMav|l|: V013 šūəpce • V627 stārŋč • V133 škāle
T112 = $\perp$ PkKri|l|: V013 šūōbā; 'šuoā • V627 stārənč; s'tārənč • V133 škāle; š'kala
T113 = $\perp$ PkPro|l|: V013 'šuoā • V627 s'tārənč • V133 škāle
T114 = $\perp$ Pi#rBol|l|: V013 t'ruəbəc • V627 s'tārənč • V133 š'ka:le
T115 = $\perp$ Pi#rPla: V013 šuōbəc • V627 stārŋč • V133 škāle
T116 = $\perp$ Pi#rOsp: V013 trōbəc • V627 stārŋč • V133 škāle
T117 = $\perp$ Pi#rPre: V013 trūobəc; žnābel • V627 stārŋč; stārŋč • V133 škāle; štīinye
T118 = $\perp$ Pi#rDek: V013 šūobəc; šūəpca • V627 stārŋč; stārŋč • V133 škāle; škālā
T119 = $\perp$ Pi#rKub: V013 trūəpci, žnāble • V627 stārŋč • V133 škāle
T120 = $\perp$ Pi#rPod: V013 trūobəc • V627 stārŋč • V133 škāle
T121 = $\perp$ Pi#šKor: V013 žnābəl' • V627 zurmān • V133 škālē
T122 = $\perp$ Pi#šKrk: V013 žnābjā • V627 stārŋč • V133 škālā
T123 = $\perp$ Pi#šPom: V013 mužōn • V627 stārŋč • V133 škāle
T124 = $\perp$ Pi#šLop: V013 mužōn, trōbəc • V627 stārŋč • V133 škālē
T125 = $\perp$ Pi#šTre: V013 trōbəc • V627 stārŋč • V133 škālē
T126 = $\perp$ Pi#šSoč: V013 trōbəc • V627 stārŋč • V133 škālē
T127 = $\perp$ Pi#šRak: V013 trōbəc • V627 brātan, stārŋč • V133 škāle
T128 = $\perp$ PnSkr: V013 šūəba, ūstnica • V627 stārənč, bratrānc • V133 štēinye
T129 = $\perp$ PnAjd: V013 ūstŋca, šūoba, žnābla; ūstənca • V627 stārŋč; bratrānc • V133 štēinye; štēinye
T130 = $\perp$ PnGab: V013 žnābəl • V627 stārənč • V133 štēinye
T131 = $\perp$ PnVip: V013 žnābla • V627 bratrānc, stārŋč • V133 štēinye
T132 = $\perp$ PnŠtj: V013 žnāble, ūstŋca • V627 stārŋč • V133 štēinye
T133 = $\perp$ PnPod: V013 žnābla; žnāble; ūstənca • V627 stārŋč, bratrānc; stārənč; stārŋč • V133 štēinye; štēinye; štēinye

- T134 = $\perp$ PnDut: V013 žnâbɛl • V627 stǝrɛɕ • V133 štâjnyɛ
T135 = $\perp$ PnSež: V013 šûoba • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T136 = $\perp$ PnOpč[|]: V013 šuǝba; 'šûoba • V627 stǝrɛɕ; s'tǝrɛɕ • V133 škâla; š'ka:le
T137 = $\perp$ PnKol[|]: V013 šuǝba; šûobe • V627 stǝrɛɕ; stǝrɛɕ • V133 škâle; škâle
T138 = $\perp$ PnDra[|]: V013 trûabec • V627 stǝrɛɕ • V133 škâle, škâlɛ
T139 = $\perp$ PnHrp: V013 û'sɛɕ • V627 stǝrɛɕ • V133 škâle
T140 = $\perp$ PnBuk: V013 žnâbɔ • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T141 = $\perp$ PnPla: V013 žnâblɛ • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T142 = $\perp$ PnRaz: V013 žnâbəl, ûstǝnca • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T143 = $\perp$ PnSen: V013 žnâbl • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjny'ɛ
T144 = $\perp$ PnMaV: V013 žnâbu • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T145 = $\perp$ PnSla: V013 žnâbla • V627 brǝtrǝnc, stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T146 = $\perp$ PnKle: V013 žnâblu • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T147 = $\perp$ PnKne: V013 žnâbl • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ, štɛjnyɛ
T148 = $\perp$ PnDKo: V013 žnâbl; žnâbal; ž'na:blɛ • V627 stǝrɛɕ; stǝrɛɕ; s'tǝrɛɕ • V133 štɛjny'ɛ; štɛjnyɛ; š'tɛjnyɛ
T149 = $\perp$ PnBar: V013 šuǝbac; šûabac • V627 stǝrɛɕ; stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ; štɛjnyɛ
T150 = $\perp$ PnTat: V013 šɔbɛɕ • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T151 = $\perp$ PnPre: V013 žnâbl • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T152 = $\perp$ PnHru: V013 šuǝba, ûjstǝnce • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ, štɛjnyɛ
T153 = $\perp$ PnPod: V013 wûjsto • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ, štɛjnyɛ
T154 = $\perp$ PnSab: V013 wûjstu • V627 stǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ
T155 = $\perp$ PnBi: V013 žnâbl; wǝjstɛɕa; 'u:sǝnca • V627 stǝrɛɕ, brǝtrǝnc; stǝrɛɕ; s'tǝrɛɕ • V133 štɛjnyɛ; štɛjnyɛ; š'tɛjnyɛ
T156 = $\perp$ PnJel: V013 'u:stɛnca • V627 zer'ma:n • V133 škâl'i:ne
T157 = $\perp$ PnPod: V013 ûjstǝnce • V627 stǝrɛɕ, brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T158 = $\perp$ Rt#bRut: V013 žnâble; ž'na:bla • V627 brǝtrǝnc; brat'ra:ɛɕ • V133 [pa] štɛjnyɛ; štɛjnyɛ, štɛjnyɛ
T159 = $\perp$ Rt#bPod: V013 žnâbla; ž'na:ble • V627 brǝtrǝnc; brat'ra:ɛɕ • V133 štɛjnyɛ; štɛjnyɛ
T160 = $\perp$ Rt#bPor: V013 žnâbla • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T161 = $\perp$ RtMoS: V013 šuǝba; šûǝba, ûstɛɕa • V627 brǝtrǝnc; brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ; štɛjnyɛ
T162 = $\perp$ RtGrB: V013 ûstɛɕa • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ, (štɛjnyɛ)
T163 = $\perp$ RtČep: V013 ûstɛɕa • V627 brǝtrǝnc • V133 /
T164 = $\perp$ RcGTr: V013 šûoba • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T165 = $\perp$ RcŠeb: V013 š'ǝba • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T166 = $\perp$ RcCer: V013 žnâble, šuǝbɛ; žnâbla; 'šûoba, ž'na:ble • V627 brǝtrǝnc; usǝk sǝjɛ; brat'ra:ɛɕ • V133 štɛjnyɛ; štɛjnyɛ, štɛjnyɛ; š'tɛjnyɛ, štɛjnyɛ
T167 = $\perp$ RcSKa: V013 'šûobe, 'ustɛɕa • V627 brat'ra:ɛɕ[i] • V133 štɛjnyɛ
T168 = $\perp$ RcLan: V013 šûoba • V627 usak sǝjɛ • V133 štɛjnyɛ
T169 = $\perp$ Rcldr: V013 šǝba; žnâble, šûbe; šûbe, ûstǝnce, žnâble; šûbe, žnâble • V627 brǝtrǝnc; brǝtrǝnc; brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ; štɛjnyɛ; štɛjnyɛ; štɛjnyɛ
T170 = $\perp$ RcČvr: V013 žnâbl; žnâbl • V627 stǝrɛɕ; brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ; štɛjnyɛ
T171 = $\perp$ RcGod: V013 šǝba • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T172 = $\perp$ RcHot: V013 šǝba • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T173 = $\perp$ RhLog: V013 žnâbl • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T174 = $\perp$ RhVrh: V013 šuǝba • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T175 = $\perp$ RhMLi: V013 šǝba • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T176 = $\perp$ RhHor: V013 šǝ:ba, ûstɛɕa • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ, štɛjnyɛ
T177 = $\perp$ RhPGr: V013 šǝba • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T178 = $\perp$ RpDob: V013 ûstɛɕa • V627 brǝtrǝnc, brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T179 = $\perp$ RpLuč: V013 'ustɛɕa • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ
T180 = $\perp$ RpLes: V013 žnâble • V627 brǝtrǝnc • V133 štɛjnyɛ

- T181 = $\downarrow$ RpGoV: V013 /; šuōba • V627 brá:tranc; brá:tranc • V133 štējnyę; šté:nyę
T182 = $\downarrow$ RpBuV: V013 šuōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T183 = $\downarrow$ RpJav: V013 š^oōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T184 = $\downarrow$ RpGab: V013 šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T185 = $\downarrow$ RŠPun: V013 žnāblj, šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T186 = $\downarrow$ RŠŽab: V013 šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T187 = $\downarrow$ RŠZBi: V013 žnāblj, šōba; šōbe; žnābu, šōbe; žnābla, žnābu, šōbe • V627 brá:tranc; brá:tranc; brá:tranc; brá:tranc • V133 štējnyę; štējnyę; štējnyę; štējnyę
T188 = $\downarrow$ GsZSo: V013 žnāblj; žna:ble, 'u:stnyę • V627 brá:tranc; b'ra:tranc • V133 štējnyę
T189 = $\downarrow$ GsZLo: V013 šōba, žnāblj • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T190 = $\downarrow$ GsPod: V013 šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T191 = $\downarrow$ GsŽl: V013 žnāblj, šōba; ūstānce • V627 brá:tranc; brá:tranc • V133 štējnyę; štējnyę
T192 = $\downarrow$ GsDra: V013 šōba; šō:ba • V627 brá:tranc; brá:trenc • V133 štējnyę; štē:nyę
T193 = $\downarrow$ GsSel: V013 šōba; šōbe, ūstnyę • V627 brá:tranc; / • V133 štējnyę; štējnyę
T194 = $\downarrow$ GsPra: V013 šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T195 = $\downarrow$ GgDov: V013 žnāble • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T196 = $\downarrow$ GgSrV: V013 žnāblj • V627 brá:tranc • V133 štāpe, (štēne)
T197 = $\downarrow$ GgBoB: V013 ūsta, žnābəl • V627 brá:tranc • V133 štējnyę, štējnyę
T198 = $\downarrow$ GgZGo: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T199 = $\downarrow$ GgSJa: V013 žnābla, žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T200 = $\downarrow$ GgBre: V013 žnāble • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T201 = $\downarrow$ GgRad: V013 ūstānce • V627 brá:tranc • V133 štējnyę; štē:nyę
T202 = $\downarrow$ GgKro: V013 ūstnyę, žnāblj; ūstānce; žnā:bu • V627 brá:tranc; brá:tranc; brá:tranc • V133 štējnyę, štāpne; štējnyę; štē:nyę
T203 = $\downarrow$ GgLju: V013 žnābla • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T204 = $\downarrow$ GgLoS: V013 žnābu, vūstānce • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T205 = $\downarrow$ GgZJe: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štāpne, štējnyę
T206 = $\downarrow$ GgBaš: V013 /; žnābu • V627 brá:tranc; brá:tranc • V133 štējnyę, *štējnyę; štējnyę
T207 = $\downarrow$ GgKok: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T208 = $\downarrow$ GgŠtr: V013 žnābu; žnābu, ūstānce; ūstānce • V627 brá:tranc; brá:tranc; brá:tranc • V133 štējnyę; štējnyę; štējnyę
T209 = $\downarrow$ GgPri: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T210 = $\downarrow$ GgŠen: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T211 = $\downarrow$ GgCeG: V013 žnābu; žnābu • V627 brá:tranc; brá:tranc • V133 štējnyę; štējnyę
T212 = $\downarrow$ GgVal: V013 žnābu, šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T213 = $\downarrow$ GgSSe: V013 šō:be, žnā:ble • V627 brá:tranc • V133 štē:nyę, štē:nyę
T214 = $\downarrow$ GgDob: V013 šōba, žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T215 = $\downarrow$ GgČrK: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę, štējnyę
T217 = $\downarrow$ GgTun: V013 žnābəl • V627 brá:tranc, brá:tranc • V133 štējnyę
T218 = $\downarrow$ GgSrJ: V013 ū:stānce, žnā:bu • V627 brá:tranc • V133 štē:nyę
T219 = $\downarrow$ Gg#Dol: V013 ūstnyę, žnāble • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T220 = $\downarrow$ Gg#Ste: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T221 = $\downarrow$ Gg#Okr: V013 žnāblj • V627 brá:tranc, brá:tranc • V133 štējnyę
T222 = $\downarrow$ Gg#Obr: V013 šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T223 = $\downarrow$ Gg#Kra: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę; štē:nyę
T224 = $\downarrow$ Gg#Mor: V013 žnābu • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T225 = $\downarrow$ Gg#Vač: V013 žnābla • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T226 = $\downarrow$ Gg#Čem: V013 žnāble • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T227 = $\downarrow$ Gg#Vzl: V013 / • V627 brá:tranc, brá:tranc • V133 štējnyę
T228 = $\downarrow$ DdPle: V013 šōba • V627 brá:tranc • V133 štējnyę
T229 = $\downarrow$ DdVuG: V013 šōba; šōba, ūstānce • V627 brá:tranc; / • V133 štējnyę; štējnyę, (stāpnice)

- T230 = $\downarrow$ DdBo: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štēnge
T231 = $\downarrow$ DdRkt: V013 žnábə; žnábəł • V627 brátranc; brátranc • V133 štējinge; štēnge
T232 = $\downarrow$ DdRkk: V013 ūstŋca • V627 brátranc • V133 štējŋge
T233 = $\downarrow$ DdBeg: V013 žnábłj, ūstance • V627 brátranc • V133 štájinge
T234 = $\downarrow$ DdCer: V013 žnábú; žnábú; ūstəncə; žnábú, ūstəncə; žnáb:bu • V627 brátranc; brátranc;
brátranc; brátranc; bratrá:nc • V133 štējŋge; štējŋge; štējŋge; štējŋge; štējŋge
T235 = $\downarrow$ DdLip: V013 žnábú • V627 brátranc • V133 štájinge
T236 = $\downarrow$ DdNoV: V013 žnábú; žnáb:bu • V627 brátranc (!); brá:tranc • V133 štájinge; štá:ŋge
T237 = $\downarrow$ DdStT: V013 žnábú • V627 tə mál brät • V133 štējŋge, štēiŋšce (!)
T238 = $\downarrow$ DdVrL: V013 žnábú • V627 bratránəc, brátranc • V133 štējŋge
T239 = $\downarrow$ DdIqg: V013 žnábú • V627 brátranc, brátranc • V133 štējŋge
T240 = $\downarrow$ DdGro: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T241 = $\downarrow$ DdVRa: V013 žnábłj • V627 brátranc • V133 štējŋge
T242 = $\downarrow$ DdRaš: V013 žnábú • V627 brátranc • V133 štējŋge
T243 = $\downarrow$ DdPod: V013 žnábłi • V627 brátranc • V133 štējŋge
T244 = $\downarrow$ DdSGr: V013 žnábəł; žnábú • V627 brátranc; brátranc • V133 štájinge; štájinge
T245 = $\downarrow$ DdSod: V013 žnábłj • V627 brátranc • V133 štējŋge
T246 = $\downarrow$ DdKoV: V013 žnábəł, žnábła • V627 brátranc • V133 štējŋge
T247 = $\downarrow$ DdRib: V013 /; žnábł, žnábú; ūstəncə • V627 brátranc; brátranc; brátranc • V133 štējŋge;
štējŋge; stopníce, štēnge
T248 = $\downarrow$ DdDoV: V013 žnábł • V627 brátranc • V133 štájinge
T249 = $\downarrow$ DdRud: V013 ūstəncə • V627 brátranc • V133 štējŋge
T250 = $\downarrow$ DdStu: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T251 = $\downarrow$ DdJan: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T252 = $\downarrow$ DdŠmL: V013 /; žnáb:bu • V627 /; bratrá:nc • V133 štējŋge; štējŋge
T253 = $\downarrow$ DdGBR: V013 žnábłj • V627 brátranc • V133 štējŋge
T254 = $\downarrow$ DdSti: V013 žnábłj • V627 brátranc • V133 štējŋge
T255 = $\downarrow$ DdMul: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T256 = $\downarrow$ DdZag: V013 žnábəł • V627 brátranc, ta mál brät • V133 štējŋge
T257 = $\downarrow$ DdAmb: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge, štējŋge
T258 = $\downarrow$ DdŽuž: V013 žnábəł • V627 brátranc, ta mál brät • V133 štējŋge
T259 = $\downarrow$ DdMLi: V013 žnábł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T260 = $\downarrow$ DdMaD: V013 / • V627 brátranc • V133 štējŋge
T261 = $\downarrow$ Dd#VtIh: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T262 = $\downarrow$ Dd#VŠen: V013 žnábəł; žnáb:əł • V627 brátranc; bratrá:nc • V133 štəpnjəc; štējŋge
T263 = $\downarrow$ Dd#VMir: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T264 = $\downarrow$ Dd#VTre: V013 ūstəncə; žnábəł, ūstəncə • V627 brátranc; brátranc • V133 štējŋge; štējŋge
T265 = $\downarrow$ Dd#VGvr: V013 ūstəncə • V627 brátranc • V133 štējŋge
T266 = $\downarrow$ Dd#VDob: V013 žnábəł • V627 brátranc • V133 štējŋge
T267 = $\downarrow$ Dd#VMok: V013 žnábəł; ūjstəncə • V627 brátranc; brátranc • V133 štējŋge; štējŋge
T268 = $\downarrow$ Dd#VBrM: V013 žnábł • V627 bratrānc • V133 štējŋge
T269 = $\downarrow$ DdVaV: V013 žnáb:əł • V627 bratrā:nc • V133 štējŋge
T270 = $\downarrow$ DdPod: V013 žnáb:əł • V627 brá:tranc • V133 štējŋge
T271 = $\downarrow$ DdUrS: V013 žnábəł, ūjstəncə • V627 brátranc • V133 štējŋge
T272 = $\downarrow$ Dd#VKoV: V013 žnáb:əł • V627 bratrā:nc • V133 štējŋge
T273 = $\downarrow$ Dd#VNoM: V013 ūstəncə • V627 brátranc • V133 /
T274 = $\downarrow$ Dd#VSmV: V013 / • V627 brátranc • V133 štējŋge
T275 = $\downarrow$ Dd#VGab: V013 žnáb:əł; žnáb:əł • V627 brá:tranc; brá:tranc • V133 štē:ŋge
T276 = $\downarrow$ Dd#VZav: V013 žnáb:əł • V627 brá:tranc • V133 štē:ŋge
T277 = $\downarrow$ Dd#VSeŠ: V013 žnáb:əł • V627 brá:tranc • V133 štējŋge
T278 = $\downarrow$ DdKoK: V013 žnáb:əł • V627 bratrā:nc • V133 štējŋge
T279 = $\downarrow$ DkBPo: V013 šūəba, žnábú • V627 málə brät, bratrānc • V133 štējŋge, štējŋge

- T280** = ↓DkDra: **V013** 'ustŋca • **V627** b'ratranc • **V133** š'teŋge
T281 = ↓DkOsi: **V013** sūba • **V627** brātranŋc • **V133** š'teŋge
T282 = ↓DkDel: **V013** vūšŋca; / • **V627** brātranŋc; b'ratranc • **V133** š'teŋge; š'te:ŋge
T283 = ↓DkBLo: **V013** 'vū:šŋca • **V627** b'ratranc • **V133** š'te:ŋge
T284 = ↓DjSbi: **V013** vūšŋca • **V627** brātranŋc • **V133** š'teŋge
T285 = ↓DjPre: **V013** vīšŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T286 = ↓DjStT: **V013** vīsŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T287 = ↓DjDob: **V013** ūstŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T288 = ↓DjDrV: **V013** vūstŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T289 = ↓DjDra: **V013** vūstŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T290 = ↓DjVin: **V013** vūstŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T291 = ↓DjPre: **V013** vūsŋca; vūsŋca • **V627** brātranŋc; brātranŋc • **V133** š'teŋge; š'teŋge
T292 = ↓DjAdl: **V013** vūsŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T293 = ↓DsVaV: **V013** / • **V627** brātranŋc • **V133** š'teŋge
T294 = ↓DsPod: **V013** / • **V627** brātranŋc • **V133** š'teŋge
T295 = ↓DsGrP: **V013** vūstŋca • **V627** brātranŋc • **V133** š'teŋge
T296 = ↓DsMet: **V013** vūsŋca • **V627** brātranŋc • **V133** š'teŋge
T297 = ↓Šp#PIV: **V013** žnābla, ūstŋca • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T298 = ↓Šp#zDob: **V013** ž'na:blī • **V627** brat'ra:ŋc (!) • **V133** š'te:ŋge
T299 = ↓Šp#kSvi: **V013** ž'na:blē • **V627** / • **V133** š'teŋge
T300 = ↓Šp#zTur: **V013** žnābla • **V627** sestričŋ, brātrenŋc • **V133** š'teŋge, stūop
T301 = ↓Šp#kRad: **V013** žnāblj • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T302 = ↓Šp#Lok: **V013** žnābu • **V627** bretrānŋc • **V133** š'teŋge
T303 = ↓Šp#Žig: **V013** žnāblj • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T304 = ↓Šp#kSev: **V013** vūšŋca; 'u:stŋca • **V627** bratrānŋc, *stārŋč; brat'ra:nc • **V133** š'teŋge; š'teŋge
T305 = ↓Šp#kLož: **V013** žnābla • **V627** stārŋč • **V133** š'teŋge
T306 = ↓Šp#kLeK: **V013** žnāblj • **V627** stārŋč, brātranŋc • **V133** š'teŋge
T307 = ↓Šp#kDob: **V013** 'u:stŋca • **V627** brat'ra:nc • **V133** š'te:ŋge
T308 = ↓Šp#kVDo: **V013** 'ču:ba • **V627** b'rā:tranc • **V133** š'teŋgā
T309 = ↓Šz#sSol: **V013** ž'nā:blā • **V627** brat'ra:nc • **V133** š'te:ŋge
T310 = ↓ŠzLuč: **V013** žnābla • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T311 = ↓ŠzLjs: **V013** žnābu; žn'ābla (!) • **V627** bratrānŋc; bratrānŋc • **V133** š'teŋge, stəpŋic'e; š'teŋge
T312 = ↓ŠzGGr: **V013** ūstŋca, žnāble; žnābu • **V627** /; bratrānŋc • **V133** š'teŋge; š'teŋge
T313 = ↓ŠzMel: **V013** ž'na:bl'ā • **V627** brat'ra:nc • **V133** š'teŋg'ā
T314 = ↓ŠzSKr: **V013** ž'nā:blā • **V627** brat'ra:nc • **V133** stəp'nicā, š'te:ŋgā, š'tā:pancā
T315 = ↓ŠzNiz: **V013** žnābu • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T316 = ↓ŠzMoz: **V013** žnābu; ūstŋca; ūstŋca • **V627** bratrānŋc; bratrānŋc; bratrān • **V133** š'teŋge; š'teŋge
T317 = ↓ŠsMot: **V013** žnāblj; žnābu; 'ustŋca • **V627** bratrānŋc, bratrān; bratrān, bratrānŋc; brat'ra:nc • **V133** /; š'teŋge; stupŋice, š'teŋge
T318 = ↓ŠsŠen: **V013** žnābu • **V627** sestričŋ, bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T319 = ↓ŠsVra: **V013** žnāble • **V627** bratrānŋc, sestričŋ • **V133** š'teŋge
T320 = ↓ŠsGom: **V013** žnāblj • **V627** sestrič • **V133** š'teŋge
T321 = ↓ŠsŠoš: **V013** žnābla • **V627** bratrānŋc, sestrič • **V133** š'teŋge
T322 = ↓ŠsRep: **V013** žnāblj • **V627** bratrān, sestrič • **V133** š'teŋge
T323 = ↓ŠsČrn: **V013** žnābl • **V627** sestrič • **V133** š'teŋge
T324 = ↓ŠsLož: **V013** ūstŋca, žnāblj • **V627** bratrānŋc • **V133** š'teŋge
T325 = ↓ŠsKas: **V013** žnābla • **V627** sestrič • **V133** š'teŋge
T326 = ↓ŠsVoj: **V013** žnāble; ž'nā:blē • **V627** sestrič; sest'ri:č • **V133** š'teŋge; š'te:ŋge
T327 = ↓ŠsSve: **V013** žn'ā:bl, ūstŋca • **V627** brātranŋc, bratrānŋc • **V133** š'teŋge, š'teŋge
T328 = ↓ŠsPro: **V013** žnābo • **V627** sestrič • **V133** š'teŋge
T329 = ↓ŠsŠej: **V013** žnāble • **V627** sestrič, bratrānŋc • **V133** š'teŋge

- T330 = ↓Ššer: V013 žnâbl̩ • V627 / • V133 štêjnge
T331 = ↓ŠšIC: V013 žnâbli, ũșnce • V627 bartrânc • V133 štêjnge
T332 = ↓ŠšZus: V013 žnâbl̩ • V627 bartrânc • V133 štêjnge
T333 = ↓ŠšZad: V013 žnâbli • V627 bratrânc • V133 štêjnge
T334 = ↓ŠšZib: V013 vûsnica, žnâbli • V627 bartrânc • V133 štêjnge, stopnîce
T335 = ↓ŠšPol: V013 žnâbli • V627 sestrič • V133 štêjnge
T336 = ↓ŠšSPo: V013 žnâbla • V627 bratrânc • V133 štêjnge
T337 = ↓ŠšRaV: V013 žnâbl̩ • V627 bratrânc • V133 štâjnge
T338 = ↓ŠšTla: V013 žnâble • V627 brâtič • V133 štêjnge
T339 = ↓ŠšDoR: V013 žnâbla • V627 brâtič • V133 štênge, štêjnge
T340 = ↓ŠšPod: V013 žnâbla • V627 brâtič • V133 štâjnge
T341 = ↓ŠšPiS: V013 žnâbli • V627 bratrânc • V133 štâjnge
T342 = ↓ŠšLop: V013 žnâbl̩ • V627 stârnič • V133 štênge
T343 = ↓ŠšPil: V013 / • V627 bratrânc • V133 štêjnge
T344 = ↓ŠšKoz: V013 žnâbli • V627 / • V133 /
T345 = ↓ŠšBiS: V013 žnâble; ž'na:ble • V627 stârnič; s'tarneč • V133 štêjnge; s'te:ngce
T346 = ↓ŠšZSu: V013 čôbâ • V627 bratrânc, stârnc • V133 štêjnge
T347 = ↓ŠšPiš: V013 žnâbl̩; žnâble • V627 stârnič; stârnič • V133 štêjnge; štênge
T348 = ↓ŠšSro: V013 'vû:stnce • V627 s'te:rnč • V133 štêjnge
T349 = ↓ŠšKap: V013 'ču:ba • V627 s'tornič • V133 s'te:ngce
T350 = ↓ŠšŠen: V013 žnâbl̩ • V627 stârnič • V133 štêngce
T351 = ↓ŠšMos: V013 čûba, žnâbla • V627 stârnič • V133 štêjngce
T352 = ↓ŠšVit: V013 žnâble • V627 sestrič • V133 štêjnge
T353 = ↓ŠšSko: V013 žnôble • V627 seštrič • V133 štâjnge (!)
T354 = ↓ŠšŽic: V013 žnâble • V627 sestrič • V133 štâjnge
T355 = ↓ŠšKeb: V013 ž'no:bu • V627 sest'ri:č • V133 s'tajngce
T356 = ↓ŠšZaf: V013 õustnca • V627 sestrič • V133 štâjnge
T357 = ↓ŠšLob: V013 žnôbl̩ • V627 bratrânc, seštarč • V133 štêjge
T358 = ↓ŠšPiv: V013 žnâble • V627 bratrânc • V133 štêjge, stôpance
T359 = ↓ŠšMiD: V013 žnâbl̩; žnâble • V627 bratrânc; bratrânc • V133 štêjge, štêjnge; štêjnge
T360 = ↓ŠšLuč[A]: V013 ž'no:bl̩ • V627 bratrânc • V133 s'te:ige
T361 = ↓ŠšKZS: V013 'u:šnica • V627 bratrânc • V133 s'te:ingce
T362 = ↓ŠšKZk: V013 žnâbl̩ • V627 bratrânc • V133 /; štêjge, štâjge
T363 = ↓MsŠeS: V013 žnâbl̩ • V627 bratrânc • V133 štêjge
T364 = ↓MsZVe: V013 ž'na:bl̩ • V627 bratrânc • V133 s'te:ige
T365 = ↓MsKre: V013 ž'nâ:ble • V627 bratrânc • V133 s'te:jge
T366 = ↓MsSvo: V013 žnâbl̩ • V627 bratrânc • V133 štêjge
T367 = ↓MsNeg: V013 'čôba • V627 bratrânc • V133 s'te:jge
T368 = ↓MsČre: V013 čôba • V627 bratrânc • V133 štêjngce
T369 = ↓MrBre: V013 'čô:ba • V627 bratrânc • V133 s'te:ga
T370 = ↓MrSJu: V013 čûba; çûba; çûbe • V627 bratrânc; bratrânc; bratrânc • V133 štêga; štêga, štênga; štêngce
T371 = ↓MrVer: V013 'čûba • V627 bratrânc • V133 štêngce
T372 = ↓MrKrL: V013 çûba; çûba • V627 bratrânc; bratrânc • V133 štêngce; štêngce
T373 = ↓MrBuč: V013 çûba • V627 bratrânc • V133 štêngce
T374 = ↓MrLju: V013 çûba; 'çûba • V627 bratrânc; bratrânc • V133 štêngce; s'te:ngce
T375 = ↓MrGib: V013 vûsnica • V627 bratrânc • V133 štêngce
T376 = ↓MrSTo: V013 çûba • V627 bratrânc • V133 štêga, štênga
T377 = ↓MrMiO: V013 [spôdija] çûba • V627 bratrânc • V133 štêngce
T378 = ↓MrJur: V013 'çûba • V627 bratrânc; bratrânc • V133 s'te:ga
T379 = ↓MrPod: V013 çôba • V627 bratrânc • V133 štêngce
T380 = ↓MrCve: V013 'ču:ba • V627 / • V133 štênga

- T381 = $\frac{1}{2}$ MrOrm: V013 žnâble, čüba; 'çu:ba • V627 bratrâneç; brat'râ:nec • V133 štênga; š'te:nge
T382 = $\frac{1}{2}$ MrSrD: V013 čöba, çüba • V627 bratâneç • V133 štênge
T383 = $\frac{1}{2}$ MrPGo: V013 'usqä, ž'nâ:blä • V627 brat'râ:näc • V133 š'te:nge
T384 = $\frac{1}{2}$ MhŽet: V013 ž'nâ:bļ • V627 brat'râ:näc • V133 š'te:nge
T385 = $\frac{1}{2}$ MhPod: V013 üs(t)ņce • V627 b'râtranec • V133 štôlge
T386 = $\frac{1}{2}$ MhCir: V013 čöbá; čöba • V627 brâneç; bratrâneç • V133 štêge; štênge
T387 = $\frac{1}{2}$ MpCan: V013 'čöba • V627 bra'tâ:nec • V133 s'tube
T388 = $\frac{1}{2}$ MpGor: V013 lîmpâ; čöba • V627 brâtâneç, seştrâneç; bratrâneç • V133 stübe; stübe
T389 = $\frac{1}{2}$ MpMar: V013 čöba • V627 bratrânäc • V133 stübe
T390 = $\frac{1}{2}$ MpStr: V013 lâmpa • V627 bratrâneç • V133 stübe
T391 = $\frac{1}{2}$ MpBel: V013 čöba • V627 bratrâneç • V133 stübe
T392 = $\frac{1}{2}$ MpGom: V013 lâmpa; lâmpa; 'lâmpa • V627 bratrâneç; bratrâneç, bratâneç; brat'râ:nec • V133 stübe; stübe; s'tube
T393 = $\frac{1}{2}$ MpNed: V013 lâmpa • V627 bratânäc • V133 stüba
T394 = $\frac{1}{2}$ MpVPo: V013 lâmpa • V627 bratâneç • V133 stübe
T395 = $\frac{1}{2}$ MpGBi: V013 'čüba • V627 brat'râ:nec • V133 stübe
T396 = $\frac{1}{2}$ MpHot: V013 vûstnica, čöbe, lâmpë • V627 bratrâneç • V133 stübe
T397 = $\frac{1}{2}$ MpVeç: V013 'çuo:ba • V627 brat'râ:nec • V133 s'tu:be
T398 = $\frac{1}{2}$ MpGra: V013 lâmpë, lîmpë • V627 bratrânäc • V133 stübe
T399 = $\frac{1}{2}$ MpGPe: V013 lâmpë, çöbe • V627 bratrâneç • V133 stübe
T400 = $\frac{1}{2}$ MpKri: V013 čöba • V627 bratrânäc • V133 stübe
T401 = $\frac{1}{2}$ MpKan: V013 [s'po:udña, z'go:urña] 'čöba • V627 brat'râ:nec • V133 s'tube
T402 = $\frac{1}{2}$ MpŠal: V013 'çö:ba • V627 brat'râ:nec • V133 s'tu:be
T403 = $\frac{1}{2}$ MpMar: V013 čöba • V627 bratrânac • V133 stümba
T404 = $\frac{1}{2}$ MpGŠe[M]: V013 čöba; 'čöba; 'çö:ba; 'çö:ba • V627 x; 'unokâteštve:r; brat'râ:nec; x • V133 stübe; stübe; s'tu:be; s'tu:be
T405 = $\frac{1}{2}$ MpSIV[M]: V013 'lâ:mpa • V627 m'lâ:jšļ • V133 s'tumbe
T406 = $\frac{1}{2}$ MpŽen[A]: V013 – • V627 – • V133 –
T407 = $\frac{1}{2}$ MrBan[H*]: V013 'vu:stņca • V627 b'râ:tiç, bra'tö:nec • V133 š'te:nge
T408 = $\frac{1}{2}$ ŠsHuS[H*]: V013 'çöu:ba • V627 b'râ:tiç, b'râ:tiç • V133 š'te:nge
T409 = $\frac{1}{2}$ ŠbDub[H*]: V013 'vü:snica • V627 b'râ:tiç • V133 š'te:nge
T410 = $\frac{1}{2}$ DkČab[H*]: V013 'u:stnica, 'šo:ba • V627 'ma:li b'râ:t • V133 š'te:nge
T411 = $\frac{1}{2}$ DkRav[H*]: V013 'šo:ba • V627 'ma:li b'râ:t, b'râ:tiç • V133 š'te:nge
T412 = $\frac{1}{2}$ DkRCo[H*]: V013 'šo:pca • V627 b'râ:tiç • V133 š'te:nge
T413 = $\frac{1}{2}$ Pi#Bre[H*]: V013 t'rö:böç • V627 zer'mâ:m • V133 š'ká:le
T414 = $\frac{1}{2}$ MxŽet[A]: V013 / • V627 / • V133 š'te:ige
T415 = $\frac{1}{2}$ KsRad[A]: V013 / • V627 / • V133 š'té:nge
T416 = $\frac{1}{2}$ DkVas: V013 / • V627 / • V133 štênge
T417 = $\frac{1}{2}$ DkNKo: V013 / • V627 / • V133 š'te:nge

MARIJA MALNAR JURIŠIĆ – PERINA VUKŠA NAHOD

O ČOVJEKU UKRATKO – KONCEPTUALNA ANALIZA FRAZEMA ČABARSKIH GOVORA

COBISS: 1.01

O človeku na kratko – konceptualna analiza frazemov čabarskih govorov

V prispevku so analizirani frazemi, zbrani s terenskim delom v treh čabarskih govorih – v Tršču, Prezidu in Čabru. Iz korpusa so izločeni vsi frazemi, ki se nanašajo na človeka, to je tisti, ki opisujejo človekovo zunanost, lastnosti, stanje in odnos do dela. Predstavljeni so najpogostejši koncepti in primerjani z obstoječim hrvaškim frazeološkim gradivom. **Ključne besede:** hrvaščina, čabrski govori, frazeologija, konceptualna analiza

On People in Brief: A Conceptual Analysis of Phrasemes in the Čabar Dialects

This work analyses phrasemes gathered through field research in three Čabar dialects: Tršće, Prezid, and Čabar itself. The corpus that was compiled served for selection of all phrasemes referring to people; that is, describing their behavior, personality, condition, and attitude towards work. The most common concepts are presented and compared to existing Croatian phraseological material.

Keywords: Croatian, Čabar dialects, phraseology, conceptual analysis

1 UVOD

Čabarsko se područje nalazi u zapadnome dijelu Hrvatske, na sjeveru Gorskoga kotara. Graniči s Republikom Slovenijom pa su fonološke i morfološke značajke čabarskih govora očekivano podudarne onima susjednih slovenskih govora te time odstupaju od jezičnoga razvoja središnjega dijela kajkavskoga narječja.¹ U čabarske govore, koji pripadaju zapadnomu tipu gorskokotarske kajkavštine, ubrajaju se mjesni govori Gerova, Tršća, Čabra, Prezida i Plešća.

U radu se analiziraju frazemi prikupljeni terenskim istraživanjem u razdoblju od 2010. do 2013. godine u trima čabarskim govorima: Tršču (Tr),² Prezidu (Pr) i Čabru (Ča, S1 i Ča, S2).³ Iz slobodnoga govora izvornih govornika⁴ i

1 Više u Malnar (2012: 90–99, 157); Pronk (2010).

2 Kratice: Tršće – Tr, Prezid – Pr, Čabar – Ča, sustav prvi – S1, sustav drugi – S2.

3 Istraživanje je potvrdilo postojanje dvaju različitih inventara u govoru Čabra. Upravo zbog međusobne različitosti, u fonološkome zapisu prikazuju se oba sustava; sustav prvi češće je potvrđen inventar, dok sustav drugi predstavlja inventar koji je danas rijetko potvrđen.

4 Informatori su bili: u Tršču – Marija Malnar (r. 1933.), Marijanka Klepac (r. 1934.), Marija Vesel (r. 1940.), Cvetka Lipovac (r. 1940.), Maja Malnar (r. 1988.), Silvija Križ (r. 1989.)

ciljanim frazeološkim upitnikom prikupljeno je i diktafonom snimljeno 800-tinjak frazema koji su transkribirani i zabilježeni s fonološkim, morfološkim, tvorbenim, sintaksnim i leksičkim inačicama. Iz korpusa su zatim izdvojeni oni koji se odnose na čovjeka te je utvrđeno koji su koncepti najčešći.

2 KONCEPTUALNA ANALIZA – FRAZEMI KOJI SE ODOSE NA ČOVJEKA

Neki lingvisti frazeologiju spominju u okviru proučavanja kulturnoga aspekta jezika. Tako je u zborniku *Phraseology Theory, Analysis and Application* (1998.) frazeologija definirana kao područje lingvističkoga proučavanja koje vrlo precizno oslikava odnos jezika i kulture. Kako je jezik sredstvo prikazivanja i reproduciranja kulture (a najlakše se ostvaruje preko frazema), frazemi nam pokazuju i kulturne svjetonazore određenoga društva. Većina frazema temelji se na različitim metaforama te se zato frazeološka građa može razvrstati prema konceptima, to jest tematskim semantičkim poljima u koja se grupiraju određene karakteristike na temelju kojih je formirano frazeološko značenje. Dosadašnja frazeološka istraživanja pokazala su da su frazemi koji se odnose na čovjeka najbrojniji, što je potvrđeno i ovim istraživanjem. Tako se u korpusu od 800-tinjak frazema više od 50 % frazema primjenjuje isključivo za opisivanje čovjekove vanjštine, osobina, stanja te odnosa prema radu.

2.1 Čovjekova vanjština

Frazemi koji se odnose na čovjekov izgled zauzimaju najveći dio prikupljenoga korpusa. Pokazalo se tako da je u čabarskim govorima nečija mršavost ili debljina, kao i ljepota ili ružnoća, najčešći impuls za nastanak frazema.

2.1.1 Debljina – mršavost

{*ceŋa*}⁵ *bajla* [*žjena*]⁶ = debela žena: *Ti se cēŋa bājla* (Tr).

djeboŋ ko bačva = jako debeo: *Djēboŋ se ko bāčva* (Tr).

djebeŋ ko bōbon = jako debeo: *Djēbeŋ jē ku bōbon* (Pr).

*djeboŋ ko čmrl*⁷ = jako debeo: *Dēbu jē ko čmrl* (Ča, S2).

djeboŋ ko pajcek = jako debeo: *Dēbu jē ko pajcek* (Ča, S2). *Dēbela se ko pajcek* (Ča, S2).

djeboŋ ko pouh = jako debeo: *Al je djēboŋ ko pouh* (Tr).

*djeboŋ ko žakel*⁸ = jako debeo: *Dēbu ko žakel* (Ča, S2).

4 i Emilija Malnar Čop (r. 1989.), u Prezidu – Julka Pintar (r. 1921.), Josipa Žagar (r. 1925.), Lucija Turk (r. 1927.), Joža Beroš (r. 1940.) i Đurđa Zbašnik (r. 1945.), u Čabru – Marija Jurić (r. 1923.), Marija Žurga (r. 1927.), Franciska Urh (r. 1927.) i Antun Žagar (r. 1947.).

5 Vitičastim zagradama { } obuhvaćen je neobavezni, izostavljivi dio frazema.

6 U uglatim zagradama [ ] donosi se uobičajeni kontekst u kojemu se frazem obično potvrđuje.

7 *Čmrl* 'bumbar'.

8 *Žakel* 'vreća'.

debiya ko presica = jako debela: *Debiya je ko presica* (Tr). *Debiya se ku prašica* (Pr).⁹
{jemet} treibeh ko bačva (meih)¹⁰ = {imati} veliki trbuh, biti debeo: *Imaš treibeh*¹¹ *ko bačvo* (Tr). *Trėibeh te je ko meih* (Tr). *Ko bačvo ima treibih* (Ča, S1).

restapiu (respuknu) se bu kedu = jako debeo je tko: *Se se bu restapiya* (Tr). *Respuknu se bu kulke je* (Tr).

šerak ko senin kaš = jako debeo: *Šeraka se ko senin kaš* (Tr).

ima šešico¹² **kedu** = jako mršav je tko: *Něso jo doma neč fūtrale, ko da ima šešico* (Ča, S2).

ribra be preštou kamu = jako mršav je tko: *Tak je suh da mo be ribra preštou* (Tr).

suh (tenak) ko čačkalica = jako mršav: *Suha je ko čačkalica* (Tr). *Tenka je ko čačkalica* (Tr).

{suh} ko fažunava palca = jako mršav: *Suh je ko fažunava palca* (Tr).

suh ko galajdra = jako mršav: *Suh je ko galajdra* (Tr).

{suh} ko kostur = jako mršav: *Suh je ku kostur* (Pr). *Se se ko kostur* (Ča, S2).

{sama} kust i kuža = jako mršav: *Ti se sama kust i kuža* (Tr). *Kust i kuža, neč je nei* (Tr).
Kušt pa kōža je (Pr). *Pogľđej jo kaka je ko kust i kuža* (Ča, S2).

suh ko sablast = jako mršav: *Suh je ko sablast* (Tr).

suh ko stakviš = jako mršav: *Suh se ko stakviš* (Tr, Pr, Ča, S1). *Suh je ku stakviš* (Pr). *Lėiga ku je ku stakviš* (Pr).

suh ko štap = jako mršav: *Suh je ku štap* (Tr).

suh ko štrcel¹³ = jako mršav: *Suh je ko štrcel* (Ča, S2).

suh ko štruoc¹⁴ = jako mršav: *Suh ko štruoc* (Tr).

suh ko štrgajla¹⁵ = jako mršav: *Suha se ko štrgajla* (Tr).

suh ko trska = jako mršav: *Jōj, al je strašnu navulna, suha je ko tērska* (Tr).

suha ko Tvigi = jako mršava: *Suha je ko Tvigi* (Tr).

videt (paznat) je ribra kamu = jako je mršav tko: *Ribra te je videt, taka se* (Tr). *Paglej al se suh da se te rėbra videjo* (Pr). *Rėbra te je paznat tak se suh* (Pr).

žeuodec se primę za hrptinco¹⁶ **kamu** = jako mršav je tko: *Paglej kok je suh da mo se je žeuodec za hrptinco parjou* (Tr).

Iz prikupljene je građe razvidno da je 11 frazema koji opisuju debele osobe, dok je onih koji se odnose na mršave osobe 17. Taj je podatak pomalo iznenađujuć jer se »negativniji« element u binarnome odnosu obično više izruguje te možemo zaključiti kako je na području istraženih govora mršavost negativnije doživljavana, odnosno konotirana.

Frazemi *debiya ko presica* i *ceya bajla* odnose se samo na ženske osobe, dok se frazem *djebou ko pouh* u pravilu primjenjuje za označavanje debljine kod muškaraca.

Debele osobe uspoređuju se s velikim predmetima iz okoline, poput bubnja ili bačve, kao što je zabilježeno i u ostalim kajkavskim, čakavskim i štokavskim govorima. U čabarskim je govorima ovjerena usporedba i s vrećom, no jasno je da se pritom misli na dupkom ispunjenu vreću kojom se asocira napuhanost debele

9 Kod najstarijih je govornika u Prezidu sačuvan cakavizam 2. tipa (c, s i ž), dok je u mlađih govornika izgubljen. Više o podrijetlu cakavizma u Prezidu u Malnar – Vukša (2012: 323–324).

10 Oblim zagradama ( ) obuhvaćeni su leksemi koji mogu zamijeniti lekseme ispred zagrada.

11 Velarni spirant x u radu se bilježi kao h.

12 Šešica 'sušica' (tuberkuloza).

13 Štrcel 'slomljeni komadić drva'.

14 Štruoc 'suha kora'.

15 Štrgajla 'uholaža'.

16 Hrptinca 'kralježnica'.

osobe. U frazemu {*jemet*} *treibeh ko bačva (meih)* dio predstavlja cjelinu, to jest veličina nečijega trbuha simbolizira njegovu korpulentnost. Frazem *šerak ko senin kaš* vjerojatno je lokalnoga podrijetla, a kako je riječ o velikome drvenom košu koji se u prošlosti rabio isključivo za nošenje sijena, pretpostavljamo da je upravo njegova veličina motivirala nastanak ovoga frazema. Gojazne se osobe u svim narječjima uspoređuju sa životinjama, a to je potvrđeno i u istraženim govorima, u kojima su frazemske zoonimske sastavnice *svinja*, *puh* i *bumbar*, životinje koje su česte u spomenutom podneblju. I dok je svinja poznata po svojoj proždrljivosti, puha ubrajamo u glodavce koji spavaju zimski san, ali se u razdoblju aktivnosti uglavnom hrane ili tragaju za hranom te se u vrlo kratkome razdoblju mogu podosta udebljati. Bumbar je kukac koji pripada porodici pčela unutar koje se izdvaja svojom veličinom, što ujedno motivira nastanak frazema koji je zabilježen samo kod jedne ispitanice u mjesnome govoru Čabra, a koja se koristi starijim, danas rijetko potvrđenim sustavom.

Među frazemima koji se odnose na mršave osobe zabilježeno je nekoliko sa somatskom sastavnicom: {*sama*} *kust i kuža*, *ribra be preštoŭ kamu*, *videt (paznat) je ribra kamu*, *žeŭodec se primę za hrptinco kamu* te se navode oni dijelovi tijela koji se najprije uočavaju gubljenjem tjelesne težine. Takvi frazemi, s fonološkim, morfološkim i leksičkim varijacijama, ovjereni su u kajkavskim, u čakavskim i u štokavskim govorima. Zabilježena su dva frazema sa zoonimskim sastavnicama: *stakviš* – bakalar te *štrgajla* – uholoža. U sva tri hrvatska narječja potvrđen je frazem *suh ko bakalar*, no osobitost je čabarskih govora u tome što riječ *stakviš* nije dio uobičajenoga rječničkog inventara, nego se nalazi samo u frazemu. Frazem *suh ko štrgajla* može se smatrati lokalizmom, a riječ je o životinji iz razreda kukaca koju karakterizira manje, vitko tijelo te se takva slika prenosi i u frazeološki fond.

U čabarskim govorima mršave se osobe uspoređuju i s izrazito tankim predmetima ili biljkama: *fažunava palca*,¹⁷ *štrcel*, *štruoc*, *štap*, *trska*. Riječ je o drvenim »tvorevinama« čije je glavno obilježje tankovitost i vrlo je vjerojatno da su frazemi s navedenim sastavnicama lokalnoga podrijetla. Nakraju treba istaknuti i frazem *suh ko galajdra* jer je u njegovu C-dijelu riječ koja se danas upotrebljava isključivo u frazemu, a ispitanici pretpostavljaju da znači *uže*.

Frazeme sa sastavnicom *galajdra*, *stakviš*, *štrcel* i *štruoc* upotrebljavaju isključivo stariji govornici, dok je frazem *suha ko Tvig* zabilježen samo kod mlađe generacije.

2.1.2 Ljepota – ružnoća

leip ko ajngel //¹⁸ **leip ko ajngelček** = jako lijep: *Ko ajngel je* (Tr). *Lèip je ko ajngelček* (Tr). *Al se lèpa ku ajngelček* (Ča, S2). *Lèip je ku ajngelček* (Ča, S1).

{**leip**} **ko cukerček**¹⁹ = jako lijep: *Al je lèpa ko cukerček* (Tr). *Ti se ko cukerček* (Tr).

leip ko liljan = jako lijep: *Pàglej ga kok je lèip ko llijan* (Tr).

leip ko ruža = jako lijep: *Lèip je ko rùža* (Tr).

17 *Fažunava palca* 'palica koja služi za podupiranje graha' (u poljoprivredi).

18 Dvjesto kosim crtama // odvajaju se dvije varijante istoga uopćenog frazema.

19 *Cukerček* 'bombončić'.

- leip ko slika** = jako lijep: *Lèip ję ku slika* (Pr).
leip ko sunce = jako lijep: *Al se lępa, ko sunce* (Tr). *Al se lęp ko sunce* (Ča, S2).
lepa ko Brižitka = jako lijepa: *Lępa je ko Brižitka* (Tr).
lepa ko Marija = jako lijepa: *Ję lępa ku Marija* (Pr).
lepa ko rušca = jako lijepa: *Al ję lępa ko rušca* (Tr).
lepa ko šmarenca = jako lijepa: *Al ję lępa ko šmarenca* (Tr).
leip ko slika, a na slike saobraćajna (prometna) nesreća = ružan: *Lëip se ko slika, a na slike saobraćajna nesreća* (Tr). *Ma, ku pròmetna nesreća zględa* (Pr).
leip ko slika, a na slike traktor = ružan: *Lępa se ko slika, a na slike traktor* (Tr).
leip ko slika, a na slike veš mašina = ružan: *Lępa se ko slika, a na slike veš mašina* (Tr).
lepa ko rušca ko se v dręk patakne (ko z drięka raste) = ružna: *Tak se lępa ko rušca ke se v dręk patakne* (Tr). *Lępa se ko rušca ko z drięka raste* (Tr).
grd ko akrap²⁰ = jako ružan: *Gart ję ko akrap* (Tr).
grd ko porez = jako ružan: *Gart ję ko pores* (Tr).
grd ko strah = jako ružan: *Grt je ko strah* (Tr).
grd ko vrag = jako ružan: *Grt ję ku vrak* (Pr).

U prikupljenome su se korpusu pokazali brojniji oni frazemi koji iskazuju nečiju ljepotu, pri čemu treba napomenuti kako se frazemi *lepa ko Brižitka*, *lepa ko Marija*, *lepa ko rušca* i *lepa ko šmarenca* očekivano primjenjuju isključivo za ženske osobe.

Lijepo se osobe često uspoređuju s religijskim motivima anđela (*leip ko ajngel* // *leip ko ajngelček*) ili Djevice Marije (*lepa ko Marija*). Riječ je o simbolima ljepote i savršenstva koji se u istome značenju pojavljuju i u ostalim hrvatskim narječjima. Očekivana je i usporedba s cvijećem (*leip ko ruža*, *lepa ko rušca*²¹), a imenicom ruža u analiziranim govorima označuje se sve cvijeće (ne odnosi se specifično na ruže kao vrstu). Ovdje se izdvaja frazem *lepa ko šmarenca*, a riječ je o u đurđici, biljci poznatoj po predivnome bijelom cvijetu i prepoznatljivu mirisu koja se često može pronaći i na području Čabra. Glumica Brigitte Bardot od svoje je prve pojave na velikome platnu postala simbolom ljepote koja je zaživjela i u frazemu s antroponimskom sastavnicom. Motiviranost sastavnice *cukerček* u frazemu {*leip*} *ko cukerček* može se objasniti proširivanjem osnovnoga značenja, pri čemu se slatkoća okusa prenosi na vizualnu »slatkoću«, a samim time i na ljepotu pojedinca. Zamjetno je kako je značenje dodatno naglašeno upravo uporabom umanjenoga oblika imenice *cuker*. Usporedba nečije ljepote sa suncem nije česta u hrvatskim govorima i vrlo se vjerojatno može objasniti činjenicom da su na gorskome području sunčani dani izrazito rijetki te sunce simbolizira nešto željeno, a samim time i izrazito lijepo.

Frazemi koji označavaju koncept ružnoće u svojem C-dijelu imaju sastavnice koje simboliziraju nešto čega se ljudi boje, od čega strahuju. Sastavnica *vrag* u religijskome kontekstu predstavlja suprotnost Bogu, simbolu savršenstva i dobrote, što znači da označuje sve negativno i ružno, te se to preslikava i na nečiji izgled.

20 *Akrap* 'šorpion'.

21 *Rušca* 'umanjenica od ruža'.

Tako se i negativna simbolika apstraktnoga pojma straha prenosi na fizički izgled koji unutar frazema počinje označavati suprotnost ljepoti.

Jedini zoonim koji se pojavljuje u spomenutim frazemima je *akrap*. Iako je frazem *grd (ružan) ko akrap* ovjeren u mnogim hrvatskim dijalektima, govornici uglavnom ne znaju da je riječ o člankonošcu odbojnoga, ružnoga izgleda – škorpionu (više u Fink-Arsovski 2002: 30).

Za izricanje nečije ružnoće rabi se i sastavnica *porez*. Porez može označavati oblik prisilnoga davanja koji nije namjenski usmjeren te samim time čovjeku stvara neugodan trošak i izaziva negativne konotacije.

Frazeme *leip ko slika*, *a na slike saobraćajna (prometna) nesreća* i *leip ko slika*, *a na slike veš mašina*, u kojima prošireni dodatak mijenja značenje osnovnoga frazema, upotrebljavaju isključivo mlađi ispitanici, dok je frazem *lepa ko Brižitka* potvrđen samo kod starijih govornika.

Među frazemima koji se odnose na čovjekov izgled, u korpusu su se brojem izdvojili i oni koji opisuju njegovu kosu (frizuru).

2.1.3 Kosa

ko da je krava oblizaua kaga = ima zalizanu kosu *tko: Kāko frizūro imaš ko da te je krāva oblizala* (Ča, S2).

ko da je s Kljeka pršu kedu = raščupan je *tko: Se je glih tāka ko da je s Kljeka pāršua* (Tr).

krauzlast ko jajnček = kovrčav: *Krauzlast se ko jajnček* (Tr). *Se se ku jajnček krauzlast* (Ča, S2). *Je ko jajnček krauzlast* (Ča, S1).

krauzlast ko uafca = kovrčav: *Tak je lepa krauzlasta ko uafca* (Tr). *Krauzlast je ko uafca* (Tr).

past pad kosilico = imati lošu frizuru: *Imaš frizūro ko da se pat kòsilico pòu* (Tr).

uopalet s palačinkarco²² = imati lošu frizuru: *Zglīdaš ko da te je nēdu s palačinkarco uopālu* (Tr).

uopalet s puanafco²³ = imati lošu frizuru: *Frizūro ima ko da se ga s puanafco uopālu* (Tr).

Jedini frazemi koji prikazuju izgled čovjekove kose s neutralnim značenjem jesu *krauzlast ko jajnček* i *krauzlast ko uafca*. Motiviranost njihova nastanka sasvim je prozirna i u njima se slika janjeće/ovčje vune prenosi na značajke čovjekove kose. Aktivnost oblizivanja krave (dok jede, žvače travu) motivirala je nastanak frazema koji opisuje nečiju zalizanu kosu, a ovaj je frazem potvrđen i u drugim kajkavskim, ali i štokavskim i čakavskim govorima. U frazemu *ko da je s Kljeka pršu kedu* zabilježen je jedan od rijetkih primjera oronima u prikupljenome frazeološkom korpusu. Klek je planina na jugu Gorskoga kotara, a uz nju se povezuju i mnogobrojne legende. Jedna od njih je ona o postojanju klečkih vještica, čime se objašnjava i motiviranost nastanka spomenutoga frazema. U njemu se slika vještice, koja se u narodnoj tradiciji obično zamišlja kao stara, neugledna i neuredna žena, prenosi na kvalifikaciju osobe raščupane kose. U ovome je

²² *Palačinkarca* 'tava za pečenje palačinka'.

²³ *Puanafca* 'tava za pečenje palačinka'.

frazemu zapravo riječ o definiranju primarne asocijacije (raščupan = vještica) te se frazem, koji možemo smatrati regionalizmom, oblikuje i širi uključivanjem elemenata usmene predaje (vještica = živi na Kleku). Frazem *past pad kosilico*, koji rabe isključivo mlađi govornici, motiviran je usporedbom kose s travom nakon košenja. Frazemi *uopalet s palačinkarco* i *uopalet s puanafco* imaju isto značenje (kao i njihove sastavnice), ali treba istaknuti da prvi navedeni rabe isključivo mlađi govornici, a potonji isključivo stariji. Simbolika masne tave kojom se udara nekoga po glavi, nakon čega mu kosa ostaje neuredna i prljava, poslužila je kao poticaj za nastanak spomenutih frazema.

2.2 Čovjekove osobine

U dijelu korpusa koji opisuje čovjekove osobine najbrojnijim su se pokazali frazemi sa značenjem *biti glup*, a nešto manje potvrda zabilježeno je u suprotnome značenju *biti pametan*. Ipak, kako su frazemi prikupljeni ovim istraživanjem u velikoj mjeri potvrđeni i u drugim hrvatskim govorima, za potrebe ovoga rada izabrane su one osobine koje slijede po brojnosti frazema, a u frazeološkoj se literaturi rjeđe analiziraju.

2.2.1 Brbljavost

gavūaret ko vęrgel²⁴ = mnogo govoriti: *Gavūari ko vęrgel* (Tr).

jemet doug jęzek {ko krava} = biti brbljav, ne znati čuvati tajnu: *Al imaš douk jęzek* (Tr). *Pąglej kok ima douk jęzok ko fsę patąbya* (Pr). *Douk jęzek ima ko na mąre zadųzat za sę* (Ča, S1).

jemet jęzek ko krava rip = biti brbljav: *İma jęzik ko krąva rįp* (Tr). *İmaš jęzok ku krąva ręp* (Pr). *Kıre hędu govōri ima jęzek ku krąva rįp* (Ča, S2). *İmaš jęzek ko krąva rįp* (Ča, S1).

meinet sę ko restęrgan²⁵ **duhtar**²⁶ = mnogo govoriti: *Męine sę ko restęrgan dųhtar* (Tr).

pridgat ko gaspud²⁷ = mnogo govoriti, pametovati: *Pridgaš ko gąspud* (Tr).

{reęlat} ko navit = mnogo govoriti, govoriti bez zaustavljanja, bez prekida: *Ręgla ko da ga je kędu nąvių* (Tr). *Ko nąvit ję* (Ča, S1).

reęlat ko reęgelca²⁸ = mnogo govoriti, brbljati: *Ręgla ko reęgelca* (Tr).

rezvizat jęzek = raspričati se, početi mnogo govoriti: *Jęzek se mo ję rezvizou do krąja* (Tr).

žvrgalit ko teč²⁹ = mnogo govoriti: *Žvrgali ko teč* (Tr).

Frazemi koji opisuju nečiju brbljavost uglavnom se podjednako rabe za muški i ženski rod, no frazem *reęlat ko reęgelca*, iako može označavati i brbljavost muškarca, najčešće se primjenjuje za žene.

Frazemi *jemet doug jęzek {ko krava}*, *jemet jęzek ko krava rip* i *žvrgalit ko teč* u svojoj strukturi sadržavaju zoonime *krava* i *teč*. Nastanak prvoga od

24 *Vęrgel* 'čegrtaljka'.

25 *Restęrgan* 'rastrgan'.

26 *Duhtar* 'lječnik'.

27 *Gaspud* 'svećenik'.

28 *Reęgelca* 'budilica'.

29 *Teč* 'ptica'.

spomenutih frazema motiviran je dužinom kravljega jezika, dok je u drugome riječ o povezivanju dužine kravljega repa s dužinom čovječjega jezika. Frazem sa zoonimom *teč*, kojim se u svojemu govoru koriste isključivo stariji govornici, konkretno je motiviran ptičjim cvrkutom, a zvuk je bio i poticajni impuls za stvaranje frazema *gavūaret ko vergel* i *reĝlat ko reĝelca*. Čegrtaljka je samozvučno glazbalo koje proizvodi izrazito glasan, a po nekima i iritantan zvuk, što je motiviralo njegovo povezivanje sa zvukom nečijega dugotrajnoga i neželjenoga govorenja. Nastanak frazema čija je sastavnica budilica vjerojatno možemo datirati u razdoblje starijih mehanizama koji su jače i duže zvonili te je taj zvuk poslužio kao asocijacija za brbljave osobe, posebice žene. Frazem *meinet se ko restergan duhtar* potpuno je neprozirno motiviran te je stoga teško odrediti asocijativnu vezu ovoga frazema s njegovim značenjem. Moguća se motiviranost može objasniti time da se pridjev *restergan* upotrijebio u prenesenome značenju 'preopterećen poslovima'. Tako se može pretpostaviti da je liječnik koji velikomu broju svojih pacijenata mora objašnjavati pojedinačne zdravstvene situacije poslužio kao slika za stvaranje onoga koji mnogo govori.³⁰ Svećenik koji propovijeda bio je asocijacija za nastanak frazema *pridgat ko gaspud* u značenju »mного govoriti«, zabilježenog samo kod starijih govornika. Razlog povezivanja takva značenja sa svećenikom vjerojatno se krije u činjenici da svećenici mnogo i mudro govore kada podučavaju religijskim vrijednostima. Osim spomenutog, zabilježeno je i dodatno, specificirano negativno značenje »pametovati«, što pokazuje da su dugotrajne propovjedi ljudima katkad i dosadne jer podučavaju već poznatim dogmama.

U korpusu je zabilježen i jedan frazem koji se ne odnosi na brbljavost, ali je također povezan s aktivnošću govorenja. Riječ je o frazemu:

{*gavūaret*} ko od *zelienga pręsca* = neprestano ponavljati iste stvari: *Fört gavári ānu te istu, ko od zelienga pręsca* (Tr).

Ovaj se frazem na terenu može čuti izrazito rijetko, i to uglavnom kod starijih govornika. Nije zabilježen u ostalim hrvatskim govorima, a činjenica da je nastao kao rezultat »priče koja nema kraja i u kojoj se uvijek ponavlja rečenica – *i zjelen pręsec*«³¹ objašnjava njegovu neprozirnu motiviranost. Nastanak ovoga frazema veže se uz legendu, odnosno priču, te se zoonim *pręsec* upotrebljava unutar frazema koji iskazuje radnju govorenja, dok je u frazeološkoj literaturi najčešće zabilježen u primjerima kojima se izražava nečija debljina ili neurednost.

30 Frazem *meinet se ko restergan duhtar* objašnjava Keber (2011: 175), koji za frazem *raztrgan* (*strgan*) *dohtar*, zabilježen u slovenskome jeziku, navodi da njegov imenični dio znači 'odvjetnik, advokat', a pridjevski 'neovlašten' ili 'samouk'. Ovom svezom tipične odlike odvjetničkoga zanimanja (govorenje) bivaju određene pridjevskom sastavnicom koja uvjetuje značenje frazema te tako dolazi do njegova pojačavanja (mного govorenja).

31 »*Tù te je buò āna prpūvet od zelienga pręsca, nēi buò krāja, fört je buò f krūk, i ke se mislu da bū nēkej, pōlej je buò spit – i zjēlen pręsec. I tāk je uostāu ko nēdu fört gavári ānu te istu, da gavári ko od zelienga pręsca.*« (M. Malnar, Tršće)

2.2.2 Umišljenost

boga³² **za brado prjat** = biti umišljen, ohol: *Kāj misleš, da se bāga za brādo p̄jōu* (Tr).

držat se ko general = praviti se važan: *D̄ži se ko generāl* (Pr).

držat se ko krajl = praviti se važan: *D̄ži se ko krājil* (Pr).

glidat z vesuazga {kaga} = praviti se važan, biti umišljen, prezirati koga: *J̄zes, al j̄ māške, tāk z vesuāzga t̄ l̄di gl̄da* (Tr).

ko da je papiū {pazuābou} pam̄et celmo sveite kedū = pravi se važan tko: *Al se vāžna kō da se c̄lmo sv̄te p̄m̄et papiūa* (Tr). *Al se p̄m̄eten d̄iva ko da j̄ c̄lmo sv̄te p̄m̄et pazuābou* (Tr).

{muder} ko feškal³³ = važan: *M̄der j̄ ko f̄škal* (Tr).

pajest (pabrat) (pajerbat) pam̄et {celmo svete} = praviti se pametan, biti umišljen: *Tāk se d̄iva p̄m̄eten, kō da j̄ c̄lmo sv̄te p̄m̄et p̄jōu* (Tr). *Abrājta se ku da j̄ fs̄n p̄m̄et p̄broū* (Pr). *Tōk se p̄m̄etan d̄ēlaš ko da se c̄lmo sv̄te p̄m̄et poj̄rbou* (Ča, S2).

poun sjebe = umišljen: *Jōj, al j̄ p̄oun s̄j̄be* (Tr).

previjat se ko glista = praviti se važan: *Previja se ko gl̄sta* (Tr).

zdignet nus {ko pura} = praviti se važan, biti umišljen: *Zdigneua j̄ nus k̄j̄ j̄ vāžna* (Pr). *Al se obrājta, kōk j̄ s̄amu nus zdignu* (Ča, S2). *Še zdigneua nūs ko p̄ura* (Pr).

Iz navedenih je primjera razvidno da se umišljen čovjek uspoređuje s osobama (*kralj, general, odvjetnik*) koje imaju visoku funkciju u društvu. Zbog svojega se ponašanja, držanja ili govorenja te osobe stavljaju u negativan kontekst, iako među ljudima o njima vlada i pozitivno mišljenje. Kralj je vladar čija se titula obično nasljeđuje, a čije su ovlasti kroz povijest bile neograničene te se među ostalim kralju ništa nije moglo staviti u odgovornost, niti je mogao biti tužen. Zatim slijedi general koji na važnosti dobiva ne svojim rođenjem nego strategijama, vojnim zaslugama, hrabrošću te je osobito cijenjen među narodom i vojskom. Odvjetnik je zbog inteligencije, znanja i mudrosti nekad zauzimao bitno mjesto u selu, a njegova je riječ, uz svećenikovu i liječnikovu, imala posebnu važnost. Stoga i ne čudi da je taj frazem zabilježen samo kod starijih govornika.

Bilo kakav dodir s božanskim, u čovjeku budi taštinu i nesvjesnost o smrtnosti i prolaznosti, a povijest nas uči da su mnogi sebe smatrali božanstvom i pritom izazvali božji i ljudski gnjev. Frazem *boga za brado prjat* u semantičkom talogu ima sliku hvatanja božje brade. Iako u nekim govorima može značiti 'učiniti nešto nemoguće', u čabarskima pak ima značenje 'biti umišljen', pa čak i 'ohol'.

Poznate su orijentacijske metafore GORE JE DOBRO i DOLJE JE LOŠE. U skladu s tim, svaki čovjek stremlji visinama. Uočavamo da u frazemima *glidat z vesuazga {kaga}* i *zdignet nus {ko pura}* dolazi do odudaranja od ravnoteže te stvaranja negativne konotacije. Upravo se dosezanjem »previsokoga« spomenute sheme mijenjaju kad je riječ o kompleksnim ljudskim osobinama motiviranim

32 O pravopisnome problemu pisanja frazeološke natuknice *Bog* velikim ili malim slovom Fink (2001: 145) piše: »Dakle, u frazemima *bogu iza leđa (za leđima), krasti bogu (od boga) dane, uhvatiti boga za bradu* i sličnima frazeološko se značenje ne veže direktno uz leksičko značenje riječi *Bog* (u značenju 'stvoritelj'), pa se ta sastavnica može pisati malim slovom.«

33 *Feškal* 'odvjetnik'.

gestama. Kövecses i Szabó (1996: 337) frazeme motivirane gestama svrstavaju u posebnu skupinu zato što njihovo značenje proizlazi iz našega znanja o samoj gesti, a ne o onome što znamo o jeziku. Prvi je frazem motiviran gestom gledanja svisoka, odnosno s položaja za koji čovjek misli da ga je dosegnuo, te s kojega ima kontrolu nad svim ispod njega, a drugi obrnutom radnjom, odnosno dizanjem nosa u visinu, gdje želi biti, no pritom ne može i ne želi vidjeti što se događa oko njega. Taj je frazem proširen zoonimom *pura*, a poticaj mu je kretanje spomenute životinje (uzdignute glave i napuhanih prsa).

Frazem *previjati se ko glista* obično je vezan uz značenje ‘lukavost, domišljatost’ jer je u semantičkome talogu slika uvijanja beskičmenjaka koja se prenosi na negativno ljudsko ponašanje. Iako je utemeljen na istoj slici, u čabarskim govori- ma ovaj frazem ima značenje ‘praviti se važan, biti umišljen’, vrlo vjerojatno jer se slika uvijanja povezala s čovjekovim prenemaganjem.

Frazemi *ko da je papiju* {*pazuabou*} *pamjet celmo sveite* kedu i *pajest* (*pabrat*) (*pajerbat*) *pamjet* {*celmo svete*} uobičajeni su i u ostalim kajkavskim, čakavskim i štokavskim govori- ma (s inačicama *pobradi*, *popiti*, *spiti*...). Iako u njima nije potvrđen somatizam *glava*, jasno je da su motivirani ontološkom metaforom GLAVA JE SPREMNIK, u koji čovjek želi pospremiti sve znanje, odnosno pamet cijeloga svijeta.

2.3 Stanje

Među frazemima koji opisuju stanje u kojemu se čovjek nalazi, brojnošću su se izdvojili oni koji se odnose na spavanje i stanje pijanstva.

2.3.1 Spavanje

glidat pad kužo = spavati: *Grēn māu pāt kūžo glīdat* (Tr).

pejt piknet = ići spavati: *Zdēj grēn piknet* (Tr).

pejt spat s kakušme = ići vrlo rano spavati: *Kok je šu rānu spāt, s kakušme na pa rīt* (Tr).
Jēšt grīn spāt s kakušme (Pr).

pejt v cunę³⁴ = ići spavati: *Grēn v cunę* (Tr).

spat ko ajngel // **spat ko ajngelček** = mirno spavati: *Tāk lēpu spi ko ājngel* (Tr). *Špi ku ājngelcok* (Pr). *Spi ku ājngelček* (Ča, S1).

spat ko krepan = čvrsto, duboko, nepomično spavati: *Spi ko da je krepāua* (Tr).

spat ko mędveid = tvrdo spavati: *Špi ku mędveit* (Pr).

spat ko pajn³⁵ = tvrdo spavati: *Spi ko pājn* (Ča, S2).

spat ko pouh = tvrdo spavati: *Spiš ko pouh* (Tr).

spat ko teliček³⁶ v **štale** = mirno, spokojno spavati: *Spiš ko teliček f štāle* (Ča, S2).

spat ko uatrak³⁷ = mirno spavati: *Tāk lēpu spi ko mājhen uatrak* (Tr).

spat³⁸**zaspak ko zakūan** = čvrsto spavati/zaspati: *Ję spōu ko zākūan* (Tr). *Zaspāua son ku zakūāna* (Pr). *Al se zaspāla ko da se zaklāna* (Ča, S2).

³⁴ *Cuna* ‘krpa’.

³⁵ *Pajn* ‘panj’.

³⁶ *Teliček* ‘tele’.

³⁷ *Uatrak* ‘dijete, djetešće’.

³⁸ Kosa crta / rabi se između glagola različitih vidova.

spat ko zaziban = mirno, lijepo spavati: *Lěpu spi ko be ga zaziboŭ* (Tr).

{zaspāt} ko da je kedu puknu (vedru) z beten (kuādaven) pa guave kaga = čvrsto zaspati: *Zāspou sēn ko da mē je kēdu z bēten pa guāve pūknu* (Tr). *Spi ko da se ga vēdru s kuādaven pa guāve* (Tr).

zaspāt/spāt ko top = čvrsto zaspati/spavati: *Ma, spi ko tōp, na mārēš ga zbēdet* (Tr). *Zāspou je ko tōp* (Tr).

zaspāt ko trut = čvrsto zaspati: *Zāspāŭa bun ko trūt* (Tr).

Frazemi *pejt v cuneŭ*, *pejt piknet*, *pejt spat s kakušme* označavaju radnju odlaska u krevet. Frazem *ići u kpe* prisutan je i u drugim hrvatskim govorima, i u njemu se imenica *kpe* odnosi na posteljinu, što ga čini konkretno motiviranim. U drugome frazemu glagol *piknet* označava kratkotrajno zatvaranje očiju te se ovaj frazem isključivo rabi kada osoba planira kratko odspavati (primjerice popodnevni san). Osobina kokoši da ide spavati prije mraka poslužila je kao slika za nastanak frazema *pejt spat s kakušme*, koji označuje nečiji rani odlazak u krevet ili rano lijeganje, a ovaj frazem živi u gotovo svim hrvatskim govorima. *Glidat pad kužo* jedini je frazem u kojemu se radnja spavanja ne specificira. *Koža* u ovome frazemu označava kapke koji su zatvoreni te se tako objašnjava gledanje pod kožom. Najbrojniju skupinu čine frazemi koji se odnose na kvalitetu spavanja.³⁹ Mirno spavanje povezuje se uz *ajngela/ajngelčka*, *uatraka* i *telička*. Iako su u kršćanstvu anđeli duhovna bića, pri poprimanju fizičkih obilježja često ih se prikazuje u dječjemu liku. Upravo se zato, kao i u frazemu *spat ko uatrak*, miran san poistovjećuje s dječjim snom. Poveznica s djetetom uočava se i u frazemu *spat ko zaziban*, u kojemu je poticajni impuls za nastanak frazema bilo dijete usnulo nakon njihanja u kolijevci. Kao sinonim za miran san poslužilo je i tele, mladunče goveda, a razlog tomu može biti taj što su na istraženome području ljudi često uzgajali krave. Svim preostalim prikupljenim frazemima opisuje se čvrsto, tvrdo spavanje. Usporedba čvrstoga sna s neaktivnošću topa, nekadašnjega moćnog oružja koje je zamijenjeno suvremenijim te stoga sada miruje/»spava«, dovela je do frazema *zaspāt/spāt ko top*, koji se može često čuti i u ostalim hrvatskim govorima. Asocijativna veza mrtvoga čovjeka i nepomičnoga čovjeka usnulog čvrstim snom rezultirala je frazemima *spāt/zaspāt ko zakūan* i *spāt ko krepan*. Poticajni impuls za nastanak frazema *spāt ko pajn* bilo je mrtvo drvo, to jest ostatak debla ili panj. Koncept »tvrdoga spavanja« u većini se hrvatskih govora opisuje frazemima koji u sebi imaju zoonimsku sastavnicu, što je potvrđeno i u ovome korpusu. Motiviranost nastanka zoonimskih frazema *spāt ko međveid* i *spāt ko pouh* potpuno je razvidna s obzirom na to da obje spomenute životinjske vrste spavaju zimski san, a i obitavaju na promatranome području. Kao asocijacija za nastanak frazema *zaspāt ko trut* poslužio je trut, muška jedinka pčele čiji je jedini zadatak oplođivanje matice. Upravo u skladu s njegovom ulogom u pčelinjoj porodici, frazemima sa sastavnicom *trut* najčešće se označuju lijene osobe ili one koje žive na račun drugoga. U promatranim je govorima došlo do širenja početne simbolike te se očekivana slika truta prenijela i na aktivnost spavanja.

39 Fink-Arsovski (2012: 48) navodi da se može govoriti o dvama osnovnim aspektima kvalitete spavanja, a njihova je razlika temeljena na stupnju osjetljivosti na vanjske podražaje.

S obzirom na generacijske razlike uporabe frazema, pokazalo se da frazemi *spat ko teliček v štale* i *spat ko zaziban* žive isključivo u govoru starijih govornika.

2.3.2 Stanje pijanstva

bet pad gasen = biti pripit, malo pijan: *Spit ję pad gāsę, kaj čęš* (Tr). *Cųgnu ga ję, videt mo ję da ję pod gāsęn* (Ča, S2).

mrtav pejan = jako pijan: *Martaf ję pęjan* (Tr).

past v komo = 1. biti jako pijan: *Pų se fkųmo* (Tr); 2. loše se osjećati: *Joj, fkųmo sen* (Tr).

pejan ko avion = jako pijan: *Pęjan se ko avijųn* (Tr).

pejan ko bačva = jako pijan: *Pęjan ję ko báčva* (Tr).

pejan ko batina = jako pijan: *Pęjan ję ku bătina* (Ča, S1).

pejan ko galida = jako pijan: *Pęste ga, viš da ję pęjan ko galida* (Tr).

pejan ko kuada = jako pijan: *Pęjan ję ko kuąda* (Tr). *Pęjan ję ku kuąda* (Pr).

pejan ko lętvą = jako pijan: *Pęjan ję ko lętvą* (Tr).

pejan ko majka = jako pijan: *Spit ję pęjan ko mąjka* (Tr).

pejan ko pętelinček⁴⁰ = pripit: *Pęjan ko pętelinček* (Ča, S2).

pejan ko pręsec = jako pijan: *Pęjan ko pręsec* (Ča, S2).

pejan ko špužva = jako pijan: *Pęjan ję ko špužva* (Tr).

pejan ko zagujzda⁴¹ = pijan: *Pęjan ko zagųjzda* (Tr).

pejan ko zamašek⁴² = jako pijan: *Pęjan ję ko zamąšek* (Tr).

pet ko žouna⁴³ = mnogo piti: *Piję ko žouną* (Tr).

Među prikupljenim je frazemima 16 onih koji se odnose na koncept pijanstva, a uglavnom je riječ o poredbenima frazemima. Većina ih se odnosi na stanje pijanstva; u A-dijelu potvrđena je sastavnica *pejan* (pijan), a uglavnom imaju značenje ‘jako pijan’. Samo dva frazema prikazuju čovjekovo stanje svijesti: *mrtav pejan* i *past v komo*. Pridjev *mrtav* inače se u hrvatskim govorima upotrebljava za pojačavanje značenja (*mrtav umoran*, *mrtav ladan*), a u ovome slučaju upućuje na to da je pijana osoba potpuno nesvjesna i u stanju mirovanja, što se implicira i uporabom imenice *koma*, čime se ističe da je osoba u dubokoj nesvjestici te da ne reagira na podražaje.

Razvidno je da imenice u C-dijelu, kao i u ostalim kajkavskim, čakavskim ili štokavskim govorima, mogu biti predmeti koji se odnose na posude (*pejan ko bačva*) ili njezine dijelove (*pejan ko zagujzda*, *pejan ko zamašek*) u kojima se čuvaju alkoholna pića, posebice vino i rakija, i za koje se uvijek smatra da su njima natopljeni. Također se rabe sastavnice koje su kruti, tupi i/ili predmeti izrađeni od drva (*pejan ko batina*, *pejan ko galida*, *pejan ko kuada*, *pejan ko lętvą*). Oni mogu asociirati na ukočenost ili nestabilnost pijanoga tijela, ali i na njegovu iskrivljenost motiviranu izgledom drvenih predmeta nakon što upiju vodu. Posebice se to odnosi na frazem sa sastavnicom *galida* jer je riječ o posudi sličnoj kablu, a u kojoj se držala kuhana stočna hrana.

Nekoliko je frazema sa zoonimskom sastavnicom: *pejan ko pętelinček*, *pejan ko pręsec*, *pet ko žouna*. Frazem *pejan ko pręsec* motiviran je prljavštinom i

40 *Pętelinček* ‘pjetlić’.

41 *Zagujzda* ‘klin’.

42 *Zamašek* ‘čep’.

43 *Žouna* ‘žuna’.

neurednošću svinje koja se ogleda u izgledu pijanca. O motivaciji frazema *pet ko žouna* Snoj donosi tri moguća objašnjenja. Poziva se tako na njemačku etimologiju,⁴⁴ a navodi i da mogući nastanak spomenutoga frazema proizlazi iz drugog naziva za žunu – *pivka* (Snoj 2013: 94), što je u svome radu zabilježio i Keber (1998: 352). Kao treću mogućnost nastanka ovoga frazema Snoj navodi i zabilježenu promjenu značenja imenične sastavnice.⁴⁵

Motivacija frazema *pejan ko špužva* vrlo je prozirna. Riječ je o predmetu koji može upiti veliku količinu tekućine, čime se upućuje i na količinu alkohola koju je osoba popila.

Dva su tumačenja ovjerena za frazem *pejan ko majka*. Prema jednima, frazem se dovodi u vezu s roditeljama koje su prije rađale u svojim domovima. Kako bi lakše podnijele bolove i sam porođaj uglavnom su im davali piti žestoka alkoholna pića. Drugo je mišljenje da je frazem nastao elipsom frazema *pijan kao majka zemlja* jer u svijesti primitivnih naroda postoji vjerovanje da je majka zemlja roditeljica svega živoga te da bi ispunila svoju reproduktivnu ulogu mora biti obilno natopljena tekućinom, tj. kišom koja je nebeski dar (Kovačević 2014: 29).

Smatramo da su frazemi *pejan ko avion*, koji je zabilježen samo kod mlađih govornika, i *bet pad gasen* slično motivirani, i to prijevoznim sredstvima s motorima s unutarnjim izgaranjem. Frazem *bet pad gasen* vrlo je vjerojatno motiviran ponašanjem pijanoga čovjeka koje u temeljnim radnjama nalikuje na vožnju automobila: prvo se ulije gorivo, a kada se doda gas i potakne motor na rad stvara se buka koju prate ispušni plinovi. Kod pijanoga čovjeka možemo uočiti preklapanja tih radnja: prvo se konzumira alkohol, da bi u pijanome stanju čovjek glasnije i manje razumljivo govorio, a oko njega se osjeća miris alkohola. Taj je cijeli slijed radnja preslikan u jednu radnju – dodavanje gasa.⁴⁶ Frazem *pejan ko avion* možda je motiviran činjenicom da avion treba i troši mnogo goriva, što je ekvivalent količini alkohola koja je potrebna pijancu. S druge strane, može biti riječi samo o određenim trenucima nestabilnosti aviona tijekom turbulencija, što se vrlo jednostavno može preslikati na teturanje i nestabilnost pijane osobe.

44 »Če je obravnavani pomen besede žolna posledica besedne metafore, lahko domnevamo, da gre za delni kalk po nem. *Schluckspecht* 'kdor rad in veliko pije alkoholne pijače', kar sinhrono deluje kot velelniška zloženka iz glagola *schlucken* 'požirati, goltati' in samostalnika *Specht* 'žolna'« (Snoj 2013: 94).

45 »Frazem *piti kot žolna* utegne biti prenarejen iz *piti kot žolnir, pri čemer beseda *žolnir*, izposojenka iz srednjevisokonemške *solner*, pomeni 'vojak', mlajše tudi 'inženir'. Da so vojaki vedno radi in veliko pili, ni treba posebej poudarjati, torej je domnevani primerjalni frazem motivacijsko utemeljen.« (Snoj 2013: 94)

46 Snoj (2013: 92) također navodi da je metaforički dio frazema *pod gasom* nastao od osnovnoga značenja 'plin' preko prenesenoga 'alkoholne pare' (koje izlaze iz čovjeka koji je pio alkoholna pića) ili pak 'smjese zraka i benzinskih plinova koje pokreću automobil' (kao što alkoholno piće pokreće opijenoga).

2.4 Odnos prema radu

- {deiva} **kedu da se se kadi** = mnogo radi tko: *Tàk hèdu dèiva da se sè kàdi* (Tr).
deivat ko črv = marljivo i ustrajno raditi: *Dèiva ko čèřf* (Tr). *Dèiua ku čřf* (Pr).
deivat ko da bu skuzej⁴⁷ (za dele) živu = mnogo raditi: *Tàk dèiva da se mısle da bu skuzej živu* (Tr). *Dèiva ko da bu za dèle živu* (Tr).
deivat ko da je kedu spustu/pustu z kiten⁴⁸ kaga = jako, mnogo raditi: *Dèiva ko da be ga s kiten spustu* (Tr).
deivat (mučet se) ko kuojn = mnogo raditi: *Dèiva ko kuojn* (Tr). *Múčeš se ku kójn* (Ča, S2).
deivat ko mučenic = mnogo raditi: *Dèiuaš ko múcenik* (Pr).
deivat ko žbeua⁴⁹ = mnogo raditi: *Dèiua ku žbèua* (Pr).
mantrat se ko črv v kamne = raditi marljivo i ustrajno, ali bez rezultata, neučinkovito: *Mántra se ko čřf kámne* (Ča, S2).
muče se ko sramak kedu = mnogo radi tko: *Múčeš se ku srámak* (Ča, S2).
vreiden ko bravlinc⁵⁰ = jako vrijedan, marljiv: *Vrèiden je ko brávlinc* (Tr).
vreiden ko črv = jako vrijedan: *Vrèiden je ko čèřf* (Tr). *Vrèidən se ko čřf* (Ča, S1).

Među frazemima koji izražavaju nečiju marljivost zamjetna je dominacija onih sa zoonimskom sastanicom. Crv je životinja koju karakterizira griženje materije na koju naiđe i upravo je njegova zaokupljenost i predanost toj aktivnosti poslužila kao slika nečijega ustrajnog rada. U frazemu *mantrat se ko črv v kamne* priložni dodatak uvjetuje promjenu frazetskoga značenja, a taj frazem živi i u drugim hrvatskim dijalektima. Očekivano je da marljivost crva u kamenu ne dolazi do izražaja (za razliku od primjerice u jabuci), što zapravo predstavlja svakoga tko se muči, ali ne postiže željene rezultate. Konkretno su motivirani frazemi *deivat ko žbeua*, *deivat (mučet se) ko kuojn* i *vreiden ko bravlinc*. Uočljive i prepoznatljive osobine pčele, konja i mrava, životinja koje ubrajamo među »radilice«, uključene su u frazeološki korpus i u govorima čabarskoga područja, podneblja gdje sve navedene vrste obitavaju u velikome broju. Poznata je i pojačana aktivnost psa puštenog s lanca te je upravo takva slika bila okidač za nastanak frazema *deivat ko da je kedu spustu/pustu z kiten kaga*, potvrđenog kod starijih ispitanika. Za izražavanje nečije marljivosti upotrebljava se i frazem *deivat ko da bu skuzej (za dele) živu*. Motiv za nastanak ovoga frazema jest nečija ustrajnost i marljivost u ostvarivanju ciljeva unatoč činjenici da se u trenutku smrti u životu sve privede kraju, što sav trud zapravo čini besmislenim.

Zabilježen je i frazem koji nije izravno vezan uz nečiju marljivost, ali opisuje aktivnost rada:

- kak pr jeide, tak pr deile** = tko mnogo jede, dobro radi: *Kàk se pr jèide, tàk se i pr dèile* (Tr). *Češ buš počàse jèla pòlej búdo lèdi rèkle, joj al se počàsna tàka se i pr dèle; kòk se pr jède, tók se i pr dèle* (Ča, S2). *Češ se hìter pr jèide, se i pr dèile* (Ča, S1).

Sporo ili brzo jedenje povezuje se uz nečiju kvalitetu rada, pri čemu način konzumiranja hrane simbolizira brzinu, a samim time i način obavljanja radnja.

47 *Skuzej* 'uvijek'.

48 *Kitnè* 'lanci'.

49 *Žbeua* 'pčela'.

50 *Bravlinc* 'mrav'.

Neočekivano je da je u istraženome korpusu zabilježen samo jedan frazem koji opisuje lijenu osobu:

namaren ko kŭada⁵¹ = jako lijen: *Namāren je ko kŭada* (Tr),

no možemo pretpostaviti da bi se usmjerenim istraživanjem dobili drukčiji rezultati. Klada ili cjepanica, kratak debeo komad drva za loženje (RHJ), čest je motiv u životu Čabrana, a svojom je nepomičnošću poslužio kao slika lijenoga čovjeka.⁵²

3 ZAKLJUČAK

Ovim se radom nastojalo prikazati frazeološko bogatstvo čabarskih govora, pri čemu su se potvrdili očekivani rezultati te se pokazalo da su u korpusu najbrojniji upravo frazemi koji se odnose na čovjeka. Među njima najčešći su oni koji se odnose na čovjekovu vanjštinu i opisuju njegovu mršavost ili debljinu te ljepotu ili ružnoću.

Većina je frazema uglavnom motivirana sastavnicama iz biljnoga ili životinjskoga svijeta, religije, predmetima iz svakodnevne uporabe, a kao asocijativni elementi često su poslužili i dijelovi ljudskoga tijela. Posebna zanimljivost svakako su sačuvane leksičke jedinice koje su prešle u pasivni leksik i žive isključivo u frazemima.

Frazemi predstavljaju jezični sloj koji oslikava život čovjeka u nekoj sredini i koji se, zbog svoje ustaljene uporabe, prenosi s koljena na koljeno, njegujući tako brojne arhaičnosti. Dodatni je to razlog da frazeologija i dalje bude sastavni dio dijalektoloških istraživanja, a što je potvrđeno i ovom obradom.

LITERATURA

- Fink 2001** = Željka Fink, Hvatamo li za bradu *Boga* ili *boga*?: o jednom pravopisnom problemu u frazeologiji, *Filologija* 36–37 (2001), 139–148.
- Fink-Arsovski 2002** = Željka Fink-Arsovski, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb: FF press, 2002.
- Fink-Arsovski 2012** = Željka Fink-Arsovski, Hrvatski frazemi s komponentama *spavati, zaspati, san* i njihovi ruski ekvivalenti u: *Stručak riječima ispunjen, Zbornik radova posvećen Antici Menac o njezinu 90.*, ur. Željka Fink-Arsovski, 2012, 47–61.
- Keber 1996** = Janez Keber, *Živali v prisposodobah 1*, Celje: Mohorjeva družba, 1996.
- Keber 1998** = Janez Keber, *Živali v prisposodobah 2*, Celje: Mohorjeva družba, 1998.
- Keber 2011** = Janez Keber, *Slovar slovenskih frazemov*, Ljubljana: ZRC SAZU, 2011 (Slovarji).
- Kovačević 2014** = Barbara Kovačević, Pijan ko majka i pijan ko duga, *Hrvatski jezik* 1 (2014), br. 4, 27–30.
- Kövecses – Szabó 1996** = Zoltán Kövecses – Péter Szabó, Idioms: A View from Cognitive Semantics, *Applied linguistic*, 17 (1996), br. 3, 326–355.

51 *Kŭada* 'klada'.

52 U hrvatskim govorima motiv klade nalazimo u frazemima koji označavaju glupoga ili pijanoga čovjeka te način spanjanja ili sjedenja.

- Malnar 2012** = Marija Malnar, *Fonološki opis čabarskih govora na frazeološkom korpusu*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012. (Umnoženo.)
- Malnar – Vukša 2012** = Marija Malnar – Perina Vukša, Postoje li čakavski elementi u fonologiji čabarskih govora?, u: *Zbornik radova Petoga hrvatskog slavističkog kongresa 1*, ur. Marija Turk – Ines Srdoč-Konestra, Rijeka: Filozofski fakultet, 2012, 339–348.
- Malnar 2002** = Slavko Malnar, *Pamejnek*, Čabar: Matica hrvatska, ogranak Čabar, 2002.
- Malnar 2008** = Slavko Malnar, *Rječnik govora čabarskog kraja*, Čabar: Matica hrvatska, ogranak Čabar, 2008.
- Maresić – Menac-Mihalić 2008** = Jela Maresić – Mira Menac-Mihalić, *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2008.
- Menac – Menac-Mihalić 2011** = Antica Menac – Mira Menac-Mihalić, *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011.
- Menac-Mihalić 2005** = Mira Menac-Mihalić, *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj: s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga, 2005.
- Pronk 2010** = Tijmen Pronk, Rani razvoj goranskih govora, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36 (2010), br. 1, 97–133.
- RHJ** = Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber, 1998.
- Snoj 2013** = Marko Snoj, Frazemi v luči etimologije: metoda in praksa, u: *Frazeološka simfonija: sodobni pogledi na frazeologijo*, ur. Nataša Jakop – Mateja Jemec Tomazin, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2013, 91–98.
- Teliya i dr. 1998** = Veronika Teliya – Natalya Bragina – Elena Oparina – Irina Sandomirskaya, Phraseology as a Language of Culture: Its Role in the Representation of a Collective Mentality, u: *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*, Oxford: Oxford University Press, 1998, 55–75.
- Vidović Bolt 2011** = Ivana Vidović Bolt, *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2011.

POVZETEK ■ SUMMARY

O človeku na kratko – konceptualna analiza frazemov čabarskih govorov

V prispevku so analizirani frazemi, zbrani s terenskim delom v treh čabarskih govorih – v Tršću, Prezidu in Čabru. Iz korpusa so izločeni vsi frazemi, ki se nanašajo na človeka, to je tisti, ki opisujejo človekovo zunanost, lastnosti, stanje in odnos do dela. Predstavljeni so najpogostejši koncepti in vzporejeni z obstoječim hrvaškim frazeološkim gradivom. Vsi frazemi so ponazorjeni s transkribiranimi potrditvami z raziskovanega področja.

On People in Brief: A Conceptual Analysis of Phrasemes in the Čabar Dialects

This work analyses phrasemes gathered through field research in three Čabar dialects: Tršće, Prezid, and Čabar itself. The corpus that was compiled served for selection of all phrasemes referring to people; that is, describing their behavior, personality, condition, and attitude towards work. The most common concepts are presented and compared to existing Croatian phraseological material. All phrasemes are documented with transcribed examples from field research.

RADMILA V. ŽUGIĆ

TVORBA PRIDEVSKIH DEMINUTIVA U PRIZRENSKO-TIMOČKIM GOVORIMA SRPSKOG JEZIKA I BUGARSKOM JEZIKU: KOMPARATIVNA ANALIZA

COBISS: 1.01

Tvorba pridevniških manjšalnic v prizrensko-timoških govornih srbskega jezika in v bolgarskem jeziku: primerjalna analiza

Avtorica v prispevku definira semantično kategorijo pridevniških manjšalnic in določa njihov odnos do samostalniških manjšalnic. Podaja pregled dosedanje raziskanosti tvorbe pridevniških manjšalnic v prizrensko-timoških govornih in v bolgarskem jeziku, potem pa jih analizira z besedotvornega stališča.

Ključne besede: pridevniške manjšalnice, besedotvorni načini, prizrensko-timoški govori, bolgarščina, primerjalni pristop

Formation of Adjectival Diminutives in the Prizren–Timok Dialects of Serbian and in Bulgarian: A Comparative Analysis

This article describes the semantic category of adjectival diminutives and defines their relationship to nominal diminutives. It provides an overview of research to date on the formation of adjectival diminutives in the Prizren–Timok dialects and in Bulgarian, and then it analyzes them from the perspective of word formation.

Keywords: adjectival diminutives, word-formation patterns, Prizren–Timok dialects, Bulgarian, comparative approach

1 UVOD

Ako se ima u vidu¹ da su dosadašnja komparativna istraživanja tvorbeno-semantičke problematike imeničkih deminutiva² u prizrensko-timočkim govornima srpskoga jezika i bugarskom jeziku potvrdila identične tvorbeno-semantičke tipove, ovakvo stanje se može očekivati i u kategoriji pridevskih deminutiva. Ovo tim pre što ta dva bliskosrodna, južnoslovenska jezička idioma koja u kontekstu lingvogeografskih faktora i međujezičke interferencije govora u kontaktu imaju uslove da formiraju određene identične ili slične tvorbene strukture.

1 Rad je nastao u okviru projekta *Lingvistička istraživanja savremenog srpskog jezika i izrada Rečnika srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika SANU* (178009) koji u celosti finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

2 Komparativna analiza imeničkih deminutiva u prizrensko-timočkim govornima srpskog jezika i bugarskom jeziku potvrđuje identične semantičko-tvorbene tipove u oba ispitivana južnoslovenska jezička idioma. O ovome v. u: Žugić 2015a; 2015b; 2015c (sve u štampi).

U komparativnoj tvorbeno-semantičkoj analizi pridevskih deminutiva, za stanje u prizrensko-timočkim govorima srpskog jezika biće korišćena građa, ekscerpirana iz sledećih dijalekatskih rečnika: *Rečnik govora južne Srbije* (Zlatanović 1998), *Rečnik govora sela Kamenice kod Niša* (Jovanović 2004), *Rečnik govora jablaničkog kraja* (Žugić 2005), *Timočki dijalekatski rečnik* (Dinić 2008) i *Crnotravski rečnik* Stojanović (2010).

Za bugarski jezik biće korišćena građa iz rečnika: *Obraten rečnik na bugarski jezik* (Murdarov i dr. 2011) i *Bugarsko-srpski rečnik* (Mladenov 2000). Za deo primera koji ili potvrđuje primere iz rečnika ili predstavlja dodatnu građu, koristimo i usmena saopštenja kolegistica Vasilke Radeve i Najde Ivanove, profesorki slovenske filologije Univerziteta u Sofiji.

2 OSNOVNA SVOJSTVA PRIDEVSKIH DEMINUTIVA

Pridevski deminutivi, analogno imeničkim deminutivima³ i glagolskim deminutivima, na semantičkom planu predstavljaju reči subjektivne ocene modifikacionog značenja. Subjektat odgovarajućim tvorbenim postupcima modifikuje semantiku motivnog prideva kojim je iskazana određena osobina referentnog pojma.

Pridevskim deminutivima uopšte, nezavisno od toga da li pripadaju semantičkoj sferi ‚predmet‘, ‚neživo‘, ili semantičkoj sferi ‚osoba‘, ‚živo‘, označavaju se umanjena, deminuirana svojstva fizičke razmere pojma (veličina, dimenzija) ili sniženi stepen kvalitativnog svojstva referentnog pojma koji subjekt ocenjuje. U semantičkoj sferi ‚osoba‘ deminuciji podležu i karakterna svojstva.

Za razliku od deminutivnih imenica iz sfere ‚osoba‘ u kojima nisu primarni sadržaji razmere već pragmatički sadržaji kojima subjekat iskazuje vrednosnu, pozitivnu ili negativnu ocenu referenta, poput drag, mio, simpatičan, odnosno mrzak, nedopadljiv, koji nije vredan poštovanja i sl. (Ristić i dr. 2005: 604), pridevskim deminutivima iz sfere ‚osoba‘ deminuiraju se osobine kojima se kvalifikuju kako parametri fizičke razmere (u najširem smislu parametri koji se odnose na čovekove manifestativne osobine – uzrast, visina, lepota, telesna težina i sl.) tako i pragmatični parametri vrednovanja osobina koje se mogu podvesti pod opšti sadržaj karakternih svojstava.

Ovde otvaramo i do sada nerešeno pitanje zašto navedeni parametri mogu indukovati imenice deminutivne i augmentativne semantike, a pridevi samo pridevske deminutive i onda kada je reč o svojstvima i pozitivne i negativne konotacije. Pri tom imamo u vidu samo sufiksaciju kao zajednički

3 U srpskoj literaturi se ističe da se u deminutivnim derivatima sa značenjem umanjenih fizičkih realija u semantičkoj sferi ‚neživo‘ i deminutivnim derivatima iz semantičke sfere ‚živo‘ primarni semantički sadržaj realizuje kao subjektivna (vrednosna, emotivna) ocena objekta imenovanja (Veljković-Stanković 2005: 93–96).

i najproduktivniji način tvorbe imeničkih deminutiva s jedne strane i pridevskih deminutiva s druge strane. Smatramo da je polazište rešenja ovog pitanja u svojstvu komparacije prideva, tj. da se augmentacija, uvećanje kod prideva realizuje stepenovanjem date osobine čije se uvećano, više, odnosno najviše prisustvo iskazuje komparativom odnosno superlativom. Ovakav način augmentacije prideva najvišim, superlativnim stepenom pomoću reče *naj*, objašnjava da augmentativni pridevi nastaju prefiksacijom prefiksom *pre-*: *premlad*, *prelep*, *preširok* i sl.

3 DOSADAŠNJA PROUČENOST PRIDEVSKIH DEMINUTIVA U PRIZRENSKO-TIMOČKIM GOVORIMA I BUGARSKOM JEZIKU

U našim dosadašnjim monografijama o govorima prizrensko-timočke dijalekatske zone, pridevski deminutivi, u prvom redu njihova tvorba, ostajala je po strani.⁴

Retki su i radovi koji se bave pridevskim deminutivima na ovom dijalekatskom području. U jednom od njih su ukratko predstavljeni tvorbeni modeli pridevskih deminutiva uz konstataciju da oni na području južne Srbije pokazuju veću produktivnost u odnosu na standardni srpski jezik kada je reč o istim tvorbenim obrascima, ali da se javljaju i tvorbeni modeli koje standardni srpski jezik ne poznaje (Žugić 2003). U štampi je opširan i sveobuhvatan rad u kome je predstavljena suština semantičke i tvorbene strukture pridevskih deminutiva u prizrensko-timočkim govorima čiji će zaključci, u meri koju bude zahtevala tema ovog rada, biti korišćeni u komparativnom istraživanju sa stanjem u bugarskom jeziku (Žugić 2015d).

4 Ovde ćemo, po hronološkom principu, izneti podatke o tvorbi pridevskih deminutiva u meri koju donose monografski opisi prizrensko-timočkih govora. – U monografiji Govori Bučuma i Belog Potoka ne razmatra se tvorba reči. Ona sadrži rečnik sa rečima kojih nema u Vukovom Rječniku, odnosno manje poznate reči upotrebljene u primerima kojima se potvrđuje neka fonetska, morfološka ili sintaksička karakteristika navedenih govora, ali nismo pronašli ni jedan pridev s deminutivnim značenjem (Bogdanović 1979). – U monografiji Govor Aleksinačkog Pomoravlja, u okviru petog dela (Prilozi) date su manje poznate reči (291–297), među kojima nismo pronašli nijedan pridev s deminucijom (Bogdanović 1987). – U monografiji Govor Crne Trave i Vlasine nema posebnog dela o tvorbi, a u poglavlju Oblici (190–193) ne pominje se semantička kategorija prideva s deminutivnim značenjem (Vukadinović 1996). – Monografija Govori Ponišavlja nema posebnog dela o tvorbi reči, a pridevi se razmatraju u okviru drugog dela Oblici (141–145). Među primerima nismo pronašli nijedan pridevski deminutiv (Čirić 1999). – Monografija Govor Zaplanja sadrži poseban deo naslovljen Tvorba reči (199–219). Autorka konstatuje da je ova oblast u dosadašnjim dijalektološkim studijama relativno malo zastupljena. Ona to obrazlaže nepostojećim suštinskim razlikama sa standardnim jezikom, ali ipak iznosi neke razlike u poređenju govora Zaplanja i standardnog idioma, pa tako na 18 strana govori o tvorbi imenica, a o ostalim morfološkim kategorijama na 3 strane. Za naše istraživanje je bitan podatak o tvorbenim sufiksima za prideve, gde se, između ostalog, navode i sufiksi -av kojim se grade i pridevski deminutivi (belužnjav, žutinjkav) i -ačak (punačak, slabačak, suvačak) (Marković 2000: 216, 217).

Relevantna literatura o tvorbi reči u bugarskom jeziku, razmatra i tvorbu prideva izdvajajući pri tom sufiksaciju (100–118), prefiksaciju (120–123) i kompoziciju (124–126) kao najproduktivnije načine tvorbe (Radeva 1987: 100–126). Nas u prvom redu interesuje sufiksacija i prefiksacija prideva, budući da se u okviru ovih načina tvorbe prideva nalaze i sufixi, odnosno prefiksi kojima se tvore pridevski deminutivi. Autorka ne apostrofira pridevske deminutive kao posebnu semantičko-tvorbenu kategoriju, kako to čini za imeničke deminutive i augmentative (Radeva 1987: 32–52), ali kod određenih sufixa ili prefiksa, između ostalog, primerima potkrepljuje i prideve kojima se iskazuje umanjenje, odnosno niži stepen ili intenzitet osobine motivnog prideva. Takođe, za razliku od deminutivnih i augmentativnih imenica modifikacione semantike, tj. imenica subjektivne ocene, pridevi ovakvog značenja nisu terminološki definisani (Radeva 1987: 32–52).

Sistematizacija prideva data je po sufixima, odnosno prefiksima, pri čemu pridevske deminutive nastale pomoću istog sufixa, tj. prefiksa posmatramo kao isti tvorbeni tip.⁵ Među tvorbenim tipovima koje Radeva navodi, zapazili smo i one koji odlikuju i prizrensko-timočke govore, što će u ovom radu biti pokazano.

Relevantna gramatika bugarskog jezika *Svremenen bŭlgarski ezik* (Bojadžiev i dr. 1999), u poglavlju Slovoobrazuvane (Tvorba reči, 227–276), u delu o tvorbenom značenju i tvorbenim tipovima izdvaja tvorenice modifikacionog tvorbenog značenja u koje svrstava i prideve kojima se označava niži ili viši stepen osobine pojma iskazane motivnim pridevom: sin – siničъk, zelen – vъzzelen, grub – grubovat, dobъr – predobъr (248–250).

Vidimo, dakle, da i Radeva i Bojadžiev i dr. skreću pažnju na prideve modifikacionog tvorbenog značenja definišući samo značenje kao umanjeni (niži) ili uvećani (viši) stepen osobine motivnog prideva, ali za prideve takvog značenja ne daju odgovarajući termin.

4 KOMPARATIVNA ANALIZA TVORBE PRIDEVSKIH DEMINUTIVA U PRIZRENSKO-TIMOČKIM GOVORIMA I BUGARSKOM JEZIKU

- 4.1 Suštinska strana tvorbe reči uopšte, te samim tim i tvorbe pridevskih deminutiva, jeste uticaj tvorbenih elemenata na semantiku novonastalih tvorenica, tj. na modifikaciju motivnih reči. Važno pitanje je semantička veza tvorbenih faktora i osnovinskog dela tvorenica (Žugić 2011).

Tvorba se i na primeru pridevskih deminutiva, raznolikošću tvorbenih načina, obrazaca i modela, pokazuje kao značajan izvor leksičke sinonimije, a samim tim i bogaćenja leksičkog sistema jednog govora (Dragičević 2007: 249). Naša

⁵ Tvorbeni tip kao osnovnu jedinicu tvorbenog sistema čine leksičke jedinice koje objedinjuju sledeći elementi: isti formant (sufiks), zajednička kategorijalna pripadnost motivne reči i jedinstvo tvorbenog značenja (Radović-Tešić 2002: 14).

građa potvrđuje pojavu nastajanja jednokorenskih sinonima dodavanjem različitih afiksa na istu tvorbenu osnovu. U našoj lingvistici se ovakve leksičke jedinice nazivaju tvorbenim ili gramatičkim sinonimima (Dragičević 2007: 246). Ovo pitanje zaslužuje poseban rad, a mi ćemo na odgovarajućem mestu, na nekoliko primera tvorbenih sinonima, samo ukazati na ovu pojavu.

Tvorbu pridevskih deminutiva izložićemo po produktivnosti tvorbenih načina, s tim što će za svaki tvorbeni način najpre biti predstavljeno stanje u prizrensko-timočkim govorima, a potom odgovarajući tvorbeni ekvivalenti u bugarskom jeziku.

Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja biće izvedeni odgovarajući zaključci o identičnim i različitim tvorbenim procesima u istraživanim jezičkim idiomima.

Najproduktivniji je sufiksalni način tvorbe koji ćemo izložiti po produktivnosti sufiksa.

Građa pokazuje da je u prizrensko-timočkim govorima najproduktivniji sufiks *-ak / (-bk)* sa proširenim varijantama *-(a)ćak / -(a)ćčk / -(b)ćčk / -ščk* koji u značenje osnovne pridevske lekseme unosi nijansu deminutivnosti, odnosno sugeriše da je osobina osnovnog prideva prisutna u nižem stepenu: *blāgaćak* (Zlatanović 1998; Jovanović 2004) / *blāgaćčk* (Žugić 2005; Dinić 2008; Stojanović 2010), *visòćčk* (Dinić 2008), *glādnaćčk* (Žugić 2005), *glupavćak* (Stojanović 2010), *golēmaćčk* (Žugić 2005; Dinić 2008), *golemaćčk* (Dinić 2008; Stojanović 2010) / *golemščk* (Stojanović 2010), *gùstaćak* (Jovanović 2004) / *gùstьćčk* (Dinić 2008) / *gùstaćčk* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *debēlaćčk* (Žugić 2005) / *debelćčk* (Jovanović 2004; Stojanović 2010) / *debelščk* (Dinić 2008), *dòbьrćčk* (Jovanović 2004) / *dobьrćčk* (Dinić 2008), *dolēćčk* (Jovanović 2004), *duboćak* (Stojanović 2010), *živaćak* (Dinić 2008), *žltaćak* (Dinić 2008), *jàkьćčk* (Jovanović 2004) / *jàćak* (Žugić 2005) / *jaćčk* (Stojanović 2010) / *jàkaćčk* (Stojanović 2010), *kràtaćčk* (Žugić 2005) / *kràtaćak* (Žugić 2005; Dinić 2008), *kròtaćak* (Žugić 2005) / *kròtaćčk* (Dinić 2008; Stojanović 2010) / *kròtaćak* (Dinić 2008), *ljùtaćak* / *ljutaćčk* (Jovanović 2004; Stojanović 2010), *malēćčk* (Žugić 2005) / *mlēćčk* (Dinić 2008), *mēkaćak* (Žugić 2005) / *mēkaćčk* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *nìsacьk* (Dinić 2008) / *nìzacьk* (Žugić Gr.), *plàvaćčk* / *plàvkaćčk* (Dinić 2008), *plìtaćčk* (Žugić 2005; Dinić 2008; Stojanović 2010) / *plìtaćak* (Dinić 2008), *plnaćak* (Dinić 2008), *pròstaćčk* (Žugić 2005; Dinić 2008), *pùnaćak* (Žugić Gr., Stojanović 2010), *rētaćčk* (Žugić 2005; Dinić 2008; Stojanović 2010), *sitьćčk* (Dinić 2008) / *sitaćčk* (Žugić 2005) / *sitaćak* (Dinić 2008) / *sìtaćak* (Jovanović 2004; Stojanović 2010), *skùpaćak* / *skupaćčk* (Jovanović 2004; Stojanović 2010), *slàbaćak* (Žugić Gr.), *slànaćčk* (Stojanović 2010), *stàraćčk* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *studenćčk* / *studenščk* (Dinić 2008), *sùvaćak* (Jovanović 2004) / *sùvaćčk* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *tvrđacьk* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *tēžaćčk* (Žugić Gr.), *tēsьćčk* (Dinić 2004) / *tēsacak* (Jovanović 2004) / *tēsьćčk* (Dinić 2008) / *tēsnaćčk* (Žugić 2005), *tòplaćčk* / *tòpьlćčk* (Žugić 2005; Dinić 2008), *ùbavьćak* (Zlatanović 1998;

Jovanović 2004; Žugić 2005; Stojanović 2010) / *ùbavč̣ьk* / *ùbavṣ̌ьk* (Dinić 2008), *crvenč̣ьk* / *crvenṣ̌ьk* (Dinić 2008), *širòkač̣ьk* / *širòč̣ьk* (Žugić 2005).

Sufiks *-ak*, prost ili u složenim, proširenim varijantama, čuva u prizrensko-timočkim govorima i formu sa poluglasnikom (*-ьk*), te u tom smislu valja naglasiti njegov značaj sa istorijsko-jezičkog stanovišta. Sufiks je u obema formama vrlo produktivan i u tvorbi imeničkih deminutiva muškog roda (Žugić 2013: 219–232).

Građa potvrđuje da je u tvorbi pridevskih deminutiva u bugarskom jeziku, shodno stanju u prizrensko-timočkim govorima, najproduktivnija sufiksalsna derivacija, u kojoj je daleko najproduktivniji sufiks *-ьk*, odnosno njegova proširena složena varijanta *-ič̣ьk*.

Navodimo najpre primere da bismo potom napravili komparaciju sa stanjem u prizrensko-timočkim govorima: sufiks *-ьk*: *visòč̣ьk* < visòk, *nìsič̣ьk* < nìsьk, *tèžič̣ьk* < tèžьk, *širòč̣ьk* < širòk (Murdarov i dr. 2011); *visòč̣ьk*, *širòč̣ьk*, *dьlbòč̣ьk* (Radeva: usmeno saopštenje).

Svi izvori potvrđuju kao najproduktivniju proširenu varijantu sufiksa *-ьk*: *-ič̣ьk*: *bèdnič̣ьk* < bèden, *bèlič̣ьk* < bel, *bogàtič̣ьk* < bogàt, *bьrzič̣ьk* < бьрз, *visòkič̣ьk* < visòk, *glùpavič̣ьk* < glùpav, *glùhič̣ьk* < gluh, *golèmič̣ьk* < golèm, *gòlič̣ьk* < gol, *gròznič̣ьk* < gròzen, *grùbič̣ьk* < grub (ružan), *debèlič̣ьk* < debèl, *drèbnič̣ьk* < drèben (sitan), *dripavič̣ьk* < dripav (roceran, dronjav), *èdrič̣ьk* < èder (jedar, krupan), *živič̣ьk* < živ, *žьltič̣ьk* < žьlt, *zelènič̣ьk* < zelèn, *kìselič̣ьk* < kisel, *kьsič̣ьk* < кьс (kratak), *lèkič̣ьk* < lek, *lùdič̣ьk* < lud, *milič̣ьk* < mil, *mlàdič̣ьk* < mlad, *nòvič̣ьk* < nov, *pòdlič̣ьk* < pòdel (podli, zao), *pòstnič̣ьk* < pòsten, *pròstič̣ьk* < prost, *ròzovič̣ьk* < ròzov (ružičast), *sàmič̣ьk* < sam, *silnič̣ьk* < silen (jak, snažan), *slàbič̣ьk* < slab (slab, slabunjav, bolešljiv), *solènič̣ьk* < solèn, *trùdnič̣ьk* < trùden (težak, naporan), *hùbavič̣ьk* < hùbav, *celič̣ьk* < cel, *červènič̣ьk* < červèn, *čèrnič̣ьk* < čèren, *čistič̣ьk* < čist (Murdarov i dr. 2011); *bòsič̣ьk*, *visòč̣ьk*, *glùpavič̣ьk*, *golèmič̣ьk*, *debèlič̣ьk*, *dobrič̣ьk*, *drèbnič̣ьk*, *kiselič̣ьk*, *milič̣ьk*, *nisič̣ьk*, *trùdnič̣ьk*, *tьnič̣ьk*, *hùbavič̣ьk* (Mladenov 2000); *bèdnič̣ьk*, *blèdnič̣ьk*, *visòkič̣ьk*, *glùpavič̣ьk*, *golèmič̣ьk*, *grùbič̣ьk*, *debèlič̣ьk*, *dobrič̣ьk*, *dьlbòkič̣ьk*, *kròtič̣ьk*, *kьsič̣ьk*, *lèkič̣ьk*, *mèkič̣ьk*, *mlàdič̣ьk*, *nisič̣ьk*, *nòvič̣ьk*, *tèžič̣ьk*, *tihič̣ьk*, *hlàdič̣ьk*, *čistič̣ьk*, *širòkič̣ьk* (Radeva: usmeno saopštenje); *blàgič̣ьk*, *gьstič̣ьk*, *kràtič̣ьk*, *ljùtič̣ьk*, *mèkič̣ьk*, *plitič̣ьk*, *ròzovič̣ьk*, *rumenič̣ьk*, *skьprič̣ьk*, *studènič̣ьk*, *tvьrdič̣ьk*, *tèžič̣ьk*, *tèsnič̣ьk*, *hlàdnič̣ьk*, *šarènič̣ьk*, *širòkič̣ьk*; *golèmič̣ьk*, *glàdnič̣ьk*, *debèlič̣ьk*, *lèkič̣ьk*, *sitnič̣ьk*, *slàbič̣ьk*, *stàrič̣ьk*, *sùhič̣ьk*, *hùbavič̣ьk* (Ivanova: usmeno saopštenje).

Sufiks *-ič̣ьk* se vezuje za pune pridevske osnove na suglasnik, npr.: *slàbič̣ьk*, *debèlič̣ьk*, *golèmič̣ьk*, *hùbavič̣ьk* i sl. Ukoliko se motivni pridev završava na *-ьk*, sufiks *-ič̣ьk* se dodaje na pridevsku osnovu nakon odbijanja sufiksa *-ьk*, npr.: *glàdič̣ьk*, *kròtič̣ьk*, *tьnič̣ьk* (Radeva 1987: 117).

Sufiks *-ič̣ьk* spada u produktivne sufikse u tvorbi deminutivnih i hipokorističkih prideva, tj. sufiksiranih prideva sa značenjem nižeg, slabijeg intenziteta osobine iskazane u motivnim pridevskim rečima. Za *-ič̣ьk* se ističe da je

karakterističan za razgovorni bugarski jezik (Radeva 1987: 117). Ekspresivno značenje subjektivne ocene prideva na *-ič(ь)k* (*krotičьk*, *tvničьk*, *slabičьk*) naglašava i Bojadžijev i dr. (1999: 233).

Na osnovu izloženog pregleda pridevskih deminutiva može se zaključiti da su sufiksi *-ak / (-ьk)* sa proširenim varijantama *-(a)čak / -(a)čьk / -(b)čьk / -šьk* u prizrensko-timočkim govorima, odnosno *-ьk* sa proširenom varijantom *-ič(ь)k* u bugarskom jeziku, najproduktivniji.

Sufiks *-ak / (-ьk)* je u prizrensko-timočkim govorima razvio više proširenih varijanti: *-(a)čak / -(a)čьk / -(b)čьk / -šьk*, za razliku od bugarskog jezika u kome je dao samo prošireni sufiks *-ičьk*.

Drugi po produktivnosti u prizrensko-timočkim govorima je sufiks *-av*. Njime su kao sastavnim delom složenih, proširenih sufiksa *-užnjav*, *-kav*, *-ikav*, *-inj kav*, *-iš kav*, *-unjav*, *-inj av*, *-ikav*, *-ič av* izvedeni brojni pridevski deminutivi koji pripadaju kako semantičkoj kategoriji ‚predmet‘, tako i semantičkoj kategoriji ‚osoba‘. Primeri potvrđuju značajno veću produktivnost ovog sufiksa u tvorbi pridevskih deminutiva iz semantičke sfere ‚predmet‘: *belužnjäv* (Jovanović 2004; Dinić 2008; Stojanović 2010), *belunjäv* (Mitrović 1984), *bledinjäv* (Stojanović 2010), *žltinjäv* / *žltunjäv* (Dinić 2008), *žutinjäv* (Jovanović 2004; Stojanović 2010), *žutiškäv* (Žugić 2008), *žutljikäv* (Dinić 2008), *zelenikav* (Žugić 2005), *zelenj kav* (Žugić 2005; Dinić 2008; Stojanović 2010), *zelenjiškäv* (Žugić 2005), *ladnjikäv* (Dinić 2008; Stojanović 2010), *ljutinjäv* (Stojanović 2010), *ljutiškäv* (Zlatanović 1998; Žugić 2005), *ljutnjikäv* (Žugić 2005), *modrikav* (Dinić 2008; Stojanović 2010), *modrinjäv* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *roznikäv* (Dinić 2008), *roznjikäv* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *rumenikav* (Dinić 2008), *studenj kav* (Dinić 2008; Stojanović 2010, Žugić 2005), *crvenj kav* (Zlatanović 1998; Dinić 2008; Stojanović 2010), *crvenjškäv* (Žugić 2005), *crnjiškäv* (Žugić 2005), *šarenikav* (Dinić 2008), *šarenj kav* (Žugić 2005). Znatno je manji broj pridevskih deminutiva s ovim sufiksom iz semantičke sfere ‚osoba‘: *bolužnjäv* (Dinić 2008), *bolnjäv* (Dinić 2008), *bolunjäv* (Žugić 2005), *bolinjäv* (Dinić 2008; Žugić 2005), *bolužnjäv* (Jovanović 2004; Dinić 2008; Stojanović 2010), *boljnikäv* (Dinić 2008), *glüvav* (Jovanović 2004).

Obratni rečnik bugarskog jezika beleži sledeće primere pridevskih deminutiva na sufiks *-av* i njegove proširene varijante: *-av*: *bolnäv*, *drebnäv*; *-kav*: *sivkav*, *sinkav* (plavičast), *ròvkav* < *ròvьk* (meko skuvan, rovit); *-ikav*: *sladnikav*, *červenikav*, *zelenikav*, *kafenikav*; *-eznikav*: *beleznikav*; *-enikav*: *žьltenikav* (Murdarov i dr. 2011); *sivkav*, *sinkav*; *-ikav*: *zelenikav*, *kafenikav* *sladnikav* (slatkast), *červenikav*, *černikav*; *-enikav*: *žьltenikav*; *-eznikav*: *beleznikav* (Radeva: usmeno saopštenje); *beleznikav*, *žьltenikav*, *zelenikav*, *sivkav*, *červenikav* (Ivanova: usmeno saopštenje).

Kako primeri pokazuju, sufiks *-av* je ograničene produktivnosti u tvorbi prideva uopšte, ali se ističe momenat da neki pridevi poput *bolnäv* od *bòlen* i *drebnäv* od *drèben* ispoljavaju izvestan stepen semantičke razlike, pri čemu su pridevi na *-av*

sa umanjanim značenjem motivnih prideva *bòlen* i *drèben* – podvlačenje R. V. Ž. (Radeva 1987: 116–117).

Proširenim varijantama *-kav*, *-ikav*, *-enikav*, *-eznikav* izveden je ograničen broj pridevskih deminutiva koji su svojstveni razgovornom jeziku (Radeva: 117).

Poređenjem produktivnosti sufiksa *-av*, tj. njegovih proširenih varijanti u istraživanim idiomima, mogu se izvesti sledeći zaključci: prizrensko-timočki govori imaju veći broj proširenih sufiksa: *-užnjav*, *-kav*, *-ikav*, *-injav*, *-išlav*, *-unjav*, *-injav*, *-ikav*, *-ičav* za razliku od bugarskog jezika u kome su zastupljeni prošireni sufiksi: *-kav*, *-ikav*, *-enikav* i *-eznikav*.

S druge strane, za razliku od bugarskog jezika, proširene varijante sufiksa *-av* pokazuju u prizrensko-timočkim govorima značajnu produktivnost.

- 4.2 Komparativno istraživanje pokazuje da su prizrensko-timočki govori s jedne strane i bugarski jezik s druge strane, razvili po jedan sopstveni sufiks i to: prizrensko-timočki govori sufiks *-as* (*-kas*, *-ičas*) kojim derivirani deminutivi označavaju umanjani, sniženi intenzitet boja: *àlenkas*, *bèlkas*, *žùtkas*, *zelènkas*, *črènkas*, *crvenjàs*, *bèličas*. Sufiks se vezuje samo za prideve sa značenjem boja i ograničene je produktivnosti.

Sufiksom *-ovat* u bugarskom jeziku deriviraju se pridevski deminutivi različite semantike, ali je on ograničene produktivnosti. Obratni rečnik donosi sledeće prideve: *glupovàt* < *glup(av)*, *groznovàt* < *gròzen*, *grubovàt* < *grub*, *prostovàt* < *prost*, *slabovàt* < *slab* (Murdarov i dr. 2011). Radeva ne beleži samo primer *groznovàt*, ali potvrđuje i primer *čudnovàt* < *čùden* (1987: 117).

Drugi po produktivnosti tvorbeni način u prizrensko-timočkim govorima je prefiksarno-sufiksalni kojim je tvoreno 47 pridevskih deminutiva. Od prefiksa je najproduktivniji prefiks *na-* koji je zabeležen u 29 pridevskih deminutiva. Infiksalni tvorbeni element je motivni pridev, najčešće pridevska osnova. U ovakvoj tvorbenoj strukturi prefiks *na-* se najčešće vezuje za treći, sufiksalni deo i to: za sufiks *-(nj)ičav*, *-ničav* u 22 primera: *naljutnjičav* (Stojanović 2010), *nablagnjičav* (Žugić 2005; Stojanović 2010), *nagornjičav* (Žugić 2005; Dinić 2008) / *nagòrnjičav* (Stojanović 2010), *nakiseličav* (Žugić 2005; Zlatanović 1998; Stojanović 2010), *naljutnjičav* (Mitrović 1984; Žugić 2005), *nablelničav* (Žugić 2005) / *nablelničav* (Dinić 2008), *nablelnjičav* (Stojanović 2010), *nagluvičav* (Mitrović 1984; Zlatanović 1998; Žugić 2005), *naglupnjičav* (Stojanović 2010), *nablesavičav* (Zlatanović 2008; Žugić 2005; Stojanović 2010), *nabudaličav* (Mitrović 1984; Žugić 2005), *nakurvičav* (Žugić 2005), *naludničav* (Dinić 2008), *nastudenjičav* (Žugić 2005), *namajstoričav* (Zlatanović 1998; Žugić 2005; Dinić 2008), *namuškaričava* (Žugić 2005), *napùdljičav* / *našrašnjičav* (Dinić 2008; Stojanović 2010), *načùdičav* (Dinić 2008), *našašavičav* (Žugić 2005; Dinić 2008), *našuntavičav* (Zlatanović 1998; Žugić Gr.); za sufiks *-injav* u 3 primera: *nablaginjav* (Zlatanović 1998), *nagorčinjav* (Stojanović 2010), *naljutinjav* (Stojanović 2010); za sufiks *-ačbk* u primeru *naglãdnačbk* (Dinić 2008); za sufiks *-injav* u primerima

nažutinjkàv / naljutinjkav (Stojanović 2010); prefiks *na-* se u 3 primera vezuje za jednom već prefiksirane prideve u kojima se radi o dvostruko prefiksiranim pridevskim deminutivima sa sufiksom kao poslednjim delom tvorbenne strukture: *nauzbrdičav, nauzbrdnjičav, nanizbrdičav* (Dinić 2008).

Prefiksarno-sufiksarnog načina obrazovanja je i značajno manji broj pridevskih deminutiva sa drugim prefiksima: s prefiksom *pri-* su pridevski deminutivi *pritàsacьk, prigolemsьk* (Dinić 2008), *prìtvrdьčьk* (Dinić 2008) (sufiksi: *-cьk, -šьk, -bьčьk*); prefiksom *po-* obrazovan je pridev *podolèčьk* (Dinić 2008) (sufiks *-bьk*); prefiks *po-* se u tri primera vezuje za deminutive nastale prefiksacijom prefiksom *pri-*: *poprìtvrdьčьk, popritàsacьk, popritàsačьk* (Dinić 2008), *poprivìlačьk* (sufiksi *-bьčьk, -cьk, -čьk, -ačьk*); prefiks *(o)b-* imamo u četiri primera: *òbretacьk, òbretačьk* (Dinić 2008), *òpsitьcьk* (Dinić 2008), *òmalečak* (Žugić 2005; Stojanović 2010) (*-cьk, -čьk, -bьcьk, -ečak*); sa prefiksom *uz-* su pridevski deminutivi *uzb̀rdičav i uzb̀rdnjičav* (Dinić 2008) i sa prefiksom *su-* pridev *suludničav* (Dinić 2008).

Iz navedenog pregleda pridevskih deminutiva prefiksarno-sufiksarnog načina obrazovanja se vidi da je prefiks *na-* najproduktivniji. Ovakva produktivnost je rezultat njegove sposobnosti vezivanja za vrlo produktivne sufikse *-(nj)ičav, -injav*, ali i mogućnost vezivanja za jednom već prefiksirane prideve: *nauz-, naniz-*. Pojava dvostruke prefiksacije⁶ prideva uopšte, naročito pridevskih deminutiva, nije poznata standardnom srpskom jeziku. Ovu pojavu beleži i prefiks *po-* koji se vezuje za jednom već prefiksirane deminutive prefiksom *pri-*.

Izvori građe pokazuju da je u bugarskom jeziku zastupljen prefiksarno-sufiksarni način tvorbe pridevskih deminutiva, ali da je on, za razliku od stanja u prizrensko-timočkim govorima niže produktivnosti. Bogatstvo različitih prefiksa u prizrensko-timočkim govorima (*na-, o(b)-, po-, pri-, pro-, uz-, su-*) koji se vezuju za pridevske deminutive sufiksirane raznoobraznim sufiksima, svodi se u bugarskom jeziku na prefiks *vьz-*, s izuzetkom jednog primera sa prefiksom *na-*. Takođe, primeri pokazuju da se prefiks *vьz-* vezuje samo za pridevsku osnovu sufiksiranu sufiksom *-ič(ь)k*. To su u bugarskom jeziku ograničavajući faktori koji neposredno utiču na produktivnost pridevskih deminutiva uopšte, ali oni istovremeno umanjuju i broj sinonimičnih leksema ovakve semantike. Ovde navodimo sve primere do kojih smo došli koristeći napred navedene izvore: *vьzdebèličьk, vьzdьlgičьk, vьzkb̀sičьk, vьzslàbičьk, vьzstàričьk, vьzstudèničьk, vьzsùhičьk, vьzčervenikav; naludničav* (Murdarov i dr. 2011); *vьzgròzničьk, vьzdrèbničьk, vьzstàričьk* (Radeva: usmeno saopštenje); *vьzgoričivìčьk, vьzgorčivìčьk, vьzkiseličьk, vьzljùtičьk, vьzstudèničьk, vьztèsničьk* (Ivanova: usmeno saopštenje).

Za komparativni odnos pridevskih deminutiva prefiksarno-sufiksarnog načina tvorbe u istraživanim idiomima bitan je i momenat da je u bugarskom

6 U prizrensko-timočkim govorima pojava poliprefiksacije je daleko češća u tvorbi glagolskih deminutiva (v. Žugić 2003).

jeziku, za razliku od prizrensko-timočkih govora, ovaj tvorbeni način manje produktivan od prefiksalnog načina tvorbe.

Radeva, takođe, potvrđuje ovakvo stanje i navodi samo prefiks *vъz-* koji se u tvorbi pridevskih deminutiva vezuje samo za nesufiksirane prideve i ističe da ovaj prefiks ima razgovorni karakter (1987: 120–121). Međutim, u usmenom saopštenju, Radeva poput Ivanove navodi i nekoliko primera prefiksalno-sufiksalnog načina tvorbe koje smo napred dali.

Prefiksalni način tvorbe pridevskih deminutiva u prizrensko-timočkim govorima je niže produktivnosti u odnosu na prefiksalno-sufiksalni način tvorbe. Njime su obrazovana ukupno 24 prideva deminutivne semantike. Njihov tvorbeni obrazac je: prefiks + pridev nulte sufiksacije.

Najproduktivniji je prefiks *na-*: *nàgnjil* (Dinić 2008), *nàgorak* (Dinić 2008), *nağorčiv* (Stojanović 2010), *nàprazan* (Žugić 2005), *nàrujan* (Dinić 2008), *nàsirov* (Dinić 2008), *nàčisel* (Dinić 2008), *nàcrven* (Dinić 2008); sledeći po produktivnosti je prefiks *pri-*: *privlāžan* (Žugić 2005), *priglōtan* (Zlatanović 1998), *prigrub* (Zlatanović 1998), *prikratak* (Žugić 2005), *prilenj* (Dinić 2008), *primal*, *prirètak* i *pritūpav* (Dinić 2008); za njim dolazi prefiks *(o)b-*: *òbretak* (Dinić 2008), *òmal* (Žugić, Gr.), *òpsitan* (Dinić 2008); prefiksom *uz-* obrazovani su *ùskratak*, *ùstesan* (Žugić 2005) i *ùzmal* (Dinić 2008), a prefiksom *pro-* pridevski deminutiv *pròčisel* (Dinić 2008); dvostruko prefiksiran (*popri-*) je pridev *popritèsan* (Dinić 2008).

U bugarskom jeziku zastupljen je prefiksalni način tvorbe pridevskih deminutiva, približno iste produktivnosti u odnosu na stanje u prizrensko-timočkim govorima. Kao i u prefiksalno-sufiksalnoj tvorbi, kako građa svedoči, najproduktivniji je prefiks *vъz-*: *vъzbjāl*, *vъzblèd*, *vъzvisòk*, *vъzgorčiv*, *vъzgrub*, *vъzdebèl*, *vъzdrèben*, *vъzdblbg*, *vъzžblt*, *vъzkisel*, *vъzmālčk*, *vъzmurgav*, *vъznisčk*, *vъzpriemliv*, *vъzpriemčiv*, *vъzròzov*, *vъzsiv*, *vъzslàb*, *vъzstudèn*, *vъztežčk*, *vъztčnčk*, *vъztòpčl*, *vъzhlàden*, *vъzčervèn*, *vъzširòk* (Murdarov i dr. 2011); *vъzdebèl*, *vъzgoljām*, *vъzkisel*, *vъznisčk*, *vъzsolèn*, *vъzstār*, *vъztèsen* (Radeva 1987: 120); *vъzzelèn*, *vъzsin* (Mladenov 2000).

Zabeleženi su i pridevski deminutivi sa prefiksima ograničene produktivnosti: *na-*: *naplītčk*, *napràzen*; *pri-*: *priglàden*, *priòblačen*, *priskčrben* < *skčrben* (tužan, žalostan), *pričudliv* (čudan, neobičan); *pro-*: *prostūden*, *prohlàden* (Murdarov i dr. 2011); *prohlàden*, *prošàren* (prosed) (Mladenov 2000).

U poređenju sa stanjem u prizrensko-timočkim govorima zapažaju se isti prefiksi u istraživanim idiomima: *na-*, *pri-* i *pro-*, s tim što je prefiks *na-* u prizrensko-timočkim govorima produktivniji.

Prefiksi *o(b)-*, *uz-*, *su-* kao i dvostruki prefiks *popri-* svojstveni su samo prizrensko-timočkim govorima.

Prefiks *vъz-* je svojstven samo bugarskom jeziku i semantički je ekvivalent prefiksa *na-* u prizrensko-timočkim govorima.

Budući da se tvorbenim sredstvima modifikuje semantika motivnih prideva, novonastali pridevski deminutivi i u prizrensko-timočkim govorima i u bugarskom

jeziku imaju isti semantički status. Obema opštim semantičkim kategorijama, ‚predmet‘ (neživo) i ‚osoba‘ (živo) zajedničko je umanjivanje, svođenje osobine pojma iskazane motivnim pridevom na niži stepen, odnosno iskazivanje osobine sniženog intenziteta.

Primeri potvrđuju da se u oba ispitivana idioma, daljom semantičkom klasifikacijom pridevskih deminutiva iz kategorije ‚predmet, neživo‘, diferenciraju isti semantički tipovi: (1a) pridevi sa značenjem umanjenog, sniženog stepena, intenziteta boje predmeta; (1b) pridevi sa značenjem umanjenog stepena osobi-na koje se odnose na ukus jela i pića; (1c) pridevi sa značenjem deminuiranih svojstava odevnih predmeta, najčešće izvesnog stepena nesrazmere njihovih dimenzija i konstitucije osobe i (1d) pridevi sa značenjem deminucije vremenskih parametara.

Umanjenje fizičke razmere i stepena kvalitativnog svojstva referentnog pojma su osnovni parametri u kategoriji ‚predmet‘ koji podležu deminuciji.

Pridevskim deminutivima iz semantičke sfere ‚osoba‘, deminuciji, izuzev fizičkih, telesnih svojstava podležu i karakterna, duhovna svojstva čoveka do kojih se dolazi apstrakcijom (o ovome v. u: Žugić 1997: 136).

U analiziranim tvorbenim načinima pridevskih deminutiva zapaža se pojava jednokorenske sinonimije, tj. tvorbenih sinonima kao rezultat sufiksacije istokorenskih motivnih reči različitim sufiksima, odnosno prefiksacijom neutralnih i sufiksiranih istokorenskih prideva: *ljùtačak / ljùtačëk / ljutinjàv / ljutnjikàv / ljutiškàv / naljutnjìčav / naljutinjàv; crvenčëk / crvenšëk / crvenjikav / crvenjùškav / crvenjàs / nàcrven* (u prizrensko-timočkim govorima); *žbltičëk / žbltenikav / vèzžblt; visòčëk / visòkičëk / vèzvisòk / vèzvisòkičëk* (u bugarskom jeziku).

5 ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Građa potvrđuje da je u tvorbi pridevskih deminutiva i u prizrensko-timočkim govorima i u bugarskom jeziku, najproduktivnija sufiksalna derivacija.

Na osnovu izloženog pregleda pridevskih deminutiva može se zaključiti da su sufiksi *-ak / (-ëk)* sa proširenim varijantama *-(a)čak / -(a)čëk / -(b)čëk / -šëk* u prizrensko-timočkim govorima, odnosno *-ëk* sa proširenom varijantom *-ič(ë)k* u bugarskom jeziku, najproduktivniji.

Prizrensko-timočki govori imaju veći broj proširenih varijanti sufiksa *-av*: *-uňjav, -kav, -ikav, -injav, -iškav, -unjav, -injav* i *-ičav* za razliku od bugarskog jezika u kome su zastupljeni prošireni sufiksi: *-kav, -ikav, -enikav* i *-eznikav*. Za razliku od bugarskog jezika, proširene varijante sufiksa *-av* pokazuju u prizrensko-timočkim govorima značajnu produktivnost.

Komparativno istraživanje pokazuje da su prizrensko-timočki govori s jedne strane i bugarski jezik s druge strane, razvili po jedan sopstveni sufiks i to: prizrensko-timočki govori sufiks *-as* (*-kas, -ičas*) ograničene produktivnosti kojim se deriviraju deminutivi za označavanje umanjenog, sniženog intenziteta boja; u

bugarskom jeziku je reč o sufiksu *-ovat* ograničene produktivnosti kojim se deriviraju pridevski deminutivi različite semantike.

Komparativna analiza pokazuje zastupljenost prefiksarno-sufiksalnog načina tvorbe pridevskih deminutiva u ispitivanim idiomima, ali da je on u bugarskom jeziku, za razliku od stanja u prizrensko-timočkim govorima niže produktivnosti. Bogatstvo različitih prefiksa u prizrensko-timočkim govorima (*na-*, *o(b)-*, *po-*, *pri-*, *pro-*, *uz-*, *su-*) koji se vezuju za pridevske deminutive sufiksirane raznoobraznim sufiksima, svodi se u bugarskom jeziku na prefiks *vъz-*, s izuzetkom jednog primera sa prefiksom *na-*.

Prefiksalni način tvorbe je približno jednake produktivnosti. Uz zajedničke prefikse *na-*, *pri-* i *pro-*, zapažaju se prefiksi *o(b)-*, *uz-*, *su-* i dvostruki prefiks *popri-*, svojstveni samo prizrensko-timočkim govorima.

Prefiks *vъz-* je svojstven samo bugarskom jeziku i semantički je ekvivalent prefiksa *na-* u prizrensko-timočkim govorima.

Na semantičkom planu uočavaju se identični semantički tipovi, tj. deminuiranje istih parametara u sferi semantičke kategorije ‚predmet‘ i semantičke kategorije ‚osoba‘.

IZVORI ZA PRIZRENSKO-TIMOČKE GOVORE SRPSKOG JEZIKA

Dinić 2008 = Jakša Dinić, *Timočki dijalekatski rečnik*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2008 (Monografije 4).

Jovanović 2004 = Vlastimir Jovanović, Rečnik sela Kamenice kod Niša, *Srpski dijalektološki zbornik* LI, Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 2004, 313–688.

Stojanović 2010 = Radosav Stojanović, *Crnotravski rečnik = Srpski dijalektološki zbornik* LVII, Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 2010.

Zlatanović 1998 = Momčilo Zlatanović, *Rečnik govora južne Srbije*, Vranje: Učiteljski fakultet, 1998.

Žugić 2005 = Radmila Žugić, *Rečnik govora jablaničkog kraja = Srpski dijalektološki zbornik* LII, SANU – Institut za srpski jezik SANU, 2005.

IZVORI ZA BUGARSKI JEZIK

Mladenov 2000 = Marin Mladenov, *Bългарско-sръbski rečnik*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2000.

Murdarov i dr. 2011 = Vladko Murdarov i dr., *Obraten rečnik na български език*, Sofija: BAN, Institut za български език, 2011.

LITERATURA

Bogdanović 1979 = Nedeljko Bogdanović, *Govori Bučuma i Belog Potoka = Srpski dijalektološki zbornik* XXV, Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, 1979.

Bogdanović 1987 = Nedeljko Bogdanović, *Govor Aleksinačkog Pomoravlja = Srpski dijalektološki zbornik* XXXIII, Beograd: SANU – Institut za srpskohrvatski jezik, 1987, 7–302.

Bojadžijev i dr. 1999 = Todor Bojadžiev – Ivan Kucarov – Jordan Penčev, *Sъвременен български език*, Sofija: Izdatelska къща »Петър Верон«, 1999.

Ćirić 1999 = Ljubisav Ćirić, *Govori Ponišavlja = Srpski dijalektološki zbornik* XLV, Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 1999.

- Dragičević 2007** = Rajna Dragičević, *Leksikologija srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike, 2007.
- Marković 2000** = Jordana Marković, *Govor Zaplanja = Srpski dijalektološki zbornik XLVII*, Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 2000, 7–307.
- Radeva 1987** = Vasilka Radeva, *Balgarskoto slovoobrazuvane*, Sofija: Universitetsko izdatelstvo »Kliment Ohridski«, 1987.
- Radović-Tešić 2002** = Milica Radović-Tešić, *Imenice s prefiksima u srpskom jeziku*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2002 (Biblioteka Južnoslovenskog filologa, n. s., 20).
- Ristić i dr. 2005** = Stana Ristić – Bojana Milosavljević – Vladan Jovanović, Jedno moguće rešenje obrade deminutiva sa sufixima *-če* i *-(č)ić* (leksikografsko-leksikološki pristup), *Srpski jezik* (Beograd) 10 (2005), br. 1–2, 597–616.
- Veljković-Stanković 2005** = Dragana Veljković-Stanković, *Reči subjektivne ocene u nastavi srpskog jezika i književnosti* (neobjavljena doktorska disertacija, odbranjena na Filološkom fakultetu u Beogradu 2005).
- Vukadinović 1996** = Vilotije Vukadinović, *Govor Crne Trave i Vlasine = Srpski dijalektološki zbornik XLII*, Beograd: SANU – Institut za srpski jezik, 1996.
- Žugić 1997** = Radmila Žugić, Pridevi koji se odnose na čovekove osobine u govoru okoline Lebana, *Južnoslovenski filolog* LIII, Beograd: SANU – Institut za srpski jezik SANU, 1997, 135–145.
- Žugić 2003** = Radmila Žugić, Rečnik Momčila Zlatanovića, značajan izvor za proučavanje mnogih lingvističkih tema, *Stvaralaštvo Momčila Zlatanovića: zbornik posvećen profesoru Momčilu Zlatanoviću*, Vranje: Učiteljski fakultet, 81–87.
- Žugić 2011** = Radmila Žugić, Leksikografski postupci tumačenja semantike izvedenica na osnovu odnosa tvorbene osnove i tvorbenog formanta, u: *Gramatika i leksika u slovenskim jezicima: zbornik radova s međunarodnog simpozijuma*, ur. Sreto Tanasić, Novi Sad – Beograd: Matica srpska – Institut za srpski jezik SANU, 2011, 403–413.
- Žugić 2013** = Radmila Žugić, Deminutivi muškoga roda na *-bk (-ak)* i njegovu proširenu varijantu *-čbk (-čak)* u prizrensko-timočkim govorima, *Godišnjak za srpski jezik* (Niš) 26 (2013), br. 13 (posvećen profesoru Slobodanu Remetiću), 219–232.
- Žugić 2015a** = Radmila Žugić, Deminutivne imeničke izvedenice na sufixs *-ka* u prizrensko-timočkim govorima srpskog jezika i bugarskom jeziku (semantičko-tvorbeni aspekt) (u štampi).
- Žugić 2015b** = Radmila Žugić, Komparativna analiza imeničkih deminutiva srednjega roda na sufixs *-če* u bugarskom jeziku i prizrensko-timočkim govorima srpskog jezika (u štampi).
- Žugić 2015c** = Radmila Žugić, Produktivni tvorbeno-semantički tipovi imeničkih deminutiva srednjega roda u bugarskom jeziku i prizrensko-timočkim govorima srpskog jezika, *Filolog: časopis za jezik, književnost i kulturu* (Banja Luka) 6 (2015), br. 11, 35–45.
- Žugić 2015d** = Radmila Žugić, Pridevski deminutivi u prizrensko-timočkim govorima (semantičko-tvorbeni aspekt) (u štampi).

POVZETEK ■ SUMMARY

Tvorba pridevniških manjšalnic v prizrensko-timoških govorih srbskega jezika in v bolgarskem jeziku: primerjalna analiza

Avtorica v prispevku definira semantično kategorijo pridevniških manjšalnic in določa njihov odnos do samostalniških manjšalnic. Podaja pregled dosedanje raziskanosti tvorbe pridevniških manjšalnic v prizrensko-timoških govorih in v bolgarskem jeziku, potem pa jih analizira z besedotvornega stališča. S primerjalno raziskavo se na eni strani določajo identične tvorbenne strukture med temi bližnjimi idiomi, na drugi pa tudi njihovi razlikovalni tvorbeni elementi. Ker besedotvorni dejavniki zelo neposredno preoblikujejo semantiko podstavnih pridevnikov, avtorica na kratko komentira osnovne semantične tipe, ki so značilni za prizrensko-timoške govore in za bolgarščino.

Formation of Adjectival Diminutives in the Prizren–Timok Dialects of Serbian and in Bulgarian: A Comparative Analysis

This article describes the semantic category of adjectival diminutives and defines their relationship to nominal diminutives. It provides an overview of research to date on the formation of adjectival diminutives in the Prizren–Timok dialects and in Bulgarian, and then it analyzes them from the perspective of word formation. Comparative research establishes identical formational structures among these closely related language systems on the one hand, and the differences in their formational elements on the other. Because word-formational factors very directly reshape the semantic bases of adjectives, there is also a brief commentary on basic semantic types that are typical of the Prizren–Timok dialects and Bulgarian.

ИРИНА АЛЕКСЕЕВНА КЮРШУНОВА

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТИРЫ РУССКОГО ЧЕЛОВЕКА СКВОЗЬ ПРИЗМУ ИМЕНИ СОБСТВЕННОГО (ПО МАТЕРИАЛАМ РЕГИОНАЛЬНОЙ АНТРОПОНИМИИ XV–XVII ВВ.)

COBISS: 1.01

Vrednostni orientirji ruskega človeka skozi lastnoimensko prizmo (po gradivu regionalne antroponimije 15.–17. stoletja)

V članku se z vidika antropocentrizma analizirajo antroponimne enote (vzdevki, nekoledarska in koledarska osebna imena), ki jih beležijo karelski zapisi iz 15.–17. stoletja. Ključne besede: zgodovinska antroponimija, antroponimna enota, privrnitev, vrednostni sistem tradicionalnih osebnih imen

Value Reference Points for Russian People Viewed through Proper Names (Based on Regional Anthroponymy from the Fifteenth to Seventeenth Centuries)

This article analyzes anthroponymic units (nicknames, non-saints' names, and traditional saints' names) found in fifteenth- to seventeenth-century writings from Karelia and presents them from an anthropocentric point of view.

Keywords: historical anthroponymy, Old Russian, anthroponymic unit, reconstruction, value system

1 ВВЕДЕНИЕ

Конец XX – начало XXI вв. ознаменованы обращением гуманитарного сообщества к проблемам антропоцентризма, исследованию языкового сознания народа, выявлению парадигмы ценностных ориентиров, «стереотипов». ¹ Ведущее место в таких изысканиях принадлежит лингвистам: когнитологам, этнолингвистам, антропологам, лингвокультурологам, психоллингвистам. В центре внимания находятся различные лингвистические единицы (чаще всего лексическая система), функционирующие прежде всего в современных социумах (Апресян 1995; Арутюнова 1999; Вежбицкая 1997; Караулов 1987; Серебренников 1988; Степанов 2001; Телия 1988; Урысон 2003; Шмелев 2002). Духовные ценности человека, жившего до XVII в., редко становятся объектом изучения, хотя в отечественной науке имеются монографии,

¹ Исследование выполнено при финансовой поддержке Минобрнауки России в рамках проектной части государственного задания в сфере научной деятельности, № 33.1162.2014/К.

в которых данная тема является или специальным предметом и объектом изучения, или затрагивается косвенно (Вендина 2002; Гуревич 1984; Колесов 1986; Топоров 1995). Источники, к которым обращаются исследователи, – это сведения по мифологии, фольклору, этнической истории, данные по материальной культуре, а также языковые единицы, зафиксированные в письменных документах разных периодов, которые позволяют установить важность различных сторон жизни человека и общества в целом в определенное историческое время.

Наиболее близкой для данной статьи является монография Т. И. Вендиной «Средневековый человек в зеркале старославянского языка», в которой через анализ лексических и словообразовательных особенностей, отраженных в памятниках письменности старославянского языка, сделана попытка погрузиться в мир смыслов и ценностей средневекового человека, определить направления, по которым формировалась личность. Т. И. Вендина приходит к выводу, что средневековый человек – «живой, мыслящий и чувствующий человек [...], поведение которого детерминировано религией и обществом» (Вендина 2002: 308). В целом принимая выводы автора монографии, отметим: без сомнения, христианство – одна из важных сторон средневекового общества, но оно было привнесенной искусственной догмой, диктовавшей человеку: каким он должен быть и чего он не должен делать. В основе изучения – апеллятивная лексика старославянских памятников письменности, знакомство с которой показало, что при описании ценностных ориентиров русского человека в языковой картине мира имеются лакуны, которые не позволяют до конца дать объективный анализ значимых сторон жизни русского человека, жившего в донациональную эпоху, ценностных установок, которые были поддержаны христианством. Так, рисуя портрет человека по материалам старославянского языка, Т. И. Вендина отмечает, что внешние особенности представлены достаточно скупо, а список морально-этических качеств, которыми обладал наш предок, более обширен.

Наличие «белых пятен» заставило обратиться к поиску базы, которая может дополнить сведения о человеке, его мире и системе ценностей в прошлом. Таким источником послужила антропонимия территории Карелии XV–XVII вв. – периферийная часть Руси. Обращение к отдалённому от центра региону обусловлено тем, что Карелия – это уникальная зона славянского пространства, где, по словам Н. А. Мещерского, в языковой системе в большей степени, чем на территориях, в прошлом приближенных к Москве, а ранее к Новгороду, сохранялись архаические черты (Мещерский 1963: 113). Кроме того, Карелия – это территория, имеющая тысячелетние контакты русского и прибалтийско-финского населения. Именно поэтому ономастикон Карелии донационального периода может служить значимым элементом в познании языка, системы ценностей, культуры

народа, населявшего данный регион. Интересен и временной отрезок, он представляет антропонимическую систему как особую контаминацию христианского и дохристианского, после XVIII в. это стало невозможно. Источниками послужили официально-деловые документы Карелии XV–XVII вв. на русском и шведском языках: писцовые, дозорные, переписные и поземельные книги, в которых зафиксированы имена налогоплательщиков – жителей Карелии. К анализу привлекаются все антропонимические единицы (около 100.000), нашедшие отражение в исследуемых источниках: календарные и некалендарные личные имена, прозвища, патронимы, посессивные ойконимы. Безусловно, разные антропонимические единицы обладают неодинаковым антропоцентрическим потенциалом. Наиболее информативны прозвища (*Карбас, Мазило, Охлопок, Пестряк* и т. д.), далее следуют некалендарные личные имена (*Первуша, Ждан, Волк* и т. д.), затем патронимы и ойконимы (*Зуев, Дуравин, Обалдин*, дер. *Базарово*, место *Бардина* и т. д.), восходящие к прозвищам. Далее назовём календарные имена и образованные на их базе патронимы и ойконимы (*Ивашко, Иванов*, дер. *Ивановская* и т. д.). Информативна и структура именованья в целом, их большое разнообразие: от однокомпонентных до многокомпонентных (*Житко; Нечайко Истомин; Ермолка Александриков Дубина; Степанко Радивонов сын Лопушка; Истома Ворсин Кузнецов* и т. д.).

2 РЕКОНСТРУКЦИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ЛЕКСИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПО МАТЕРИАЛАМ АНТРОПОНИМИИ

Сначала обратимся к самым содержательным с точки зрения семантики основы антропонимическим единицам, функционирующим в текстах деловых документов, – прозвищам. Именно они были указаны исследователями в качестве источников восстановления лексико-семантической системы прошлого. Начиная с 60-х гг. XX в., и были признаны своеобразными «резерватами языковых реликтов» и ценнейшим источником изучения русского языка до XVIII в. (Трубачев 1968; Дерягин 1985; Азарх 1981; Чайкина 1991; Никонов 2007; Полякова 2007; Богачева 2009; Ганжина 2001). Их особая «миссия» в тексте деловых документов явилась той движущей силой, которая заставила лексикографов «узаконить» прозвища и включить их в состав словника Словаря русского языка XI–XVII вв. на общих правах с нарицательной лексикой. Доказано, что прозвища восходят в большей своей массе к экспрессивным апелляциям, которые отсутствуют в памятниках деловой письменности XV–XVII вв. в силу их жанрового своеобразия.

Представим пример реконструкции слова. В купчей Актов Соловецкого монастыря зафиксирован Григорей **Грибан** (АСМ 1542: 60), где прозвище **Грибан** восходит к апелляции ***грибан**, не зафиксированному в русских памятниках письменности. Но фиксация антропонима в документе является

доказательством того, что такое нарицательное существительное было в лексической системе XVI в. Вероятно, это слово содержало характеристику внешности человека, поскольку в современных говорах находим омонимичный апеллятив **грибáн** – ‘человек с толстыми губами’ *Пск.*, ср. также **гри́ба** – ‘губа’ *Пск., Твер., Смол., Брян.* (СРНГ 7: 140). Возможно предположение и о других мотивах именования: ср. **грибáн** ‘угрюмый, вечно недовольный человек’ *Арх.* (СРНГ 7: 140), а также **гри́биться** ‘дуться, капризничать’ *Чуд., Новгород.* (СРГК 1: 396), ‘морщиться, хмуриться, плакать, скривив губы’ *Твер.* (СРНГ 7: 140). Таким образом, слово ***грибан** реконструировано для языка донационального периода.

Таким же источником пополнения сведений о лексическом составе языка донациональной эпохи являются патронимы и посессивные ойконимы, образованные от прозвищ с экспрессивной апеллятивной основой. К данным антропонимическим единицам обращаемся в том случае, если прозвище отсутствует в тексте памятника письменности.

Так, патроним **Бутасов** (Сенка да Гришка **Бутасовы**, ПКОП 1563: 141), безусловно, восходит к прозвищу **Бутас**, которое можно связать с **бутáс** – ‘суровый, угрюмый человек’ *Сев.-Двин.*, ‘нелюдимый, необщительный человек’ *Арх.* (СРНГ 3: 309; АОС 2: 188). Следовательно, апеллятив ***бутас** восстановлен для лексической системы донационального периода.

В составе посессивного ойконима дер. Яковлевская **Тетюхина** на Святом наволоке Шулятниковская (КЗПОП 1582/83: 147) выделим компонент **Тетюхина**, который восходит к патрониму **Тетюхин** и прозвищу **Тетюха**, пока не зафиксированными в ономастической системе прошлого. Конечный элемент апеллятив **тетюха** сопоставим с **тетюха** – ‘дородная, грубоватая баба, бабища, девка’ (Даль 4: 403).

Подобным образом на базе этих антропонимических единиц, функционирующих в памятниках письменности Карелии XV–XVII вв., восстанавливается семантическое множество экспрессивных апеллятивов. Подробная методика реконструкции лексики по данным антропонимии представлена в диссертационном исследовании И. А. Кюршуновой (Кюршунова 1994). Безусловно, сопоставляемые антропоним и апеллятив разделены значительным временным промежутком, поэтому «восстанавливая архаические значения слов, следует постоянно иметь в виду, что понятия древних людей могли не совпадать полностью со сходными понятиями современных людей» (Серебренников 1973: 63).

3 ИНФОРМАТИВНАЯ ЗНАЧИМОСТЬ РАЗЛИЧНЫХ АНТРОПОНИМИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В ОПРЕДЕЛЕНИИ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

- 3.1 Одновременно вместе с восстановлением недостающих звеньев в лексико-семантической системе прошлого по данным региональной антропониимии и их анализом с точки зрения системности можно говорить о существенном дополнении наших знаний о духовных, морально-этических ценностях, на которые ориентировался русский человек.

Внутри восстановленного семантического множества выделяются две группы: названия лиц по физическим особенностям и названия лиц по морально-этическим качествам. Каждая группа наполнена большим количеством микрогрупп (около 100) разных по объёму, которые показывают, что спектр внешних особенностей и морально-этических качеств человека, попадавших в сферу именованья, был достаточно велик.

- 3.1.1 Самое большое количество именованья восходит к названиям лица, где выделяется компонент ‘полный человек’. Например, Васюк **Кережа** (ПКОП 1563: 243) и **керэжа** ‘брюхан, обжора; толстый, неповоротливый человек’ *Медв., Канд.* (СРГК 2: 340), Подобное соотношение антропонима с апеллятивом, имеющим в своем составе сему ‘полный’, наблюдаем у прозвищ **Ботва, Бочка, Гладкой, Корова, Кубас, Кубач, Курбат, Лабза, Луста, Мянда, Обрюта, Олелюха, Телепень, Толстик, Толстой, Тукач** и др., зафиксированных в деловой письменности Карелии (всего 55 антрополексем).

Таковыми же объемными являются группы именованья, у которых основа содержит апеллятив со значением ‘неаккуратный, неопрятный человек, грязнуля’: **Варакса, Варач, Варзака, Ватола, Гомаза, Жиган, Кастей, Кулема, Мазило, Мазура, Мурзан, Пуляко, Свинья, Урюпа, Чупряк, Шарап** и т. д. (всего 22 антрополексем); ‘возрастные особенности человека’: **Барда, Зеленец, Каргач, Кокшак, Мальга, Малко, Назим(ый), Нестарый, Со-сун, Старина, Старко, Ярец** (всего 16 антрополексем) и ‘слабый, болезненный человек’: **Гижа, Дряхлой, Кисель, Корча, Слабырь, Хилок, Хрип, Хрипун, Худой** (всего 12 антрополексем).

Большая часть остальных микрогрупп имеют небольшую наполняемость в пределах региона. Они представлены 2–4 лексемами: ‘горбатый человек’, ‘некрасивый человек’, ‘человек с толстыми губами’ – (4), ‘калека’, ‘человек с искривленным позвоночником’, ‘хромой человек’, ‘человек, имеющий дефекты зубов’ – (3), ‘человек, страдающий одышкой’, ‘человек, страдающий грыжей’, ‘человек с тонкими ногами’, ‘человек, с кривыми ногами’ – 2 и т. д. Много именованья, которые трудно объединить в какие-либо группы, однако семантику основы можно расшифровать

достаточно схематично, как ‘человек, имеющий физические отклонения или отклонения во внешности’.

Оказалось, что номинаторы не оставили без внимания ни одного отличительного свойства в строении тела человека, его отдельных частей и прочих особенностей внешности: цвет волос, кожи; рост; дефекты, приобретенные и наследственные; внешне выраженные последствия болезни и т. д.

Отмечаются большей частью различные отклонения частей тела от стандарта, их недостатки. Ср., например, особенности ног: Григорий **Батоног** (Строкина пуст. 1565; ИОИОГ: №4: 28) и **ботонóгий** – ‘человек с заплетающейся ногой’ *без указ. места* (СРНГ 3: 138). Сюда же относятся прозвища: Онфимко **Толстоног** (ПКОП 1496: 53); Васюк **Хлупоног** (ПКОП 1563: 164) и **хлопный** ‘имеющий укороченную ногу, хромой’ *Чуд., Тихв., Чаг.* (СРГК 6: 720); Иванко **Хромой** (ДКЛП 1597: 229); **Шарап** Давыдов, бобыль, (Гейман 1941: 1594: 342) и **шарáп** – ‘человек с кривыми ногами’ *Волог.* (Карт. СРГК). В данную группу будут входить основы таких прозвищ, как **Колтырь, Лытка, Ногатка, Тонконог, Хлупоног, Хромец, Щелконог**. Добавим именованьями по другим регионам: **Безногий, Кривоногий, Долгоногий, Хромоногий** и т. д. Особенности рук – ***Кобра** (Степан Ондреев сын Равда **Кобрин**, кемлянин; Гейман 1941: 1572: 221) и **кóбра** – ‘рука’ *Подп.* (СРГК 2: 381), **кобáрка** – ‘рука, кисть’ *Кем.* (СРГК 2: 381); **Пакуля** (Гейман 1941: 1591: 321) и **пакúля** – ‘левая рука’ *Нижегор.* (СРНГ 25: 161); **пáккула** ‘левая рука’, ‘левша’ *Кириш.* (СРГК 4: 373); по другим регионам Руси отмечены такие прозвища, как **Безрукий, Долгорукий, Криворукий, Тонкорукий** и т. д. Особенности головы – Ефимко Семенов **Бут** (ПКОП 1563: 130) и *словен.* **búta** ‘большеголовый человек’ (Фасмер 1: 253); Гришка Иванов **Гангопя** (ПКОП 1563: 60) и кар. – **haŋgo** ‘вилы’ + **рáä** ‘голова, конец’ (Мамонтова 1988: 223); Ивашко **Головарь** (ПКОП 1496: 2) и *белорус. диал.* **галавáрь** – ‘человек с большой головой’ (ЭССЯ 7: 7–8), а также такие, как **Голован, Головка, Горшок, Клуб, Кочан, Курик, Медвежья Голова, Трясоголов** и т. д.

Безусловно, временная отдаленность антропонима и сопоставляемого с ним апеллятива говорит об известной степени гипотетичности выводов, но количественные показатели дают возможность для предположения о существовании в прошлом **эстетического критерия**: внешний облик человека оценивался по параметрам *молодой ~ старый, аккуратный ~ неаккуратный, здоровый ~ больной, красивый ~ некрасивый*.

3.1.2 Названия лиц по морально-этическим качествам, реконструированные по прозвищам, также представлены большим количеством микрогрупп, при этом группы более объемные, чем группа восстановленных названий лиц по

внешним (физическим) особенностям. Исключение составляют микрогруппы ‘умный человек’ (2 антрополоксеммы), ‘тихий, спокойный человек’ (3 антрополоксеммы), ‘трусливый человек’, ‘молчаливый человек’, ‘невежественный человек’ (по 4 антрополоксеммы).

Представим в убывающем порядке наиболее объемные группы экспрессивов, отражающих морально-этические качества лица, к которым восходят прозвища, отмеченные в средневековых документах Карелии:

- [1] ‘глупый человек’ – Балда, Басарга, Безум, Бульга, Бульч, Бут, Валуй, Виглоха, Гага, Глупаш, Дуб, Дубина, Дурак(а), Дурила, Квашня, Киндяк, Кистень, Кока, Лапоть, Лупайко, Нетес, Обалда, Олелюха, Олух, Остолоп, Ошмара, Пест, Самодур, Столб, Телепень, Тетеря, Тороп, Тупик, Турка, Тюлча, Тюльпа, Чурак, Чечуля, Шалга, Шелепя и т. д. (всего 55 антрополоксемм);
- [2] ‘ленивый человек’ – Баклан, Бекет, Ботало, Валуй, Висленя, Кокровка, Кокора, Лагун, Лежень, Ленгач, Лодыга, Лох, Лыко, Немятой, Охлябина, Ошманай, Рямзя, Телепень, Трутень, Халдей, Шала, Шат, Шебуня, Шоболда и т. д. (46);
- [3] ‘болтливый человек’ – Балака (Балакша), Бай, Байко, Басень, Бахарь, Бачура, Бобоша, Болтун, Бубен, Бутора, Варач, Варзака, Ватола, Гундор, Керка, Колокол, Колоколец, Колтырь, Левзонец, Лопотей, Лопата, Лязга, Ляпа, Слота, Сорока, Тарабука, Шабала, Шамша, Шоболда, Щемела и т. д. (41);
- [4] ‘лживый человек’ – Базло, Бухаря, Варлыга, Вертячей, Виранец, Врач, Жегач, Жегло, Качало, Келас, Клепа, Колокол, Кривой, Лиса, Лисица, Лодыга, Мазура, Мухлак, Намет, Омут, Ошук, Прокуда, Свистун, Хвост, Хлус, Хлюст(а), Щука, Юла и т. д. (37);
- [5] ‘драчливый человек’ – Бодун, Бутак, Буян, Брыка, Вьюша, Горза, Горзан, Жигляй, Зажога, Зворыга, Клепа, Кокшак, Кокша, Колупа, Липач, Лупайко, Мячко, Пахгач, Талыза, Терев, Урус, Чеглок, Щелкан и т. д. (33);
- [6] ‘сварливый человек’ – Базыка, Бурко, Бучень, Верещага, Вязга, Деряга, Дудор(а), Желвач, Желна, Звяга, Карза, Колтыря, Крюк, Кюрза, Левзонец, Репяк, Севрюк, Шабан, Ярец и т. д. (31);
- [7] ‘упрямый человек’ – Баран, Брил(а), Бык, Дубонос, Дюк(а), Жила, Козел, Кокора, Коряка, Крен(ь), Лобан, Обух, Рогач, Собина, Стырко, Треста и т. д. (27);
- [8] ‘скандалист, спорщик’ – Брызгало, Брыка, Бузуй, Булгак, Буян, Галбач, Грызло, Гуда, Задорка, Замятня, Костарь, Ошера, Рагоза, Собака, Суторма, Харза, Яга и т. д. (22).

Реконструированные на базе данных групп прозвищ апеллятивы свидетельствуют о **существовании** в прошлом у русского народа определенного **морального кодекса** перед собой и обществом.

3.1.3 Сопоставление антропонимического материала с диалектными апеллятивами показало, что экспрессивным названиям лица из обеих групп свойственен семантический синкретизм: в структуре значения диалектного апеллятива, с которым сопоставляется прозвище, содержатся дополнительные свойства внешнего облика человека, а также его характера и поведения, которые нельзя расчленить. Так, в лексическое значение слов, называющих полного человека, проникают компоненты, дополнительно описывающие различные физические данные: ‘неуклюжий’, ‘неповоротливый’, ‘здоровый’, ‘болезненный’, ‘невысокий’. Ср. именованья, зафиксированные в памятниках письменности Карелии, и лексическое значение диалектных и древнерусских апеллятивов:

- полный и неповоротливый, неуклюжий – **Кубаско** Лутьянов (ПКОП 1563: 208) и перен. значение **кѹбас** ‘о толстом, неуклюжем человеке’ Олон. (СРНГ 15: 378), а также **кубастый** в др.-русс. языке – ‘имеющий выпуклые бока (о сосудах)’, ‘выпуклый’ (СлРЯ XI–XVII 8: 101); **Кубач** (ПКОП 1496: 26) и в говорах Карелии **кубáч** – *перен.* ‘о неповоротливом, неуклюжем человеке’ (СРГК 3: 45); подобную контаминацию компонентов значения наблюдаем при анализе внутренней формы прозвищ **Баклан, Бочка, Лабза, Олелюха, Телепень**;
- полный и здоровый – ***Гладыш** (Сенка **Гладышов**; ПКОП 1563: 150) и **гладыш** – ‘полный, здоровый человек’ Чер., Волог. (Чайкина 1995: 25), ‘толстый, тучный, жирный человек или животное’ Костр., Новг., Влад., Твер., Волог., Курск., Тамб., Вят., Ср.-Урал., Орл. (СРНГ 6: 182);
- полный и болезненный – ***Дупль** (Менший Степанов сын **Дуплев**; Строкина *пуст.* 1602; ИОИОГ 1914; № 8; 69) и **дупля** – ‘болезненная, тучная, медлительная женщина’ Волог., ср. также **дупля** ‘задница’ *с.-в.-р.*; это же значение в *польском языке* у **dura**, восходящего, по мнению М. Фасмера, так же, как **дупля**, к **дупло** (Фасмер 1: 554);
- полный и невысокий – Минка Петров **Курбатко** (ПКОП 1563: 207) и **курбатый** ‘малорослый и толстый’ Пенз., Саратов., Краснояр., Влад. ‘толстый, круглый, дородный’ Влад., **курбáтик** ‘малорослый человек, толстяк’ Пенз., Саратов., Симб.; **курбатенький** ‘маленький и толстенький’ Пенз. (СРНГ 16: 113).

Более того, внешние данные могут переплетаться с характеристикой качеств характера лица, ср.:

- полный и неуклюжий, неумелый – Мартемьянко **Давыдов Корова** (ПКОП 1563: 169) и в совр. русском языке **корова** ‘о толстой *неуклюжей*, а также *неумелой* женщине’ (*груб.*) (МАС 2: 106);
- полный и ленивый – ***Мамон** (Семенча Мамонов; ПКВП 1568: 168) и **мамон** *перен.* ‘лентяй, располневший от ожирения и безделья’ Волог. (СРНГ 17: 351);

- полный и неповоротливый, обжора – Васюк **Кережа** (ПКОП 1563: 243) и **керёжа** ‘брюхан, обжора; толстый, неповоротливый человек’ Медв., Канд. (СРГК 2: 340).

Подобная диффузность значения наблюдается и при характеристике худошавого человека. Во внутренней форме прозвищ отмечаются также высокий рост, болезненность, физические недостатки отдельных частей тела. Ср.:

- высокий и худошавый – Федка **Драница** (Мюллер 1948: 1647: 57) в др.-русс. языке **драница** ‘длинная (два метра и более) сосновая дощечка для крыши, получаемая расщеплением отрезка древесного ствола’ (СлРЯ XI–XVII 4: 350); Ю. И. Чайкина предполагает, что **драницей** могли назвать ‘высокого, худошавого человека’ (Чайкина 1995: 31); ***Жеравль** (дер. Жеравлево в лахте: в ней Иванко **Жеравлев**; ПКВП 1568: 120) и перен. значение в *смол.* говорах **жарáвль, жура́вль** – ‘худой, высокий человек’ (СРНГ 9: 228); **Рогозинка** Офонасьев (КЗПОП 1582/83: 138) и диалектное перен. значение **рагóзина** – ‘худой и длинный человек’ *медв.* (КСРГК);
- худой и больной – ***Зеленя** (Петрушка **Зеленин**; Мюллер 1948: 1690: 319) и перен. значение **зэлень** – ‘худой, болезненный ребенок’ *выт.* (СРНГ 11: 251); **Лулак** Лукин (ПКОП 1563: 200) и диалектное **лулаки** ‘неспелые ягоды’ *олон. выт.* (СРНГ 17: 192); вероятно, так могли прозвать ‘худого, болезненного человека’; следует учесть известные в вепс. языке апеллятивы **lukaz** ‘костлявый’ (Зайцева – Муллонен 2007: 201); **Сухан** Нефедьев (Гейман 1941: 1594: 343) и **Сухой** (ПКОП 1496: 15), в др.-русс. языке **сухой, сухый** – ‘тощий, сухой’, ‘иссохший от болезни’ (Срезневский 3: 632), в говорах **сухой** – ‘худой, чахлый, тощий, поджарый’ (Даль 4: 365); и др.-русс. **сухой, сухый** – ‘тощий, сухой’, ‘иссохший от болезни’ (Срезневский 3: 632), в говорах **сухой** – ‘худой, чахлый, тощий, поджарый’ *без указ. места* (Даль 4: 365); Васюк **Чалец** (Гейман 1941: 1538/39: 132) и в говорах **чáлый** – ‘хилый, болезненный, худой человек’ *медв.*, ‘тот, кто плохо ест’ *кондоп.* (СРГК 6: 754);
- худошавый, имеющий разные физические недостатки рук и ног: **Паук** Панкратов (КЗПОП 1582/83: 119–120) и диалектное **паук** – ‘слишком худошавый, с кривыми ногами и руками человек’ *Медв.* (Карт. СРГК).

В народном сознании излишне худошавое телосложение закрепилось с мнением о злобном характере (например, в фольклоре *Кощей Бессмертный* – один из самых злых персонажей, представляется костлявым, излишне худошавым человеком); и наоборот, полнота, как свидетельство доброго, веселого нрава и, более того, внешне красивого, привлекательного, здорового человека (Полнеть, наполняться, становиться полнее; добреть, тучнеть, толстеть; Даль). При этом и чрезмерно полный человек также заслужил отрицательную оценку, полнота соединялась с обжорством, ненасытностью, жадностью и, как следствие, духовной бедностью (*Мамон полнит, а душа*

скудается; Брюхо вытрясло, да и совесть вынесло; Чистота духовная па-че телесной; Что телу любо, то душе грубо. Даль). Как видим, физические отклонения от нормы очень часто контаминируются с отрицательными морально-этическими качествами лица. А такое качество, как неаккуратность, совмещает в себе внешнюю (чистоплотность) и внутреннюю (рассточительность, беспутность, неумение вести хозяйство, лень) характеристику человека.

Однако о негативной оценке некоторых внешних данных можно говорить условно. Так, большелобый человек – это еще и умный человек, человек с большими зубами – здоровый человек, а старый человек – мудрый человек.

Взаимопроникновение оценок, невозможность их расчленить, с лингвистической точки зрения свидетельствует о некоторой условности в выделении той или иной микрогруппы, а с онтологической – характеризует **человека как неоднозначное по своим внутренним и внешним особенностям явление.**

3.1.4 Как видим, именований с «положительной» внутренней формой значительно меньше. В основах прозвищ преобладают слова, которые имеют негативную, отрицательную оценку. Вероятно, это связано с тем, что трудолюбие, сметливость, расторопность, воздержанность, радушие, физическая сила считались нормой, а потому реже находили отражение в лексике и апеллятивной, и ономастической. Более того, группе названий лиц с положительной оценкой противопоставляется весомый комплекс групп, описывающих различные недостатки во внешности и в характере человека. Выведение шкалы с нейтральной оценкой вообще невозможно, поскольку нейтральное и положительное приравниваются друг к другу. По мнению лексикологов, это явление находит объяснение в особенностях народного характера (в особом складе «лукавого», по А. С. Пушкину, русского ума): все положительное считается нормой и не требует особых языковых средств для выражения, отклонения же от нормы обязательно находят отражение в языке. Добавим, за усиленным вниманием к любым отрицательным характеристикам скрыто **стремление увидеть образ идеального** во всех планах русского человека эпохи средневековой Руси. Возможно, это одно из объяснений того, что в ономастиконе так много обидных с точки зрения современного носителя русского языка прозвищ. В некоторой степени, поиск идеального человека контаминируется с теми ценностями, которые пропагандировало христианство, диктовавшее, каким должен быть человек, как он должен поступать.

3.1.5 Призмой, через которую оценивали внешние данные и качества характера человека, было *отношение к труду*. Толстый, худой, больной, имеющий различные наследственные или приобретённые недостатки,

старый, слишком молодой, неопытный и проч. человек не мог полноценно трудиться. Лень, глупость, излишняя болтливость, упрямство, скандальность и т. д. отрицательно сказывались не только на межличностных отношениях, но и мешали совместному труду. В средневековом обществе, где большая часть работы выполнялась коллективно, где вклад каждого и его способность выполнять определенную работу имел особую ценность, такие отклонения были особенно заметны и потому находили отражение в языке. А антропонимизация этих лексем – это не только характеристика именуемого (и номинатора), это своего рода профилактическая мера, направленная на человека лично и всё общество в целом. Таким образом, **коллективная трудовая деятельность – основная ценностная координата**, тот стержень, на котором держалась иерархия ценностей.

3.1.6 Нельзя забывать, что к исследованию привлечены региональные прозвища, и потому выявленные ценностные ориентиры по данным исторической антропонимии могут и не быть общерусскими универсалиями. Основы исследуемых имен собственных могут отражать региональный образ жизни, который характеризовался не типичными для всех русских особенностями жизнедеятельности, а сформировавшимися свойствами поведения, общения, мышления и прочими устоявшимися формами бытия человека на определенной территории в определенное историческое время. К сожалению, установить насколько выделенные нами различные внешние и внутренние качества были характерны для русского языкового сознания до конца объективно невозможно. Это обусловлено общим развитием ономастической лексикографии: отсутствием или недоступностью региональных ономастиконов различных периодов.

Однако некоторые предварительные выводы по имеющиеся в распоряжении автора статьи материалам можно сделать. Так, в документах Карелии прозвища, образованные от апеллятивов со значением ‘пьяница’, единичны (**Брага, Заливень, Качало, Хмель, Ярыга** и, возможно, **Бульга, Бражник, Горло, Кочур, Ярыга**), а в вологодских документах это достаточно объемная группа именованый (Комлева 2004).

Невелико количество названий лиц по профессии² (примерно 4–5 %), что связано с преобладанием в Карелии сельского населения. Думается, что названия лиц по профессии, роду деятельности антропонимизируются в ономастической системе в том случае, если деятельность человека по каким-то причинам выделяется в социуме, например, человек – единственный, кто выполняет определенный вид работы в сельской по преимуществу местности

² Названия лиц по профессии в данной статье не рассматриваются, поскольку они не входят в экспрессивный ряд, но в данном случае они являются ярким подтверждением иного видения мира, иного членения денотативного пространства.

(Бочарник, Ведерник, Драничник, Жемчужник, Замочник, Калачник, Медведчик, Оконничник, Пирожник, Ременник, Серебренник, Трубач, Шапольник, Щанник и др. – всего 120 антрополоксем). В торговых городах центра Руси, а также в Вологде, Архангельске достаточно много антропонимов, восходящих к названиям лица по профессии, роду деятельности (Попова 2002; Иванова 2006).

Кроме того, для выявления потенциальных возможностей антропонимии Карелии XV–XVII вв. в фиксации ценностных ориентиров необходимо учитывать взаимовлияние разноязычных народов, находящихся издревле в тесных контактах, что актуально для понимания этнопсихологических, этнокультурных систем, истории народа на данной территории.

На наш взгляд, значительный объем такой группы, как ‘глупый человек’ является общерусской, а может быть, и общеславянской универсалией. А вот наполняемость таких групп как ‘полный человек’, или внимание к светлой коже, волосам, глазам, это особое отражение связи русских и прибалто-финнов. В антропонимии Карелии достаточно много именовании с корневым формантом **Бел-** (**Белой**, **Беляй** и под.). Именование **Белоглазой**, несмотря на славянскую основу, могло быть дано с некоторой долей гипотетичности неславянину, ср. с выражением «*чудь белоглазая*» или антропологическими описаниями карел, вепсов, финнов.

Неслучайно особое внимание к другому этносу повлияло на объем и количество микрогрупп, в которых проявляются человек говорящий, особенности процесса говорения: ‘болтливый человек’, ‘сварливый человек’, ‘назойливый человек’, ‘крикливый человек’, ‘скандалист, спорщик’. Известно, что русскими прибалто-финны позиционируются как малоразговорчивые, необщительные, и наоборот, русские как коммуникабельные личности, что объясняется экстралингвистическими причинами: русские принесли на север гнездовой способ поселения в противоположность хуторному, уединенному у карел, финнов, кочевому у саамов.

Пристальное внимание к отличительным признакам внешности и поведения человека на территории Карелии связано с особым отражением архетипического противопоставления «чужой ~ свой». В системе прозвищ наблюдается скрытое сравнение, когда особо вычлняются «свои» и «чужие» достоинства и недостатки, которые становятся более заметными при соприкосновении с иной моделью поведения, образом жизни, системой ценностей (для русских – это прибалтийско-финская, саамская и наоборот). Важно и то, что при сравнении русские видели не только свои положительные качества и чужое несовершенство, а как раз наоборот: свои изъяны и чужие достоинства. В данном случае через анализ основ именовании видится уважение, понимание, принятие мировоззрения и культуры других этносов.

3.1.7 Итак, прозвище, зафиксированное в региональных памятниках донационального периода, является центральной единицей, которая содержит комплекс знаний о духовных ценностях общества средневековой Руси. Анализ многочисленных оценок – разнообразных характеристик человека, показал, что русский человек был предельно требователен к себе, поэтому лишь незначительное количество именовании восходит к апеллитивам с положительной коннотацией, в оценках внешнего и внутреннего состояния практически невозможно увидеть точку отсчета, что связано с имплицитным стремлением к идеалу и особым отношением к коллективному труду. Региональный антропонимикон через прозвище особым образом отражает иное видение денотативного пространства и диалог культур.

3.2 Не менее интересным представляется анализ некалендарных личных имён с точки зрения определения ценностных ориентиров. Карелия в силу удаленности от центра сохранила их в достаточном количестве вплоть до конца XVII века. В исследуемых памятниках письменности более 2700 человек (11,5%) являлись носителями таких имён. Более того, такие имена носили не только крестьяне, но и церковные служащие разного статуса, ср.: **Баженко Федоров, дьячок, 1657; Второй Поздеев, дьяк, 1602; Докучайко Григорьев сын Игумнов, дьячок, 1650; Дружина Протопопов, дьяк, 1660; Дружинка Герасимов, юштозерский дьячок, 1659; Ждан Прокопьев, поп, 1690** и т. д. (Мюллер 1948: 127, 15, 163, 136, 343). Следовательно, «языческий консерватизм», связанный с функционированием исконно русских имен, на периферии длился значительно дольше, а смена религиозной формы освоения человеком мира через имя по разным регионам Руси проходила с неодинаковой степенью интенсивности. Имеются исторические свидетельства того, что в XIII–XIV вв. не все жители Карелии были христианами (Шаскольский 1978: 16),³ «север Карелии, Беломорье, где поселения носили временный промысловый характер, христианизацией не затрагивался» (Пулькин и др. 1999: 25), а в Приладожье (району наиболее близкому Новгородчине) «христианизация проводилась в довольно мягких формах» (Пулькин и др. 1999: 25), и потому находят достаточно много свидетельств сохранения языческих особенностей верований, например, у историка Н. П. Павлова-Сильванского отмечено, что в XV в. племена в Водской пятине поклонялись деревьям и камням и приносили им жертвы (1924).

Некалендарные личные имена отличает их особый ономастический статус: с одной стороны они близки календарным личным именам, с другой стороны из-за близости к апеллиативной основе они сближаются с прозвищами.

3 «Есть обычай у королей русских, покорив какой-либо народ, заботиться не об обращении его в христианскую веру, а о сборе дани и денег» (ливонский хронист?, 1220-е гг.) (Шаскольский 1978: 16).

Вероятно, именно поэтому их роль иногда переосмысливается, и в документах встречаются единичные записи наподобие «*Васюк Васильев, прозвище Жданко*» (ДКЛП 1597: 224).⁴

Для определения ценностных ориентиров обратимся к статистическим показателям и анализу внутренней формы данной антропонимической единицы.

3.2.1 Некалендарный личный именник – закрытый список имён, которые могли дать ребёнку при рождении. По данным памятников письменности Карелии, к ним можно отнести чуть более 200 имён. Наиболее частотными именами являлись такие, как **Нечай** (Нечаец, Нечайко) – 158, **Третьяк** (Третьячко, Тренка) – 137, **Истома** (Истомка) – 71, **Первой** (Первуша, Первушка, Первыша, Первышка) – 70, **Поздей** (Поздейко, Поздняк, Позднячко) – 64, **Меньшой** (Меншак, Меншик, Меншичко) – 64, **Ждан** (Жданко, Жданец) – 41, **Ушак** (Ушачко) – 41, **Вешняк** (Вешнячко) – 39, **Томил** (Томило, Томилко) – 24, **Малой** (Малко, Малга, Малейко, Малюк, Малютко) – 22, **Невзор** (Невзорко) – 21, **Судок** (Судочко) – 19, **Руд** (Рудак, Рудачко, Рудной) – 18, **Шестой** (Шестак) – 18. Это ядро некалендарного личного именника, с небольшими вариациями эти имена являются частотными в памятниках письменности других регионов средневековой Руси. В документах Карелии они обслуживают треть носителей таких имён. Следовательно, несмотря на длительное, растянувшееся на несколько веков сопротивление календарному именнику, некалендарные личные имена были обречены развитой одноименностью: имя собственное переставало в такой ситуации выполнять предназначенную ему функцию – функцию индивидуализации и идентификации лица.

В семантическом плане некалендарные личные имена также не отличаются от ономастиконов других регионов Руси. Это ономастические универсалии, которые отражали (1) порядок рождения, (2) время рождения, (3) отношение родителей к факту появления ребенка, (4–5) внешние особенности и качества характера ребенка, которые ярко проявлялись с рождения, (6) «чистые» охранные и пожелательные имена. При этом самый разнообразный репертуар имен в группе, отражающей внешность новорождённого (их около 50), однако самыми частотными являлись имена, указывающие на отношение родителей к факту появления ребёнка в семье (344 носителя: **Бажен / Баженко, Баженья, Ждан / Жданко, Жданец, Неждан / Нежданко, Нечай / Нечаец, Нечайко, Любимко**) и на порядок рождения (311 носителей: **Первой / Первуша, Первушка, Первыша, Первышка; Второй; Третий / Третьяк, Третьячко, Тренка; Четвертак; Пятой / Пятуша, Пятушка, Пятко, Пятуня, Пятун, Пятуха; Шестой; Семей; Осьмой / Осьмушка; Девятой / Девятко**).

4 Вопрос о разграничении некалендарных личных имён и прозвищ см. Кюршунова 2012: 103–108.

Следовательно, некалендарный именник в отличие от прозвищного несет **информацию о семейных ценностях, выраженных через наречение ребёнка.**

Мотив именования у некалендарного личного имени, как и у прозвищ, отличается диффузностью: помимо «основного» мотива именования, обозначенного в семантике основы антропонима, можно найти скрытые, древние причины появления и распространения таких имён, – это пожелательный и охранный мотивы. Вероятно, неслучайно такой мотив именования, как порядок рождения был особо популярным, а в некоторых семьях мотив переходил от одного поколения к другому, ср. с примерами семейных соименований: **Первой** да Исуп **Третьяковы** дети Зынина сына Савина (ПК-ВП 1568: 117); **Третьяк** Леонтьев сын **Шестого** (Мюллер 1948: 1639: 37); **Шестачко Третьяков** (КЗПОП 1582/83: 149) и проч. В такой пожелательной установке можно увидеть прагматизм наших предков: многочисленная семья, состоящая по преимуществу из лиц мужского пола, могла выполнить бóльший объём работы и обеспечить себя всем необходимым, а это в свою очередь залог достатка и успеха в обществе.⁵

Некалендарные личные имена в противоположность прозвищам отличает использование разнообразных модификатов (ср.: от **Пятой** – Пятко, Пятуня, Пятунка, Пятуша, Пятушка). Особое отношение к ребёнку передано через различные форманты, наиболее востребованным является формант **-к-**, а также **-ашк-**, **-ушк-**, **-ышк-**, **-шк-** (ср.: **Белашка, Гневашко, Грибашко, Гудашко, Домашка, Ловушка, Лопушка, Малышко, Мокрушка, Осьмушка, Падрушка, Первушка, Первушка, Пятушка**), которые являются самыми продуктивными и в современной севернорусской диалектной системе именования. Представляется, что форманты, с помощью которых образовывались модификаты некалендарных личных имён, имели положительную семантику.

В памятниках письменности отмечено, прежде всего, взрослое население края, являвшееся носителями модифицированных форм некалендарных личных имен. Предполагаем, что некоторые модифицированные формы могли восприниматься и функционировать как отдельное, самостоятельное имя, поскольку вариантность имён, связанная с номинацией одного и того же человека, является единичной, ср.: **Домашней** Якимов (Мюллер 1948: 1639: 38) и он же – **Домашка** Якимов (Мюллер 1948: 1639: 41); **Поздьячко** Медведев (ПКВП 1568: 130) и он же – **Поздяк** Васильев сын Медведев (ПК-ВП 1568: 130); **Чюдин** Иванов (Гейман 1941: 1578: 256) и он же – **Чюдинец** Иванов сын (Гейман 1941: 1578: 256).

⁵ Соименование отмечено не только в отношении к семье, но и к более широкому сообществу – деревня, починок, село и под., ср.: Поч. в Лигачи на горе надо мхом: в ней Федко Максимов **Волк**, в ней Куземка **Боранов**, пог. Мегрежский, (ПКОП 1563: 220), Дер. на Святе озерке: в ней Гридка **Меринов** внук, сосед его **Жеребец**, пог. Никольский Готслав волок, ПКОП 1496: 21.

Использование модифицированных форм – это также своеобразное **отражение** отношения родителей (= номинаторов) к ребёнку в семье, **семейной иерархии**, которая впоследствии была **перенесена в социальную сферу**, большую, чем семья, – т. е. общество ср. использование формантов при самоименовании подчиненного человека при обращении к лицу стоящему на иерархической лестнице выше.⁶

3.2.2 Практически все некалендарные личные имена имеют общерусскую или общеславянскую основу. Например, имена с корнями **Баж-**, **Друг-**, **Люб-**, **Мир-** и под. известны украинскому, белорусскому, сербохорватскому, польскому, болгарскому ономастиконам. Включение в семейный ономастикон имен с понятной, «родной» внутренней формой – это понятный и естественный процес. Однако имеются редкие исключения.

(1) В ономастиконе Карелии к некалендарным личным именам неславянского происхождения можно отнести такие антропонимы, вхождение которых в систему имён началось ещё на апеллятивном уровне и объясняется взаимодействием контактирующих этносов на определенной территории. Так, предполагаем, что в группу некалендарных личных имён с охранной мотивацией входил антропоним ***Лембой** (ср. Филка да Перха **Лембоевы**; ПКООП 1563: 141), имеющий прибалтийско-финскую основу, ср. с *собст. карел. lembo*, *ливв. lemboi*, *вепс. ľemboi*, *саам. lembuj*, *фин. lembo* ‘злой дух, чёрт’ (СОС: 308). Однако носить такое имя мог не только карел, вепс, финн, саам, но и славянин, поскольку нарицательное **лёмба** имеет широкую географию распространения в севернорусских говорах: ‘мифологическое существо, живущее в лесу, леший’ – *Канд., Пуд., Выт., Кондоп., лёмбой* ‘мифологический персонаж, нечистая сила’ *Медв.* (СРГК 3: 110), апеллятив отмечен в русской диалектной идиоматике – *Тихв., Пуд., Прион., Подп., Тер., Белом.* (СРГК 3: 110), что свидетельствует о раннем заимствовании слова из прибалтийско-финских языков в лексико-семантическую систему русских диалектов. Семантика апеллятива и ареал бытования позволили предположить, что в данном случае мы имеем дело не с прозвищем, а с личным именем. Аналогичные «свои» антропонимы ***Жихарь**, **Хозяин**, **Шишко**, **Шишуля**, **Шишел** и под. отмечены в документах Карелии, восходят к апеллятивам со значением ‘нечистая сила’, где предполагается охранный мотив именования.

(2) На более широкой территории (для периода XIV–XVII вв. и, может быть, раньше) к некалендарным личным именам можно с некоторой долей гипотетичности отнести имена с тюркско-татарской основой. В ономастиконе Карелии они единичны: **Бекет Терехов** (КЗПОП 1582/83: 222); **Казаринко** Петров (ПКООП 1563: 129–130); **Ташлычко** Семенов (ПКООП 1563: 228); Гридка Павлов да брат его **Чубар** (ПКООП 1563: 225);

6 См., например, об этом Волков 1974: 138–141.

Иванко **Чумбур** (ПКОП 1563: 151); **Муратко** Иванов (ПКВП 1568: 77) и под. (всего 60 случаев). За таким подразумевается охранный мотив со своеобразным преломлением противопоставления «свой ~ чужой». Такое суждение, прежде всего, допустимо для регионов, где не было тесного контактирования с татарскими племенами (Карелия, Архангельск, западные регионы Руси).

3.2.3 Таким образом, некалендарные личные имена в своей основе являются общерусскими (шире общеславянскими) универсалиями и также, как прозвища, несут особую информацию о ценностных ориентирах. Доминантой являются семья и ребёнок. Через именование выражено особое отношение к ребёнку, параллельно выстраивается иерархия: почитание старшего, которое в обществе перерождается в умаление роли зависимого члена этого общества. Кроме того, за некалендарным именем скрыт глубинный подтекст, обусловленный верованиями средневекового человека, получившими преобразования в региональном ономастиконе XV–XVII вв.

3.3 Календарные имена также несут информацию о ценностных ориентирах человека средневековой Руси. Однако информация эта предельно редуцирована и вычленив её можно только через интерпретацию состава имени и его количественных показателей.

Отметим, что на территории Карелии XV–XVII вв., по данным памятников письменности, уже 88,5 % населения функционирует под календарным личным именем. Следовательно, произошло изменение культурного сознания, связанное с принятием христианской веры. Однако и в данном случае следует учитывать региональный фактор. Так, в исследуемое время из предложенного христианской церковью ономастикона вычленены и адаптированы чуть более 300 имен (включая 41 женское имя), что более чем на 130 лишним единиц уступает подобным показателям по другим регионам Руси и позже России, установленным ономастами В. Д. Бондалетовым (1983: 110), Т. А. Закачковой (1979: 16–17), С. Н. Смольниковым (1996: 6–7) и др. Ядро календарного ономастикона составляют имена **Иван, Федор, Василий, Григорий, Семен, Яков, Андрей, Михаил, Степан, Никита, Петр, Тимофей, Матвей, Павел, Кузьма, Максим, Гавриил, Игнатий, Алексей, Кирилл, Афанасий, Савва, Дмитрий, Лев, Фома** (даны в порядке убывания в региональном ономастиконе). Как и в случае с некалендарными личными именами, наблюдаем высокий коэффициент повторяемости. Получается, что календарная антропонимическая система, имевшая в своём репертуаре на данный момент более 2000 личных имён, также сократила количество элементов – календарных имён, используемых для наречения, и большая часть предложенных церковью имен оставалась в пассиве. Как результат, развитие тезоименности внутри семьи, ср. с записями: «Дер. на

Суме же реке: в ней поп Гаврило да его дети Якуш да Тимошка да Васко да Якушко ж» (ПКОП 1563: 160) или *«Деревня у часовни Назарьевская: в ней Сенка Семенов, в ней Федка Федоров»* (1582; КЗПОП: 73) и т. д. (более 200 подобных случаев).

Следовательно, для разграничения в коллективе лиц с одинаковыми именами необходимы были дополнительные способы: (1) использование прозвищ; (2) использование формантов для создания модифицированных форм с календарным именем в основе; (3) развитие структуры именования в целом.

Первые два способа уже рассмотрены в статье, и можно только добавить, что тезоименность явилась той причиной, по которой прозвища и некалендарные личные имена (последние, безусловно, с изменением функциональной нагрузки) продолжали активно существовать в неофициальной сфере средневековой Руси и позже. Использоваться и уже описанные принципы и мотивы номинации человека – от рождения до появления каких-либо отличительных особенностей во взрослой жизни, ср.: Степанко Колокол купчина з детми с **Ыванком** да с **Ывашком** с **меньшим** (ПКВП 1568); На Кучо ж озере в волостке в Аччиеве Наволоке: в ней Иванко **Большой** да Иванко **Меньшой** (ДКЛП 1597) и т. д. Это был длительный процесс, что и объясняет наличие в основах современных русских фамилий большого числа характеризующей апеллятивной лексики.

Тезоименность явилась причиной, по которой календарное имя активно модифицировалось, ср. от имени **Артемий** в документах Карелии представлены Ортемий, Ортемейко, Ортем, Ортемка/-о, Ортюк, Ортюх, Ортюша, Ортюшка, Артуйко. Чем более востребовано имя, тем большим количеством формантов оно обрастает, побеждают модификаты с формантами **-к-**, **-ашк-**, **-ушк-**, **-ша-**. Безусловно, в данном случае наблюдается влияние некалендарной системы на календарную. Календарные модификаты – это один из ярких показателей адаптации заимствованного имени. Их функционирование еще раз подтверждает вывод о семейных ценностях и том, что имя – особый показатель иерархии внутри семьи и общества.

Вероятно, именно семья становится с одной стороны площадкой для сохранения именований, включения заимствованных имён в сферу русского словообразования, а с другой стороны, именно семья тормозит введение в оборот бóльшего количества христианских личных имён. Косвенным подтверждением этому служит наличие большого количества календарных имен, зафиксированных в памятниках письменности только один раз (**Автоном, Акакий, Акатий, Акепсим, Анисия, Анфал, Анфилохий, Ардалион, Асклепидот ... Феодора, Феодорит, Фетиния** и т. д.; всего – 39 имён, примерно седьмая часть антропонимикона Карелии). Разумеется, такие имена лучше чем какие-либо другие выполняли свою основную функцию. В их единичности можно усмотреть сложившиеся предпочтения в выборе имени, и не таком сильном влиянии церкви на периферии славянского

мира. Интересно, что единичные именованья отмечены на территории тех погостов Карелии, которые в большей степени приближены центрам Руси (Новгород, Москва). В антропонимической системе периферийных погостов, где проживало в большей части прибалтийско-финское население, употреблялись наиболее частотные и адаптированные на всех уровнях именованья. Можно заключить, что наличие прибалтийско-финской языковой зоны было дополнительной причиной, по которой использовались наиболее освоенные в русской языковой среде изучаемого времени календарные имена.

Тезоименность оказалась следствием развития структуры именованья, переходу от двухкомпонентной модели именованья к трехкомпонентной и более. При этом третий компонент являлся прозвищем: Федор Власов сын **Алажда** (КЗПОП 1582/83: 204), Фетко Онуфреев **Балбач** (ПКОП 1563: 133), Фетько Васильев сын **Будыня** (ПКВП 1568: 103), Истомка Федоров **Жалоба** (ПКВП 1568: 65), Митька Олферьев сын Марьина **Богатого** (ПКВП 1568: 125), Нечай, Иванко, Пятый Григорьевы дети Нестерова **Широких Колпаков** (ПКВП 1568: 93) и т. д., или патронимом: Денис Семенов сын **Ябедников** (КЗПОП 1582: 179), Ефимко Федоров **Космынин** (ПКОП 1563: 150), Зжданко Истомин **Ветошкин**, Третьячко Яковлев **Михайлова** (ПКВП 1568: 69) и т. д. Трехкомпонентная система была настолько функционально закреплена в системе именованья к XVII веку, что повлияла и на западноевропейскую, нашедшую отражение в документах, написанных на шведском языке, ср. в Поземельной книге Кексгольмского лена 1637 г. представлены: Матты Лаврин Латика / *Mati Laurinpoika Latik* (483/74), Оллы Антыев Карвинен / *Olli Antinpoika Kurojne* (487/78), Гейки Антыев Колмигалко / *Näiki Antinpoika Kolunhelge* (481/72), Оллы Юсциев Лузикка / *Olli Jussin Lusicka* (487/79) и т. д.

Структура именованья как нельзя лучше отражает процессы языковой интерференции. Имеются в виду так называемые «гибридные именованья», когда в структурной формуле соединяются разносистемные элементы: исконно-славянские некалендарные личные имена и прозвища, календарные русифицированные имена, прибалтийско-финские имена и образования от них. Примеры из русскоязычных документов: Шойкуй Конан (Гейман 1941: 1581: 277); Истомка Речкуй (ДКЛП 1597: 212); Нечай Иванов сын Пергуев (Гейман 1941: 1572: 221); Феофанко Келас (КЗПОП 1582/83: 96) и т. д.

В документах Кексгольмского лена также представлен разноязыковой синтез, отраженный в структуре именованья: Первушка Ковкупяев / *Pärwoi Koukupää* (461/50); Михейко Гяря / *Mikejko Härä* (463/52); Анты Лопинов / *Anti Loginof* (622/255); Пяртюли Пяжуев, бобыль / *Bärtell Päsuef, bobell* (733/355); Павойко Рохповев, бобыль / *Pawo Rochwanien, bobell* (560/161); Паво Латыш, бобыль / *Pawo Rosalyn, bobell* (644/210) и т. д.). При этом исконно русское имя или прозвище и русифицированное календарное имя чаще

«принимают» заимствованный компонент именованья, что является свидетельством не только тесных контактов русских и прибалто-финнов, но и того, что русское сознание оказалось более открытыми в плане заимствования, наиболее готовым и терпимым к принятию фактов других культур, их активному переосмыслению.

Имена прибалтийско-финского происхождения и конструкции, содержащие их, зафиксированные в русскоязычных документах Карелии, – специфическая часть русского ономастикона, доказывающая, что «стерильно чистое (бессубстратное) этническое пространство – исключительное и сомнительное явление» (Трубачев 1982: 14). История народа не протекает изолировано, она развивается во взаимодействии его с другими народами.

Календарным личным именам в периферийном регионе принадлежит обширное функциональное пространство, обусловленное изменением культурных ценностей в сознании народа. Это общерусский процесс. Однако наблюдается узость репертуара наиболее значимых имен, что обусловлено этноязыковым влиянием – наличием прибалтийско-финской языковой зоны. Тезоименность влекла за собой развитие структуры именованья, формирования «гибридных» моделей и, как следствие, сохранения и развития прозвищной системы, использования в качестве компонента именованья с прибалтийско-финской основой, патронимов – прообразов будущих русских фамилий.

- 4 Итак, имя собственное – особый антропоцентрический маркер, позволяющий выявить формирование ценностных ориентиров, характерных как отдельному человеку, – представителю определенного этноса (нации), так и целому коллективу. В определении системы ценностей необходимо учитывать особенности региональной картины мира, особого членения денотативного пространства, на которое влияет географическое положение, контакты с другими народами. Имя собственное – культурный маркер, позволяющий увидеть самобытный исторический образ эпохи и формирование новых моделей жизни.

ЛИТЕРАТУРА И ИСТОЧНИКИ

Азарх 1981 = Ю. С. Азарх, Данные ономастики как источник исторической диалектологии (на материале русск. именованья), в: *Общеславянский лингвистический атлас: материалы и исследования: сб. статей* 1979, отв. ред. В. А. Пыхов – Р. И. Аванесов, Москва: Наука, 1981, 221–243.

АОС = *Архангельский областной словарь* 2, Москва: МГУ, 1982.

Апресян 1995 = Ю. Д. Апресян, Образ человека по данным языка: попытка системного описания, в: *Вопросы языкознания*, 1995, № 1, 37–67.

Арутюнова 1999 = Н. Д. Арутюнова, *Язык и мир человека*, Москва: Языки русской культуры, 1999.

- АСМ** = *Акты социально-экономической истории Севера России конца XV–XVI в.: акты Соловецкого монастыря, 1572–1584 гг.*, АН СССР, Ин-т истории СССР, Ленингр. отд-ние, сост. И. З. Либерзон, Ленинград: Наука, Ленингр. отд-ние, 1990.
- Бірыла 1966** = М. В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія: уласныя іменны, іменны-мянушкі, іменны на бацьку, прозвішчы*, Мінск: Навука і тэхніка, 1966.
- Бірыла 1969** = М. В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія: прозвішчы, утвораныя ад апеллятыўнай лексікі*, Мінск: Навука і тэхніка, 1969.
- Богачева 2009** = М. В. Богачева, Возможности метода реконструкции в историко-лексикологическом исследовании, в: *Вестник Пермского университета: российская и зарубежная филология*, 2009, № 3, 42–51.
- Бондалетов 1983** = В. Д. Бондалетов, *Русская ономастика: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов*, Москва: Просвещение, 1983.
- Вежбицкая 1997** = А. А. Вежбицкая, *Язык – культура – познание*, Москва: Русские словари, 1997.
- Вендина 2002** = Т. И. Вендина, *Средневековый человек в зеркале старославянского языка*, Москва: Индрик, 2002.
- Волков 1974** = С. С. Волков, *Лексика русских челобитных XVII века: формуляр, традиционные этикетные и стилевые средства*, Ленинград: Изд-во Ленинградского университета, 1974.
- Ганжина 2001** = И. М. Ганжина, Локальные антропонимы как источник реконструкции апеллятивной лексики, в: *Проблемы динамики среднерусских говоров: коллективная монография*, Тверь, 2001, 144–167.
- Гейман 1941** = *Материалы по истории Карелии XII–XVII веков*, под ред. В. Г. Гейман, Петрозаводск, 1941.
- Гуревич 1984** = А. Я. Гуревич, *Категории средневековой культуры*, Москва: Искусство, 1984.
- Даль** = В. И. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка 1–4*, Москва: Русский язык, 1981–1982.
- Демчук 1988** = М. О. Демчук, *Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст.*, Киев: Наукова думка, 1988.
- Дерягин 1985** = В. Я. Дерягин, Ономастический материал северно-русских памятников письменности XVI–XVII вв. как историко-лексикологический источник, в: *Топонимия Урала и Севера европейской части СССР*, Свердловск, 1985, 28–33.
- ДКЛП 1597** = Дозорная книга Лопских погостов 1597 г., в: *История Карелии XVI–XVII вв. в документах = Asiakirjoja Karjalan Historiasta 1500- ja 1600-luvulta 1*, подгот. к печ. И. А. Чернякова – Г. М. Коваленко – В. Салохеймо, под ред. А. И. Копанева – А. Г. Манькова, Петрозаводск: Йознсуу, 1987, 186–233.
- Железняк 1969** = И. М. Железняк, *Очерк сербохорватского антропонимического словообразования: суффиксальная система сербохорватской антропонимии XII–XV вв.*, Киев: Наукова думка, 1969.
- Зайцева – Муллонен 2007** = Н. Г. Зайцева – М. И. Муллонен, *Новый русско-вепский словарь*, Петрозаводск: Периодика, 2007.
- Заказчикова 1979** = Т. А. Заказчикова, *Русская антропонимия XVI–XVII вв. (на материале памятников деловой письменности)*, Автореферат. дис. ... канд. филол. наук, Москва, 1979.
- Иванова 2006** = Е. Н. Иванова, *Имена собственные в монастырской деловой письменности Белозерья конца XIV–XV вв.*, Автореферат дис. ... канд. филол. наук, Вологда, 2006.
- Караулов 1987** = Ю. Н. Караулов, *Русский язык и языковая личность*, Москва: Наука, 1987.
- Карт. СРГК** = *Картотека «Словаря русских говоров Карелии и сопредельных областей»*, Межкафедральный словарный кабинет, Филологический факультет, Санкт-Петербургский государственный университет.
- КЗПОП 1582/83** = Писцовая книга Заонежской половины Обонежской пятины 1582/83 гг., в: *История Карелии XVI–XVII вв. в документах = Asiakirjoja Karjalan Historiasta 1500- ja 1600-luvulta 3*, подгот. к печ. и ред. И. А. Черняковой – К. Катаяла, Петрозаводск: Йознсуу, 1993, 35–341.
- Колесов 1986** = В. В. Колесов, *Мир человека в слове Древней Руси*, Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1986.

- Комлева 2004** = Н. В. Комлева, *Антропонимия вологодских памятников официально-деловой письменности конца XVI–XVII вв.*, Диссертация ... канд. филол. наук, Вологда, 2004.
- Кюршунова 1994** = И. А. Кюршунова, *Славянская антропонимия Карелии XV–XVII вв. в связи с реконструкцией лексики донационального периода*, Диссертация ... канд. филол. наук, Вологда, 1994.
- Кюршунова 2012** = И. А. Кюршунова, Некалендарные личные имена и их когнитивный потенциал в средневековом региональном ономастиконе, в: *Вестник Санкт-Петербургского университета*, серия 9: филология – востоковедение – журналистика, 2012, № 3, 103–108.
- Мамонтова 1988** = Н. Н. Мамонтова, Карельская и вепская антропонимия на современном этапе, *Ономастика – типология – стратиграфия*, Москва: Наука, 1988, 221–228.
- МАС** = *Словарь русского языка 1–4*, АН СССР, Ин-т рус. яз., под ред. А. П. Евгеньевой, Москва, 1981–1984.
- Маслова 2007** = В. А. Маслова, *Homo lingualis в культуре*, Москва: Гнозис, 2007.
- Мещерский 1963** = Н. А. Мещерский, К изучению русских народных говоров на территории Карельской АССР, в: *Уч. зап. Карельского пединститута* 13, Петрозаводск, 1963, 113–126.
- Мюллер 1948** = *Карелия в XVII веке: сб. документов*, сост. Р. Б. Мюллер, под ред. А. И. Андреева, Петрозаводск, 1948.
- Никонов 1988** = В. А. Никонов, *География фамилий*, Москва: Наука, 1988.
- Павлов-Сильванский 1924** = Н. П. Павлов-Сильванский, *Феодализм в Древней Руси*, СПб, 1924.
- ПКВП 1568** = Писцовые книги Водской пятины 1568 г., в: *История Карелии XVI–XVII вв. в документах = Asiakirjoja Karjalan Historiasta 1500- ja 1600-luvulta* 1, подгот. к печ. И. А. Чернякова – Г. М. Коваленко – В. Салохеймо, под ред. А. И. Копанева – А. Г. Манькова, Петрозаводск: Йёнсуу, 1987, 52–178.
- ПККЛ 1637** = Поземельная книга Кексгольмского лена 1637 г., в: *История Карелии XVI–XVII вв. в документах = Asiakirjoja Karjalan Historiasta 1500- ja 1600-luvulta* 2, подгот. к печ. и ред. И. А. Черняковой – К. Катаяла, Петрозаводск: Йёнсуу, 1991.
- ПКОП 1496** = *Писцовые книги Обонежской пятины 1496 и 1563 гг.*, подгот. к печ. А. М. Андрияшев, под ред. М. Н. Покровского, Ленинград, 1930.
- ПКОП 1563** = *Писцовые книги Обонежской пятины 1496 и 1563 гг.*, подгот. к печ. А. М. Андрияшев, под ред. М. Н. Покровского, Ленинград, 1930.
- Полякова 2007** = Е. Н. Полякова, *Словарь имен жителей Пермского края XVI–XVIII веков*, Пермь: Изд. дом Бывальцева, 2007.
- Попова 2002** = И. Н. Попова, *Переписная книга Вологды 1711 года как жанр и лингвистический источник*, Автореферат дис. ... канд. филол. наук, Вологда, 2002.
- Пулькин и др. 1999** = М. В. Пулькин – О. А. Захарова – А. Ю. Жуков, *Православие в Карелии (XV–первая треть XX в.)*, Москва: Круглый год, 1999.
- СВЯ** = М. И. Зайцева – М. И. Муллонен, *Словарь вепского языка*, Ленинград: Наука, 1972.
- Серебренников 1973** = *Общее языкознание: методы лингвистических исследований*, отв. ред. Б. А. Серебренников, Москва: Наука, 1973.
- Серебренников 1988** = Б. А. Серебренников, *Роль человеческого фактора в языке: язык и мышление*, Москва: Наука, 1988.
- СлРЯ XI–XVII** = *Словарь русского языка XI–XVII вв.* 1–28-, Москва, 1975–2008–.
- Смольников 1996** = С. Н. Смольников, *Антропонимическая система Верхнего Подвинья (на материале памятников местной деловой письменности)*, Автореферат дис. ... канд. филол. наук, Вологда, 1996.
- СОС** = *Сопоставительно-ономастологический словарь диалектов карельского, вепского, саамского языков*, под ред. Ю. С. Елисеева – Н. Г. Зайцевой, Петрозаводск, 2007.
- СРГК** = *Словарь русских говоров Карелии и сопредельных областей 1–6*, Санкт-Петербург: Издательство С.-Петерб. ун-та, 1994–2005.
- Срезневский** = И. И. Срезневский, *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам* 3, Санкт-Петербург, 1912 (репринтное издание: Москва: Книга, 1989).

- СРНГ** = *Словарь русских народных говоров* 1–43–, Санкт-Петербург: Наука, 1965–2010–.
- Степанов 2001** = Ю. С. Степанов, *Константы: словарь русской культуры: опыт исследования*, Москва: Академ. Проект, 2001.
- Строкина пуст.** = К. А. Докучаев-Басков, «Строкина пустыня» и ее чернецы: опыт исследования жизни монашесствующих, в: *Известия общества изучения Олонецкой губернии* (Петрозаводск), 1914, № 4, 17–32.
- Телия 1988** = В. Н. Телия, Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира, в: *Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира*, Москва: Наука, 1988, 173–204.
- Топоров 1995–1998** = В. Н. Топоров, *Святость и святые в русской духовной культуре 1: первый век христианства на Руси; 2: три века христианской Руси (XII–XIV вв.)*, Москва: Шк. «Языки рус. культуры», 1995–1998.
- Трубачев 1968** = О. Н. Трубачев, Из материалов для этимологического словаря фамилий России (Русские фамилии и фамилии, бытующие в России), *Этимология* 1966: *проблемы лингвогеографии и межъязыковых контактов*, Москва: Наука, 1968, 3–53.
- Трубачев 1982** = О. Н. Трубачев, Языкознание и этногенез славян: древние славяне по данным этимологии и ономастики, в: *Вопросы языкознания* 1982, № 4, 10–26.
- Урысон 2003** = Е. В. Урысон, *Проблемы исследования языковой картины мира: аналогия в семантике*, Москва: Языки славянской культуры, 2003.
- Фасмер** = М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка* 1–4, пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева, 2-е изд., Москва: Прогресс, 1986–1987.
- Худаш 1977** = М. Л. Худаш, *З історії української антропонімії*, Київ: Наукова думка, 1977.
- Чайкина 1998** = Ю. И. Чайкина, *Вологодские фамилии: этимологический словарь*, Вологда, 1995.
- Чайкина 1991** = Ю. И. Чайкина, Проблемы реконструкции лексики старорусского языка на местном ономастическом материале письменных источников XVI–XVII вв., в: *История русского слова: проблемы номинации и семантики*, Вологда, 1991, 40–54.
- Чучка 1970** = П. П. Чучка, *Антропонімія Закарпаття (вступ та імена): конспект лекцій*, Ужгород: Видавництво Ужгородського університету, 1970.
- Шаскольский 1978** = И. П. Шаскольский, *Борьба Руси против крестоносной агрессии на берегах Балтики в XII–XIII вв.*, Ленинград, 1978, 16.
- Шмелев 2002** = А. Д. Шмелев, *Русская языковая модель мира*, Москва: Языки славянской культуры, 2002.
- ЭССЯ** = *Этимологический словарь славянских языков: праславянский лексический фонд* 1–38–, под ред. О. Н. Трубачева, Москва: Наука, 1974–2012–.

POVZETEK ■ SUMMARY

Vrednostni orientirji ruskega človeka skoz lastnoimensko prizmo (po gradivu regionalne antroponimije 15.–17. stoletja)

Antroponimi mimo kompleksa lingvistične informacije, določene s posebnim statusom onimov v jezikovnem sistemu, posredujejo v paradigmi sodobnih raziskav tudi spoznavo duhovnega sveta poimenovavca in poimenovanca, hkrati pa so vir vednosti o kulturnem in družbenem sobesedilu dobe. Regionalni antroposistemi to vednost specifično odražajo tako, da ne vsebujejo le onomastičnih, lingvističnih, etnolingvističnih univerzalij, lastnih jezikovni skupnosti, ampak odražajo tudi značilne momente take vednosti, določene z zemljepisnim položajem regije, z njenim družbeno-gospodarskim pomenom v stari in sodobni Rusiji, s posebnostmi stikov z drugimi ljudstvi, njihovo vero itn. V tem smislu je antroponimija srednjeveške Karelje posebno važna, ker je bila in ostaja polietnični prostor in ker tam stiki slovanskega in neslovanskega življa v onomastičnem sistemu nahajajo samosvoj lom. Tako se v regijah, podobnih Karelji 15.–17. stoletja,

razvija izkušnja prilaganja drugim kulturam, drugim predstavam vrednostnega sistema. Včasih je prav antroponimija tisti člen, ki omogoča privrnitev manjkajočih členov te vednosti.

Value Reference Points for Russian People Viewed through Proper Names (Based on Regional Anthroponymy from the Fifteenth to Seventeenth Centuries)

In addition to the complex of linguistic information resulting from the special status of onyms in a language system, anthroponyms transmit the cognition of the inner world of the person named and the owner of the name into the modern research paradigm, and they are also a source of information about the cultural and social context of an epoch. Regional anthroponym systems reflect this knowledge in particular because they not only contain special onomastic, linguistic, and ethnolinguistic universals specific to the language system, but also reflect the characteristic moments of such knowledge due to the geographical position of the region, its social and economic importance in the history of ancient and modern Russia, contacts with other people and their beliefs, and other characteristics. In this sense, the anthroponymy of medieval Karelia is of special interest because this has been a multiethnic area since ancient times, and therefore contact between the Slavic and non-Slavic population was specially reflected in the onomastic system. Thus, the experience of adapting to other cultures and other ideas in the value system of regions similar to Karelia between the fifteenth to seventeenth centuries is developed. Sometimes anthroponymy is the only link that allows reconstruction of missing links for such knowledge.

OCENE IN POROČILA

IRENA STRAMLJIČ BREZNIK

KOLEKTIVNA MONOGRAFIJA O GLASBENIH
MOTIVIH V FRAZELOGIJI

COBISS: 1.19

Frazeologické štúdie VI: hudobné motívy vo frazeológii, ur. **Mária Dobříková**, Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, 372 str.

- 0 Kot ugotavlja urednica zbornika Mária Dobříková, ni kulture ali civilizacije brez jezikovnih in glasbenih izraznih sredstev, zlasti slednja pa so bodisi v obliki človekovih glasov ali glasov, izvabljenih iz primitivnih instrumentov, spremljali družbene rituale. Po nekaterih antropoloških teorijah naj bi se iz njih celo razvil jezik. Še več: sodobni psiholingvistični eksperimenti potrjujejo, da glasbo in jezik uravnava ista dela človekovih možganov.

Glasba je imela in ima pomemben vpliv na razvoj kreativnega mišljenja, tudi koncepti s področja glasbe pronicaajo v jezik in se odražajo v frazeološki sliki sveta. Zato ni naključje, da je bila osrednja tema znanstvene konference, ki je potekala v Bratislavi 26. in 27. septembra 2014, posvečena glasbi in njenim prvinam v frazeologiji slovanskih in neslovanskih jezikov. Da gre za izjemno aktualno temo, ki je sprožila veliko različnih raziskovalnih pristopov, kaže tudi 34 udeležencev iz 11 držav (Belorusija, Bolgarija, Češka, Hrvaška, Latvija, Madžarska, Poljska, Rusija, Slovaška, Slovenija in Srbija).

Monografijo je na pobudo Slovaške frazeološke komisije pri Mednarodnem komiteju slavistov posvečen 60-letnici slovaškega frazeologa Petra Ďurča, ki je hkrati tudi aktiven član evropskega frazeološkega združenja EUROPHRAS.

- 1 Prispevki sledijo dvema tematskima sklopoma. Opazno število udeležencev se je glasbeni motiviki približalo s kontrastivnega vidika.

Tako je v tem sklopu in v zborniku sploh osrednje mesto pripadlo uglednemu frazeologu Valeriju Mokijenku (Rusija), ki je predstavil bogat slovanski inventar frazemov in pregovorov s sestavino *violina* v ruščini, beloruščini, poljščini, češčini in slovaščini ter ob frazemih *igrati prvo violino* in *igrati drugo violino* predstavil kulturne in zgodovinske specifičnosti posameznih narodov.

Luiza Bajramova (Rusija) je predstavila glasbene motive v frazemih in citatih iz pesmi kot odraz duševnega stanja človeka. Posebno pozornost je namenila tistim citatom, ki vsebujejo pozitivno vrednotenje, in pri tem upo-

števala še njihovo etimološko razsežnost, ki je dodatno prispevala k aksiološki osvetlitvi.

O etnokulturnem statusu ljudskih aerofonov (glasbil, pri katerih zvok nastane s tresenjem zraka v cevi), ki v frazeologiji kažejo položaj človeka v družbi, njegov pogled, tipične lastnosti in odnos do dela in morale, je pisala Mária Dobříková (Slovaška). Tudi s prevodoslovnega vidika je primerjala bolgarske frazeme s sestavinami *gauda*, *kaval* in *svirka* kot tudi slovaška frazema *odišiel s pišťalkou a vrátil sa s pišťalkou*, ki odražajo spoznavno, vrednotenjsko in diskurzivno raven, do katere sta bolgarska in slovaška jezikovna skupnost dospeli z reflektiranjem konkretnih življenjskih položajev, povezanih z vokalno-instrumentalnimi pojavi.

Frazeme s sestavinami *zvon*, *boben* in *gajde* je v srbskem in slovaškem jeziku primerjala Vesna Đorđević (Srbija) in ugotovila, da absolutnih ustreznikov v opazovanem korpusu frazemov ni. Srbski frazemi s sestavino *boben* imajo le delne ustreznike (ista sta le motivacija in pomen) v slovaškem jeziku, medtem ko za frazeme s sestavino *zvon* in *gajde* obstajajo v slovaščini samo semantični ustrezniki.

Miroslav Dudok (Slovaška) je hrvaške in srbske frazeme s sestavino *gusle* predstavil z vidika intertekstualnosti in ugotovil, da v slovaščini za dani primer ne obstajajo frazeološki ustrezniki, ker realija ne obstaja, zato tudi ni razmer za medbesedilno rabo, kot ji je mogoče slediti v drugih južnoslovanskih jezikih.

Željka Fink (Hrvaška) je predstavila frazeme s sestavino *ton* v hrvaščini in ruščini. V uvodu je izpostavila več možnosti za nastajanje frazemov kot odraza realne slike iz narave, zgodovinskih dogodkov ali vrste človekovega delovanja. Kot posebno skupino je izpostavila tudi frazeme, povezane s posameznimi oblikami umetnosti, posebej glasbene. Na podlagi analize frazemov s sestavino *ton* ugotavlja, da je frazem *dati/dajati ton (čemu)* zaradi pojavnosti v drugih jezikih praktično evropeizem, pri antonimnem paru *zvišati ton – znižati ton* pa prihaja tudi do sestavinskih zamenjav s sestavino *glas*.

Zanimiv zorni kot raziskovanja je ubrala Mária Košková (Slovaška), saj je predstavila neglasbenost glasbenih motivov v slovaški in bolgarski frazeologiji in ugotovila, da je v njih zakodirana večinoma negativna konotacija.

Zuzana Kováčová (Slovaška) je s primerjavo slovaških in španskih frazemov s sestavinama *peti* in *plesati* potrdila, da je naše razumevanje v veliki meri metaforično, saj je primerjava enakih sestavin v dveh tipološko različnih jezikih potrdila pomenske in konotativne podobnosti.

Primerjavo čeških, hrvaških, srbskih in bolgarskih frazemov z motivi glasbe, ki vsebujejo številске sestavine (*první (druhé, třetí) housle* in *deveta rupa na svirali, deveta dupka na kavali*), je s formalnega in pomenskega vidika predstavil Pavel Krejčí (Češka).

Kristina Menyhart (Madžarska) s primerjavo bolgarskih in madžarskih frazemov, v katerih je sestavina glasbilo, potrjuje znano dejstvo, da se v frazeologiji odražajo kulturne razlike. V bolgarskih frazemih se pojavljajo tradicionalna bol-

garska glasbila, kot so *dude*, *boben* in *flavta*, v madžarskih pa poleg *dud* in *bobna* še *violina*.

Glasbila v nemških in slovaških svetopisemskih besedilih so zanimala Juraja Glovna (Slovaška), zato je primerjal njihove sestavine v frazemih obeh jezikov.

Glasbene metafore v beloruski in srbski frazeologiji je sopostavila Svetlana Goljak (Srbija) in opazila naslednje preslikave: (1) petje, glasba = radost, harmonija; (2) petje, igranje na instrument = govorjenje (praviloma negativno); (3) igranje na instrument, ples = položaj, status v določeni ureditvi. Leksemi in frazemi tako odražajo univerzalno percepcijo glasbe v evropski kulturni dediščini.

Predstaviti svet glasbe v hrvaški in nemški frazeologiji je bil izziv tudi za Majo Opašić (Hrvaška). Izdelala je podrobno tipologijo tovrstnih frazemov, tako da so v posameznih tipih: (a) popolni ustrezniki, saj se ujemajo v sestavinah, frazeološki sliki in pomenu frazema v obeh jezikih; (b) delno prekrivni le pri leksemskih sestavinah; (c) različne sestavine in različne frazemske slike; (č) formalna podobnost, vendar pomenska drugačnost, in (d) specifični frazemi vsakega jezika kot odraz kulture.

Veliko prekrivnost v konceptih o stereotipih, povezanih s pesmijo in plesom v slovaškem in srbskem jeziku, je odkrila Stefana Paunović Rodić (Srbija).

Jezikovni sliki sveta ruskega in latvijskega jezika, ki se kaže v frazemih z glasbenimi motivi v obeh jezikih, je primerjala Tatjana Stojkova (Latvija) in ugotovila, da latvijski frazemi v večji meri odražajo nacionalno sliko sveta, ki je bližja ljudskemu slovstvu.

Milina Svítková (Slovaška) ugotavlja, da je zvok temeljni motivacijski vzvod za frazeme s sestavino *zvon* v hrvaških in slovaških frazemih, saj je tesno povezan z različnimi funkcijami obveščanja.

Frazeološke enote z leksemi iz sveta glasbe je v treh genetično različnih jezikih (poljskem, angleškem in italijanskem) raziskala Joanna Szerszunowicz (Poljska) in ugotovila, da je med popolnimi, delnimi, vzporednimi in ničtimi ustrezniki najbogatejša skupina vzporednih, ki temeljijo na konceptualizaciji metaforičnih pomenov.

Ivana Vidović Bolt (Hrvaška) je na primeru hrvaških in poljskih frazemov z živalsko sestavino potrdila, da je ušesu prijetno petje v obeh jezikih povezano s pticami pevkami, neugodno pa z oglašanjem drugih živali, kot so koza, osel, mačka ipd.

Frazeološke vzporednice, povezane z glasbo, je v izbranih slovanskih jezikih predstavil Włodzimierz Wysoczański (Poljska), in sicer v treh skupinah: (a) v frazemih, ki vsebujejo sestavino iz tematskega polja glasba; (b) s sestavinami, ki se nanašajo na glasbo; (c) brez sestavin, ki bi se nanašala na glasbo, a o njej govorijo.

Glasbo kot izhodišče za frazeološko konceptualizacijo sveta v angleščini in ruščini je prikazala Irina Zikova (Rusija) z vidika identičnih in različnih konceptualnih virov v sicer genetično različnih jezikih.

- 2 Drugi tematski sklop sestavljajo prispevki, ki frazeološko glasbeno motiviko obravnavajo znotraj enega jezika.

Milada Jankovičová (Slovaška) je raziskovala glasbo s stališča ustreznih dejanj, glasbil, oseb ali poimenovanj skladb in drugih glasbenih terminov kot motivacijskih izhodišč slovaških frazemov. Motivacijsko najbogatejši so frazemi z glagolsko sestavino, ki pomeni ustvarjanje zvokov, pomensko pa je z njimi najpogosteje izraženo vrednotenje človekovega fizičnega videza in njegovih intelektualnih sposobnosti.

Z glasbili v frazemih slovaškega jezika se je ukvarjala še raziskovalka Jana Skladaná, vendar z diahronnega stališča, in pri tem upoštevala še pragmatično, pomensko in motivacijsko razsežnost obravnavanih poimenovanj za glasbila.

Bolgarski ironični frazemi s sestavinami, povezanimi z glasbo, so pritegnili Danielo Konstantinovo (Bolgarija) s stališča njihovih oblikovnih in stilističnih posebnosti, Eleno Krejčovo (Češka) pa bolgarski frazemi s sestavinama, ki pomenita dve vrsti tolkal (*tapan* in *baraban*) in spremljala njihove spremembe v sodobni bolgarščini.

Vabljeni naslov *Tko to tamo pjeva i kako?* Barbare Kovačević (Hrvaška) odkriva analizo hrvaških frazemov, ki ubesedujejo petje in njegove načine. Prva skupina pomensko tematizira govor, druga skupina, katerih pogosta sestavina je zoonim, pa pozitivno ali negativno pomensko vrednotenje.

Marija Kovšova (Rusija) je predstavila idiome s sestavino *igrati*.

Sestavina *glas* po ugotovitvah Erike Kržišnik (Slovenija) s pomenom 'zvok, ki ga daje izvajalec pri petju' vstopa v omejeno količino slovenskih frazemov, v večini drugih frazemov pa se ta sestavina povezuje z drugimi pomeni, tj. najpogosteje s pomenom govorjenja in vedenja oz. poznanosti. Preverjanje po slovenskem korpusnem viru Gigafida pa je potrdilo tudi nekaj še slovarsko neregistriranih frazemov (npr. *glas in stas* 'pevski (redko igralski) nastop določene osebe', *prvi glas (česa)* 'najboljši, vodilni pevec', *biti na dobrem/slabem glasu* 'dobro/slabo peti').

Frazeme s sestavino *glasbilo* je v ruskih narečjih raziskala Jelena Kuzmina (Rusija). S semantičnega vidika izražajo oceno človeka in s tem njegovo umestitev v svetu.

Interakcija med jezikom in kulturo je osrednja točka prispevka Olge Meščerjakove (Rusija); frazeološke sestavine, povezane z glasom, petjem, pesmijo in plesom se povezujejo s filozofskimi temami eksistence, harmonije in družbenih odnosov, ki so pomembni za rusko kulturo.

Idiomatizacijo glasbenega izražanja v modernih avtorskih beloruskih pesmih in kritikah sta na posameznih izrazih ter njihovih možnih pomenskih in strukturnih deformacijah predstavili Anastasija Morozova in Natalja Snigirjova (Belorusija).

Natalja Šesterkina (Rusija) je odkrila, da so v nemških frazemih s sestavino *ples* in *plesati* zakodirane mitološke, antropocentrične, vojaške in somatske prvine.

Kako so v ruskih krilaticah izraženi glasbeni motivi, je raziskala Svetlana Šuležkova (Rusija). Udeleženci konference so imeli edinstveno priložnost spoznati tudi bogastvo in variantnost kašubske frazeologije, še posebej pa nekaj njenih povsem izvirnih frazemov, ki jih je predstavila Kinga Wawrzyniak (Slovaška).

- 3 Urednici zbornika Márii Dobříkovi je uspelo oblikovati odlično kolektivno frazeološko monografijo, ki jo odlikujejo široki metodološki pristopi, raznolika zastopanost jezikov in reprezentativni nabor frazeoloških raziskovalcev, ki so glasbene motive predstavili bodisi v enem ali več jezikih. Monografija je tako ne samo pomembno referenčno delo znotraj slovanske frazeologije, temveč spodbuja tudi nove tematske frazeološke raziskave še za druga področja človekovega umetniškega izražanja.

KRUNOSLAV PUŠKAR

POREDBENO ISTRAŽIVANJE RAZLOGÂ ODABIRA OSOBNOG IMENA U ZAGREBU I SOFIJI

COBISS: 1.19

Johanna Virkkula, *First name choices in Zagreb and Sofia*, Helsinki: Department of Modern Languages, 2014, 366 str.

Johanna Virkkula (rođ. 1974.) finska je znanstvenica čiji su predmet istraživanja, između ostalog, južnoslavenski jezično-kulturni dodiri, posebice oni onomastički, o kojima je objavila pregršt radova. U svojoj se prvoj monografiji pod nazivom *First name choices in Zagreb and Sofia (Odabir osobnog imena u Zagrebu i Sofiji)*¹ iz 2014. godine bavi razlozima nadijevanja imena na temelju istraživanja provedenog u dvama glavnim gradovima, Zagrebu (Hrvatska) i Sofiji (Bugarska), čije je vrijedne rezultate u međuvremenu prikazala na više konferencija i objavila u nekoliko članaka.² Autoričina se monografija sastoji od šest dijelova: *Uvoda (Introduction)*, *Pozadine (Background)*, *Metodologije (Material and methods)*, *Razlogâ odabira imena (Reasons for name choice)*, *Deset imena (Ten names)* i *Rasprave (Discussion)*.

U *Uvodu* (str. 1–11) se autorica u kratkim crtama dotiče teorijskog okvira i ciljeva svoje studije, naputaka o prijevodu i transliteraciji imena, povjerljivosti podataka ispitanikâ, posebnih termina korištenih u studiji, kao i sâme organizacije studije. Što se tiče teorijskog okvira, autorica ističe kako je on socioonomastički, točnije socioantroponomastički. U svom kratkom osvrtu na početak socioantroponomastičke literature i važnije kasnije prinose, autorica navodi i hrvatske i bugarske skromne doprinose toj temi. U sklopu teorijskog okvira zanimljiv je koncept *društvene intuicije* (engl. *social intuition*) kao izvanjezičnog faktora koji utječe na odabir imena u određenom društvenom kontekstu (str. 2). Kako sâma autorica naglašava, »društvena se intuicija poima kao ono što roditelji smatraju značajnim

1 Rad je dostupan i na poveznici <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135867/firstnam.pdf> (17. 7. 2015.).

2 Usp. Johanna Virkkula, »Biranje imena djetetu – izricanje identiteta: na primjerima iz Zagreba i Sofije«, *Studia Slavica Finlandensia* 20 (2003) = *Doklady finskoj delegaciji na XIII Međunarodnom s'jezde slavistov*, 262–275; Johanna Virkkula, »Obrazovanje i uzrast – kako roditelji biraju ime djetetu?: primjeri iz Zagreba i Sofije«, *Studia Slavica Finlandensia* 25 (2008) = *Doklady finskoj delegaciji na XIV Međunarodnom s'jezde slavistov*, 199–210.

kod nadijevanja imena«, tj. autorica ističe kako pojedini društveni faktori utječu na odabir imena i kako se razlike u tim društvenim faktorima odražavaju u sâmom imenu (str. 3). Kako autorica razlaže kasnije (str. 4), društveni faktori uključuju obiteljsku pozadinu, dob, obrazovanje, spol djeteta, roditeljsku i društvenu percepciju rodnih uloga, način na koji se roditelji žele prezentirati u društvu itd. Međutim, kako nadodaje, društvena je intuicija »opsežan predmet istraživanja čak i u ovom ograničenom kontekstu pa zato empirijski rezultati ove studije mogu samo skicirati obrise ovog kompleksnog predmeta« (str. 3). Budući da do ove monografije nije bilo iscrpnih poredbenih studija, ona je još zanimljivija upravo zbog ovog teorijskog okvira na kojem se temelji.

Drugi se dio monografije naziva *Pozadina* (str. 12–40). U njemu se autorica osvrće na društveno-političku situaciju u Zagrebu i Sofiji u devedesetim godinama prošlog stoljeća (str. 12–21), zakonodavnu situaciju u Hrvatskoj i Bugarskoj u pogledu zakona o osobnom imenu (str. 21–34), ali i na onomastičku pozadinu istraživanja osobnih imena (str. 34–41). U svom uistinu iscrpnom i instruktivnom osvrtu na društveno-političku pozadinu Hrvatske i Bugarske, autorica zaključuje kako su devedesete godine bile vrijeme intenzivnih promjena u obje zemlje: napuštanje komunizma, propadanje gospodarstva, smanjenje broja stanovništva, nacionalistički obojeni diskursi zahvatili su i Hrvatsku i Bugarsku. Međutim, premda pokazuju velike sličnosti, ove se dvije zemlje u mnogočemu razlikuju. Primjerice, prema popisu stanovništva iz 2008., Bugarska je gotovo dvostruko veća od Hrvatske (7,2 milijuna), a, prema popisu stanovništva iz 2001., po konfesijskom je sastavu većinski pravoslavna (83%), za razliku od Hrvatske koja je pretežno katoličke vjeroispovijesti (88%).

Analizirajući hrvatski i bugarski *Zakon o osobnom imenu* autorica zaključuje kako su oni zapravo »promašaji« jer ne daju sve potrebne informacije o službenim osobnim imenima i o tome kako bi se ona trebala primjenjivati (str. 29). U načelu, hrvatski *Zakon o osobnom imenu* iz 1992. godine navodi kako dijete može imati najviše dva osobna imena i dva prezimena, dok bugarski *Zakon o osobnom imenu* iz 1990. ne specificira broj sastavnica osobnoimenske formule koja se sastoji od obveznog imena, patronima i prezimena. (Premda su u međuvremenu usvojene promjene i nadopune tih zakona, autorica je analizirala zakone koji su bili na snazi u vrijeme nadijevanja analiziranih imena.) Također, dok je u Hrvatskoj odabir osobnog imena slobodan, u Bugarskoj ono ne smije nositi posrpan sadržaj i mora odgovarati dostojanstvu i tradiciji bugarske nacije, iako sâm *Zakon* ne navodi što bi zapravo dostojanstvo i tradicija bugarske nacije podrazumijevali. Za usporedbu, u Hrvatskoj promijenjeno ime ne smije vrijeđati i ugrožavati »prava i slobode drugih ljudi, pravni poredak i javni moral« (članak 8.), dok za prvo odabrano ime to očito ne vrijedi. Na kraju ovog poglavlja, autorica zaključuje kako je hrvatski *Zakon o osobnom imenu* manje restriktivan i koncizniji nego njegov bugarski pandan, u čemu ona vidi vidljiv uzorak prije sâmih devedesetih (str. 30). Kako bi dala bolji uvid u čest sadržaj zakonâ o osobnom imenu, autorica

na nekoliko sljedećih stranica daje kratke prikaze istih zakona u drugim europskim zemljama.

U poglavlju u kojem se bavi onomastičkom pozadinom, autorica ističe kako svaka zajednica ima svoju tradiciju i pravila koja upućuju na to kako i kada nazvati dijete i tko mu zapravo nadijeva ime. Međutim, autorica uviđa kako su u Europi tradicija i pravila u današnje vrijeme manje restriktivni nego prije (str. 34). U svakom slučaju, nadijevanje imena djeci je od velike važnosti za roditelje. Kako autorica navodi, oslanjajući se na Šimundićeve konstatacije, sa svojim odabirom imena roditelji iskazuju svoje osobne namjere, žele prihvatiti određene vrijednosti, ideologije, ukuse, političku ili ideološku pripadnost, religijske okvire, prikazati svoju fascinaciju umjetnošću ili slavnim ljudima itd. (str. 34). Kako su svi ti motivi prisutni prilikom imenovanja, nemoguće je jasno objasniti razloge odabira imena (str. 34–35). Zbog toga, kako analiza razloga odabira pojedinih imena ne bi bila spekulativna ili tendenciozna, potrebno je u istraživanje uključiti metodu upitnika (str. 38). Na sljedećih nekoliko stranica (str. 38–40) autorica prikazuje onomastička istraživanja društvene intuicije temeljene na metodi upitnika, od 1979. godine kada je Kiviniemi proveo prvo takvo istraživanje pa sve do danas, naglašavajući kako samo rijetki istraživači na kraju svog istraživanja daju primjerak upitnika koji su proveli, a koji može biti od velike koristi drugim istraživačima.

Stoga u sljedećem poglavlju pod nazivom *Metodologija* (str. 41–74) autorica daje detaljan prikaz metodologije korištene u svom istraživanju. Provedena su dva upitnika s pitanjima otvorenog i zatvorenog tipa u gradskim vrtićima dvaju glavnih gradova, jedan u Zagrebu 2001., a drugi u Sofiji 2002. godine, jer je »cilj bio pronaći usporedivo društveno okruženje obitelji sličnih zaposlenja i ekonomske situacije« (str. 43). Sveukupno je u Zagrebu ispunjen 261 upitnik, a u Sofiji 361. Tijekom provođenja istraživanja većina je vrtićke djece (75 %) čija su se imena istraživala bila rođena između 1994. i 2001. godine. Drugim riječima, Virkkuličina je studija istraživala roditeljske razloge davanja određenih imena nekoliko ili više godina nakon sâmog nadijevanja imena, naravno, onako kako su ih se oni mogli sjetiti. Što se tiče ostalih istraživanih stavki, Virkkulu su zanimala imena roditelja i djedova i baka, imena i dob ostale braće i sestara, kao i mjesto rođenja roditelja te informacija o njihovu obrazovanju itd., što su važne informacije koje nam obične matice ne mogu ponuditi. U oba su grada većinu upitnika ispunile majke (69 % u Zagrebu i 61,8 % u Sofiji), dok su 21,5 % upitnika u Zagrebu i 16,6 % upitnika u Sofiji zajedno ispunila oba roditelja, a 7,3 % upitnika u Zagrebu i 14,1 % upitnika u Sofiji ispunili su očevi. U pogledu etničke pripadnosti, 90,7 % majki u Zagrebu bilo je hrvatskog podrijetla, a 93 % majki u Sofiji bugarskog podrijetla, dok je za očeve udio bio nešto manji: 90,3 % očeva u Zagrebu bilo je hrvatskog, a 89,7 % očeva u Sofiji bugarskog podrijetla. Što se tiče obrazovanja, majke su u Zagrebu bile većinom srednjoškolskog obrazovanja (44,2 %), a očevi fakultetskog (39,9 %) ili srednjoškolskog (38,4 %), dok su majke u Sofiji većinom bile fakultetskog obrazovanja (53,9 %), čak više

od očeva (50 %). Uočene su i razlike u pogledu broja djece: u Zagrebu 29,8 % roditelja ima jedno dijete, 50,4 % roditelja ima dvoje djece, 18,2 % troje, a 1,6 % četvero, dok u Sofiji 41,9 % roditelja ima jedno dijete, 49,2 % roditelja ima dvoje djece, 6,1 % troje, 0,3 % petero djece itd.

Glede odabira imena, većinom su roditelji djetetu zajedno odabrali ime (48,4 % u Zagrebu i 63,1 % u Sofiji) ili ga je pak odabrala majka (22,9 % u Zagrebu i 25,7 % u Sofiji). Premda se studija prvenstveno bavila razlozima odabira imena, ona je, naravno, uspjela dobiti uvid i u sâma imena, pa su tako među 141 različitog imena najfrekventnija imena u Zagrebu bila *Ana*, *Ivan* i *Marko*, a u Sofiji su među 178 imena najfrekventnija bila *Aleksandâr*, *Ivan* i *Martin*. Autorica je usporedila imena djece s imenima njihovih roditelja, djedova i baka s obzirom na nastavke i ortografiju. Prema njoj, nastavci *-ica*, *-ka* i *-ko* su tradicionalni nastavci kako u Zagrebu, tako i u Sofiji. Međutim, nastavci *-ka* (u oba grada) i *-ica* (samo u Zagrebu) pokazuju manju popularnost kod imena djece nego kod njihovih roditelja te djedova i baka. Autorica se stoga pita je li ta činjenica dio većeg trenda da se ti imenski nastavci u potpunosti odbace ili je to možda samo slučajnost koja se može nazreti u obje zemlje. Ili je ona pak posljedica utjecaja međunarodnih imena na antroponimikon obje zemlje? Premda bismo se mi složili s posljednjom hipotezom, autorica nije ponudila svoj konačan odgovor na svoje pitanje. Što se tiče međunarodnog utjecaja, on se može najbolje uočiti kod ortografije imena, posebice kod brojnih dvoglasa kao što su *-ia* (*Daria*), *-ea* (*Matea*), *-ia-* (*Diana*), *-ie-* (*Daniela*), *-eo* (*Leo*) itd. koji najviše dolaze do izražaja u zagrebačkom korpusu. Zanimljivo, roditelji su u jednom pitanju otvorenog tipa bili upitani zašto su odabrali pojedino ime, na što je 41,8 % roditelja iz Zagreba odgovorilo da je razlog značenje imena, dok je drugi najfrekventniji odgovor bio međunarodnost imena (23 %). Za usporedbu, u Sofiji je također najfrekventniji odgovor bio značenje imena (32,7 %), dok je međunarodnost bila jedan od rijetkih odgovora (3 %). No, kako autorica ispravno ističe, roditelji rijetko imaju samo jedan razlog za nadijevanje određenog imena (str. 70).

Četvrto se poglavlje u monografiji stoga bavi *Razlozima odabira imena* (str. 75–165). Kako autorica navodi, razlozi odabira pojedinog imena mogu se već nazreti u sâmom imenu, no prave nam razloge mogu dati jedino roditelji (str. 75). Prije nego što se osvrnula na istražene razloge u svojoj studiji, autorica je uputila čitatelja u tradicionalne načine nadijevanja imena. Jedan od tradicionalnih načina jest nadijevanje nasljednih imena, koja ona dijeli na komemorativna (*commemorative*) i hereditarna (*hereditary*) imena. Kako autorica objašnjava, dok se komemorativna imena nadijevaju kako bi se iskazalo poštovanje određenoj osobi, hereditarna imena koja se prenose s koljena na koljeno nosi više osoba u obitelji (str. 81). Još jedan tradicionalan način nadijevanja imena su takozvana vezana imena (*connected names*), tj. ona imena koja nose braća i sestre (posebice blizanci), a specifična su po tome što ili započinju na ista slova (*Marin*, *Mateo*) ili završavaju na ista slova (*Andrej*, *Matej*) ili pak imaju neku zajedničku temu (npr. biblijsku:

Adam, David).³ Autorica navodi i druge tradicionalne načine nadijevanja imena: nekadašnje nadijevanje profilaktičnih (zaštitnih) imena koja je zamijenilo nadijevanje biblijsko-svetačkih imena. Vezano uz ova potonja imena, spominje se i nadijevanje prema krsnim kumovima, a kasnije u radu i kalendarsko načelo. Sve je te aspekte nadijevanja imena autorica detaljno istražila u svom upitniku i argumentirano iznijela nakon iscrpne analize.

U njenom su radu osobito pitanja otvorenog tipa iznjedrila zanimljive odgovore i razloge nadijevanja pojedinih imena. Prema ispitanicima, međunarodna su imena poželjnija u Zagrebu nego u Sofiji, što autorica između ostalog tumači kompliciranom hrvatskom ortografijom i dijakriticima koji zadaju teškoće strancima prilikom njihova izgovora, ali i nositeljima takvih imena u inozemstvu. Stoga je estetska vrijednost imena osobito važna: ispitanicima u Zagrebu (69,4 %) više nego u Sofiji (42,7 %). Što se tiče ispitanika kojima je estetska vrijednost imena važna, oni su odabrali sljedeća imena za svoju djecu: *Dominik, Dora, Filip, Hana, Iva, Josipa, Krešimir, Kristijan, Kristina, Luka, Maja, Marina, Marta, Matea, Petar, Sara, Tea* (Zagreb), *Elica, Irina, Mihail, Plamena i Viktor* (Sofija). Osim estetske vrijednosti ispitanicima je važno i značenje imena, premda u manjoj mjeri: 29,1 % u Zagrebu, 32,1 % u Sofiji. Oni ispitanici kojima je značenje imena bilo važno odabrali su sljedeća imena za svoju djecu: *Tea, Tomislav* (Zagreb), *Kristian, Plamena, Radostina, Teodora* (Sofija). Posljednji važan faktor pri odabiru imena jest njegovo podudaranje s prezimenom: u Zagrebu je 21,7 % ispitanika istaknulo njegovu važnost, dok on u Sofiji samo za 13,1 % ispitanika igra ulogu. U vezi s time, zagrebački su ispitanici odabrali ime *Tea* kao ime koje se najbolje podudara s prezimenom, dok kod ispitanika u Sofiji nije bilo odgovora.

Peto se poglavlje naziva *Deset imena* (str. 166–201) i bavi se, kako mu i ime govori, s deset najfrekventnijih imena u čitavome korpusu. Kako bi što bolje istražila prave razloge odabira imena, autorica nije izvršila analizu svih imena zastupljenih u istraživanju, nego se usredotočila na deset najfrekventnijih imena, pet u svakom gradu. Tako su najfrekventnija imena u Zagrebu *Ana, Bruno, Dominik, Lucija i Marko*, dok su u Sofiji najfrekventniji *Aleksandār, Kristijan, Martin, Ralica i Viktorija*. Dajući iscrpne komentare ispitanika, autorica je prikazala zašto su baš ta imena popularna, a osvrnuvši se na kvantitativnu analizu, autorica je istaknula kako su najčešći razlozi popularnosti navedenih pet imena u Zagrebu ljepota (81,5 %), podudaranje s prezimenom (44,4 %), uobičajenost i međunarodnost (oboje 37 %), tradicija imena (33,3 %) itd., dok su u Sofiji istaknuti ljepota (75,6 %), podudaranje s prezimenom (36,6 %), značenje (34,1 %), sličnost s drugim obiteljskim imenima (31,7 %) itd.

Sljedeće se i završno poglavlje bavi *Raspravama* (str. 202–221) svega prethodno navedenog. Autorica sumira kako roditelji u Zagrebu općenito žele nadijevati

3 U suvremenoj se hrvatskoj onomastičkoj terminologiji termin *vezana imena* odnosi isključivo na imena blizanaca i njihovu motivaciju.

imena koja su lijepa, sa značenjem koje im se sviđa, koja zvuče atraktivno i slažu se s prezimenom, dok roditelji u Sofiji također žele nadijevati lijepa imena sa značenjem koje im se sviđa, ali poštujući tradicionalne načine nadijevanja imena: prvenstveno komemoraciju djedova i baka. Što se tiče aspekata nacionalnosti i internacionalnosti, oni su od velike važnosti u Zagrebu, ali ne i u Sofiji.

Pojedine razloge nadijevanja imena autorica promatra i kroz prizmu spola, obrazovanja roditelja, broja braće i sestara. Naime, prema zagrebačkim ispitanicima, važni faktori odabira ženskog imena su njegova ljepota (78,9 %), podudaranje s prezimenom i njegova međunarodnost (oba 41,4 %), značenje (37,5 %), pomodnost (30,5 %) itd., dok su važni faktori odabira muškog imena njegova ljepota (76,9 %), značenje (45,4 %), podudaranje s prezimenom (41,5 %), tradicija (36,9 %), uobičajenost (28,5 %) itd., pri čemu se nazire potvrda teze da su muška imena po sebi tradicionalnija. Ispitanici iz Sofije naveli su sljedeće najčešće faktore odabira imena za žensku djecu: njegovu ljepotu (61,1 %), sjećanje na rođaka (43,9 %), značenje (39,4 %), nasljednost (37,8 %), sličnost s drugim obiteljskim imenima (35 %) itd. Zanimljivo, isti se faktori javljaju i kod odabira imena za mušku djecu, no drugim redosljedom: najistaknutija je ljepota (52,8 %) koju slijede nasljednost (48,9 %), sjećanje na rođaka (46,6 %), značenje (43,8 %), sličnost s drugim obiteljskim imenima (38,8 %) itd., što nam potvrđuje autoričin zaključak da roditelji iz Sofije više brinu oko sâme tradicije imena negoli roditelji u Zagrebu.

Što se tiče obrazovanja, zagrebačke majke sa sveučilišnim obrazovanjem i očevi iz Sofije sa sveučilišnim obrazovanjem češće su istaknuli ljepotu imena kao faktor njegova odabira nego zagrebačke majke i sofijski očevi sa srednjoškolskim obrazovanjem. Pomodnost imena je u oba grada češći faktor kod roditelja sa srednjoškolskim obrazovanjem nego kod roditelja sa sveučilišnim obrazovanjem. Međutim, međunarodna su imena češće istaknuta kod zagrebačkih majki sa sveučilišnim obrazovanjem nego kod zagrebačkih majki sa srednjoškolskim obrazovanjem (kod zagrebačkih je očeva situacija obrnuta). Iz autorici nejasna razloga, međunarodna su imena češća kod obitelji s dvoje djece nego s jednim ili troje djece. Imena slična drugim članovima obitelji češće se nadijevaju trećem, četvrtom ili petom djetetu u zagrebačkoj obitelji, dok se u Sofiji slično ime češće nadijeva prvom ili drugom djetetu. Općenito, postoje očite razlike u razlozima nadijevanja s obzirom na to radi li se o prvom, drugom, trećem itd. djetetu u obitelji.

Kako autorica ističe spominjući druge studije, nadijevanje imena je zapravo proces: prvo imamo fazu inspiracije, zatim fazu usporedbe različitih imena, nakon koje slijede faza testiranja i faza donošenja konačne odluke o pravom imenu, faza formalizacije imena (službenog očitovanja o njemu) i, na kraju, narativna faza, tijekom koje roditelji drugima objašnjavaju svoju odluku o odabiru imena. Međutim, autoricu u cijelom tom procesu nadijevanja zanimaju odgovori na sljedeća pitanja: *Tko bira ime?*, *Kada je ime odabrano?* i *Kako je ime odabrano?*

Što se tiče toga tko bira ime, roditelji su dužni prema zakonu sâmi odabrati ime. Međutim, česta je praksa da i drugi članovi obitelji sudjeluju u odabiru imena.

Prema podacima, zagrebački su roditelji zajedno sa svojom starijom djecom u 28 primjera od 119 odabrali ime djetetu, dok su sofijski roditelji takvu praksu priznali u samo dva slučaja od 111. Međutim, kako autorica zaključuje, teško je pouzdano reći zašto je tome tako. U pogledu vremena odabira imena, roditelji iz Zagreba i Sofije naveli su razne podudarne vremenske okvire kada su se točno odlučili za određeno ime, čak i prije začeća, no prema zakonu oni su se u Hrvatskoj najkasnije trebali odlučiti u vremenskom roku od dva mjeseca, a u Bugarskoj pet dana. Glede toga kako su odabrali ime, ispitanici su naveli mnoge slične načine: pomoću popisa, rječnika osobnih imena, rječnika stranih riječi, raznih knjiga, časopisa, pomoću interneta, Biblije itd.

Što se tiče sličnosti kod odgovora zagrebačkih i sofijskih roditelja, teško je, prema autorici, utvrditi, zašto su se one javile. Je li to zbog njihove pripadnosti jugoistočnoj Europi, slavenskom svijetu ili Europi općenito? Na to je pitanje, kako je autorica ispravno istaknula, još teže odgovoriti zato što nema sličnih poredbenih studija (str. 220). Sve u svemu, autorica zaključuje da je utjecaj dviju različitih zajednica na odabir imena veći nego utjecaj obrazovanja roditelja ili spola djeteta (str. 220–221). Društvena je intuicija u ovoj studiji uvjetovana »crkvenim tradicijama, državnim zakonima o osobnim imenima i povijesnim događajima u društvu – a sve je to posredovano pomoću obitelji« (str. 221).

Slijedi *Popis literature* (str. 222–230), posebno na latinici i posebno na ćirilici, te devet *Dodataka* (str. 231–366) koji donose primjerke autoričinih upitnika i pisama za roditelje na hrvatskom, bugarskom i engleskom, otvorene i zatvorene odgovore ispitanika prevedene na engleski, kao i hrvatski i bugarski *Zakon o osobnom imenu* preveden na engleski. Posljednja dva dodatka u monografiji daju korisne naputke o tumačenju statističkih podataka kojima ova studija zapravo obiluje.

Zaključno se može reći kako je ova studija pravo osvježenje na području južnoslavenske socioantroponomastike. Primijenivši do u detalje razrađenu metodu upitnika na opsežnom korpusu ispitanika, autorica se nije bavila samo frekvencijom pojedinih imena, kao što je to slučaj u velikom broju onomastičkih istraživanja, nego se usredotočila na istraživanje pravih razloga odabira imena. Kritički analizirajući sve te razloge kroz prizmu koncepta društvene intuicije, autorica je pokazala kako istraživanja koncipirana na takav način uvelike nedostaju, premda je njihov broj sve veći. Još jedna velika vrijednost ove studije jest njezina poredbena orijentiranost. Sigurno je da studija ne bi bila zanimljiva u toliko velikoj mjeri da nije bila postavljena na poredbenoj metodi. Naime, poredbene onomastičke studije mogu još bolje osvijetliti zamršene društveno-povijesne okolnosti u kojima su određena imena odabrana, kao i (zajedničke) trendove prema kojima se odabir imena može dalje kretati, što je i sama autorica prepoznala. Zbog toga je ova monografija velik doprinos suvremenoj socioantroponomastici i zasigurno nezaobilazan poticaj novijim poredbenim istraživanjima suvremenih onomastikona kako u slavenskim, tako i u drugim zemljama.

V SPOMIN

SILVO TORKAR

AKADEMIK PETAR ŠIMUNOVIĆ (1933–2014)

COBISS: 1.25

Akademik Petar Šimunović je bil nedvomno največji hrvaški imenoslovec druge polovice 20. stoletja, bil pa je tudi plodovit dialektolog in slovaropisec.

Rodil se je 19. februarja 1933 v Dračevici na Braču, maturiral na klasični gimnaziji v Splitu in diplomiral iz hrvaščine, južnoslovanskih jezikov in francoščine na Filozofski fakulteti v Zagrebu. Znanstveno je deloval na Inštitutu za hrvaški jezik in jezikoslovje (prej Zavod za jezik Inštituta za filologijo in folkloristiko), kjer je dolga leta načeloval oddelku za zgodovino hrvaškega jezika, dialektologijo in onomastiko. Magistriral je leta 1964 z delom *Sumartinska onomastika*, doktoriral pa leta 1970 z disertacijo *Toponimija otoka Brača*. V letih 1972–1974 se je kot Humboldtov štipendist izpopolnjeval na univerzi v Kölnu, kjer je v letih 1994–1998 deloval tudi kot lektor in gostujoči profesor. Trudil se je, da bi onomastika postala samostojna znanstvena disciplina, in v hrvaško jezikoslovje prenašal metodologijo in teoretična spoznanja najrazvitejših slovanskih onomastičnih središč na Poljskem in Češkem ter v Rusiji. Njegova najpomembnejša dela so izšla v knjigah *Toponimija otoka Brača* (1972, dopolnjena izdaja 2004), *Čakavisch-deutsches Lexikon 1–3* (1979–1983, v sodelovanju z Reinholdom Oleschem in Matetom Hrastetom), *Prezimana i naselja u Istri: narodnosna statistika u godini oslobođenja 1–3* (1985–1986, v soavtorstvu z Josipom Bratulićem), *Naša prezimana* (1985, dopolnjena izdaja 2006 pod naslovom *Hrvatska prezimana*), *Istočnojadranska toponimija* (1986, dopolnjena izdaja 2006 pod naslovom *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*), *Rječnik bračkih čakavskih govora* (2006, dopolnjena izdaja 2009), *Uvod u hrvatsko imenoslovje* (2009) in *Čakavska čitanka* (2011). V sodelovanju z Valentinom Putancem je uredil *Leksik prezimana Socijalističke Republike Hrvatske* (1976), ki temelji na podatkih iz popisa prebivalstva leta 1948, in sestavil delo *Retrospektivna onomastička bibliografija hrvatsko-srpska do godine 1975* (1987), skupaj s Franjem Maletićem pa je pripravil *Hrvatski prezimenik 1–3* (2008). Njegova bibliografija šteje okrog trideset knjig (nekateri v soavtorstvu), med katerimi sta tudi vodnik po otoku Braču in monografija o njem, in nad petsto znanstvenih, poljudnoznanstvenih in strokovnih prispevkov. Omenimo samo še nekaj najpomembnejših razprav: Razvitak onomastičke formule u Hrvata (*Onomastica Jugoslavica* 9 (1982)), Prvotna simbijoza Romana i Hrvata u svijetlu toponimije (*Rasprave Zavoda za jezik* 10–11 (1984–1985)), Ojkonimija srednjovjekovne

vukovske župe (*Folia onomastica Croatica* 11 (2002)). V svojih onomastičnih raziskavah se je ukvarjal tako z vzroki za nastanek imen kot z besedotvorjem, z organizacijo imen v določenem zemljepisnem prostoru in z zakonitostmi imenskega razvoja. Posebej je treba izpostaviti že omenjeno knjigo *Toponimija otoka Brača*, ki temelji na izjemnem poznavanju braških govorov, etnoloških, antropoloških in zgodovinskih dejstev ter zgodovine hrvaškega jezika. Za slovenske imenoslovne raziskave je še posebej pomembna retrospektivna bibliografija iz leta 1987, ker vsebuje tudi slovensko lastnoimensko gradivo in literaturo.

Za enciklopedijo slovanske onomastike, ki je izšla v Varšavi in Krakovu pod naslovom *Słowiańska onomastyka: encyklopedia* 1–2 (2002–2003), je Šimunović sam napisal vsa poglavja v zvezi s Hrvaško (za primerjavo: Slovenijo je zastopalo kar deset avtorjev), že prej pa je prispeval tudi hrvaške termine v knjigi *Основен сисѝем и ѝерминологиѝа на словенскаѝа ономасѝика* (Skopje, 1983). Dolga leta, do 2006, je bil glavni urednik revije *Folia onomastica Croatica*, ki izhaja od leta 1992 v Zagrebu kot naslednica revije *Onomastica Jugoslavica* (1969–1991). Prvi urednik te publikacije je bil akademik France Bezljaj, je pa bil Šimunović od vsega začetka član njenega uredništva. Njegovi kolegi so mu ob 70-letnici leta 2003 posvetili dvojno številko (12–13) revije *Folia onomastica Croatica*. Leta 1988 je postal izredni, leta 1991 pa redni član Hrvaške (do 1991 Jugoslovanske) akademije znanosti in umetnosti. Akademik Šimunović je, podobno kot njegov predhodnik in vzornik Petar Skok, pri svojih onomastičnih raziskavah redno spremljal slovensko jezikoslovno literaturo in bil v stalnih delovnih stikih z akademikom Bezljajem.

Svoje imenoslovne raziskave je opravljal v tesni povezavi z dialektološkim delom. Slovar govorov otoka Brača, ki obsega nad 30.000 iztočnic na 750 straneh, je pisal več kot petnajst let. Sodeloval je pri *Hrvaškem dialektološkem* in *Slovanškem lingvističnem atlasu*. Svoja dognanja je rad posredoval najširšemu občinstvu, zato je v dnevnem in tedenskem tisku objavil številne članke o hrvaških priimkih. Kot dialektolog je sodeloval tudi s čakavskimi pesniki pri objavah v čakavščini. Njegova komunikativna narava mu je bila v pomoč pri vodenju ali sodelovanju v številnih delovnih telesih tako v okviru domačih kot tudi mednarodnih znanstvenih ustanov. Celih dvajset let je bil tajnik jugoslovanskega Medakademijskega odbora za onomastiko. Osebnostno sem ga imel čast spoznati na dveh konferencah: leta 2000 v Krakovu in leta 2006 na Korčuli. Bil je odprt, dostopen in svetel človek, s katerim si zlahka vzpostavil stik.

Preminil je v Splitu 5. avgusta 2014, k počitku pa je legel 8. avgusta v domači Dračevici.

BIBLIOGRAFIJA

PETER WEISS

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI 11–20 (2005–2014): BIBLIOGRAFIJA

COBISS: 1.24

Bibliografija navaja 297 prispevkov, ki so bili objavljeni v glasilu Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU v Ljubljani *Jezikoslovni zapiski* (JZ) v drugem desetletju njegovega izhajanja. To nadaljevanje sledi prvemu delu bibliografije, kot si jo je zamislil in jo objavil takratni urednik revije Janez Keber leta 2005 (JZ 11 (2005), št. 1, 153–164).

Ključne besede: bibliografija, slovenistika, slavistika, jezikoslovje

Jezikoslovni zapiski 11–20 (2005–2014): Bibliography

The bibliography cites 297 articles that appeared in *Jezikoslovni zapiski* (JZ), the journal of the Institute of the Slovenian Language at the Research Center of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, during its second decade of publication. This follows the first part of the bibliography, as conceived and published in 2005 by Janez Keber, the journal editor at the time (JZ 11(1), 2005, 153–164).

Keywords: bibliography, Slovenian studies, Slavic studies, linguistics

- 0 Bibliografijo revije *Jezikoslovni zapiski* (JZ) je za prvih deset letnikov (1991–2004) pripravil in objavil Janez Keber (JZ 11 (2005), št. 1, 153–164). To nadaljevanje sledi njegovi bibliografski zamisli.
- 0.1 Vse številke revije *Jezikoslovni zapiski* so v obliki PDF dosegljive na spletnem naslovu <http://bos.zrc-sazu.si/knjige/index.html>, celotne številke in posamezni prispevki pa na spletnih straneh www.dlib.si/results/?query='keywords%3djezikoslovni+zapiski' in <http://ojs.zrc-sazu.si/jz/>, ki je trenutno – julija 2015 – še v pripravi.

1 POSAMEZNI LETNIKI IN ŠTEVILKE TER RAZDELKI V NJIH

JZ 11 (2005)

- št. 1: 164 str. (I. Razprave in članki, 5–124; II. Gradivo, ocene, poročila, 125–164)
- št. 2: 185 str. (I. Razprave in članki, 5–164; II. Gradivo, ocene, poročila, 165–185)

JZ 12 (2006)

- št. 1: 163 str. (I. Razprave in članki, 5–129; II. Gradivo, ocene, poročila, 131–163)
- št. 2: 175 str. (I. Iz zgodovine inštituta za slovenski jezik, 5–8; II. Razprave in članki, 9–85; III. Gradivo, ocene, poročila, 87–175)

JZ 13 (2007)

- št. 1–2 = *Merkujev zbornik* [ob 80-letnici Pavleta Merkuja], ožji uredniški odbor: Silvo Torkar – Metka Furlan – Janez Keber – Alenka Šivic-Dular, 509 str. + 4 pril. ([Razprave], 5–506; [Prispevek ob jubileju], 507–509); s fotografijo jubilanta Pavleta Merkuja (str. 5)

JZ 14 (2008)

- št. 1: 221 str. (Razprave in članki, 5–168; Gradivo, 169–187; Ocene, poročila, 189–221)
- št. 2: 181 str. (Beseda urednika, 5–8; Razprave in članki, 9–122; Gradivo, 123–148; Ocene, poročila, 149–181)

JZ 15 (2009)

- št. 1–2, 300 str. (Razprave in članki, 5–230; Gradivo, 231–248; Ocene in poročila, 249–297)

JZ 16 (2010)

- št. 1: 208 str. (Razprave in članki, 5–170; Gradivo, 171–189; Ocene in poročila, 191–205)
- št. 2: 204 str. (Razprave in članki, 5–173; Gradivo, 175–194; V spomin, 195–201)

JZ 17 (2011)

- št. 1: 194 str. (Razprave in članki, 5–156; Ocene in poročila, 157–174; Jubileji, 175–191)
- št. 2: 215 str. (Razprave in članki, 5–177; Ocene in poročila, 179–192; Jubileji, 193–211)

JZ 18 (2012)

- št. 1, 247 str. (Razprave in članki, 5–176; Gradivo, 177–205; Ocene in poročila, 207–226; Jubileji, 229–242)
- št. 2: 204 str. (Ivan Koštiál: 1877–1949, 5–121; s fotografijo Ivana Koštiála (str. 5); Druge razprave in članki, 123–165; Ocene in poročila, 167–197; V spomin, 199–202)

JZ 19 (2013)

- št. 1 = *Slovensko in slovansko*, ur. Peter Weiss, 200 str. ([O mednarodnih slavističnih kongresih z bibliografijo slovenskih udeležencev], 5–26; Razprave in članki, 27–197)
- št. 2 = *Dialektološki razgledi*, ur. Peter Weiss, 319 str. (Razprave in članki, 5–315)

JZ 20 (2014)

- št. 1: 240 str. (Razprave in članki, 5–211; Ocene in poročila, 213–235)
- št. 2: 182 str. (Razprave in članki, 5–167; Ocene in poročila, 169–179)

Iz povezave spodnjega bibliografskega podatka z zgornjim se da razbrati, v katerem razdelku je bil objavljen vsakokratni prispevek.

2 SODELUJOČI

Do vključno letnika 14 (2008) je revijo urejal Janez Keber, od letnika 15 (2009) naprej jo Peter Weiss.

Člani uredniškega odbora so (bili) Kozma Ahačič, Hubert Bergmann (od letnika 16 (2010)), Metka Furlan, Mateja Jemec Tomazin (od letnika 18 (2012)), Janez Keber (do letnika 14 (2008)), Karmen Kenda-Jež (od letnika 16 (2010)), Valerij M. Mokijenko, France Novak (do letnika 16 (2010)), Vera Smole (do letnika 14 (2008)), Alenka Šivic-Dular in Andreja Žele.

Tehnična urednica je od letnika 17 (2011) naprej Alenka Jelovšek.

Prevodi izvlečkov (in ključnih besed) ter povzetkov v angleščino: do letnika 11 (2005) Nanika Holz; letnik 12 (2006), št. 1, Marjeta Hrovat, Artur, d. o. o.; od letnika 12 (2006), št. 2, naprej Donald Reindl, DEKS, d. o. o.

Za prelom je skrbel Brane Vidmar do letnika 14 (2008) in kot sodelavec pri letniku 20 (2014), št. 1, za njim pa od letnika 15 (2009) Simon Atelšek.

Oblikovanje je prispevala Milojka Žalik Huzjan.

Do letnika 14 (2008) je bil avtoričin ali avtorjev poštni in elektronski naslov pripisan na koncu vsakokratnega prispevka. Od letnika 15 (2009) naprej je seznam sodelujočih z naslovi objavljen na koncu vsake številke: **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 299–300; **JZ 16 (2010)**, št. 1, 207–208; št. 2, 203–204; **JZ 17 (2011)**, št. 1, 193–194; št. 2, 213–215; **JZ 18 (2012)**, št. 1, 245–247; št. 2, 203–204; **JZ 19 (2013)**, št. 1, 199–200; št. 2, 317–319; **JZ 20 (2014)**, št. 1, 237–240; št. 2, 181–182.

3 BIBLIOGRAFSKI PODATKI

Prispevki si sledijo po abecedi polkrepko zapisanih priimkov in oblik imena (prvega) avtorja, pri njem pa imajo samostojni prispevki prednost pred tistimi, ki jih je napisal v soavtorstvu. Prispevki posameznega avtorja ali v enakem soavtorstvu nastali prispevki si sledijo v časovnem zaporedju. Neprvi avtor prispevka, nastalega v soavtorstvu, ima pripisano kazalko k dejanskemu opisu bibliografske enote.

Naslovi in imena avtorjev, v objavi zapisani v cirilici, so prečrkovani v latinico. Na cirilico kot pisavo prispevka ni posebej opozorjeno.

Ocenam in poročilom so za znakom ■ pripisani natančnejši podatki, kadar niso razvidni iz naslova. Med njimi in nadaljnjimi podatki stoji pomišljaj, tako da so čisto na koncu bibliografske enote zapisani podatki o izvlečku, ključnih besedah in povzetku (na način IP_angl ali IKPslov+angl). Krajšave pomenijo:

- I izvleček v slovenščini in angleščini na začetku prispevka (v enoti Šul'gač 2005 je izvleček objavljen tudi v ukrajiniščini)

- K** ključne besede v slovenščini in angleščini takoj za vsakokratnim izvlečkom (od letnika 16 (2010) naprej)
- P** povzetek, kateremu je vedno pripisan jezik: **angleški, italijanski, poljski, ruski, slovenski, ukrajinski**; kadar ima prispevek več (v različnih jezikih) objavljenih povzetkov (in v enem primeru, ko ima več objavljenih izvlečkov), stoji med okrajšavama oz. okrajšavami za jezik znak plus (+)

4 DRUGO

Tip objave v sistemu Cobiss (tipologija je dosegljiva na http://home.izum.si/COBISS/bibliografije/Tipologija_slv.pdf) je pri vsakem prispevku takoj za naslovom in avtorjevim imenom v številski obliki pripisan od letnika 17 (2011) naprej.

5 DEJANSKA BIBLIOGRAFIJA

- [Nepodpisano:] Ljubljanska izjava o rabi slovenskega jezika v visokošolskih ustanovah v Sloveniji z namenom ohranjanja jezikovne raznolikosti v Evropski uniji, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 295–297.
 ■ Besedilo je bilo oblikovano na mednarodni konferenci Jezikovna različnost in nacionalni jeziki v visokem šolstvu, ki je bila 19. in 20. 9. 2009 na ZRC SAZU v Ljubljani.
- [Nepodpisano:] Tabula gratulatoria, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 11–12. ■ Pavletu Merkuju ob osemdesetletnici.
- Kozma Ahačič**, Primeri nekaj sklanjatev in spregatev v Megiserjevem Dictionarium quatuor linguarum 1592 – druga slovnica slovenskega jezika, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 23–32. ■ IP_angl
- Kozma Ahačič**, Poglavlje o etimologiji – oblikoslovnem in besedotvornem pregibanju besed – v treh slovenskih slovnica (1715, 1755, 1758), **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 19–41. ■ IP_angl
- Lučija Antonova-Vasileva**, Prinosi na Slovenskija lingvističen atlas za proučevanje na dialektite na južnite slavjanski ezici, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 85–93. ■ IKP_slov
- Simon Atelšek**, Tvorbeni načini čebelarkega izrazja v Dajnkovem Čelarstvu (1831), **JZ 20 (2014)**, št. 1, 121–134. ■ IKP_angl
- Anja Benko**, Skladenjska zapletenost povedi v govorjenem jeziku sodobnih slovenskih politikov, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 135–151. ■ IP_angl
- Anja Benko** gl. **Mihaela Koletnik – Anja Benko**
- Rosanna Benacchio**, Slovansko-romanski jezikovni stik v molizanski hrvaščini: vzporednost s slovenskimi narečji v Furlaniji, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 33–41. ■ IP_angl
- Hubert Bergmann**, *Gröfel, Gröbel* ‘Steinhaufen’ – Dialektologisches und Namenkundliches rund um einen Slawismus im Bairischen, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 43–58. ■ IP_slov
- Hubert Bergmann**, Nemške izposojenke v slovenščini Hildegard Striedter-Temps: življenjepismo-znanstvenozgodovinske opombe po petdesetih letih, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 7–24. ■ S fotografijo (str. 9). Prevedel Peter Weiss. – IKP_nem
- Urszula Bijak – Barbara Czopek-Kopciuch**, Imiona w nazwach jezior i stawów w Polsce, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 59–68. ■ IP_slov
- Inge Bily**, Deappellativische Ortsnamen mit dem Bestimmungswort *Graf-, Herr- und Pape-/Pfaffe-* im Gebiet zwischen Saale und Neiße, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 69–81. ■ IP_slov
- Aleksandra Bizjak**, Oblikoslovno označevanje in besediloslovna analiza, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 53–67. ■ IP_angl
- Aleksandra Bizjak Končar**, Primerjalna analiza o ohranjanju jezika pri kitajski, slovenski in tajski jezikovni manjšini v Avstraliji, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 209–230. ■ IP_angl
- Aleksandra Bizjak Končar – Helena Dobrovoljc**, Proces podomačevanja in vprašanje pisanja novjših prevzetih besed, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 91–110. ■ IKP_angl

- Ljudmila Bokal**, Tržiški slovar, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 221–224. ■ Ocena: *Tržiški slovar: slovarček starih tržiških pogovornih besed*, ur. David Ahačič – Boris Kuburič, Tržič: Zveza kulturnih organizacij, 2012.
- Ljudmila Bokal – Andrej Terčelj**, O dveh terminografskih novostih v Čebelarskem terminološkem in Slovenskem smučarskem slovarju, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 143–156. ■ IKP_angl
- Maruša Brozovič**, Kaj še lahko prispeva raziskava ledinskih in hišnih imen, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 267–274. ■ IKP_angl
- Dmitro Bučko**, Ojkonimy Ukrainy na -ycja, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 83–92. ■ IP_slov
- Robert Cazinkič**, Opombe k oblikoslovnemu delu Toporišičeve Slovenske slovnice (2000), **JZ 18 (2012)**, št. 1, 179–205. ■ Gradivo.
- Aleksandra Cieślíkova – Maria Malec**, Nadawanie imion »literackich« w Polsce, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 95–102. ■ IP_slov
- Varja Cvetko Orešnik – Janez Orešnik**, Povedkovo določilo v naravni skladnji slovenščine, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 103–116. ■ IP_angl
- Barbara Czopek-Kopciuch** gl. **Urszula Bijak – Barbara Czopek-Kopciuch**
- Jožica Čeh**, Barve in njihova simbolika v kulturi in jeziku, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 89–103. ■ IP_angl
- Metod Čepar**, Sklanjatev praslovanskega ijevskega samostalnika **l'udje* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 99–125. ■ IKP_angl
- Breda Čop – Peter Weiss – Alenka Porenta**, Dušan Čop: bibliografija 1956–2008, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 235–238.
- Dušan Čop**, Imenoslovje in etimologija imen, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 117–125. ■ IP_angl
- Nina Ditmajer**, Botanični terminološki slovar, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 191–194. ■ Ocena: *Botanični terminološki slovar*, ur. Franc Batič – Borislava Košmrlj – Levačič, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Slovarji).
- Nina Ditmajer**, Prispevek Murkovega in Pleteršnikovega slovarja k razvoju slovenskega botaničnega izrazja, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 125–141. ■ IKP_angl
- Helena Dobrovoljc**, Primerjalne skladenjske zgradbe s stališča slovenske teorije jezikovne naravnosti, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 7–25. ■ IP_angl
- Helena Dobrovoljc**, Normativna informacija v slovarju, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 43–57. ■ IKP_angl
- Helena Dobrovoljc – Nataša Jakop**, Specializirani pravopisni priročnik: predstavitev izhodišč, zasnove, ciljev in vzorčnih redakcij, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 85–101. ■ IP_angl
- Helena Dobrovoljc** gl. **Aleksandra Bizjak Končar – Helena Dobrovoljc**
- Előd Dudás**, Tri novejša dela hrvaškega narečjeslovja, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 177–182. ■ Ocena: Đuro Blažeka, *Međimurski dijalekt: hrvatski kajkavski govori Međimurja*, Varaždin: Matica hrvatska, 2008 (Knjižnica Matice hrvatske 31); Stjepan Belović – Đuro Blažeka, *Rječnik govora Svetog Đurđa: rječnik ludbreške Podravine*, Zagreb: Učiteljski fakultet, 2009 (Posebna izdanja 2); Đuro Blažeka – István Nyomárkay – Erika Rác, *Mura menti horvát tájszótár = Rječnik pomurskih Hrvata*, Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2009 (Segédkiönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 95). – IK
- Előd Dudás**, Madžarski jezikovni vpliv v besedišču Martjanske pesmarice, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 35–72. ■ IKP_angl
- Előd Dudás**, Primerjalni zgodovinski razvoj prekmurskega črkopisa, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 149–165. ■ IKP_angl
- Előd Dudás**, Vprašanje časa prevzema madžarskih izposojenk v prekmurski knjižni jezik, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 135–144. ■ IKP_angl
- Aleksandr Dmitrijevič Duličenko**, Tajny tela i tajny jazyka u slavian, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 29–49. ■ Podnaslov: Skrivnosti telesa in skrivnosti jezika pri Slovanih. – IP_angl
- Aleksandr Dmitrijevič Duličenko**, Akademik Izmail Ivanovič Sreznevskij i rez'janščina (s izvlečenjimi iz ego putevyh zametok po Rez'e v 1841 godu), **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 127–132. ■ IP_slov
- Goran Filipi**, Istroromunski kromonimi, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 133–145. ■ IP_ital+angl
- Andela Frančić**, Uvid u hrvatsku toponimiju na sjeverozapadnoj međi, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 147–157. ■ S karto (str. 157). – IP_slov

- Metka Furlan**, Rezijansko *tílac* 'tilnik' (Bila): praslovanski anatomski termin *tílъ v slovenščini, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 115–124. ■ IP_angl
- Metka Furlan**, Jezikoslovna bibliografija Pavleta Merkuja: ob osemdesetletnici, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 13–22.
- Metka Furlan**, K etimologiji toponima *Mi'rišče* »zaselek v Krajevni skupnosti Hotiza«, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 159–168. ■ IP_angl
- Metka Furlan**, O slovenskih parih tipa *kost* : *koščica* ali o nastanku razmerja *-st-* : *-šč-i-*: k identifikaciji zgodnjepraslovanske akrostatične deklinacije ijevskih samostalnikov, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 7–27. ■ IP_angl
- Metka Furlan**, Slovensko *krava se pomišlja* 'krava se goni': o pozabljenem pomenskem odtenu v slovenski besedni družini *mysliti in njeni vlogi v tabuju, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 7–17. ■ IP_angl
- Metka Furlan**, Sinteza o podedovanem praslovanskem leksikalnem fondu, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 275–280. ■ Ocena: Rick Derksen, *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Leiden – Boston: Brill, 2008 (Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series 4). – I
- Metka Furlan**, Črnovrški pridevnik *pojertek* 'požrešen' v slovarju Ivana Tomina, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 25–31. ■ IKP_angl
- Metka Furlan**, Posebna tvorba kolektivnih samostalnikov na *-ajne* v cerkljanskem narečju, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 35–43. ■ IKP_angl
- Metka Furlan**, O slovenskem narečnem *kri, kr(i)vesa* 'kri, krvi' ali o prvotnem sklanjatvenem vzorcu praslovanskega *kry 'kri', **JZ 17 (2011)**, št. 1, 7–22. ■ IKP_angl
- Metka Furlan**, Primorsko gradivo z v iz b v širšem slovenskem in slovanskem kontekstu, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 47–69. ■ IKP_angl
- Metka Furlan**, Koštiálov Slovenski etimološki besednjak, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 11–36. ■ IKP_angl
- Metka Furlan**, K identifikaciji zgodnjepraslovanske akrostatične deklinacije ijevskih samostalnikov, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 51–70. ■ IKP_angl
- Metka Furlan**, Slovarska monografija Hildegard Striedter-Temps *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen (1963) v luči Bezlajeve kritike (1964) – petdeset let pozneje*, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 25–42. ■ IKP_angl
- Metka Furlan**, Plemenito dejanje brnskih etimologov, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 225–230. ■ Ocena: *Sebrané spisy Václava Machka* 1–2, ur. Ilona Janyšková – Helena Karlíková – Eva Havlová † – Radoslav Večerka, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011; Václav Machek, *Korespondence* I–II, ur. Vít Boček – Petr Malčík, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011 (Studia etymologica Brunensia 12).
- Metka Furlan** gl. **Helena Jazbec – Metka Furlan**
- Polona Gantar**, David Kušter, Angleško-slovenski slovar fraznih glagolov (Slovenj Gradec 2003), **JZ 11 (2005)**, št. 1, 127–133. ■ Ocena. – I
- Polona Gantar**, Leksikalna baza za slovenščino: komu, zakaj in kako (naprej)?, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 77–92. ■ IKP_angl
- Velemir Gjurin**, Slovenščina kot neposlednji jezik: revitalizacija pojma 'J2', **JZ 17 (2011)**, št. 2, 173–177. ■ IKP_angl
- Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop – Boris Kern – Simona Klemenčič – Domen Krvina – Nina Ledinek – Mija Michelizza – Tanja Mirtič – Andrej Perdih – Špela Petric – Marko Snoj – Andreja Žele**, Izbrisani slovarski sestavki iz druge, dopolnjene in deloma prenovljene izdaje Slovarja slovenskega knjižnega jezika, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 235.
- Nataša Gliha Komac – Karmen Kenda-Jež**, Med evropeizacijo in nacionalizacijo, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 187–190. ■ Ocena: *Slovanski jeziki: iz preteklosti v prihodnost*, ur. Vojko Gorjanc, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2012.
- Alenka Gložančev – Polona Kostanjevec**, Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika – seznam (A–O), **JZ 12 (2006)**, št. 2, 89–159. ■ Gradivo. – I
- Alenka Gložančev – Polona Kostanjevec**, Ob simpoziju Dnevi Maksa Pleteršnika: Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja (11.–12. 9. 2007): pripomba k referatu Nanike Holz in Simona Kreka *Je v slovenščini kaj novega?*, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 213–215.

- Boris Golec**, Trubar ali Trobar?: prispevek k etimologiji in razvoju priimka Primoža Trubarja, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 43–62. ■ IP_angl
- Januška Gostenčnik**, Primerjava govorov Babnega Polja in Ravnic v luči starejših in mlajših slovenskih jezikovnih sprememb, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 25–36. ■ IKP_angl
- Marc L. Greenberg** gl. **Zbyněk Holub – Marc L. Greenberg**
- Helena Grochola-Szczepanek**, O sytuacji językowej na polskiej wsi na przełomie 20 i 21 wieku, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 89–95. ■ IP_angl
- Helena Grochola-Szczepanek**, Człowiek – to kto?: refleksja nad płcią w języku ludowym, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 169–178. ■ IP_slov
- Helena Grochola-Szczepanek**, Główne typy strukturalno-semantyczne rzeczowników złożonych w dialektach polskich, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 61–74. ■ IP_angl
- Helena Grochola-Szczepanek**, Słownictwo mieszkańców wsi a czynniki demograficzno-socjalne (na przykładzie gwary spiskiej w Polsce), **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 189–208. ■ IP_slov+angl
- Helena Grochola-Szczepanek**, Korelacja rodzaju gramatycznego i naturalnego w dialektach polskich, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 157–164. ■ IKP_slov+angl
- Helena Grochola-Szczepanek**, Grzecznościowe zachowania językowe w środowisku wiejskim na przykładzie gwary spiskiej w Polsce, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 175–188. ■ IKP_slov+angl
- Robert Grošelj**, Oblikoskladnja starocerkvenoslovanskega nepredložnega mestnika v luči razvoja slovnicega opisa, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 39–61. ■ IP_angl
- Robert Grošelj**, Vezljivost treh glagolov mišljenja v zgodovini slovenskega knjižnega jezika (s poučkom na vezavi), **JZ 16 (2010)**, št. 2, 45–71. ■ IKP_angl
- Robert Grošelj**, Vezljivost odrazov praslovenskega glagola *mysliti v zgodovini izbranih slovanskih jezikov, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 41–67. ■ IKP_angl
- Marjana Hameršak** gl. **Irena Stramljič Breznik – Marjana Hameršak**
- Zdenka Holsedl** gl. **Mihaela Koletnik – Zdenka Holsedl**
- Zbyněk Holub – Marc L. Greenberg**, A Circum-Pannonian Word-Prosodic Parallel: Paroxytonic Accent in the South-West Bohemian Dialect, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 163–178. ■ IKP_slov
- Jasna Honzak Jahič**, Slovnici in slovarski brus knjižne slovenščine Ivana Koštiála, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 57–71. ■ IKP_angl
- Mojca Horvat**, Narečne tvorjenke s priponskim obrazilom *-ica* iz pomenskega polja »človek« (po gradivu za SLA 1), **JZ 19 (2013)**, št. 2, 33–57. ■ S karto (na straneh 56–57). – IKP_angl
- Marjeta Humar**, Slovaropisno izrazje v slovenskih terminoloških slovarjih, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 103–122. ■ IP_angl
- Marjeta Humar**, Jakob Müller, jezikoslovec in slovarnik – sedemdesetletnik, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 177–181. ■ Prispevek ob jubileju. S fotografijo jubilanta (str. 177).
- Elka Jačeva-Uličar**, Ojkonimijata vo Tikveškiot region, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 179–188. ■ IP_slov
- Nataša Jakop**, Mednarodna konferenca Europhras Slovenija 2005, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 181–185. ■ Poročilo o mednarodni konferenci Europhras Slovenija 2005: frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah, ki je bila v Strunjanu od 12. do 14. 9. 2005. – I
- Nataša Jakop**, Mednarodno znanstveno srečanje *Slavska frazeologija i pragmatika* (Rab, 17.–19. 9. 2006), **JZ 12 (2006)**, št. 2, 167–170. ■ Poročilo. – I
- Nataša Jakop**, Notica o mednarodni konferenci EUROPHRAS 2008, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 151–152. ■ Poročilo o konferenci z naslovom Frazeologija globalno – arealno – regionalno, ki je bila od 13. do 16. 8. v Helsinkih. – I
- Nataša Jakop**, Osvetlitev rabe velike oz. male začetnice pri izlastnoimenskih pridevnih s priponskimi obrazili *-ov/-ev, -in* v slovenščini, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 73–85. ■ IP_angl
- Nataša Jakop** gl. **Helena Dobrovljč – Nataša Jakop**; gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Tjaša Jakop**, (Nad)narečna podoba slovenske ljudske pripovedne pesmi, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 51–69. ■ IP_angl
- Tjaša Jakop**, 5. mednarodni kongres dialektologov in geolingvistov (Braga 4.–8. 9. 2006), **JZ 12 (2006)**, št. 2, 171–175. ■ Poročilo. – I
- Tjaša Jakop**, Besedje za bratranca in sestrično v slovenskih narečjih (po gradivu za SLA), **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 189–194 + [2] pril. ■ Z dvema kartama (za stranjo 194). – IP_angl

- Tjaša Jakop**, 4. mednarodna konferenca o jezikovni raznolikosti v Evropi, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 191–194. ■ Poročilo o konferenci, ki je bila od 17. do 20. 7. 2007 v Nikoziji na Cipru. – I
- Tjaša Jakop**, Izrazi za spolovila v gradivu za Slovenski lingvistični atlas in pri Ivanu Koštiálu, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 37–55. ■ Z dvema kartama (na straneh 52–55). – IKP_angl
- Tjaša Jakop**, Govor vasi Jelšane (SLA T156) na skrajnem jugu notranjskega narečja, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 139–147. ■ IKP_angl
- Primož Jakopin**, Delež minimalnih parov besed med besednimi oblikami in lemami, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 87–94. ■ IP_angl
- Helena Jazbec**, Besede v Pleteršnikovem slovarju, označene kot nemške izposojenke, **JZ 12 (2006)**, št. 2, 33–49. ■ IP_angl
- Helena Jazbec – Metka Furlan**, Od kod slovenski dendronim *jām* »brest«, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 195–202.
- Helena Jazbec = Helena Smole**
- Barbara Jelen**, Zbornik mednarodne konference Jezikovna raznolikost in nacionalni jeziki v visokem šolstvu, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 213–217. ■ Ocena: *Nacionalni jeziki v visokem šolstvu*, ur. Marjeta Humar – Mojca Žagar Karer, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010.
- Alenka Jelovšek**, Polvikanje v slovenščini v luči starejših pisnih virov, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 73–88. ■ IKP_angl
- Mateja Jemec Tomazin**, Govor vasi Topole, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 53–66. ■ IKP_angl
- Janoš Ježovnik**, Izvor poimenovanj za orodja in hišne pripomočke v terskem narečju, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 37–52. ■ IKP_angl
- Maksim A. Jujukin**, K étimologii drevnerusskih toponimov s suffiksom **-itji*, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 189–198. ■ IKP_slov+angl
- Peter Jurgec**, Položaj v besedi in formantne frekvence samoglasnikov (standardne slovenščine): I. Naglašeni samoglasniki, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 87–95. ■ IP_angl
- Denis Kalamar** gl. **Jasmina Temnik – Denis Kalamar**
- Janez Keber**, Jezikoslovni zapiski 1–10 (1991–2004): bibliografija, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 153–164. ■ I
- Janez Keber**, W. Breustedt, J. Getzin, J. Grätz, I. Kolsut, H. Walter, Wörterbuch deutscher Phraselogismen mit englischen und slavischen Äkquivalenten [! Äkquivalenten] (Greifswald 2004), 133–141. ■ Ocena. – I
- Janez Keber**, Nova izdaja Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja (Ljubljana 2006), **JZ 12 (2006)**, št. 2, 161–166. ■ Ocena knjižne in digitalne izdaje: Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar 1–2*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006. – I
- Janez Keber**, *Pavle je Pavel*, a ni bil *Savel*, tudi ni *Peter in Pavel* ne *Peter ali Pavel* ne *Pavliha*, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 203–215. ■ IP_angl
- Janez Keber**, Beseda urednika, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 7–8.
- Karmen Kenda-Jež**, Soglasniški sklopi v cerkljanskem narečju, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 141–172. ■ IP_angl
- Karmen Kenda-Jež** gl. **Nataša Gliha Komac – Karmen Kenda-Jež**; gl. **Peter Weiss – Karmen Kenda-Jež**
- Boris Kern**, Analiza besedotvornih sklopov glagola *stopiti*, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 127–141. ■ IKP_angl
- Boris Kern** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Simona Klemenčič** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Vlado Klemše**, Vodna imena na doberdobskem Krasu, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 217–225. ■ IP_angl
- Fëdar D. Klimčuk**, Dзве slavjanskija dyjalektnyja zony, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 227–235. ■ S karto (str. 233). – IP_slov
- Klemen Klinar**, Projekti zbiranja hišnih in ledinskih imen na Gorenjskem, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 255–266. ■ IKP_angl
- Mihaela Koletnik**, Besedje iz pomenskega polja »kmetija – prostori in oprema v hiši, gospodarska poslopja« v slovenskogoriškem narečju, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 113–138. ■ IKP_angl
- Mihaela Koletnik – Anja Benko**, Primerjalni narečni strokovni (slikovni) slovar za besedje s tematskega področja vrt in sadovnjak v izbranih govorih panonske in koroške narečne skupine, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 103–125. ■ IKP_angl

- Mihaela Koletnik – Zdenka Holsedl**, Zemljepisna lastna imena v Večeslavcih, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 173–187. ■ IP_angl
- Mojca Kompara**, Prepoznavanje krajšav v besedilih, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 95–112. ■ IP_angl
- Mojca Kompara**, Krajšavni slovarji, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 111–129. ■ IKP_angl
- Mojca Kompara**, Razvoj algoritma za samodejno prepoznavanje krajšav in krajšavnih razvezav v elektronskih besedilih, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 107–122. ■ IKP_angl
- Mojca Kompara**, Je slovenska Istra še dvojezična?, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 89–106. ■ IKP_angl
- Jelena Konicka**, Prvi slovenski frazeološki slovar, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 169–185. ■ Ocena: Janez Keber, *Slovar slovenskih frazemov*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Slovarji).
- Mateja Kosi**, Vinogradniško in kletarsko izrazje v prleški vasi Cven, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 33–52. ■ IKP_angl
- Mateja Kosi**, Slovar srednjemoravskega narečja Jarmile Vojtove, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 183–189. ■ Ocena: Jarmila Vojtová, *Slovník středomoravského nářečí horského typu*, Brno: Masarykova univerzita, 2008. – IK
- Polona Kostanjevec** gl. **Alenka Gložančev – Polona Kostanjevec**
- Borislava Košmrlj – Levaičič**, O terminološkem slovarju in njegovi izdelavi z vidika strokovne in jezikovne ravnine, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 63–76. ■ IP_angl
- Borislava Košmrlj – Levaičič**, O terminološkem slovarju in njegovi izdelavi z vidika terminografske ravnine, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 71–87. ■ IP_angl
- Marija Kozar-Mukič**, Slovenska besedila v Arhivu Železne županije v Sombotelu pred 1919, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 237–249. ■ IP_angl
- Mira Krajnc Ivič**, Implikativno komuniciranje in oblikovanje sosednih parov (na gradivu v slovenskem jeziku in o njem), **JZ 19 (2013)**, št. 1, 187–197. ■ IKP_angl
- Domen Krvina** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Jernej Kusterle**, Ulična poezija v interakciji z (živim) jezikom, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 93–105. ■ IKP_angl
- Nina Ledinek – Andrej Perdih**, Uporaba XML-formata v leksikografiji na primeru oblikovanja XML-sheme za Slovar sinonimov slovenskega jezika, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 157–176. ■ S prilogo (str. 172–176). – IKP_angl
- Nina Ledinek** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Andreja Legan Ravnikar**, Izpridevniški krščanski termini v knjižni normi do srede 19. stoletja, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 251–265. ■ IP_angl
- Andreja Legan Ravnikar**, Jakominov Mali cerkveni slovar, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 251–257. ■ Ocena: Dušan Jakomin, *Mali cerkveni slovar*, Trst: samozaložba, 2008. – I
- Andreja Legan Ravnikar**, Značilnosti sprejemanja besed iz nemščine v knjižno slovenščino 16. stoletja, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 131–148. ■ IKP_angl
- Andreja Legan Ravnikar**, Prevzete besede neslovanskega in slovanskega izvora v knjižni slovenščini 16. stoletja, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 129–142. ■ IKP_angl
- Valjancina Lemcjugova**, Ajkonimy z osnovj -sad- na ũshodneslavjanskim ětnamoũnym abšary, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 267–278. ■ S karto (str. 277). – IP_slov
- Mijo Lončarič**, Hrvatski prezimenik Franje Maletića i Petra Šimunovića, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 199–202. ■ Ocena: Frano Maletić – Petar Šimunović, *Hrvatski prezimenik 1–3: pučantvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2008. – IK
- Katja Lumbar**, Vpliv stopnje ustreznosti terminološkim načelom in avtoritete avtorja termina na uveljavljenost terminov in odnosih z javnostmi, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 107–119. ■ IKP_angl
- Irina Makarova Tominec**, Izmail Sreznjevski in slovenščina, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 53–66. ■ IKP_rus
- Maria Malec** gl. **Aleksandra Ciešlikowa – Maria Malec**
- Witold Mańczak**, Rzekoma archaicność obszarów peryferycznych, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 279–283. ■ IP_slov
- Tjaša Markežič**, Distribucija priponskih obrazil -ica in -ka s poudarkom na feminativni tvorbi, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 127–142. ■ IKP_angl
- Pavle Merkuš**, Priimek *Vram*, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 167–168. – I

- Majda Merše**, Trubarjeva Hišna postila (1595) v odnosu do Lutrove prevodne predloge, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 7–34. ■ IKP_angl
- Majda Merše**, Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 159–167. ■ Ocena: Martina Orožen, *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika: od sistema k besedilu*, Bielsko-Biala itd.: Mednarodna knjižna zbirka Zora, 2010 (Zora 74). – IK
- Mija Michelizza**, Jezik SMS-jev in SMS-komunikacija, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 151–166. ■ IP_angl
- Mija Michelizza**, Priročnik praktične leksikografije založbe Oxford, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 269–274. ■ Ocena: B. T. Sue Atkins – Michael Rundell, *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, Oxford – New York: Oxford University Press, 2008. – I
- Mija Michelizza**, 25. mednarodni kongres Društva mladih jezikoslovcev v Valladolidu, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 203–205. ■ Poročilo o kongresu, ki je bil od 10. do 12. 3. 2010. – IK
- Mija Michelizza** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Sofija Miloradović**, »Pušti niz vodu, čakaj uz vodu«, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 189–192. ■ Ocena: Prvoslav Radić, *Kopaonički govor: etnogeografski i kulturološki pristup*, Beograd: SANU, Etnografski institut, 2010 (Posebna izdanja 70). – IK
- Tanja Mirtič**, Ledinska imena vasi Dolnje in Gorenje Mraševo, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 71–87. ■ IKP_angl
- Tanja Mirtič**, Naglasne značilnosti samostalnikov moške o-jevske sklanjatve v govoru vasi Dolnje in Gorenje Mraševo, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 179–191. ■ IKP_angl
- Tanja Mirtič** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Žiga Mujakič**, Distribucija pomenov glagolskega predpanskega obrazila po- v češčini in ruščini, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 143–156. ■ IKP_angl
- Jakob Müller**, Ljubljanska dolenjščina: potrditev Riglerjeve teorije, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 23–26. ■ IKP_angl
- Jožica Narat**, Življenje besed v Bibliji: od *nog do glave*, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 285–296. ■ IP_angl
- Jožica Narat**, Model zgodovinskega slovarja, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 181–188. ■ Ocena: Natalija Ulčnik, *Začetki prekmurskega časopisja: besedje Agustičevega časopisa Prijatelj*, Bielsko-Biala idr.: Mednarodna založba Oddelka za slovenske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, 2009 (Zora 67). – IK
- Vladimir Nartnik**, Letonski narečni (= sinolski) slovar primer (Riga 2001), **JZ 11 (2005)**, št. 1, 135–137. ■ Ocena: Maiga Putniņa – Agris Timuška, *Sinoles izloksnes salīdzinājumu vārdnīca*, Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2001. – I
- Vladimir Nartnik**, Poljska slovnica za tujce (Krakov 1995), **JZ 11 (2005)**, št. 2, 167–172. ■ Ocena: Zofia Kaleta, *Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców*, Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1995. – I
- Vladimir Nartnik**, 1. slovenska mednarodna konferenca SloFon 1 v Ljubljani, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 159–163. ■ Poročilo o konferenci, ki je bila od 20. do 22. 4. 2006. – I
- Vladimir Nartnik**, Fonološki opis govora Plešivice (SLA 228), **JZ 12 (2006)**, št. 2, 23–32. ■ IP_angl
- Vlado Nartnik**, K podobnostim in različnostim slovenskega in madžarskega pregibanja, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 143–157. ■ IKP_angl
- Vlado Nartnik**, K opisom bolezni in smrti z logičnimi osebki v Slovenskem lingvističnem atlasu 1, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 7–12. ■ IKP_angl
- France Novak**, Trubarjev Philopatridus Illyricus, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 297–302. ■ IP_angl
- France Novak**, Slovenski knjižni jezik v 16. stoletju: jezikoslovni simpozij ob petstoletnici rojstva Primoža Trubarja (Ljubljana, 17.–19. aprila 2008), **JZ 14 (2008)**, št. 2, 153–157. ■ Poročilo. – I
- Tomaž Onič**, Pogovorni in narečni izrazi v slovenskih dramskih prevodih – soočanje s prevajalskimi zagatami, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 139–150. ■ IP_angl
- Irena Orel**, Znotrajjezikovni in/ali medjezikovni dejavniki oblikotvornih sprememb v slovenskem zgodovinskem oblikoslovju, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 143–159. ■ IKP_angl
- Irena Orel**, Slovenski lingvistični atlas kot vir za diahrono raziskovanje besedja (na primeru poimenovanj za dele telesa in bolezni iz zdravilskih knjig 19. stoletja), **JZ 19 (2013)**, št. 2, 13–31. ■ IKP_angl
- Janez Orešnik**, Predavanje na tisočem sestanku Lingvističnega krožka Filozofske fakultete v Ljubljani dne 14. januarja 2013, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 215–220.

Janez Orešnik gl. **Varja Cvetko Orešnik – Janez Orešnik**

Andrej Perdih, Reimški evangelij – jezik glagolskega dela, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 147–162. ■ IKP_angl

Andrej Perdih, Leksikografska praksa pri Čehih in Slovakah, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 219–222. ■ Ocena: *Česká a slovenská výkladová lexikografia na začiatku 21. storočia: súbor príspevkov v rámci medzinárodného projektu Princípy a metódy tvorby výkladového slovníka*, ur. Jindra Světlá – Alexandra Jarošová – Alben Rangelova, Brno: Tribun EU, 2011.

Andrej Perdih gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.; gl. **Nina Ledinek – Andrej Perdih**
Tomaž Petek, Didaktični model razvijanja zmožnosti javnega govornega nastopanja, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 143–161. ■ IKP_angl

Urška Petek gl. **Vera Smole – Urška Petek**

Špela Petric, Novejši večbesedni leksemi v slovenščini z vidika slovaropisja, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 143–156. ■ IKP_angl

Špela Petric gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.

Polona Pivec, Osnove oblikovanja kratkega novinarskega besedila za potrebe informativnih oddaj javnega radia, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 127–140. ■ IP_angl

Heinz-Dieter Pohl, Slowenische Namen und Wörter aus Kals in Osttirol, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 303–320. ■ IP_slov

Alenka Porenta gl. **Breda Čop – Peter Weiss – Alenka Porenta**; gl. **Peter Weiss – Alenka Porenta**

Zvonka Praznik, Ozirni prislovi v Slovarju sinonimov slovenskega jezika, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 77–87. ■ IP_angl

Maurizio Puntin, Alcuni casi di paronomasia fra sloveno e friulano nei toponimi del Friuli, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 321–334. ■ IP_slov

Luka Repanšek, Prispevek k sistematizaciji strukturnih tipov starokeltske toponimije, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 199–211. ■ IKP_angl

Luka Repanšek, Slovansko-staroirska vzporednica praslovansko *kry in staroirsko *crú* 'kri', **JZ 16 (2010)**, št. 1, 163–170. ■ IKP_angl

Luka Repanšek, Slovansko-staroirska vzporednica praslovansko *tatb in staroirsko *táid* 'tat', **JZ 16 (2010)**, št. 2, 165–173. ■ IKP_angl

Luka Repanšek, K problematiki palatalizacije velarov v stari frizijščini, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 159–172. ■ IKP_angl

Jurij Rojs, Frazzeologija v prozi Josipa Jurčiča, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 171–187. ■ Gradivo. – IP_rus

Jurij Rojs, Frazzeologija v prozi Janka Kersnika, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 125–148. ■ Gradivo. – IP_rus

Jurij Rojs, Frazzeologija v prozi Cirila Kosmača, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 233–248. ■ Gradivo. – IP_rus

Jurij Rojs, Hrvaška frazeologija Antice Menac, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 259–261. ■ Ocena: *Antica Menac, Hrvatska frazeologija*, Zagreb: Knjigra, 2007. – I

Jurij Rojs, Načini ruskega govora, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 263–268. ■ Ocena: Valerij Mihajlovič Mokienko, *Obrazy ruskoj reči: istoriko-etimologičeskie očerki frazeologii*, Moskva: Flinta – Nauka, 2007. – I

Jurij Rojs, Idiomi v književnih delih slovenskega pisatelja Draga Jančarja, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 173–189. ■ Gradivo. – IKP_rus

Jurij Rojs, Zgodovinsko-etimološki slovar ruske latovščine, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 191–194. ■ Ocena: M. A. Gračev – V. M. Mokienko, *Russkij žargon: istoriko-etimologičeskij slovar'*, Moskva: Ast-press kniga, 2008. – IK

Jurij Rojs, Frazzeološki slovar ruskega knjižnega jezika Aleksandra Iljiča Fjedorova, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 169–174. ■ Ocena: A. I. Fëdorov, *Frazeologičeskij slovar' russkogo literaturnogo jazyka*, Moskva: Astrel' AST, 2008. – IK

Jurij Rojs, Slovar slovenskih frazemov Janeza Kebra, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 209–212. ■ Ocena: Janez Keber, *Slovar slovenskih frazemov*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Slovarji).

Jurij Rojs, Devetdeset let rusistike in frazeologinje Antice Menac, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 239–243. ■ Vsebuje izbor iz bibliografije.

Jurij Rojs, Slavist Matej Rode: 1930–2012, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 201–202. ■ Spominski prispevek. Vsebuje izbor iz bibliografije. S fotografijo (str. 201).

- Jurij Emanuel Rojs**, Alefirenko N. F., Zolotyh L. G., 2008: Frazeologičeskij slovar': Kul'turno-poznavatel'noe prostranstvo russkoj idiomatiki, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 159–161. ■ Ocena. – I
- Jurij Emanuel Rojs**, Bol'shoj frazeologičeskij slovar' russkogo jazyka, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 163–165. ■ Ocena. – I
- Maša Rolih**, Različni vplivi na jezik mladih, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 79–92. ■ IKP_angl
- Irena Rožman**, Spregledanemu jezikoslovcu in folkloristu Ivanu Koštiálu (1877–1949), **JZ 18 (2012)**, št. 2, 7–9.
- Drago Samec**, Ivan Koštiál: bibliografija 1901–2011, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 95–121.
- Elena Savelieva**, Frazemi s pomenom 'premikati se' v slovenskem knjižnem jeziku, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 87–99. ■ IP_angl
- Ludwig Selimski**, Ličnoto ime *Venceslav* i negovite proizvodni v b"lgarskata antroponimija, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 335–343. ■ IP_slov
- Mitja Skubic**, Slovenske leksikalne prvine v obsoški furlanščini: izpeljanke, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 345–350. ■ IP_angl
- Helena Smole**, 10. Arbeitstagung für bayerisch-österreichische Dialektologie: poročilo s simpozija, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 195–199. ■ Poročilo o 10. simpoziju o bavarsko-avstrijski dialektologiji, ki je bil od 19. do 22. 9. 2007 v Celovcu. – I
- Helena Smole = Helena Jazbec**
- Vera Smole**, Kosta Peev, Rečnik na makedonskote govori vo jugoistočniot egejski del, tom 3 (L–Ñ) (Skopje 2005), **JZ 12 (2006)**, št. 1, 143–146. ■ Ocena. – I
- Vera Smole**, Ob sedemdesetletnici Katje Sturm-Schnabl, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 219–221. ■ Prispevek ob jubileju.
- Vera Smole**, Frazemi s sestavinama *srce* in *duša* v vzhodnodolenjskem šentruperskem govoru, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 275–290. ■ IKP_angl
- Vera Smole – Urška Petek**, Komentiranje leksično-besedotvornih kart v 1. zvezku Slovenskega lingvističnega atlasa »Človek« (na primeru V617 *teta* in V618 *ujna*), **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 351–359. ■ Z dvema kartama (za stranjo 360). – IP_angl
- Jerica Snoj**, Metaforična pomenotvornost z vidika sintagmatike, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 93–105. ■ IKP_angl
- Marko Snoj**, Voščilo Varji Cvetko Orešnik, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 507–509. ■ Prispevek ob jubileju.
- Marko Snoj** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.
- Liliana Spinozzi Monai**, Sfogliando il Lessico del dialetto sloveno del Torre/Besedišče terskega narčja: amarcord di Pavle Merku, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 361–373. ■ IP_angl
- Ljubica Stankovska**, Makedonsko-slovenečki toponimiski paraleli, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 375–388. ■ IP_angl
- Petra Stankovska**, Patristické texty v sanktorálu chorvatskohlaholských breviářů vzniklých do 15. století, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 101–110. ■ IKP_slov
- Petra Stankovska**, Nova akademska slovnica knjižne češčine, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 175–179. ■ Ocena: František Štícha idr., *Akademická gramatika spisovné češtiny*, Praha: Academia, 2013.
- Han Steenwijk**, Pomen in obseg oznak za jezikovne različice v okviru informacijske tehnologije, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 121–145. ■ Z dvema prilogama (str. 137–145). – IKP_angl
- Irena Stramljič Breznik**, Prevzete in domače prvine v slovenskih zloženkah, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 7–30. ■ IP_angl
- Irena Stramljič Breznik**, Enajsta konferenca Komisije za slovansko besedotvorje pri Mednarodnem slavističnem komiteju, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 281–283. ■ Poročilo o zasedanju, ki je bilo od 24. do 26. 3. 2009 v Moskvi. – I
- Irena Stramljič Breznik**, Reaktualizacija besedilnih vzorcev v radijskih oglasih, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 131–142. ■ IKP_ang
- Irena Stramljič Breznik**, Različni tipi besedotvornih morfemov pri današnjih slovenskih tvorjenkah, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 123–129. ■ IKP_angl
- Irena Stramljič Breznik**, Motivacijska moč slovenskih medmetov, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 173–185. ■ IKP_rus
- Irena Stramljič Breznik**, Besedotvorni izzivi dialektoloških raziskav: Slovenski lingvistični atlas 1 in Semantičko-derivacioni rečnik 1–2, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 59–72. ■ IKP_angl

- Irena Stramljič Breznik – Marjana Hameršak**, Germanizmi v frazemih Slovarja slovenskega knjižnega jezika od R do Ž, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 85–105. ■ IKP_angl
- Irena Stramljič Breznik** gl. **Ines Voršič – Irena Stramljič Breznik**
- Krystyna Szcześniak**, Kągor, tajemniczy desygnat *zamów* i recept lecarskich wschodniej Słowiańszczyzny, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 389–395. ■ IP_angl
- Nuša Ščuka**, Jezik in spol: ženska poimenovanja v slovenščini, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 79–88. ■ IKP_angl
- Agata Šega**, Nekaj ugotovitev o glasovnih značilnostih vulgarnolatinskih predlog za starejše latinizme in romanizme v slovenščini, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 397–408. ■ IP_angl
- Agata Šega**, Razmišljanja ob starejših romanizmi v slovenščini in drugih južnoslovanskih jezikih (1. del), **JZ 18 (2012)**, št. 1, 27–45. ■ IKP_angl
- Agata Šega**, Ivan Koštiál – pozabljeni slovenski romanist, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 73–93. ■ IKP_angl
- Matej Šekli**, Naglasni tipi glagolov v (knjižni) slovenščini, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 31–62. ■ IP_angl
- Matej Šekli**, Naglas sklonskih oblik im. mn. *stábla, daj. ed. *glavě*, or. ed. *za rekó v (narečni) slovenščini, **JZ 12 (2006)**, št. 2, 11–22. ■ IP_angl
- Matej Šekli**, Fonološki opis govora vasi Jevšček pri Livku nadiškega narečja slovenščine, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 409–427. ■ IP_angl
- Matej Šekli**, O narečni osnovi jezika Celovškega ali Rateškega rokopisa ter o izvoru oblike *seydi*, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 29–40. ■ IP_angl
- Matej Šekli**, Sklanjatev zaimkov *moj*, *tvoj*, *svoj* v slovenskem pisnem jeziku od Brižinskih spomenikov do Trubarja: prispevek k zgodovinskemu narečjeslovju slovenskega jezika, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 41–59. ■ IP_angl
- Matej Šekli**, Sklanjatev in naglas samostalnikov moške o-jevske sklanjatve v govoru vasi Jevšček pri Livku nadiškega narečja slovenščine, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 73–90. ■ IKP_angl
- Matej Šekli**, Predzgodovina praslovanskega naglasnega sistema v luči moskovske naglasoslovne šole, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 7–40. ■ IKP_angl
- Matej Šekli**, Praslovanski besedotvorni vzorci izpeljave drugotnih nedovršnih glagolov, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 7–26. ■ IKP_angl
- Matej Šekli**, Genetolingvistična klasifikacija južnoslovanskih jezikov, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 71–99. ■ IKP_angl
- Matej Šekli**, Metodologija določanja plasti mlajših romanizmov v slovenščini, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 291–315. ■ IKP_angl
- Polonca Šek Mertük**, Trpnik v Brižinskih spomenikih, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 115–129. ■ IP_angl
- Alenka Šivic-Dular**, Slovensko *va* v kontekstu slovenskih in slovanskih osebnih zaimkov za dvojnino, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 7–27. ■ IP_angl
- Alenka Šivic-Dular**, Psl. *stbĝna v slovenskih govorih, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 429–440. ■ IP_angl
- Alenka Šivic-Dular**, Slovenska slavistika in mednarodni slavistični kongresi, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 5–13.
- Alenka Šivic-Dular**, Bibliografija slovenskih udeležencev mednarodnih slavističnih kongresov (referati, komunikati, tematski bloki), **JZ 19 (2013)**, št. 1, 15–26.
- Alenka Šivic-Dular**, K tipologiji vnutrijazykovykh faktorov razvitija (na primere slavjanskih jazykov), **JZ 19 (2013)**, št. 1, 29–50. ■ Prevod v ruščino Aleksandr Sadikov. – IKP_slov
- Jožica Škofic**, Narečno besedilo kot vir za imenoslovno raziskavo, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 441–458. ■ IP_angl
- Jožica Škofic**, Jean Le Dù, Nouvel Atlas Linguistique de la Basse-Bretagne, Volume 1–2 (Brest 2001), **JZ 14 (2008)**, št. 1, 201–204. ■ Ocena. – I
- Jožica Škofic**, Oblikospreminjevalni vzorci glagola v gorenjskem kroparskem govoru, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 11–38. ■ S prilogom (str. 35–38). – IP_angl
- Jožica Škofic**, Ob 70. rojstnem dnevu doc. dr. Vlada Nartnika, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 195–197. ■ Prispevek ob jubileju. S fotografijo jubilanta (str. 195).
- Jožica Škofic**, Priprava interaktivnega Slovenskega lingvističnega atlasa, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 95–111. ■ IKP_angl
- Rudolf Šrámek**, Etymon, pojmenovací motiv a význam vlastních jmen, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 459–469. ■ IP_slov

- Viktor P. Šul'gač**, Onomastyka i gramatyka (do problemy praslov'jans'kyh part. passiv. praes. na *-i-m-), **JZ 11 (2005)**, št. 1, 97–113. ■ I_slov+ukr+angl P_angl+slov
- Viktor P. Šul'gač**, *Bъlva, *Bъlvanъ ta in.: fragment praslov'janskogo antroponimnogo fondu, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 471–479. ■ IP_slov
- Klara Šumenjak**, Glasoslovne značilnosti govora Koprive na Krasu (SLA T110), **JZ 19 (2013)**, št. 2, 149–162. ■ IKP_angl
- Elena Šverko**, Prvi slovenski razlagalni terminološki slovar turizma, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 131–142. ■ IKP_angl
- Jasmina Temnik – Denis Kalamar**, Primerjalni glagolski frazemi med slovarjem in rabo, **JZ 12 (2006)**, št. 1, 97–114. ■ IP_angl
- Andrej Terčelj** gl. **Ljudmila Bokal – Andrej Terčelj**
- Mojca Tomišič**, Povezava med vezljivostnimi lastnostmi glagola in njegovimi prvostopenjskimi samostalniškimi izpeljankami, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 113–133. ■ IP_angl
- Silvo Torkar**, Nova onomastična revija: Voprosy onomastiki, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 149–151. ■ I
- Silvo Torkar**, Akademik Pavle Merku – osemdesetletnik, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 7–9. ■ Prispevek ob jubileju. S fotografijo jubilaranta (str. 5).
- Silvo Torkar**, Toponim Preserje in slovansko-romansko prepletanje pripon *-jane* in *-anum*, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 481–492. ■ IP_angl
- Silvo Torkar**, 14. mednarodni slavistični kongres na Ohridu od 9. do 16. septembra 2008, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 167–171. ■ Poročilo. – I
- Silvo Torkar**, Slovanski antroponimi v toponimiji Tolminske, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 7–23. ■ IKP_angl
- Silvo Torkar**, Nikolaj Mihajlov (Nikolai Mikhailov): 1967–2010, **JZ 16 (2010)**, št. 2, 197–201. ■ Spominski prispevek. Izbor iz bibliografije (str. 199–201). – IK
- Silvo Torkar**, Priimki *Košmelj*, *Košmrlj* in *Minodraš*, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 69–75. ■ IKP_angl
- Silvo Torkar**, Priimki *Mahnič*, *Obid*, *Pretnar* in *Stanovnik*, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 89–97. ■ IKP_angl
- Silvo Torkar**, Imenoslovec Dušan Čop – devetdesetletnik, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 229–233. ■ Prispevek ob jubileju. S fotografijo jubilaranta (str. 229).
- Silvo Torkar**, *Predoslje* in *Prelosno* (45 let pozneje), **JZ 18 (2012)**, št. 2, 125–130. ■ IKP_angl
- Silvo Torkar**, Dvočlenski slovanski antroponimi v slovenski toponimiji, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 111–128. ■ IKP_angl
- Blaž Trebar**, Terminološka načela in oblikoslovno-skladenjske terminološke variacije, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 107–123. ■ IKP_angl
- Mladen Uhlik**, Analiza pojma jezikovna slika sveta v zgodovini jezikoslovnih idej – primer determinizma v jezikoslovlju, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 75–84. ■ IP_angl
- Alenka Valh Lopert**, Skladenjski elementi govornega jezika v jutranjem programu komercialnega radia (Radio City), **JZ 12 (2006)**, št. 2, 51–62. ■ IP_angl
- Alenka Valh Lopert**, Prevzeto besedje v jeziku komercialne radijske postaje (Radio City v Mariboru), **JZ 14 (2008)**, št. 1, 123–137. ■ IP_angl
- Alenka Valh Lopert – Zinka Zorko**, Skladnja v panonski narečni skupini, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 221–235. ■ IKP_angl
- Valerij Leonidovič Vasil'ev**, K voprosu o toponimičeskikh shoždenijah meždu russkim severo-zapadom i Sloveniej, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 63–86. ■ I
- Tatjana I. Vendina**, O novih dosežkih slovenske dialektologije in jezikovne geografije, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 73–83. ■ Prevedla Karmen Kenda-Jež. – IKP_rus
- Darinka Verdonik**, Frazološkost krščanskega izrazja v vsakdanjem govoru, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 59–78. ■ IKP_angl
- Branka Vičar**, Avtorski komentar in citat ter njuna sporočevalno-vplivajnska vloga v Šerfovi pridigi, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 153–164. ■ IP_angl
- Branislava Vičar**, Zgodovinskorazvojni pregled pojmovanja vrinjenega stavka (parenteze) v slovenističnem jezikoslovlju, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 113–126. ■ IP_angl
- Branislava Vičar**, Vezljivostni slovar slovenskih glagolov Andreje Žele, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 193–198. ■ Ocena: Andreja Žele, *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008 (Slovarji). – IK

- Božidar Vidoeski**, Narečna členitev makedonskega jezika, **JZ 12 (2006)**, št. 2, 63–85. ■ Prev. Vera Smole – Sonja Dolžan. Z narečno karto makedonskega jezika (str. 85). – IP_angl
- Ines Virč**, Iz međimurske oronimije, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 67–77. ■ IKP_slov+angl
- Ines Voršič**, Sistemske in nesistemske novotvorjenke v tiskanih oglasih, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 107–120. ■ IKP_angl
- Ines Voršič**, Prevzeto priponsko obrazilo *-i(j)ada* v slovenski tvorbeno ustaljeni in potencialni leksiki, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 89–101. ■ IKP_angl
- Ines Voršič – Irena Stramljič Breznik**, Besedotvorje in njegovi viri v slovanskih jezikih, **JZ 20 (2014)**, št. 1, 231–234. ■ Ocena: *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima: zbornik radova sa četrnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu reči pri Međunarodnom komitetu slavista*, ur. Rajna Dragičević, Beograd: Filološki fakultet, 2012.
- Peter Weiss**, Anatolij Ivčenko – Sonja Wölke, Hornjoserbski frazeologiski slownik (Budyšin 2004), **JZ 11 (2005)**, št. 1, 139–143. ■ Ocena: Anatolij Ivčenko – Sonja Wölke, *Hornjoserbski frazeologiski slownik = Obersorbisches phraseologisches Wörterbuch = Verhmelužickij frazeologičeskij slovar'*, Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina, 2004. – I
- Peter Weiss**, Ivor Ripka, Aspekty slovenskej dialektológie (Prešov 2002), **JZ 11 (2005)**, št. 2, 173–177. ■ Ocena: Ivor Ripka, *Aspekty slovenskej dialektológie*, Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2002. – I
- Peter Weiss**, Johann Siegmund Valentin Popowitsch (Janez Žiga Valentin Popovič), *Vocabula Austriae et Stiriae 1–2* (Frankfurt am Main 2004), **JZ 12 (2006)**, št. 1, 147–151. ■ Ocena. – I
- Peter Weiss**, Iz prvotnih ledinskih imen tvorjena hišna imena v spodnji Zadrecški dolini, **JZ 13 (2007)**, št. 1–2, 493–506. ■ IP_angl
- Peter Weiss**, Kategorija živosti v govorih spodnje Zadrecške doline, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 193–206. ■ IKP_angl
- Peter Weiss**, *Vodkinja*, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 163–167. ■ IK
- Peter Weiss – Karmen Kenda-Jež**, Sistem SLOnar: povedne oznake slovenskih narečnih različkov (od narečne skupine do idiolekt), **JZ 20 (2014)**, št. 1, 145–173. ■ IKP_angl
- Peter Weiss – Alenka Porenta**, Jakob Müller: slovenistična bibliografija 1964–2011, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 183–191.
- Peter Weiss – Alenka Porenta**, Vlado Nartnik: bibliografija 1967–2011, **JZ 17 (2011)**, št. 2, 199–211.
- Peter Weiss** gl. **Breda Čop – Peter Weiss – Alenka Porenta**
- Maria Wtorkowska**, Kilka podobieństw i różnic między polskim i słoweńskim [! – słowieńskim] czasownikiem jako przyczyna błędów językowych Słowieńców uczących się języka polskiego, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 69–85. ■ IP_slov+angl
- Maria Wtorkowska**, Vezljivost poljskih glagolov s predpono *w(e)-* in slovenskih glagolov s predpono *v-*, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 105–112. ■ IP_angl+polj
- Maria Wtorkowska**, Profesorica Bożena Ostromecka-Frączak – jezikoslovna vez med Poljsko in Slovenijo, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 287–292. ■ Prispevek ob jubileju. – I
- Melita Zemljak Jontes**, Oblikoslovna raznolikost v sevniško-krškem govoru glede na (ne)mestno okolje, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 207–219. ■ IKP_angl
- Melita Zemljak Jontes**, Knjižno in neknjižno na dveh mariborskih radiih v knjigi Alenke Valh Lopert, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 171–173. ■ Ocena: Alenka Valh Lopert, *Med knjižnim in neknjižnim na radijskih valovih v Mariboru*, Maribor: Študentska založba Litera, 2013.
- Zinka Zorko** gl. **Alenka Valh Lopert – Zinka Zorko**
- Daniela Zuljan Kumar**, Neosebne glagolske oblike in gradnja podrednih stavkov v subijskem terskem govoru, **JZ 19 (2013)**, št. 2, 237–254. ■ IKP_angl
- Mojca Žagar Karer**, Geografski termini in frazeologija, **JZ 14 (2008)**, št. 2, 101–122. ■ IP_angl
- Mojca Žagar Karer**, Poletna terminološka šola (Ljubljana, 4.–6. 9. 2008), **JZ 14 (2008)**, št. 2, 173–175. ■ Poročilo. – I
- Andrejka Žejn**, Poimenovanja za klofuto v slovenskih narečjih na avstrijskem Koroškem – ekspresivno na jezikovni karti, **JZ 20 (2014)**, št. 2, 7–23. ■ S karto (str. 18–19). – IKP_angl
- Andreja Žele**, Vezljivostni primitivi kot slovarske ubeseditve, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 27–51. ■ IP_angl

- Andreja Žele**, Poročilo o tečaju iz fonetične analize digitaliziranega govora za jezikoslovno rabo, **JZ 11 (2005)**, št. 1, 145–147. ■ Poročilo. – I
- Andreja Žele**, O korpusnem jezikoslovju, **JZ 11 (2005)**, št. 2, 178–180. ■ Ocena: *Študije o korpusnem jezikoslovju: zbornik*, ur. Vojko Gorjanc – Simon Krek, Ljubljana: Krtina, 2005 (Knjižna zbirka Krt 130). – I
- Andreja Žele**, O mestu slovenščine v evropskem povezovanju (o zborniku *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*), **JZ 12 (2006)**, št. 1, 153–157. ■ Ocena: *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*, ur. Vesna Mikolič – Karin Marc Bratina, Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005 (Annales Majora). – I
- Andreja Žele**, Jubilatka Milena Hajnšek - Holz, **JZ 12 (2006)**, št. 2, 7–8. ■ Prispevek ob jubileju.
- Andreja Žele**, O leksiki s slovarsko-slovnicega vidika v smislu »od besede do slovarja«, **JZ 14 (2008)**, št. 1, 205–209. ■ Ocena: Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Zagreb: Školska knjiga, 2005. – I
- Andreja Žele**, Zbornik Studies in Formal Slavic Linguistics – prispevki formalnih opisov slovanskih jezikov (Nova Gorica 2006), **JZ 14 (2008)**, št. 2, 177–181. ■ Ocena: *Studies in Formal Slavic Linguistics: Contributions from Formal Description of Slavic Languages 6.5: Held at the University of Nova Gorica, December 1–3, 2006*, ur. Franc Marušič – Rok Žaucer, Frankfurt am Main idr.: Internationaler Verlag der Wissenschaften Peter Lang GmbH, 2008 (Linguistik International 19). – I
- Andreja Žele**, O povedkovniku oziroma povedkovniškosti, **JZ 15 (2009)**, št. 1–2, 63–72. ■ IP_angl
- Andreja Žele**, Na meji med vezljivostjo in (obvezno) družljivostjo, **JZ 16 (2010)**, št. 1, 67–83. ■ IKP_angl
- Andreja Žele**, Povedkovnik kot skladenjska in slovarska kategorija, **JZ 17 (2011)**, št. 1, 27–34. ■ IKP_angl
- Andreja Žele**, Namigi Miroslava Grepla, kako naprej v skladnji, **JZ 18 (2012)**, št. 1, 223–226. ■ Ocena: Miroslav Grepl, *Jak dál v syntaxi*, ur. Jan Dvořák – Petr Malčik, Brno: Vydavatelství Host, 2011 (Studie osobností brněnské lingvistiky 4).
- Andreja Žele**, Sodobni pregled slovanske filologije, **JZ 18 (2012)**, št. 2, 195–197. ■ Ocena: Aleksandr Dmitrievič Duličenko, *Osnovy slavjanskoj filologii 1: istoriko-ètnografičeskaja i ètnolingvističeskaja problematika, 2: lingvističeskaja problematika*, Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej – Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2011.
- Andreja Žele**, Leksiko-sintaksičeskie izmenenija v sovremennom slovenskom jazyke, **JZ 19 (2013)**, št. 1, 161–171. ■ Prevod v ruščino Tatjana Filimonova. – IKP_slov
- Andreja Žele** gl. **Nataša Gliha Komac – Nataša Jakop** idr.

SEZNAM SODELUJOČIH

Ljudmila Bokal Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
Bokal@zrc-sazu.si

Mateja Curk Ob Beli 4, 5271 Vipava
Mateja.Curk@siol.net

Tanja Fajfar Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
Tanja.Fajfar@zrc-sazu.si

Tjaša Jakop Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
tjasa.j@gmail.com

Trina Aleksejevna Kjuršunova
Ирина Алексеевна Кюршунова Петрозаводский государственный университет
Филологический факультет, кафедра русского языка
пр. Ленина, д. 33, Петрозаводск, RU-185910
Республика Карелия, Россия
kiam@onego.ru

Mojca Kompara Univerza na Primorskem
Fakulteta za turistične študije – Turistica
Obala 11a, 6320 Portorož
Mojca.Kompara@fts.upr.si

Marija Malnar Jurišić Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
mmalnar@ffzg.hr

Krunoslav Puškar Mali Potočec 32, HR-48260 Križevci
krunoslavpuskar2@gmail.com

Nika Siebenreich Potrčeva cesta 44, 2250 Ptuj
Nika.Siebenreich@gmail.com

Irena Stramljič Breznik Oddelek za slovanske jezike in književnosti
Filozofska fakulteta
Univerza v Mariboru
Koroška cesta 160, 2000 Maribor
Irena.Stramljic@um.si

Silvo Torkar Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
silvot@zrc-sazu.si

Perina Vukša Nahod Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
pvuksa@ihjj.hr

Peter Weiss Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
Peter.Weiss@guest.arnes.si

Mojca Žagar Karer Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
mojca.zagar@zrc-sazu.si

Radmila V. Žugić Institut za srpski jezik SANU
Đure Jakšića 9, RS-11000 Beograd
radmilazug@gmail.com

Navodila avtorjem

Jezikoslovni zapiski so revija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, slovenska znanstvena **jezikoslovna revija, ki izhaja dvakrat na leto**. Uredništvo sprejema prispevke praviloma do konca aprila za prvo in do konca avgusta za drugo številko v tekočem letu, glasilo pa izide predvidoma julija in decembra. Poleg delavcev inštituta so k sodelovanju vabljeni tudi drugi domači in tuji raziskovalci slovenskega in drugih slovanskih jezikov. Uredništvo k pisanju posebej spodbuja mlade raziskovalce in raziskovalke.

Največji obseg člankov je ena avtorska pola, tj. 16 strani s po 30 vrsticami, za razprave po dogovoru z uredništvom tudi več. Poročila naj bi obsegala do 5, recenzije, predstavitve ali kritike jezikoslovnih del pa do 10 strani. Izvirna besedila je treba oddati uredništvu v programu Word in v pisavi Times New Roman ali 00 ZRCola (velikost 10 pik); ta je priporočena za posebne jezikoslovne znake, dobiti pa jo je mogoče v okviru zastojnega vnašalnega sistema ZRCola na spletni strani <http://ZRCola.zrc-sazu.si> ali na urednikovem e-naslovu Peter.Weiss@guest.arnes.si. Besedila naj bodo oddana v elektronski obliki po e-pošti, tistim s posebnimi jezikoslovnimi znaki pa naj bo priložena tudi datoteka v obliki PDF.

Vsi prispevki imajo na začetku slovenski in angleški izvleček s po do 5 vrsticami in do 5 ključnimi besedami. Povzetek pri razpravah in člankih naj bo preveden v angleščino in naj obsega do 15 vrstic. Pri navajanju objav v literaturi naj se avtorji po možnosti ravnajo po prejšnjih objavah v Jezikoslovnih zapiskih.

Prispevke preberejo člani uredniškega odbora, ki članke in razprave praviloma tudi recenzirajo. Pri dvojnem slepem recenziranju sodelujejo tudi zunanji recenzenti. Priporočila in popravki članov uredniškega odbora oziroma recenzentov so posredovani avtorjem, da jih upoštevajo.

Uredniški odbor Jezikoslovnih zapiskov si pri pripravljanju revije želi čim širšega sodelovanja. Zato poziva sodelavce in bralce revije ter vse zainteresirane, da pošiljajo svoje predloge in mnenja v zvezi z obliko in vsebino revije ter delom uredniškega odbora. Objavljeni bodo v rubriki Odmevi.

Razprave in članki

- Tanja Fajfar – Mojca Žagar Karer** Strokovnjaki in prepoznavanje terminov v strokovnih besedilih
- Mojca Žagar Karer – Tanja Fajfar** Strokovnjaki in drugi uporabniki terminologije kot naslovniki terminoloških slovarjev
- Ljudmila Bokal** Stroka kot terminografsko izhodišče (ob primeru klekljarske terminologije)
- Mojca Kompara** Raba veznikov in predlogov pri tvorbi kratic
- Mateja Curk** Anglizacija jezika v odvisnosti od družbenega profila literarnih oseb v sodobnih slovenskih proznih delih
- Nika Siebenreich** Obravnava samostalnikov druge moške sklanjatve s stališča naravne skladnje
- Tjaša Jakop** (Ne)prevzetost izrazja v slovenskih narečjih (po gradivu za Slovenski lingvistični atlas)
- Marija Malnar Jurišič – Perina Vukša Nahod** O čovjeku ukratko – konceptualna analiza frazema čabarskih govora
- Radmila V. Žugič** Tvorba pridevskih deminutiva u prizrensko-timočkim govorima srpskog jezika i bugarskom jeziku: komparativna analiza
- Ирина Алексеевна Кюршунова** Ценностные ориентиры русского человека сквозь призму имени собственного (по материалам региональной антропониимии XV–XVII вв.)

Ocene in poročila

- Irena Stramljič Breznik** Kolektivna monografija o glasbenih motivih v frazeologiji
- Krunoslav Puškar** Poredbeno istraživanje razlogâ odabira osobnog imena u Zagrebu i Sofiji

V spomin

- Silvo Torkar** Akademik Petar Šimunović (1933–2014)

Bibliografija

- Peter Weiss** Jezikoslovni zapiski 11–20 (2005–2014): bibliografija

